

చెన్న పట్టణము, మార్చి ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ప్రజాత్పత్తి సంవత్సరము ఫాల్గునమాసము

సంఖ్య ౩

దేవుడు

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము గారు

క్రిమినంతకొటి సరసీభవాండములకొ స్ఫురింపగాఁ-బ్రేమపదంబున న్నిలువరింపపారింపఁగఁ జాలి నిత్యకు, ధామ్యతమాత్రియై వెలుఁగునట్టి యనంతు, ననాది, దైవత-గ్రామణీనెవ్వ రవిధముగా భజించిన నేమి సమ్యక్!

నెలరేక గుఱుతుంచి నిలిచి “అల్లా” యన్న, మరమేకుఁ గని “యేసుదొర” యటన్న వెలిబూది మెయిఁ బూసి “విశ్వేశ్వరా” యన్న, దిరునామములు వెట్టి “హరి” యటన్న బసుపుఁగుంకుమ వోసి “భద్రకాళీ” యన్న, గుడుము లర్పించి “కొక్కుదొర” యన్న జలికుండఁ దలఁదాల్చి “సామలమ్మా” యన్న, నవతారములు పాడి “యప్ప” డన్న నెవ్వ రెట్లు నిలిచి యెవ రెట్లు పిలిచిన - నెవ్వ రెట్లు కొలిచి యెంచుకొన్నఁ దేర్చి తీర్చునట్టి దేవుఁ డొక్కఁ డె కాఁడె - ప్రాజ్ఞులైన పరమ భక్తులార!

తల యెత్తి కొండకేకలఁ బెట్టినను గాని, కను మూసి గొణగొణ యనినఁ గాని కరతాళములఁ గొట్టి గంతులెసినఁ గాని, యునుఱులు బిగియించి యున్నఁ గాని మునిప్రార్థ గంగల మునిగి తేలినఁ గాని, నిట్టుపాసములఁ గుందినను గాని తాతిపామ్మలఁ గొల్చి జోత లొగ్గినఁ గాని, పెనుమాఁకులకు వలగొనినఁ గాని యెవరిభక్తి వారిదే యని మన్నింప - వలయుఁ గాని, తప్ప దలఁపరాదు దేవునకుఁ బ్రయంబు దృఢభక్తియే కాదె - ప్రాజ్ఞులైన పరమ భక్తులార!

వలుదెఱుగైన రంగులను భాసిలు పువ్వులు ప్రోగువోసి, య
య్యలరుల నేసుమం బెచట నందము దెచ్చునో యట్లు గుచ్చి, కౌ
శలమున, భక్తి దత్తరము స్వామికి నప్పననేయు పూజరిం
దలంచుకొనంగ భారతకథం గవితిక్కన గూర్చె దెల్లునన్.

నన్నయకన్నతండ్రి చనినన్ జననాఁ డయి దిక్కు, పెంచె ది
క్కన్న తెలుంగుబాస; నతఁ డాదట నాచుకొనంగఁ బెద్దదై
కన్నది పెక్కుబిడ్డలను, గాంచుచున్నది, గాన దాని కా
యన్నయ ముఖ్యుడం చతని కార్య లానంగిరి తాతనంజ్ఞమున్.

తిక్కన నన్నపార్య వినుతించె రచించుచు భారతంబు; నా
తిక్కనఁ బాపరాజు ప్రణవించెను రామకథ రచించుచో;
నక్కువవారి లక్షణము లివ్వి యశోధనముం గడించుకోఁ;
దక్కువవారి లక్కనము తద్వివరీతము కీరితిం గనన్.

తెలియదు వ్యాసభారతము దెల్లొనరించిన యజ్ఞకేమి, వే
ల్పుల దగుబాసయంచును ప్రబుద్ధులు నేర్తురు పల్క, బాహువుల్
గలుగనిమాతఁ డీదెఁ బెనుకంధి నటం చొకపెద్దలాఁగునన్
వలిమల దాటఁజాలెను జివాలునఁ గాళ్లులేనివాఁ డనిన్.

ప్రాతలయందు నచ్చులను భారతపుం బ్రతులన్ విమర్శకుల్
చూతురు పాఠభేదములు; సోమపు తెల్లన కేది మూలమో?
ధాత యటంచు నాంధ్రకవిత్వజు లెల్లరు భక్తియుక్తులై
చేతులు మోడ్చు తిక్కనకవి సింహముదూఱుట గేరుట శివున్.

హరిహరనాథభక్తుడ! నుతాంధ్రకవీంద్రుల కాటువేల భూ
సురులకు మూలపూరుషుడ! సోమపుండా! యుభయజ్ఞమిత్రుడా!
పరమపవిత్ర హానికృత పంచమవేద సుధాపయోనిధిం
దరచిన సుప్రమాణవచనా! కవితిక్కన! బ్రహ్మ! మొక్కెదన్.

కతిపయశ బౌద్ధశబ్దస్వరూపవిచారము శ్రీ శేష వేదము వేంకటాచలముగారు

౨౩ కాత్యాయని - ౨౭ పండితులు

౫-వ వ్యాసము

పారసీకస్థానమునకు పడమట నుండు భూమి గ్రీకునముద్రములవలనను, అనునిక భూగోళ గ్రంథములలో నేమి, పటములలో నేమి, తురుష్క ఆసియా అనునామముతో నున్నది. ఈసీమయందు పురాతనకాలములలో నొక స్త్రీదేవతను విశేషించి ఆరాధించుచుండిరి. ఆమెకు గొప్ప ఆయతనములు నిర్మితములయియుండినవి. ఆమెకు అయ్యయితావుల నామధేయము లుండినవిగాని. మూలప్రకృతి ఒక్కటియే. ఈదేవతయే ఈజిప్టుదేవతమందును, ఆమరులరాజ్యములందును కొలువబడుచుండినది. ఈదేవతారాధనను పిరలవలన ప్రథమము గ్రీకులును, పిమ్మట రోమములును స్వీకరించియుండిరి. ఈదేవత మన పోస్ట్రెతికులకును, పారసీకులకును పురాతనకాలమున ఈతురుష్క ఆసియానుండి లభ్యమైనది. తురుష్క ఆసియాలో సశ్చిమనముద్రతీరమున ఎఫీసస్ అను నగరము కలదనియును, అక్కడిదేవతయగు జ్ఞానాంబయవనులు అద్భుతమగు నొక ప్రాసాదమును నిర్మించి రనియును ౪-వ వ్యాసమునందు చెప్పితిమి. ఈజ్ఞానాంబ ఈయవనులకు దత్తు. వారు ఆభూమియందు చేరుటకు రెండువేల సంవత్సరములకు ముందునుంచి అచ్చటనే స్వదేశస్థులచే నెలకొల్పబడి వేంచేసియుండినది.

అక్కడనుండి తూర్పు మిగిలినచుట్టలో భార్గవులరాజ్య ముండినది. (Phryjians). ఆరాజ్యమునందు ఈదేవతకు సుప్రసిద్ధమైన నామములు పార్వతి-భార్గవి-దుర్గ అను అన్వయముగలవి. ఈరాజ్యమునకు ప్రాచీదిశయందు, కప్పడోకియా అను మండలమునందు 'కోమానా' అను పురమున ప్రసిద్ధమును దేవీపీఠ ముండినది. ఇచ్చట నామెకు 'మా' అని పేరు. యుద్ధక్రిడలయందు ఆనందించునది. ఈరాజ్యమునకు ఉత్తరమునను,

నల్లనముద్రమునకు దక్షిణముగను గల యొకమండలమున నీ 'మా' అను నామముతోడనే యిదేదేవత ఆరాధింపబడుచుండినది. మఱియు కప్పడోకియాసీమను విడిచి తూర్పుచొచ్చుటలో కామ్యుక్ మండలము(Comagene-Kumukh) తటస్థించుచున్నది.

దీనిగుండ యూఫ్రేటీసునది ప్రవహించును. ఈమాగాణములోని భాగమే కామ్యుక్వనము. ఇది ద్వైతవనమునకు ఉత్తరముగను సశ్చిమముగను ఉండును.

ఈద్వైతశబ్దమునకు సంస్కృతమున ఆరణ్యనామముగ అర్థము లేదు; నిర్వచనములేదు. ఇది సంస్కృతపదము కాదు. అనురభాషలోది. ఆ భాషలో దీనికి... అని యర్థము. కామ్యుక్వనముని పేరు గలుగుటకును సంస్కృతమున సమాధాన మేమియు లేదు. కామ్యుక్మండలమున నారాధింపబడుచుండిన స్త్రీదేవత కామాఖ్యా. ఈకామ్యుక్వనము నరకాసురుని విషయమైన నదీమగ్ధ భూమిలో ఉత్తరమున నుండునది. ఈ 'కామాఖ్యా'యొని మండలమును గుఱించి కాలికాపురాణమునందు విస్తరింపబడియున్నది. నదీమగ్ధమునకు ఉత్తరముగ నుండు రమ్యుక్ లేక రమణకవర్ష మునందును, పారసీకస్థానమందును ఈదేవి అనాహతా, అనాహితా అనునామములతో ఆరాధింపబడుచుండినది.

తురుష్క-ఆసియాకు దక్షిణభాగమున 'సుర్యా' అనుమండలము గలదు. ఇదియు 'అసుర్యా' శబ్దమే. సుప్రసిద్ధమైన అసుర్యానుండి భేదించుటకు 'సుర్యా' అని యేర్పడినది. ఈ భూమియందు పూర్వయుగమున ప్రసిద్ధమయిన యొకదేవీపీఠ ముండినది (Hierapotes). ఇక్కడి దేవత 'మీనాఖ్యా'. అమృతాని నామము లగు నత్యుత్తములు అనాధువులు. కామాఖ్యా, మీనాఖ్యా

అని యుండవలెను. ఈశబ్దముల కర్థము గాని, కారణము గాని తెలియక అత్యంతములుగ సవరించినారు. ఆ సీమకు పడమట నుండునది ఫణిశిలను ఆసురులభూమి. వీరే త్రిపురాసురు. అచ్చటి దేవతకు అష్టారార్ అనియును, గ్రీకులమార్పులో అరైమిక్, అస్టాట్రి, అనియును నామములు. ఈశబ్దప్రేక్షమనందు జగత్ ప్రసిద్ధముగ నీ స్త్రీదేవత ఆరాధింప బడుచుండినది. అచ్చట నామనామములు: 'ఈశి, సతీ' అని గలవు. ప్రళయసాధనామము లేర్పడినది ఈమెకొఱకే. 'నదీమధ్య'మునందలి అసురుల స్త్రీదేవత మిక్కిలి ప్రసిద్ధిని గాంచినది. ఆమెకుగల ముఖ్యనామములు ఇష్టర్-నానా అనునవి. ఈ 'నానా' శబ్దము మన సహస్రనామములలో చేరిపోయినది—నానా, నాన్యా, అనన్యా; ఆమెకు లక్ష్మీనామ మిడి, ఆ లక్ష్మికి మన్మథుని కుమారునిగా నేర్పఱచి, అతనికి నాన్యజి, అనన్యజి అని పేళ్లుపెట్టి వీటి కన్నుంటికిని అపార్థములను తెప్పియున్నారు. ఈ స్త్రీదేవతలకంతయు మూల రూపము మనభూమికి సంబంధించిన చంద్రగ్రహము. చంద్రనామములు సంస్కృతమున పులింగములయ్యును చంద్రుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు స్త్రీగ్రహము. 'రాహియందు శుక్రా స్త్రీయః' అన్నారు. దీనికి కారణము మిక్కిలి పురాతనకాలమున కొన్ని మండలములలో చంద్రుని పురుషగ్రహముగ భావించి ఆరాధించుచుండిరి. ఇతరులు స్త్రీగ్రహముగ భావించిరి. స్త్రీలింగము క్రమేణ ప్రబలినది. గ్రీకులు, రోమములు మొదలగు యూరోపియనుల కంతఅతను చంద్రుడు స్త్రీగ్రహము. శుక్రుని వృత్తాంతము నిట్లులే. స్త్రీత్వమును, పురుషత్వమును కలిగి యుండినవి. క్రమేణ యొకవ్యవస్థ కలిగినది. తూర్పున వేకువజామున నగపడు శుక్రుడు పుమాన్; సూర్యాస్తమయమునకు పిదప సతములో నగపడు శుక్రుడు స్త్రీ. కావున నీ స్త్రీదేవతల యాధార్థ్యమును తెలియజేయుటకు వీరికి ఫాలమున 'చంద్రవంకసు' అనుర్జుచుందురు. నవగ్రహారాధనాకల్పమునందు—'చంద్రగ్రహదేవతాం పార్వతీ మావాహయామి' అని చెప్పుదురు. దీనియర్థము ఇరుగురు నొకరేయట. ఈచంద్రశత్రు అమృతవారిడి గాని అయ్యవారిడి గాదు. అర్ధ నారీరూపమునందు అమృతవారిడి

లాంఛన ముండుటచేత అయ్యవారిరూపము పూర్ణముగా చూపినపుడు ఆచంద్రశత్రును దొంగిలి వీరికిమాడ నమర్చినారు. అమృతవారికి చంద్రునితోడి వికృతమును తెలియ బడచుచు సహస్రనామములయందు ఆభిధానములు గలవు.

౧. చంద్రవిద్యా-అనగా చంద్రుడని తెలియవలసిన దేవత-చంద్రమండల ముఖ్యగా - సౌమ్య - భేదనీ-సింహార రక్తా.

౨. కళానాథా-(పోషకశకలకు అధికారి)శకళా-కళావతీ-ప్రతిపన్నుక్తురకాంతతిథి మండల పూజితా.

౩. పాడశికారూపా-అనగా ౧౬ రూపములు గలది. (ప్రతిదినము జరుగుచుండెడి కళాధిక్య మౌన్యముల వలన గలిగినపేరు.) పూర్ణచంద్రికా, పూర్ణిమాత్రికా.

యవసభాములలో కొన్నితావుల నీదేవతకు జరుగుచుండిన బ్రహ్మోత్సవమున ౧౬గురు ముత్తయిదు వలు సాంతముగ నొకకోకను నేయుదురు. అదియు ౧౬ మూరల ఆయామమును గలిగియుండును. ఈ కోకను అమృతవారికి కట్టపెడుదురు. అదియును వారి మానదినములగణనలో ౧౬-వ దినము జరుగును.

౪. జ్యోతస్సు-చంద్రికా-కామదీ-చాంద్రి.

౫. సుధా-సుధారూపా-సుధామయీ-సుధానాథా-సుధాద్ధీందు-సుధాజ్యోతిః.

ఈ చంద్రార్థకర ఈదేవతలకు ఆరంభకారణము. ఈవల కొంతకాలమునకు స్త్రీదేవతలను గాని, పురుషదేవతలను గాని గురించిన భావము మాటుపుతెంచి ఒక్కొక్కదేవతను ఈ ప్రపంచమునందలి యఖిలమునకును అధికారస్థానముగా భావించుట యేర్పడి, ఈచంద్రవర్యయ నామములు ఈ స్త్రీదేవతల కేలగలిగెనని తెలియక వీటిని సూర్యపరముగ సవరించి, ఈ దేవతకే 'సూర్యమండలమగృహ' ఇత్యాదినామములను చెప్పినారు. ఇది కృతకము. ఆధారము లేనిది.

ఈ స్త్రీదేవతలకు సంబంధించినభావములు, పూజాపద్ధతులు, ఆగమములు, ఆచారములు, ఇత్యాది విషయములయందు కొన్ని సామాన్యలక్షణములు గలవు.

1. ఈ స్త్రీ దేవతలను గోరూపముగల ప్రకృతులనుగ చెప్పుదు వీరిని అయ్యయిభాషలయందు గోశబ్దవాచ్యములతో నిర్దేశించుట కలదు. సంస్కృతము నందు-శృంగేణీ, అర్జునీ, అహ్మ్య, రోహిణీ, అని చెప్పుదురు. దీనికి కారణము- శుక్లపక్షమునందు చంద్రునికి రేఖాకారము - దినదినప్రవర్ధమానముగను, కృష్ణపక్షమునందు దినదినక్షీయమానముగను జూపట్టును. అట్టి యాకృతియందు పార్వత్యములు గోశృంగములను, మధ్యభాగము, గోపుయొక్క కపాలోత్తరభాగమును అనుకరించి, అంతయు తేరి గోశిరస్కరూపముగ నుండును. ఇట్లు గోపులకుగల చంద్రకానాకృతివలన నీదేవతలకును గోసంజ్ఞకలిగినదేగాని స్వతంత్రించి కాదు. మనపంచాంగములలో చంద్రోదయమును గుఱించి - ఉత్తరశృంగోన్నతిః దక్షిణశృంగోన్నతిః—అని వ్రాయుచుండురు.

2. ఈ స్త్రీ దేవతలకు వీరి ఆగమపదములలో పురుష దేవతలతో సంపర్కము లేదు. వీరి దేవతలును వీరికే కేవలము గాని అక్కడ పురుషదేవతల సాన్నిధ్యము లేదు. కావుననే దేవాలయములలో నిప్పటికిని ఆమృతానికి ఆలయము, అర్చన ఇత్యాదికము వేఱు; అయ్యవారికి వేఱు. కొంతకాలము గడచినపిదప 'సస్త్రీస్వాతంత్ర్య మర్హతి' అని లోకములో పెద్దలకు ప్రబోధగలిగి మనవారు 'ఇత్యేవం మను రబ్రవీత్' అన్నారు. అంతట నీ స్త్రీ దేవతలకు తోడుకాగలందులకు పురుషదేవతలను చొప్పించును వచ్చిరి. అప్పటికిని విమానములు వేఱువేఱు. పయనచెప్పిన రాజ్యములయందు పురుషదేవతలను ఆసేకులు గలరు. వారి స్థానములు వేఱు; వీరిని వేఱు. అమృతానిదేశములో పురుషదేవతలకు ప్రవేశము లేదు. ఈపరిస్థితి మనభూమిలోపూడ మధురలో మీనాభ్యాంబ చరిత్రములో తెలియును. సోమసుందరుడు మొదట లేడు. పిమ్మట నిల్లడికమునకు తైలాసమునుండి వచ్చి చొచ్చుకొనినవాడు. పురుషదేవతలకు ప్రవేశము కలగజేసినపిదప వివాహగర్భాధాన ప్రస్తరములకును, ఏకాస్త నేవలకును అవసరము కలిగి 'శుభవ్యక్తి' ప్రామని అరంభించినారు. కానినో రాత్రివేళల నమస్త్రీకముగ, చార్యముగ నీదేవతలు ఆకార్యమును నెఱవేఱుచుకుందురు. కల్యా

ణోత్సవములను బొమ్మలాట జరగినపిదప, ఉభయాలను ఒకరభముతో మార్చుండవెట్టి ఊరేగింపు చేయుదురు. అంతదనుక శివస్థలములలో అమృతాని రథము వేఱు; అయ్యవారిది వేఱు. ఇది తప్పిపోలేదు. ఏకారణము చేతనో ఈమార్పు జంబుకేశ్వరమునందు పూర్తిగ జరుగలేదు. అచ్చట వేంచేసియున్న అభిలాంఛేశ్వరస్మృతాశ్వరుని తనదగ్గఱ తెచ్చి పెట్టినను ఒల్లగాయెను. ఆమెకు వివాహము లేదు. కల్యాణోత్సవమును లేదు. గర్భాధానమును లేనట్లే. ఈపరిస్థితి శేషమునకు సమాధానము చెప్పట కయి యొక అబద్ధపుస్తకపురాణముపూడ ఏర్పడియున్నది.

3. వీరలకు ముఖ్యమయిన వాహనము సింహ వాహనము.

4. వీరల కందఱకును పూజరులు, స్త్రీలును; పురుషులును గలరు. వీరివిషయము కొంత విస్తరించి క్రింద చెప్పబడును.

5. వీరినేవఱొఱకు అసంఖ్యాకముగ ప్రాణస్త్రీలను అంకితముచేయుదురు. క్రింద విస్తరింపబడును.

6. వీరల తృప్తికొఱకు స్త్రీపురుషులు ఆ వాగ్దానమున చెప్పువిన నేవాపదధతులను ప్రత్యక్షనైవేద్య విశేషములను ఆచరించుచుండురు.

7. ఖండపరశువు- ప్రాసము- పాశము- ధర్మము- ఇత్యాదియుద్ధసన్నాహములో చేరిన శస్త్ర విశేషములు ప్రశమమున నీ స్త్రీ దేవతలవి.

8. ఈ స్త్రీ దేవతలకు చంద్రకాణాధారిణులు.

9. ఈ స్త్రీ దేవతలకును మనుష్యజాతిస్త్రీలకు గర్భములు కలుగునట్లు చేయుట - వారికి శుభప్రసవముగ నట్లు చేయుట - ఈ యధికారము కలిగియున్నది. దీనికి కారణము వీరు చంద్రగ్రహదేవతలుగ నుండుట. స్త్రీలకు సహజగర్భమయిన ఋతుకాల సన్నివేశము ప్రతిమానమును చాంద్రమానము ననుసరించియుండును. వారికి గర్భములు ఆ పొందించినపుడు మానవరిగఱ నము చాంద్రమానము నవలంబించియుండును. ఈ వీరి గర్భనిమయములను ప్రసవవిశేషములను చక్కజేయు

దేవతలు ఈ స్త్రీదేవతలని రెండవ వ్యాసమునందు అచే స్రుతివాక్యముల నుదాహరించి చూపియుంటిమి.

10. ఈ స్త్రీదేవతలు నీళ్ల మీదమాడ నధికృతులు. ఇదియును చంద్రగ్రహసంబంధి- నీరు పొంగుటకును- విస్తరించుటకును చంద్రుడు అధికారి.

‘పారస్తు కిందిత్పరిలు ప్రధైర్య

శృంధ్రోదయాంధం ఇవాంబురాణి’ అని మహా కవి కాళిదాసు, “మునుచే న పరివ్రతాచితీ స్రుతిచంద్రో దయ మభ్రగంగయా” అని నైషధము. సముద్రమునను, నదీ ముఖద్వారములయందును పాటు, పోటు గల్గుట చంద్రునివలన.

త్రిమూర్తులను సృష్టిచేసిన పితవ వారికి భార్యల నమర్చుటలో- ఈ స్త్రీదేవతాకృత్యవిశేషమయిన నీటి పరిపాలనను మూర్తిమంతముచేసి బ్రహ్మదేవునికి భార్యగ నమర్పించినారు. ఆ బ్రహ్మ తలవాకిటను మెలంగెడు పాలకుకయయిన కారణమున నామెకు విద్యులమీద నధికారమును కల్పించినారు. అయినను యాథార్థ్యము మఱుగుపడలేదు. సరస్వతి అనగా నీళ్లుగలామె- నీళ్లపై యధికృతురాలనుట. ఈ నామమునకును, విద్యులకును నీమి సంబంధము? సరస్వతీనామమును పై శిష్యున స్త్రీదేవతలదే. అచే స్రవేదమునంగలి అనాహితా మాక్తమునందు ఆదేవత నీళ్లపై ప్రభుత్వముగలామె యని స్పష్టమగును. మన సహస్రనామములయందుగూడ నల్లై తెలియును. మనసరస్వతీదేవికిగల నామములలో ఈపద మొకటి దక్కకడనుపదములు వాక్కునకును, భాషకును సంబంధపడి యుండును; వాద్యేవి అట్లుండుట సహజము. సరస్వతీ అనునామ పేలకలుగవలె? సరస్వతీపూజయని పేరు చెప్పి పుస్తకములను దేవతార్చనలోనుంచి పూజచేయుచుండుట యెట్టిది? లక్ష్మీకృష్ణము నీళ్లే. దీనికి అర్థము కాన్తి-కాన్తి మతియని. ఇది చంద్రనామములు-రద్ధ్వరా చంద్రస్వరూపములగు స్త్రీదేవతలపేర్లు ఈపేరుతో పార్వతీదేవి గాక, వేణుయాపమును కల్పించి, రెండవమూర్తికి జంటించినారు.

11. ఈ స్త్రీదేవతలు ఈ భూమియందలి తరుగుల్గులతాదులు - సస్యములు - శలపాకాంతములగు ఓషధులు,

ఇత్యాదుద్భిజ్జముల మీద సంపూర్ణమయిన యధికారము గలవారు. ఇదియును చంద్రునికారణమున చంద్రుడు పంట పయిరుల యొకమీడు; ఓషధీశుడును. కొన్ని రాజ్యముల యందు వృక్షములను చంద్రుడు వృద్ధిలో నుండునపుడు చేదించుటలేదు. శుయవశమున చేయుదురు. ఆంధ్రదేశము నందు ముఖ్యముగ నుత్తరజిల్లాలలో పడుచులు రెండు వ్రతముల నాచరించుదురు. అట్లరేదియ అని మొదటిది. ఉండ్రాళ్లరేదియమని రెండవది. మొదటిది భాద్రపద బలి రిలు, రెండవది ఆశ్వయుజ బలి రిలు అని జ్ఞాపకము. వీటిని గుఱించిన సంప్రదాయశుద్ధి తెలియక కొన్నితావుల ఉండ్రాళ్లరేదియను ప్రభువ్రతముగను, అట్లరేదియను ద్వితీయముగను చెప్పుదురు. ఇది దురాచారము. ఈరెండు దినములయందును గౌరీవ్రతమును చేయుదురు. చంద్రోదయమున పితవ చేయవలెను. ఈరెండు గౌరీవ్రతములును చంద్రవ్రతములు. అట్లరేదియయందు అట్లు అనగా దోసెలు పోయుదురు. ఇవి నైవేద్యము. వీటిని ఎంత విరివిగలవాటినిగ చేయవచ్చునో అట్లు చేయవలెను రెండవవ్రతమునందు చేయు ఉండ్రాళ్లను సాగ్యమైనంత లావుగలవాటినిగ చేయవలెను.

ఒకవిషయము చోద్యముగ నుండును. ఈరెండు వ్రతములును అనాదిగ నిప్పటికిని యూరోపు నీమలలో హడ పెక్కుతావుల జరగుచున్నవి. వీటి కారణమును, అర్థమును ఆరాజ్యములలో యథాస్థితి తెలిసియున్నవి. మనభూమిలో గౌరిని అడ్డుపెట్టి రూపునాపినారు.

వీటినిషయము శాస్త్రజ్ఞులు చర్చించి వివరమును తెప్పియున్నారు. చంద్రుడు లోకమంతయు తరుగుల్గులతాదికమునకు అధికారి యంటిమి. మనదేశములో ‘ఆహాప సువర్వలీలానాం’ అన్నారు. పొట్ల వీర కాకర సార వంగ బెండ ఇత్యాదుల విత్తనములు చేయబడి భాద్రపదము వచ్చువఱకు తీగలు ప్రసరించుచుండును. ఆతీవల యాకులు ఎంతగొప్పలగునో కాయలును అట్లే యగునని భావన. ఆకులు పెద్దరియగుటకు దోసెలు పోయుట- పైనమునిండునట్లు పోయుట. పిమ్మట చంద్రునికి పూజచేసి నైవేద్యమిడుట. ఇచ్చట చంద్రునికి ప్రత్యామ్నాయముగ గౌరికి పూజ యున్నారు. యూరోపుభూములలో

చంద్రునికే పూజయును, నైవేద్యమును. అనంతరము ఇది కాయలుకాదు తేరుగములో ఉండ్రాళ్లను చేయుట, పూర్వవత్ పూజయును, నివేదనయును. మఱియు నొక విశేషము: ఈతదియనాడు ఉదయము పడుచులు ఇరుగు పొరుగు ఇండ్లకు ఏడింటికి పోయి అచ్చట సుయ్యెలలపై ఊసుచుందురు. ఈ యాంధోళములను సాధ్యమైనంత వైకి ఎగయునట్లు విసరుట అపేక్షణీయము. ఈయాచారము యూరోపులోను, ఇతరతావులయందును కూడ కలదు. దీనియర్థము మెరకపల్ల ప్రపయల్ల కంబములు మిక్కిలి పొడవుగ వృద్ధిచెంది ఎక్కువధాన్యమును ఈనగలందులకు. ఇదియును చంద్రోపాసనలో చేసినది. ఈ రెండుదినములలోను గౌరీవ్రత మనునది, చంద్రవ్రతము. మఱియు క్రామగ శుక్రవారమునందు ప్రసిద్ధముగ వరలక్ష్మీవ్రతము నాచరించుచున్నారు. ఇదియును గౌరీవ్రతము. అనగా చంద్రునివ్రతము. లక్ష్మీవ్రతము గాదు. ఈవ్రతమును రాత్రి చంద్రోదయ మయినపిదప చంద్రదర్శనము చేసి చేయవలెను. అలవల ఆచారములో ఇట్లే జరుగుచున్నది. ఆంధ్రదేశపు స్త్రీలు రాత్రివఱకు భోజనములేక యుండవలెక గాబోలు చగలు చేయుచున్నారు ఇది దురాచారము.

* * * * *

పార్వతీదేవికి రెల్లి మేనక యన్నారు. ఇది క్రమత్యయముతో జేరిన మేనాళ్లును.

‘మేనాం మనీనామ పి మాననీయా
మాత్యానురూపాం విధిసోపయేమే.’

ఈ మేనాళ్లుయు అనేకభాషలయందు గలదు. చంద్రుడని యర్థము. ఇప్పటికిమాడ హిందుస్థానముందు మహిష అనగా మానవుని యర్థము. దీనివికృతి మేనా. చంద్రమా అనునది జంటమాట, చంద్ర + మా. ఒక్కొక్కభాగమునకును చంద్రుడని యర్థము-అమా=చంద్రుడు లేనిదినము; పూర్తిమా=చంద్రుడు పూర్ణ మగు నున్న దినము. తురుష్కు ఆసియా నందును, యవనసమూలయందును పురాకల్పమున అనేకచోట్ల ఈమేనా, మేన్-అను దేవతకు ఆలయములు ఉత్సవములు పూజలును జరుగుచుండి

నవి. రోమునగరమునందుకూడ గలదు. అచ్చట ఈమె స్త్రీల ఋతుకాలవిషయమున పరీకృతురాలని చెప్పుదురు. ఈమె చంద్రగ్రహమని తాముగ తెలిసియే యుండినది.

తురుష్కు ఆసియాలోని భార్యపురాజ్యమని చెప్పబడిన మండలమునగల దేవత (‘పార్వతీ-భార్గవీ-దుర్గా’ అనునట్టి నామములతో నుండి నామె) యొక్క రండ్రి కేరు మేన: అని చెప్పియున్నారు. ఇదియును లింగభేదమే గాని వేఱు గాదు. దేవతలచరిత్రములలో ఆమె కొమారిక యీమె, అతనికుమారుడు ఈతడు-అనుదాని యర్థమును కౌస్తుభాలు ఇరుగురును ఒకరేయట అని చెప్పియున్నారు. ముం దొకనామ ముండి కాలక్రమమున మాతీనపుడు పూర్వరూపమును తల్లిగనో రండ్రిగనో చెప్పట, పరరూపమును దుసితగా లేక పురునిగాచెప్పట ప్రాచీన సంప్రదాయము. మేనయును, పార్వతియును ఇరువురు నొకరే. పార్వతీదేవికి పూర్వరూపము దామోయణి. ఈమెయును చంద్రగ్రహము. దామోయణి దేవమును విడిచినపిదప ఈశ్వరును విప్రువట్టి ఒడ లెఱుగక ఆ సతీకేశవమును బుజముమీద మోచికొని తిరుగుచు వీడ్చుచు కాందికీకుడయి పోవుచుండెను. ఇట్లు ఎన్ని దినములో గడదినపిదప దీనికి అంతము లేకపోయినందున, ఆయున్మత్తుని ఎదుర్కొనుట కేమి, సతీశవమును తొలగించుట కేమి బ్రహ్మవిష్ణుదుల కేరికిని దైత్యము లేక యొకసరుపాయమును జేసిరి.

కాలికాపురాణము, ౧౮-వ అధ్యాయము—

‘ఇతి సంవిప్రయన్త నే బ్రహ్మ విష్ణుశక్తైశ్చరాః
సతీశవాన్త ర్వివిధ రదృశ్యా యోగమాయయా;
ప్రవి క్యాళ శవం దేవాః ఖండక నే సతీశవం,
భూతలే పాతయామాసుః స్థానేస్థానే విశేషతః;
దేవీమాటే పాదయుగ్మం ప్రళమం న్యపతత్ క్షితా,
ఉడ్డియానే చోరుయుగ్మం హితాయ జగతాం తతః;
కామరూపే కామగిరౌ న్యపత ద్యోనిమండలమ్,
తత్తైవ న్యపత మ్ముమా పూర్వతో నాభి మండలమ్;
జాలంధరే సనయుగం స్వర్ణ హార విభూషితమ్,
అంశగ్రీవం పూర్ణగిరౌ, కామరూపా తైరశ్చరః;

యాన దుష్టవంగతో దేవ స్సమాదాయ సతీశవమ్,
ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞాకో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః;
అన్యే శరీరావయవా లవశః శుండితా స్మరైః.

* * * * *

యత్రైవ పరితం సత్యా శ్చివ స్తత్ర వృషస్వజుః,
ఉపవిష్టః—

ఈవిధమున సతీశవము మునుకలుగా వక్కవక్కడ
ఘామిమీద పడిపోయినది. ఈతునియులు ౧౮ గా నుండి
యుండును. మూలము సంపూర్ణముగ లేదు. శుండములు
౧౮ అయినను, తదధికమైనను ప్రస్తుత విషయమునకు
ప్రాతిహేళ్యము లేదు. ఈ శుండములు ఘామిమీద పడిన
తావులయందంతయు దేవీవీతములు పిమ్మట ప్రసిద్ధము
లుగ నేర్పడినవి.

మొదటి దేవీవీతము లివి. పిమ్మట అ సంఖ్యాకము
లయినవి. ఈచంద్రగ్రహమును గురించి ఆయాదేశముల
యందలి ప్రాచీన దైవజ్ఞులు వారివారి జ్యోతిర్గణిత సంప్ర
దాయముల ననుసరించి కొన్ని తావుల ౧౮ కళలుగను,
కొన్ని తావుల ౧౫ అనియును, కొన్ని తావుల ౧౬ గను
తెల్కించుచు వచ్చిరి. ‘సతీశవమునుండి రాలుచువచ్చిన
శుండములు ఒకటొకటియును ఒక్కొక్కచంద్రకళత్వము
పక్షము, సతీచంద్రముల విశ్వమును తెలియచేయును.
ఈ సతీవృత్తాంతము ప్రాచీన ఈజిప్టుదేశవల ఇతిహాసము
లలో లింగభేదముతో పొందుపడియున్నది. దానిని
కాస్త్రుజ్ఞులు చుప్పించి వైన చెప్పిన విధమున అర్థమును
తేటపఱచియున్నాడు. ఈజిప్టుదేశవల చరిత్రము మన
వారికి లభ్యపడి దాఖ్యయజీవృత్తాంతములలోచేరిపోయినది.

ఈ పురాణరహస్యములును ఆచారవిశేషములును
పశ్చిమఘాములనుండి తూర్పువంగల సీమలకు ప్రసరించిన
వని తెలియబడుచుటకు, మైక్రోకములలో నొక వాక్య
మున్నది. ‘యావద్దుష్టవంగతో దేవ స్సమాదాయ సతీశవమ్,
ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞాకో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః’ అనగా సతీ
శవమును మోచికొని పడమరనుండి ప్రాజ్యుగముగ పోయి
నాడనుట! ఈజిప్టుగాథలో నాదేవతశవము ౧౮ తును
కలుగా శుండింపబడినది.

మజ్జియు చంద్రగ్రహమును పురాతన కాలమున
కొందఱు పురుషునిగను ఇతరులు స్త్రీరూపముగను
భావించి పూజించుచుండిరని చెప్పితిమి. ఇది యిప్పటికి
తెల్లమైయుండును.

పురుషభావనకు సంబంధించిన గ్రంథవిశేష మొకటి
మనఘామిలో శిథిలపడిపోయియున్నది. విక్కిలి ఆదర
ముతో జరుపుచుందురు. ఇదియే ఆనంద పద్మనాథవరు
ద్దీప్రతిము. ఇది చంద్రునివ్రతిము. ఈవివరములవలన నీ
స్త్రీదేవతల నిజరూప మిట్టిదయని తేటపడియుండునని
నమ్ముచున్నాను. ఇంకను ఇచ్చట విస్తరించుటకు లేదు.

౨. కాత్యాయనీ

కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతమునందు రెండు
అర్థములలో వాడబడుచున్నది. ఒకటి పార్వతీదేవిపేరు.
రెండవది ‘త్రిలక్ష్మణ యుక్తరా’లను స్త్రీపేరు. ఈ రెండు
విషయములును కోశములయందును, తత్త్వోక్తవాగ్మ్యముల
యందును పొందుకొనియున్నవి.

అనురః—౧. ‘ఉమా కాత్యాయనీ గౌరీ &c.’
౨. ‘కాత్యాయ స్వర్ణవృద్ధా యాకామాయవసవాధవా’.
కాశ్యరః— ‘కామాయవస్త్రవిధవాం ద్వితీయ
వయసం స్త్రీయమ్, కాత్యాయనీం విదు స్సంత ఉమా కా
కాత్యాయనీ మతా.’

యాదవప్రకాశః—‘.....విశ్వస్తా విధవాధవా,
కాత్యాయనీ ద్వితీయంచే ద్వయః కామాయ మంబరమ్.’

మేదినికారః—‘కాత్యాయనోవరరుచా విశేషే
చమునే పుమాన్, కమాయవస్త్రవిధవార్థజర కృద్ధియోః
స్త్రీయమ్.’

భానుకీర్తితునిచే ఉదాహృతమయిన యొకకోక
పు మూలము ఎక్కడిదని తెలియలేదు: ‘కాత్యాయ
నో వరరుచా కాత్యాయనీతు పార్వతీ, కమాయవస్త్ర
విధవార్థవృద్ధమహిలాపిచ.’

అర్థభేదము లున్నను శబ్దమొక్కటియే.
‘శ్రీమతా శ్రీమహారాష్ట్రీమల్లింహాసనేశ్వరీ
అని చెప్పబడిన పరదేవతకును మనుష్యజాతిలోని ముంద

మోక్షులకును ఒకటి నామమా? వీరు మనవాడుకలో గంగా భాగీరథీసమానంగా నున్నారు గాని, లక్ష్మీ పార్వతీసమానులు కారే.

వ్యాఖ్యానములను చూడము, ఇనియును వాద్యముగ నుండును.

ఉమా కాత్యాయనీ—

(౧). లింగాశ్చట్టియము

‘కలి అయనాని మోక్షమార్గా స్మృతి విచారయతీతి కత్యయనః; తస్య గోత్రపత్యం కాత్యాయనీ.’

‘మోక్షమార్గంబు లెన్ని గలవని విచారించువాడు కత్యయనః; ఆఋషిగోత్రమందు బుట్టినది’ అని తెలుగులో మాడ టిక వ్రాసియున్నది.

ఈటికకు ప్రమాణ మేమని తెలియలేదు. టికా కారులు చెప్పలేదు. వారు వ్రాసినది నిజమయిన యెడల ఎప్పుట నయినను నిదర్శనప్రమాణము లుండియుండవలెను.

ఈకత్యయనను ఒక ఋషి యని చెప్పిరి. ఈతడు ఏకాలపు నాడయినదియు తెలియదు. ఈతని యస్వయమంగు పార్వతీదేవి పుట్టుకయైన కారణమున, నీతడు దేవయంగమునకు మందరివాడని చెప్పవలెను. అప్పటికి స్మృతి ఎంతవఱకు జరిగియుండినదియును తెలియదు. అప్పటికి ఈ ఋషికి మోక్షమార్గములను వెదకు బాధ యేల కలిగినది? ‘నాస్యః పథా అయనాయ విద్యతే’ అని యప్పుటికి తీటువానముకా లేదు కాబోలును - కావున మోక్షమార్గములను వెదకుచుండును.

ఈతనికి ఈనామము కొంతవయస్సు చెల్లిన పిదప, ఇతరులు పెట్టినదిగా నుండవలెను. అనుదినము ప్రాచీనావీతియై మార్పుని ‘కత్యయనాని-కత్యయనాని’ అని యటచుచుండిన, నీతడు జెట్టియని యితరులు భావించి యీతనికి కత్యయనడు అని పేరు పెట్టియుండురు. పుట్టిన వెంటనే ఈతని తల్లిదండ్రులు ఈపేరు పెట్టియుండరు. కనుక ఇతనికి ప్రథమనామ మేమిగ నుండినదని తెలియలేదు. ఈకత్యయనడు హిమాలయునికి వృద్ధప్రవీణును

చూడా? హిమాలయుని వంశపూర్వులు ఎవరు? ఈ పార్వతీహిమాలయుని కొమార్త అని తెలియును. ఈకత్యయనని పేరుతో కవిత్వముచేసి ఈయమ్మవారికి ఈపేరు పెట్టుటకు కారణ మేమి?

(౨) భానుదీదీక్షితుడు

‘కత్యశ్చంద్రశబ్ద-కాత్యాయనీ-గర్గాదిశ్లోయః’. ఈతడు డెవ్వడని చెప్పలేదు - హిమాలయునికి నామ భేదమా? కానినా నీతనియపత్యమని యెట్లు తెలియవచ్చినది?

(౩) షీరస్వామి

‘కత్యశ్చంద్రశబ్ద-గర్గాదిశ్లోయః’ ఇతి కాత్యాయనీ. ఈకత్యశ్చంద్రశబ్ద-భానుదీదీక్షితుడు చెప్పిన కరుని కుమారుడా? ఈతని చరిత్రము నెక్కడ చూడవచ్చును?

(౪) మహేశ్వరటిక

ఇది కొంతకాలముక్రింద జొంబయిరాజధాని పాత కాలలకొఱకు కీర్తికేఘలు రామకృష్ణగోపాల భాండర కరులు ముద్రింపించినది.

దీనియందు అమ్మవారి నామమైన కాత్యాయనీ శబ్దమునకు టిక వ్రాయబడియుండలేదు. మంచివని చేసి నారు. కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతవ్యాకరణము వను ననించి అపత్యతద్ధితరూపముగ నగవడును. అంతట తద్ధితమును వీడగొట్టి మూలప్రకృతిని సాధించుట కులభము. కోశవ్యాఖ్యాతలు కాత్యాయనీశబ్దమునుండి మూలప్రకృతిని ఊహించి పునరేవ యా మూలప్రకృతినుండి యాపనిష్పత్తి జేసినారు. మూలప్రకృతిని తెలిసియుండి తద్ధితమును చూపుట కాదు. కావుననే మూలప్రకృతిని పలువిధములుగ చూపినారు. కత్యయనః-కతః-కాత్యః & c. వీనిలో నేది నిజము? సంస్కృత విద్వాంసులగు ఇంగ్లీషు వైఘంటికులు ఉపరి చెప్పినటికలు తప్ప వేఱు ఆధారము లేవియు కానరానందున వాటిపద్ధతినే అవలంబించినారు. విల్సన్ (Wilson) దొరగారు-కాత్యాయనడను ఋషియొక్క దుహిత యైనందున పార్వతికి కాత్యాయనీ అని నామ మున్నారు. అట్లయిన హిమాలయుని కూతురు

కాదు. మానియరు విలియమ్స్ - (M. M. Williams) దొరగారు-కతి అను నామమునుండి గాని, కార్త్య అను నామమునుండి గాని కలిగిన గోత్రపత్యరూపమునుగా చెప్పినారు.

ఇప్పటికి తెలియవచ్చినవఱకు ఈదేవికి రెండే జన్మములు. పూర్వరూపములో దాదా-యశి-ఆమెత్తండి చక్రండు, ప్రజాపతి. ఆరూపము మాసిపోయినవిదన, మేనకను దనగర్భదాసములో నెడమిమ్మని ప్రార్థించి, దాదా-యశిపూర్వతీరూపమున పునర్జన్మమెత్తినది. సతీ సతీ

యోగవిష్ణుప్రదేహో, తాం జన్మనే శైలవహుంప్రపేదే. ఈ రెండవపుట్టుకయందు తండ్రి 'హిమాలయోనా మనగార్ధి రాజః'. (౧) కార్త్యాయముడు ఎవడు? (౨) కర్త్యాయుని (౩) కతి (౪) కతి (౫) కార్త్య-అనువా రెవరు? దుర్గా దేవి విషయము పిరంకు ఒకరొకరికి పితృత్వ మెట్లు కలిగినది? వీటికి సంబంధించి శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసముల ప్రమాదవచనము లెక్కవ? అట్టిది లేనిచో ఈవ్యాఖ్యాతలకు వారు వారు వ్రాసిన పుస్తకాన్ని విశేషము లెట్లు తెలియవచ్చినది?

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పృథ్వీదేవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్వీపనకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్తమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదేనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జెందిన పెక్కు తాళవ్రతమాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాతాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యముగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పిక్పూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, అధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టివీధి, బార్డిట్రక్, చెన్నపురి.

ఇంక నీప్రసంగ మిట్లుండుఁగాక:—రాజ రాజనకుఁ గరం బిష్టమైయుండిన భూ దేవకులాభిరర్చణము, అశ్వేత్థామసంతతివారైన పల్లవరాజులకుఁగూడ మిక్కిలి యిష్టమై యుండుట వింత కాదు. చాళుక్యులు, జోళులు మున్నగు పెక్కు-రాజ్యాధీశ్వరులతో వారికి శత్రుత్వ ముండినను బాంధ్యరాజులతో సత్వ ఫిరశత్రుత్వ ముండుటకుఁ గారణము, ఆరాజులు బ్రాహ్మణద్వేషు లగుటయే. అందుచే బల్లవ పాంధ్యరాజులకు జరుగుచుండిన యుద్ధములు కేవలము రాజకీయములే గాక, మతవిషయకము లనియు మన మూహింపవలసియున్నది. పాంధ్యరాజులు పట్టుదలతో జైనమతమును వృద్ధి సేయుచుండఁ బల్లవరాజు లంతకంటఁ బట్టుదలతో బ్రాహ్మణమతమును వ్యాపింపజేయుచుండిరి. మఱియు నీరాజులు వేదాధ్యయన సంపన్నులైన బ్రాహ్మణుల నజివనాదునుండి రప్పించి, వారి కగ్రహారముల నిచ్చి పోషించుచుండిరి. ఇట్లు వేగిదేశమునకు రప్పింపఁబడిన బ్రాహ్మణులసంతతివారే వేగినాటి శాఖా బ్రాహ్మణులైయుండఁరని యాంధ్రులచరిత్ర మూహించుచున్నది.

చుట్టుప్రక్కలఁ గలరాజు లెల్లరుఁ దమకు శత్రువులే యగుటచే బల్లవులకుఁ దఱచుచుగ రాజ్యచ్యుతి కలుగుచుండెను. కాని యట్టి దుర్దశలయందుఁగూడ వారు మతమును విడిచి పెట్టలేదు. వారిపాలనమునఁ గాంచీపురము గొప్ప బ్రాహ్మణక్షేత్రమైనది.

* “వేదవేదాంగవిదులైన బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు కాంచీపురమును తేరి పల్లవ రాజులపోషకత్వమునఁ బరిపత్తులను, వేద విద్యాలయములను నెలకొల్పి స్వమతవ్యాప్తికై కృషిసేయుచు కృతార్థు లగుచుండిరి. ఈవిషయము హానుత్సాగువాక్యముల వలనఁగూడ స్పష్టమగుచున్నది. ఇక్కడ నుండి బ్రాహ్మణు లనేకులు పల్లవరాజులచే నగ్రహారములను, సర్వమాన్యభూములను బడసి బ్రాహ్మణులు లేని దేశభాగములకుఁ బంపఁబడుచుండిరి.”

ఇట్లు పలువిధముల బ్రాహ్మణమతోద్ధరణమునుగూర్చి పల్లవరాజులు గావించుచుండిన శ్రమయంతయు మూర్తిభవించెనో యన, నేడవకతాబ్దమున మహావిద్వాంసుడైన

* ఆంధ్రులచరిత్రము, పే. ౨౪౫.

కుమారిలభట్టు బ్రాహ్మణమతవీరుడై యవత
రించి శత్రుమతఖండనము గావించుకొన్నాను.
అంగద్రబ్రాహ్మణుడైన కుమారిలభట్టు తైన
మతమునకుఁ బ్రబలశత్రువు. తైనులు తమ
మతగ్రంథముల నితరులకుఁ జూచు గొవునఁ
కుమారిలభట్టు తైనశిష్యవేషధారియై తైనా
చార్యుల నాశ్రయించి తైనతత్త్వధర్మముల
నెల్ల నేర్చుకొని పిమ్మట నామతమును ఖం
డింపసాగెను. తైనధర్మముల ఖండించుచు
వైదికధర్మముల వ్యాపింపఁజేయుచుండిన
కుమారిలభట్టును తైనులు దూషించుచు
నాతిఁడు గురుద్రోహియని 'జనవిజయ'మను
తైనగ్రంథమున వ్రాసికొనిరి.

భారతీశ్రవణానన్తి

అయిదవశతాబ్దము మొదలు తొమ్మి
దవశతాబ్దమువఱకును గల శాసనములను
బట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం బురాణ
ములు విన్న' రాజవర్ణనలనివలెనే భారత
భిగవత రామాయణాది పురాణముల
నెల్ల విన్నవారనియు, బురాణకథలయందు
గొప్పభక్తివిశ్వాసములు గలవారనియు స్పష్ట
మగుచున్నది. తమవంశములోని పూర్వరాజుల
చరిత్రాంశములను, వారివిద్యావైభవైశ్వర్య
దార్యవరాక్రమాదులను, వారిశక్తిపురాణుల
గుణవిశేషములను వారికావించిన మహాకా
ర్యములను, రూఢకోపమానాద్యలంకారయుక్త
ముగఁ దమశాసనములయందు వర్ణించునంద
ర్భములలో బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను,

భారతీరమా పార్వతులను, ఇంద్రాదిదేవతలను
గూడఁ బేర్కొనుచుండిరి. మహావిష్ణువు నర
కాసురుని సంహరించి లోకములఁ గాపాడి
నట్లనియు, శ్రీరాముడు వారిధి కట్టినట్ల
నియు, నిట్టి పురాణకథాంశములను దమవర్ణ
నాంశములలోఁ దఱచుచుగా నుపమానము
లుగా నుపయోగించుచు శాసనములను
వ్రాయుచుండిరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నాయా
శ్లోకముల నిందుఁ జేర్చక విడిచితి.

పల్లవరాజైన రెండవరమేశ్వరవర్మచరి
పాలనము మనుధర్మయుక్తమై యుండెనని
పల్లూరుపాలెముశాసనమునందు వర్ణింపఁబడి
నది. దీనింబట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం
బురాణములువిన్న'వారలే కాక, రాజరాజ
వలె 'ధర్మశాస్త్రములతెఱిం గెఱింగిన'వార
నియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇంక భారతీశ్రవణా
నన్తింగూర్చి విచారితము. విజయనందివిక్రమ
వర్మయను పల్లవరాజు మున్నాఁడెనమండు
బ్రాహ్మణుల కొకగ్రామము 'బహుభోగ
ము'గా నిచ్చిన దానశాసనము కలదు. 'ఏక
భోగము'లనియు, 'బహుభోగము'లనియు
దానశాసనములు రెండువిధములు. ప్రత్యేక
ముగ నొక్కనికే యొసంగఁబడునది యేక
భోగము. ఒక్కయగ్రహార మనేకుల కను
భవింప నిచ్చినది బహుభోగము. విక్రమ
వర్మదానశాసనము కొంత భాగము సం
స్కృత శ్లోకములతో వ్రాయఁబడినది. మిగి
లినభాగమంతయుఁ దమిళభాష.† సంస్కృత

శ్లోకములతో సీదానశాసనప్రశస్తి వ్రాసిన కవిపేరు పరమేశ్వరుడు. ఈశాసనములోఁ బ్రతిగ్రహీత. లైన బ్రాహ్మణుల పేరులు, వారిగ్రామనామములు, గోత్రములు, గ్రామాదాయములో వారి కీయఁబడినవస్తువులును గూడఁ బేర్కొనఁబడినవి. అందు శాసన కావ్యకర్తయైన పరమేశ్వరుని కొకవంతుని వ్రాయఁబడినది. మఱియు సీదానశాసనము నకు సాక్షులైన మువ్వరు మధ్యవర్తులకును, దేవాలయములోనిదైవమగు మహాశివునకును, దేవాలయము పూజారులకును, ఉత్సవసమయములయందు మంగళశబ్దములు గావించు వాడ్య గాండ్రకును, దేవాలయమునందఁగల 'అంబ శమ్'అను విశాలమండపమునకు సీరు తెచ్చు కావటివానికి, అందు దీపములు పెట్టువానికి, అచ్చటివారలయారోగ్యములు గాపాడుచుండు వైద్యునకుఁగూడ సీదానశాసనమున వంతులీయఁబడినవి. ఈవంతుదారులలో ముఖ్యముగాఁ బేర్కొనవలసినవాడు పౌరాణికుడు. ఈపౌరాణికుడు ప్రతిదినమును "అంబశ"మునందు మహాభారతమును జదివి గ్రామస్థులకుఁ జెప్పచుండవలయును. ఈయంద్యోగమునం దామహాభారతకథకునకుఁ గూడ సగ్రహారములో నొకవంతు పేర్కొనఁ బడినది.

చతుర్థ పాండ్య గంగ రాష్ట్ర కూటాదిరాజులవలె గాక పల్లవరాజు లాదినుండియు వైదిక ధర్మమార్గానువర్తులై వేదశాస్త్రములయందు విశ్వాసము, దైవబ్రాహ్మణులయందు భక్తియు, బురాణకథలయందు దనురక్తియు గలిగి యూ

రూర మహేశ్వరాలయప్రతిష్ఠాపనములు గావించుచుఁ "బార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజా మహోత్సవము"లతోడనే తమకాలము పెళ్లఁబుచ్చుచుండిరి.

పల్లవరాజులు తాము గావించుచు వచ్చిన మహేశ్వరాలయవిరూపములను, దమ శాసనములయందు మిక్కిలి ఘనకార్యములుగా వర్ణించి వ్రాసికొనుచుండిరి. ఏ రెంత శివభక్తులైనను వీరశైవులనిమాత్రము చెప్పటకు వీలులేదు. పల్లవులనాటి కింకను శంకర పూజ్యపాదు లనతరింపనికారణమున శైవ మత మప్పటికిఁ బ్రాబల్యము వహింపలేదు. మఱియుఁ బల్లవులు వైష్ణవాలయములను గూడ నిర్మించి విష్ణుదేవుని బూజించుచు విష్ణుకథలను వినుచు, శివునియందుఁజాలె విష్ణువునందును భక్తితత్పరు లగుటచే నద్వైతులనియే చెప్పవలసియున్నది. 'పార్వతీపతి పదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవము' తనకుఁ గరం బిష్టమని చెప్పకొనిన రాజరాజపైత మద్వైతమతముడే. అందుచేతనే యాతఁడు వ్రాయించిన మహాభారతము ప్రారంభమున నన్నయ, "హరిహరా దిగజాననార్కమణాః స్యమాతృ సరస్వతీ గిరిసుతాదికదేవతాతతి కిన్నమస్కృతి" చేసి, తనప్రభువున కిష్టమైన దేవతాస్తుతీయే కావించెను. ఇంతియే గాక యాశ్వాసాంతములయందు నన్నయ తన ప్రభువును 'రాజనారాయణ', 'శ్రీనాథ మూర్తి', 'విష్ణుసన్నిధి', 'నారాయణమూర్తి', 'పరాక్రమరాఘవ' మున్నగువిరుదనామము

లతో సంబంధించుటంబట్టి, రాజరా జక్షేత్ర మత్రిప్రియుఁ డనుటకు సంశయ ముండదు.

నూతనా గహారము లనేకములు నిర్మించి వానియాదాయములను వందలకొలది బ్రాహ్మణులకుఁ బంచిపెట్టుచు, విదేశములనుండి విద్యాంసుల ననేకులఁ దమరాజ్యమునకు రప్పించి, మాన్యముల నిచ్చి వారలఁ బోషించుచు, తాము వందలకొలది నిర్మించిన దేవాలయములలో నొక్కొక్కదేవాలయము నాశ్రయించి వందలకొలది కుటుంబములు జీవించఁగల యేర్పాటులు గావించుచు, భవిష్యదాజ్ఞ లెవ్వరు మా యేర్పాటులకు భంగపాటు కలిగింపరాదను శాసనములతో విద్యత్పరిషత్తుల స్థాపించుచు రాజ్యమేలిన పల్లవరాజుల 'సంతతదాసకీలతం' గూర్చియు, 'శత్యత్సాధుసాంగత్యముం' గూర్చియు నింక బ్రసంగించవలసిన దేముండును? పల్లవ రాజుల విద్యత్పరిషత్తులకు 'ఘటిక'లని పేరు. కాంచీపురాధీశ్వరుడైన నరసింహవర్మ కైలాసపర్వతమువంటి యీశ్వరాలయమును, ఒక ఘటికాస్థానమును స్థాపించిన స్థానకాననమున ప్రాయఃబడినది.

“తత్పుత్రసూను ర్నరసింహవర్మా
పునర్వ్యధాద్యో ఘటికాం ద్విజానామ్,
శిలామయం వేశ్మ శశాంకపూశేః
కైలాసకల్పంచ మహేంద్రకల్పః”

ఇట్లెల్లవిధములఁ బరిశీలించ నొక్కభాషా విషయమునఁ దక్కఁ దక్కినవిషయములలో

రాజరాజునాఁ డాంధ్రదేశమునకుఁ గలిగిన మహోన్నతి తత్పుత్ర్యము పల్లవరాజులనాఁడే కలిగియుండెనని చెప్పవచ్చును. మఱియు సంతకంపై నధికమైన మహోన్నతి కలిగియుండెనని చెప్పినను జెప్పవచ్చును.

కళింగము - గాంగరాజులు

దేశచరిత్రములో నాంధ్రదేశ భాగముగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండిన కళింగదేశమున నైదాటుశతాబ్దములలో నాంధ్రవాఙ్మయచిహ్నములు లేకమును గానరావనుమాట యేంత నిశ్చయమైనను, గడకు భాషాచిహ్నములైన దొరకునేమో యని పరిశీలించుట యవసరము. అట్టిభాషాచిహ్నములుగూడ మనకుఁ గానరానియెడల నాకాలమునఁ గళింగదేశ మంత నిరాంధ్రమై యుండుటకు గారణమైనను సాహిత్యవిద్యార్థి తెలిసికొనవలసి యున్నది.

గంజాంమండలమున మహేంద్రమునుండి కటకమువఱకు నుత్తరకళింగమనియు, మహేంద్రమునుండి దక్షిణముగాఁ బితాపురమువఱకు మధ్యకళింగమనియు, పితాపురమునుండి కాంచీపురమువఱకుఁ ద్రికళింగమనియుఁ జరిత్రకారు లొకవిధమైన విభాగమును గావించిరి. ఈవిభాగములోఁ గొందఱి కభిప్రాయభేదములున్నను, మన కాచర్య యనవసరము. మొదటఁ బల్లవులును, దరువాతఁ జాళుక్యులును వేగిదేశముతోఁగూడ నీదేశమును బరిపాలించుచుండిన కారణమున మధ్యకళింగ

మాంధ్రదేశభాగముగానేగణించబడుచున్నది. ఉత్తరకళింగదేశమే యుత్కళదేశముతో మనకు సంబంధము లేదు. ఈగ్రంథమునఁ గళింగదేశమని వ్యవహరించుట యీమధ్యకళింగదేశమనియే చదువరులు భావింపవలయును.

విదాఱుశతాబ్దములలోఁ గళింగదేశము పల్లవవిష్ణుకుండినులపరిపాలనమునందుండెనని చరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈమధ్యకాలములో గాంగులను నొకతెగరాజులచేఁగూడ నీదేశము పరిపాలింపబడుచుండెనని కళింగదేశసంచిక చెప్పుచున్నది. ఏడవశతాబ్దము వఱకుఁ బల్లవులే పరిపాలించినయెడల, బల్లవ పాలనమున వేగీదేశ మాంధ్రవాఙ్మయశూన్యమై యుండుటకుఁ జెప్పఁబడినకారణములే చాలవఱకుఁ గళింగదేశపక్షమునఁగూడ వర్తింపఁగలవు. కాని గాంగరాజులుకూడఁ బాలించి యుండినయెడల మాత్ర మప్పటిదేశస్థితిని గూర్చి కొంత చర్చింపక తప్పదు. ౭-వశతాబ్దమునఁ బశ్చిమచాళుక్యరాజగు రెండవపులకేశి పల్లవులను జయించియే వేగీ కళింగము లాక్రమించినవాఁడు గావున నప్పటికిఁ గళింగదేశము పల్లవులయధికారమునందే యుండెననుటకు సంశయము లేదు. ఆయిన నైదాఱుశతాబ్దములమధ్యకాలములో గాంగులనురాజులుకూడఁ జెలరేగి పల్లవుల నెదిరించుచు నోడించుచు నోడిపోవుచు, నప్పుడప్పుడు తా మాక్రమించుకొనుచుండిన భాగములను బరిపాలించుచుండియుండురు. ఈకాలమునందలి గాంగరాజులశాసనములు కొన్ని

గానవచ్చుచుండుటచేత సీమాత్రమైన నూహించుట కవకాశము కలిగినది గాని, గాంగరాజులే యానాటికళింగాధిపతులని నిర్ణయించి చెప్పుట కెట్టియధారములును లేవు. ప్రతిభావంతులైన కళింగదేశసంచికవ్యాసకర్తలు, 'తివిరి యిసుమునఁ దైలంబు దీసి'నట్లు కళింగగాంగులచరిత్రాంశముల నతిప్రయోసతో నేర్చి నమకూర్చి ప్రకటించి, యాంధ్రదేశచరిత్రమునందుొకనూతనప్రకరణమున కాధారమును గల్పించి మహాపకార మొనర్చిరి. అట్లు గానినాఁ డాంధ్రదేశ మీగాంగరాజులం గూర్చి యీమాత్రమే నెఱుంగక యజ్ఞానమున నుండవలసినదే. కాని విపులమైన యాధారములు లేనికారణమునఁ జరిత్రకవరిశోధనలయందు విఖ్యాతులైన మహామహులవ్యాసములే యందు గాంగరాజుల కలకాలక్రమ నిర్ణయాదులలో, "ఉండవచ్చును"లతోడను, "కావచ్చును"లతోడను నిండియున్నవి. ఇట్టి సంశయార్థసూచకక్రియాంతములైన వాక్యములయందలి విషయముల నాధారముగఁ జేసికొనియే మన మిప్పుడు గాంగరాజులం గూర్చి ప్రసంగింపవలసియున్నది.

ఆఱవశతాబ్దమువఱకుఁ గళింగ మేలిన గాంగరాజులకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహారము కలదు. ఏడేనిమిదిశతాబ్దములలో దక్షిణదేశమునందలి గాంగవాడిరాజ్యమునుండి గంగవంశమువారిలోఁ గొందఱు కళింగదేశమునకు వచ్చి పెక్కుశతాబ్దములవఱకుఁ బరిపాలించుచుండినవారగుటచే మొదటిగాంగు

లకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహారనామము వచ్చినది. మరియు నీపూర్వవంశమువారు 'గాంగులు,' తరువాత వచ్చినవారు 'గంగులు.' ఈగంగులు ౭-వ శతాబ్దములోఁజలఁ గలింగముతో సంబంధించినవారు కానికారణమున స్వీకరణమున వారిప్రవంగము మనకు లేదు.

పూర్వగాంగులు కలింగదేశమున స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించినకాలము ౧౭-వ శతాబ్దమందలి నాలవపాదము గాని, యారవ శతాబ్దమందలి మొదటిపాదము గాని కావచ్చునని యొకవిధమైన కాలనిర్ణయము గావింపఁబడినది. స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటకుఁ బూర్వము వీరింగూర్చి లేకమును దెలియదు. గాంగరాజులలోఁ గొందఱు 'త్రికళింగాధిపతుల'మనియు, 'సకలసామంతస్పృశతిమండలాధిపతుల'మనియుఁ దమశాసనములయందు వ్రాసికొనిరి. తమ రాజ్యవిస్తీర్ణస్వరాక్రమాదికములనుగూర్చి తమశాసనములయందు దట్టులుత్కర్ణగా వ్రాసికొనిరే గాని, వాస్తవముగా గాంగరాజులు నాటికళింగాధిపతులైన వల్లపులతోఁ దఱుచుగఁ బోరాడుచు నోడిపోవుచు నోడించుచు, నేడవశతాబ్దముపఱకు సామంతులుగను, స్వతంత్రులుగను గూడఁ గడపియుండురు. ఏడవశతాబ్దప్రథమపాదమున వేగిదేశముతోపాటు కళింగదేశమునుగూడఁ బశ్చిమచాళుక్యు లాక్రమించుకొనుటచేతఁ బల్లవ గాంగరాజుల తగవులు 'పిల్లులతగవు'వలెఁ బూర్తిమైనవి.

గాంగరాజులమతము

స్వతంత్రులుగను, సామంతులుగను నుండిన యీ రెండువందలయేండ్లలో గాంగరాజులు వైదికధర్మప్రియులై సంచరించిరి. వీరు పరమమోహేశ్వరపాదభక్తులు. మహేంద్రాచలమునందలి గోకర్ణస్వామి వీరి కిష్టదైవము. నిమశానవములందెల్ల నీరాజులు తమయిలువేల్పును స్తుతించుకొనుచుండురు.

"స్వస్తి సర్వతుఃకమశీచూ ద్విజయ కలిగ్జగరా త్సకలభవననిర్మాణైక! సూత్రధారస్య భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణ కమలయుగళప్రణామ! ద్వైతకలికలజ్జీవినయనయనంపదా మాధారః....."

".....మహేంద్రచలా! ముఖిఖరప్రతిష్ఠితస్య తస్య చరాచరగురో సకలభవననిర్మాణైకసూత్రధారస్య శ్శాన్తాచూకమశీర్భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణకమల....."

ఇయ్యవి గాంగరాజులు బ్రాహ్మణులకొనంగినదానశాసనములు. ఇట్టిదానశాసనములు వీరి వింకను గలవు. వేగిదేశమునందలి పల్లవులవలెనే కళింగదేశములో గాంగరాజులుగూడ మహేశ్వర పాదారాధనాయత్త చిత్తులై వైదికమార్గప్రతిష్ఠకుఁ బాటుపడుచుండినట్లు తోచుచుండుటచేత వేగిదేశమునందు వలెనే కళింగమునందును విరోధమతప్రాబల్యముండి యుండవలయును. ఆలయములయందును, బర్వతప్రాంతములయందును బ్రాచీనకాలపు బౌద్ధ శైవచిహ్నము లనేకములు

గానవచ్చుచుండుటచే గళింగ మొకప్పుడు
 బౌద్ధ జైన మతాక్రాంతమై యుండవల
 యునని పరిశోధకులు తెలుపుచున్నారు. మగ
 ధచక్రవర్తియైన యశోకుడు కళింగ దేశముపై
 దండెత్తి వచ్చి యూదాడిలో రణరంగమున నొక
 లక్షకళింగులను సంహరించెను. అంత శత
 సహస్రకళింగకశేబహోత్తుంగతరంగమైన మ
 హాదుధిరవాహిని మాగధునికంటికి బీభత్సవృ
 త్యమై తోడినంతనే యతడు పశ్చాత్తాప
 తపచిత్తుడై తల్లితండ్రుల వౌద్ధమత మవలం
 బించి యామతమును గళింగదేశమునందును,
 దనసామ్రాజ్యమునందలి నెకలదేశములయం
 దును గూడ వ్యాపింపజేసెను. అశోకునితరు
 వాత భారవేలుండమజైనరాజు విజృంభించి, మగ
 ధరాజులను జయించి, వాడు గొనిపోయిన జైన
 విగ్రహములను మఱలఁ గొనివచ్చి కళింగమును
 జైనమతాశ్రయము గావించెను. క్రీ. పూ.
 ౧౮౫-వ సంవత్సరప్రాంతమువాడైన భార
 వేలునితరువాతఁ గళింగరాజ్యమున సీమతము
 నాలుగైదువందలయేండ్ల వఱకు మిక్కిలి విజృం
 భించినది. పిమ్మట క్రీ. శ. ౨౦౦ ప్రాంతమునఁ
 గాంచీపురవాసియు, బౌద్ధమతస్థుఁడు నగు
 వాగార్జునాచార్యుఁడు కళింగమునకు వచ్చి
 జైనమతమునకుఁ బ్రతికూలముగ మహాయన
 బౌద్ధమతమును బోధింపసాగెను. ఆకాలముందే
 మాలవరాజగు నింద్రద్యుమ్నుఁడు మహాయన
 బౌద్ధమతమునకును, బ్రాచీనవైష్ణవమతమున
 కును విరోధభావములు లేకుండ సంధి గావించి,
 బుద్ధదేవునిదంతమునకు స్థానమైన పూరి

నగరమును మూతనహిందూమతమునకుఁ గేం
 ద్రస్థానము గావించెను.

వాగార్జునాచార్యులకారణమునఁ గళింగ
 దేశమున నశోకునినాటి బౌద్ధమతవ్యాప్తి
 మఱలఁ గలిగినది. ఇట్లుకప్పుడు జైనమతము,
 మఱియొకప్పుడు బౌద్ధమతము విజృంభించుచు
 నొకదాని నొకటి సంహరింప యత్నించుచుం
 డియు సంహరింపలేక, మైదానుశతాబ్దముల
 నాటి కేరెండుమతములునుగూడఁ గళింగమున
 నున్నతి వహించియేయుండెను. బౌద్ధమతస్థులు,
 జైనమతస్థులు నైన కళింగప్రజల కీకాల
 మున వైదికమతాభిరతులైన గాంగరాజులు
 ప్రభువులైరి. రాజు లభిమానించు భావ
 గాని, మతముగాని సామాన్యప్రజాభిమానము
 గల భాషామతములకంటె శీఘ్రముగా నధిక
 ప్రచారము నొందఁగలుగుట స్వభావసిద్ధమే
 యయ్యుఁ గళింగమున గాంగరాజులు చేసిన
 కృషి వేగియందఁ బల్లవరాజులకృషివలె వైది
 కమతమున కున్నతి ఘటించలేదు.

గాంగరాజులు పల్లవరాజులవలె విద్యత్ప
 రిషత్తుల స్థాపించినవారు కారు. వేదశాస్త్ర
 పురాణములయందు భక్తివిశ్వాసములు గల
 వారయ్య వానింగూర్చి తగినకృషి చేసినట్లు
 గానరాదు. వీరిపరిపాలనకాలము రెండునందల
 యేండ్లలోను వీరు కేవలము స్వతంత్రరాజ్యా
 ధీశ్వరులే మైయుండినయెడల నీరాజులు మత
 వ్యవసాయ మింతకంటె సధికముగనే గావించఁ
 గలిగియుందురు. కాని తమకాలమున సధిక

కాలము ప్రబలులైన పల్లవరాజులతోడి పోరాటములతోడనే గడవవలసినవా రగుటచేత గాంగరాజులు వైదికమతమును సంపూర్ణముగ నుద్ధరింపలేకపోయిరి. ఏ దెట్లు లైనను, వీరు శైవమతమునకు విరోధులై బ్రాహ్మణమతాను రక్తులై యుండి రనుటలో సంశయము లేదు. పూజ్యపాదాదులం బోలిన మతబోధకు లా కాలమునఁ గళింగమున సంచరించుచు, శైవ మతప్రచారమును గావించుచుండి యుందురు. పదునొకండవశతాబ్దమువటకును గళింగమున పొద్దశైవమతము లడుగుటలేదని చరిత్రకారులు వ్రాయుచుండుటచే గాంగరాజులకాలమున శైవమత మున్నతస్థితియందే యుండ

వలెను.* “రామతీర్థమునందు దొరకిన శైవ ప్రతిమలనుబట్టియు, పాండవపంచగుహయందు పూర్వచాళుక్యలిపితో వ్రాయఁబడిన శైవనామములనుబట్టియు, క్రీ. శ. ౧, ౬ శతాబ్దములనుండియును, అంతకు పూర్వమును శైవమతము కళింగమున వ్యాప్తిచెనని తెలియును.” పల్లవుల నోడించి స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటయు, వైదికమతమును బ్రతిష్ఠించుటయు నను నీరెండుమహాకార్యములును గాంగరాజు లేకకాలమున నిర్వహింపవలసినవారైరి. కాని యం దొక్కటియు సమగ్రముగఁ గొనసాగలేదు. ముఖ్యముగా మతవిషయమునఁ బరాజితులైరనియే చెప్పవచ్చును.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగదినైనా కాగితిములపై ఒకపైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, ఏడ్వబాష్ట్ర లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి పర్లక్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూడకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయితపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’

మహాభారతము - 3

కాంతనుడు

చంద్రవంశమునఁ బ్రభవించి కులకృష్ణగర్భమైన కారత రాజ్యవధి వధిసించిన ప్రతీవభూపాలువను దేవాప్తి, కాంతనుడు, కాష్ఠాకుడు నమమవ్యురు పుత్రులు పుట్టిరి. వారిలో దేవాప్తి చిన్నతనమందే వైరాగ్య మాని రాజ్య భార మెల్లక తపోవనంబున కరిగెను. అందుచేఁ బ్రతీ పుని రెండవకుమారుడు కాంతనుడు తండ్రియనందే రమన రాజ్యసాలవార్డుఁ డయ్యెను.

కాంతనుని చరిత్రము వ్రాయుటకుఁ బూర్వము కాంతనుఁడా, శంకనుఁడా? అనునంశము చర్చింపవలసి యున్నది.

మహాభారతము, ఆదిపర్వమునఁ బూరుకంకాను క్తమున కాంతనుశబ్ద మిట్లు నిర్వచింపఁబడినది:—

“యం యం కరాభ్యాం పృశతి
శీర్షం స కుఖ మన్న గే,
పున ర్మూచ భవతి
తస్మాత్తం కాంతనుం విదుః.”

జరావిశిష్టుఁడగు నెవనినెవని వనచేతులలో స్పృశించునో, వాడు వాడు కుఖవంతుఁ డగును. మఱియు యావనవంతుఁ డగును. అకారణమున వతనిని కాంతనుఁడని చెప్పుదురు.

మఱియు భారతమున నాదిపర్వమందు, సంభవ పర్వములోఁ బ్రతీవపుత్రాంతమున కాంతనుశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి వేటొకవిధముగా నున్నది:—

“కాంతస్య జజ్ఞే సంతాన
ప్రస్థా దాసీ ర్హ కాంతనుః.”

భారతమునకు వ్యాఖ్యానమును రచించిన నీల కంఠాచార్యులవారు—“కాంతనుశబ్దవ్యుత్పత్తి మామా-
కాంతస్య—కాంతస్య, ఉపరశస్య, వంశస్య, సంజాతః

విష్ణు కిరీటమున కేతవనపు వేంకటేశ్వరగారు
పురిచింపబడినాడు. కేంఠుడియొనగ నులియొనగ
మనమును మనస్సుచింతించారాదు. మనము మనము

విస్తార, ఇతి కాంతతనుఁడు తపోవేన కాంతనునెఱి నాను” అని వివరించినారు.

కాంతను శబ్దములోని తకారలోపమువలన కాంతనుశబ్ద ముత్పన్నమగుటచే శంకనుఁడని చెప్పరాదు. అది యిట్లుండనియు.

ఆదిపర్వమున ౯౩-వ అధ్యాయమున నొకరికిగాను, ౯౩-వ అధ్యాయమున వేటొకరికిగాను వ్యుత్పత్తి నిరూ పింతుటచే వీరెవద్దాయములనుగ ర్తయొక్క యుకాండని యూహింపవలసియున్నది. వైని నివరింపఁబడినవానిలో రెండవయంశము కాంతనుఁడాభ్యానములో ముండుటచే నది వ్యాసుకృతమై యుండును. మొదటిది ప్రక్షిప్తమై యుండునోపును. మఱియు నది కాంతనుశబ్దనిర్వచనమునకుఁ దగినవిధముగా ముండలేదు. మొదలు నే నుదాహరించిన స్లోకమువకు మాటుగా భగవతమున నిట్లున్నది:—

“యం యం కరాభ్యాం పృశతి
శీర్షం యావన మేవ్యతి,
కాంతి మాప్నోతిచై వాగ్ర్యాం
కర్మణా తేన కాంతనుః”

అనియున్నది. కాంతనుశబ్దము సేటొకము నిర్వ చించినట్లు దెనుకటిది నిర్వచింపలేదు. సత్యమును పండ్ నులు గ్రహింతురుగాక.

ఎట్లయినను కాంతనుఁడనియే చెప్పవలసినప్పు యున్నది. శంకనుఁ డనువాడుకో యిట్లు వచ్చినదో తెలియదు.

కాంతనుడు తండ్రియనందేరమన ధర్మయుక్త ముగా భరాపాలన మాచరించుచుండెను. అతనిభార్యరాజా కుమారియగు గంగాదేవి. అతఁ డామెవలన నెనమగ్రు పుత్రులఁ బడెనెప్పు కాని కర్మవశమున మొదటియేవ్యు రను బసితనమందే మృతినొందిరి. కడపటివాడు భేష్ట క్రతుఁడు అతని చిన్నతనమునకే తల్లి గంగాదేవి కాల

భక్త్యనుండును. కాంతముండు భార్యయందలి యమిత ప్రేమచేతను, సుమాదునియందలి వాత్సల్యముచేతను జీరకాలమునఱకును దారాంతరపరిగ్రహము చేసియుండ లేదు. కాని దైవగతిని వర్షింప నెవ్వరికిని శక్త్యముగాదు. అతః దోషప్పుడు చేటు కరిగి యమునాతీరమున విహరించుచు దాశరాజకుమారికయను సత్యవతిని జూచి ప్రేమించుటయు, దాశరాజు కోరినకోర్కెల కంగీకరించి దేవవ్రతుడు సత్యవతిని గొనివచ్చి తండ్రికి సమర్పించుటయు, కాంతముఁ దామెవలనఁ జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులను పుత్రులను బడయుటయును సంభవించినది.

ఈకథాభాగమునందు హిందూమత సంప్రదాయములకు విరుద్ధాంశములు లేవు. అయిన నిందుంకూడఁ గాంతప్రక్షిప్తభాగ మున్నదని చెప్పక తీయదు. కాని యాప్రక్షిప్తభాగముతో మతాంతరుల కట్టిసంబంధమును లేదు. ఆకథాభాగము మన హిందువులచేతనే చేర్చబడియుండవలెను.

దేవమానవతిర్యక్తులుగా దేవకోటి విభాగింపఁ బడియున్నది. తిర్యక్తులకంటె మానవులు, మానవుల కంటె దేవతలు మర్మిష్టులు. కొన్ని విషయములలో మానవులకంటె దేవత లర్హధికు లైనను, మానవులకు దేవతలతోఁ జాలవఱకుఁ బోలికగలదు. మఱియు మానవులందఱు టొక్కవిధముగా నుండరు. బుద్ధియుండో, విక్రమముండో, వీర్యముండో, విద్యయుండో యధికు లగుదురు. అట్టిమానవులకు దేవతాసంబంధము కల్పించుట మనవారి జైజము.

భారతమున భిష్ముడు మానవాతీతములగు నుదములు గలవాడని చెప్పకతీయదు. భక్త్యవిక్రమవిద్యా జ్ఞానాది సుగుణములందు భిష్మునికొనలేకవచ్చువారరుదు. మానవుడయ్యు భిష్ముడు తనయుత్తమప్రవర్తనముచే దేవతాతుల్యుడై యుండఁగా మనవారు కొందఱు అతనిని దేవతాసంబంధము కల్పించి మానవజాతుకృత్సత్వము కప్పిపుచ్చివారు. భిష్మునియందలి గౌరవముచే నతనికి దేవత్య ముంటగట్టుటకే చూచిరి. కాని దానివలన మానవ జాత్యున్నత్యమును నగ్గించుచున్నామని గ్రహించినవారు.

కాదు. కేవలము మానవుడైయుండియే దేవవ్రతుడు మహాత్మ్యమౌత గన్నివాడని చెప్పినప్పు డతనియందున్నంతగౌరవ మతఁడు దేవతాపుత్రుడెన్నప్పు డుండుట సంభవించనేయదు. దేవత లెప్పుడును మహామహిమ గలవారే. మనమానవజాతియందు మర్మిష్టులైనై దేవతాజాతితోఁ జేర్చుటవలన మనజాతి కట్టినప్రముఖాటిల్లు మున్నదో యోచింపుడు. ఇది మనవారు యోచింపక సకలసహాత్మ్యమైడను భిష్మునికి దేవతాసంబంధ మెట్లు కల్గిందో చూడుడు.

దేవవ్రతుడును, సతని తలిదండ్రులును చెనుకటి జన్మమున దేవతలే యని నిరూపించుటకుఁ గొన్నిగానలు కల్పింపబడినవి. దేవతలయు, మహానదులయు, దివ్యక్షేత్రములయు పేరులు తమ పిల్లలకుఁజెట్టుట మన హిందువుల స్వభావము. అట్లే గంగానదిపేరు వహించిన యొక రాజకన్యకను గంగానదియే యని మనవారు తలంచిరి. దేవతామహిమగల గంగానదిపుత్రుడు భిష్ముఁ డన్నచో భిష్మునికి గొప్పతన మునకునని యనుకొనిరి. అందుచే గంగానదిని కాంతమనకు భార్యగా వానర్చిరి. నదీమానవులకు సంబంధము లోకవిరుద్ధమని మహాభిషాఖ్యానము కాపవృత్తాంతమును గర్పించిరి. బ్రహ్మదేవుని కాపమువలన కాంతముడై పుట్టిన మహాభిషునితో గంగకు సంబంధము కుదిరినది. అందువలన దేవవ్రతుని తలిదండ్రులు దేవతలని స్పష్టమైనది. అట్లే దేవవ్రతుడు మాడ వసిష్ఠకాపోషహరుడను వసువు. దేవవ్రతుఁ డప్తవసువులలో నొకడని చెప్పటకే వసుకాపవృత్తాంతము కల్పితమైనది. అందువలన భిష్ముడు దేవతామయుఁ డయినాఁడు, కాని మానవజాతివాఁడు కారేదు. ఈకాపవృత్తాంతములు భిష్ముపక్షపాతులగు పండితులు కల్పించినవేకాని యవి వ్యాచకృతములుకావు. కావున మహాభిషాఖ్యానము కాని, వసుకాపవృత్తాంతము కాని విమర్శించినచో విక్లిరి సంపద్యవిరహితములై యున్నవి. నిశ్చయజ్ఞానియు, నిష్పక్షపాతియు వగు వ్యాసుడు కేవలము వ్రామానువిషయములనే వ్రాయునుగానియనత్యములు వ్రాయునంతటి యవసరములేదనిలేదు. చెనుకటికాపవృత్తాంతములను జర్పించినచో సంపదీపత్యము చెల్లడికాగలదు.

గంగానదీకాంతములకు సంకుటపక్షై యహాభిషేక
పాఖ్యానము గల్పితమైనది. కాంతమునకు గంగాదేవియం
దేవమండ్రు కుమారులు గల్గి యం దేడుగురు పసితనముంచె
మృతి నెందిరని వ్యాసుడు రచించియుండును. భీష్మ
ద్రుప్తవసువులలో నొకఁడని నిరూపించుటకు భీష్మకకు
పాతు లెవ్వరో యీమహాభిషేకపాఖ్యానము, వసుకాప వృ
త్తాంతమును గల్పించి భీష్ముడు దేవస్వయామ్రుడని చెప్పఁ
బాటుపడితి. మహాభిషేకపాఖ్యానమును బరిశీలించ నన్ని
యో యనందర్శకులు కానవచ్చును. సర్వలోకము కేవ
లము కుద్రపర్వముయము. రజస్తమేదిమారులగు మహాను
భావులకుమాత్రమే యాలోకమనఁ దావు గలదు. అట్టి
యుత్తమజననభామధ్యమునకు గంగానది స్త్రీరూపమున
నరుగుటయు, వాయువశమున నామెకట్టుపుట్ట మెడలి,
యామెగూఢావయవములు వెల్లడియగుటయు, సభ్యు
లందఱును విముఖులై యుండ మహాభిషేక దామెరూప
మును నిశ్చంకముగాఁ జూచుచుండెననియు, బ్రహ్మ
యతని కామాసక్తిని గాంచి శపించెననియు భారతమునఁ
గలదు. తనకన్నులయెరుటఁ బడినవస్తువును జూచుటయే
మహాభిషేక యపరాధము. అచిన్న యపరాధమునకు శిక్ష
మానవలోకోత్పత్తి. మహాభిషేకుడు కాపమువలన మాన
వుడగుట వ్యాయమే. కాని గంగానది మానవియా పండు
టకుఁ గారణ మేమి? అందుల కేమియుఁ గారణ మగ
పడదు. మహాభిషేక చిత్తము తనయందు లగ్నమైయుం
డుట గ్రహించి గంగాదేవి సర్వలోకమునుండి మరలి
వచ్చుచు వసిష్ఠకాపపహతులగు వసువులను గాంచి వారి
కుపకారము చేయ నిశ్చయించినది. వారు గంగను గాంచి
తాము మానవస్త్రీల గర్భమునుండి జన్మింపనోపమనియు,
నీవు మానవస్త్రీవై నుమ్ములఁ గని శీఘ్రము కాప
నివృత్తిగల్గింపుమనియుఁ గోరిరి. ఆ గంగ యందుల కంగీ
కరించెను. గంగనూడ మానవియైనప్పుడు వసువులు భయ
పడిన మానవగర్భోత్పత్తి యెట్లు తప్పినది? గంగకుఁ
బుట్టిన పుత్రుల లెనమం డ్రుగుటచే నానంశ్శుకుంధగివట్లు
వసువులు చేకొనఁబడిరి. వారిలో నొకఁడు చిరకాలముం
డుటయుఁ దక్కినవారు వెంటనే మృతివొందుట సమర్థింప
వసువు లొనర్చిన వసిష్ఠగోపారణాదికము కల్పితమయ్యె.

వసువులు దేవతలు, దేవతామహిమ గలవారు,
మరిమంతులు కాని మాధులు కారు. నందిని వసిష్ఠునిదని
తెలిసియు, వసిష్ఠుని తపోమహిమ నెఱిగియు నతని
గోవు నపహరింప యత్నింతురా? ఆ యపహరణకార
ణము నిరూపింపఁబడినది. కాని యది తగినంత బలమై
నది కాదు. దానిపాలు ద్రావినవారికి జరయు, రుజయుఁ
గల్గవని యున్నది. అమృతపానముచేసిన వసువుల కది యేన
వనవే! అష్టమవసువుభార్యకు మిత్రురాలగు నొక
మానవి మేలుకొఱకపహరింప నష్టమవసుభార్య ప్రోత్సా
హింప నతఁడు దాని నపహరించినట్లు లున్నది.
ఇట్టి స్వల్పాంశమును గోరి దేవతలగు వసువులు
మహాముని కవకృతి చేయుదురా? అని సందేహము.
అష్టమవసువుమాత్రమే యపరాధము చేసియుండఁగా
దివ్యజ్ఞానసంపన్నుడగు ముని యపరాధిని దెలిసికొని,
వానికేమాత్రమే కాప మిచ్చును గాని తక్కినవారి కేల
యిచ్చును? వారందఱలోను నపహరణ వసిష్ఠుడు
గుర్తింపలేకపోయె ననుట మహాముని కిందిజ్ఞతను
నూచించును. గుర్తించె నన్నచో నమ్ముని లొందర
పాటు వెల్లడియగును. ఇట్టిలోపము లుండుటచేతనే
యిది వ్యాసకృతము కాదని నాయనుమానము. గంగా
కాంతముల పుత్రుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే తీవించుటచే
నిట్లు వ్రాయఁబడినది. దేవలోత్తములగు వసువు రిట్టి
నీచకృత్య మాచరింతురా యని మొదటిసందేహము. నా
రొకవేళ నది యాచరించియుండురని యనుకొన్నను,
తనకపకారము చేసిన వసువును గనుఁగొనఁ జాలిన దివ్య
జ్ఞానసంపన్నుఁ డనాలోచితముగా నపరాధినేకాక
యనపరాధులగు వసువులనుగూడ నట్లు శపించునా యని
రెండవసందేహము.

కావున భీష్ముని జనని గంగయును రాజకన్యక
గాని గంగానది కాదు. కాంతముఁడు ప్రతీపకుమారుడే
కాని మహాభిషేకుడు కాఁడు. కుమారుని గొప్పతనమునకు
జననిజనకులుగూడ హేళనగుట న్యాయమేకాని జననీ
జనకులు దేవతలు కా నక్కఱలేదు. ఉత్తమదంపతుల
పుత్రులెడగుటచేతనే భీష్ముడు లోకపూజ్యుడైనాఁడు.
అందుల కతని శిలమే కారణము కాని యష్టమవసు

వృక్షములు గాదును ఇట్లును విష్ణుశక్తి ప్రమాదవహి
యున్నది. వెల్లడికాగలదు. అంతియకాని మానవహా
దేహాశ్రయము భువన గర్భమునది దేవతావంశంబును చేతనే
కల్పించబడి చెప్పరాదు. అట్లు చెప్పబడిన మానవహాత్యంత్య
వృక్షము సరిపడలేకపోవడం మునుమును. భారతమును పరికి
రించి చదువగా మానవహాత్యంత్య ఫిష్టునివలన ముందు
గాని లోపములు గానవచ్చును. ఫిష్టుడు పాండవ
పక్షపాతియు, సద్భవపక్షపాతి యని భారతమునం
భచ్చబట్టినట్లు గలదు. కాని యదియును సత్యముకాదు.

తెన్ను నమ్ముకొని యుద్ధముచేయుచున్న దుర్మ
ధుని మోక్షపుద్గి యలెని క్రొవను ధర్మమునకు దేవ
మృతికారణ. మెరిగించుట ఫిష్టుని పాండవపక్షపాతము
వెల్లడియనుచున్నది తలంపుదు కాని యది సత్యము
కాదు. ఫిష్టునివంటివాడు శిఖండిచే మరణించుట
లోపముగా భావించి వైకృత కల్పించియుండురు.
అంతయు కాని ధర్మరాజువంటి యుద్ధముడు తెన్ను
నింతకాలమును గావాడిన తాతగాలి సన్నిధి కరిగి మృతి
కారణ మెరిగించుమని యడుగువా? అతడు చెప్పవా?
పాండవుల బలహీనతను, అభిర్యమును వెల్లడిచేయుటకు
దుర్మధునివంటివాడు తప్పక యీ కథాంశములను
గల్పించియుండవలెను. శిఖండి మహాపరాక్రమకారి
డొంట్లు భారతయుద్ధపంచకమున ననేకసలముల కర్తింప
బడినది. అందుచే శిఖండివలన ఫిష్టు డేల మరణింప
రాదు? అంతమాత్రమున ఫిష్టుని పరాక్రమాదుల కెమి
లోపము సంభవించును? ఒకనిది బదును రోడుటయు,
బలహీనునిచే బలవంతు లొకప్పుడు మడియుటయు సామా
న్యధర్మము. ఇది యాలోచింపక ఫిష్టుని గొప్పతనము
కాపాడుటకై యసంభవాంశములు కల్పించుటగలదు.
ధర్మరాజు మిత్రమగుననునకు లోపము లంటగట్టుట
మితయుండగలదు. ఫిష్టుడు ధనుర్విద్యావికారముడు,
మహాపరాక్రమకారి, ఉత్తమశిరుడు. పదిదినములు
భూరముగాఁ బోరి పాండవుల కొత్తికి కల్పించి దైవవశ
మున సంగ్రామమరణ ముందియన్నాడు. అది ఫిష్టున
కెట్టికళంకమును గల్గింపదు. సమరమరణము వీరధర్మము.
అట్లుండ, ఫిష్టుడు ధర్మరాజునకు దవమృతిక గల

గము తెలిగించెననియు, నందుచే శిఖండిని ముందు నిడి
కొని యుద్ధముఘటనై న ఫిష్టు తెలిగించి యద్ధముండు
బయిలచెననియుఁ జెప్పట మిగుల నసంగతము. అద్భుత
శిఖండ్యాదుల పరాక్రమమునకును, ధర్మరాజులమునకును
గళంక మాపాదించు కారవపక్షపాతు లిది కల్పించి
యుండురు. అంతియ కాని ధర్మరాజు సమరరంగమున
ఫిష్టుని పూరించుటయు, నతని మృతికారణం తెలిం
గించుమని రోడుటయు సాన్యమునా? సమచితమా?
కావున నిట్టి సూక్ష్మంశములు ప్రక్షిప్తములని మన
మామీంపడును. సంస్కృత భారతము విట్లు పరికి
రించి చూచు మేదియో, ప్రక్షిప్త మేదియో తెలిసికొని
కుండ భారతమును విమర్శింపరాదు. అందువలన
సత్యము వెల్లడికాకపోవుటయే కాక హిందూమతసంప్ర
దాయములకు విరుద్ధాంశములు వెల్లడింపవలసివచ్చును.
అసత్యాంశములమట్టి మతమునకు గళంక మాపాదిం
చుట మతయుండ గూడదు. అందువలన మతమునకును,
మతముమట్టి సంఘమునకును తీవ్రవిహిని సంభవించు
చున్నది. అట్లుని లోపములను గప్పిపుచ్చుటయే నాయభి
ప్రాయమని యూహింపరాదు. సత్యముగా లోపములు
సంభవించినవో వంగీకరించిన దోషము కాదు. కాని
కల్పితాంశములవలన రోమరోపణము చేయునప్పుడు
దానిని మన మంగీకరింపరాదు.

మతయు నార్థమతోద్ధారకుడను వ్యాసుడు
హిందూ మతాచారములగు విరుద్ధాంశముల నెట్లు తన
గ్రంథమునఁ జేర్చెదలంచును? సజాచారాభిలాషులగు
ఫిష్టుయుధిష్ఠిరాదులు తమ శిలమునకు విరుద్ధముగా
వర్తించి రహటకంటె వివరీతము మత యుండదు.
అత్యుత్తముడని ప్రఖ్యాతి వహించినవాఁ డెప్పుడో
యొకస్వల్పాంశము నానించి తన సన్నిలమునకు విరుద్ధ
ముగా నడిచెననుట విశ్వసీయరాదు. ఇందుల కొకయదా
హరణము చూడుడు. ధర్మరాజు ధర్మానురక్తుడు;
సత్యసియుడు. అతడు చిన్నప్పటినుండి సత్యధర్మము
లను గాపాడుటకై పలుకప్తము లనుభవించుచున్నాడు.
మాతృకాలమునఁ దా నొనర్చిన సమయమును సోదరుల
తోను, భార్యతోను వనమునఁ బలుకప్తములతో ననుభ

మించెను. ఆపత్నియు చెప్పినవివరములు కాని, యధర్మముగాఁ బ్రవర్తించవలసినప్పుడు కాని ధర్మరాజు లేన సకలసంపదలను విడుచుటకైన నిష్టపడుచుండెను, కాని యపత్నిమాడ నిష్టపడలేదు. తా నెట్టికష్టములనైనఁ బడ నిష్టపడుచుండెను, కాని యధర్మ మాచరించెడి నాఁడు కాఁడు, అందుచేతనే యతఁ డన్నికష్టములను జేందవలసినవాఁ డయ్యెను. చిన్నతనమునుండియు నిట్టి సత్వైర్వర్తనమున కలవాఁడవడిన ధర్మరాజు, సత్యధర్మములను రక్షింప నడవిలోఁ బరుమూఁడెండ్లు కట్టపడిన ధర్మరాజు, యుద్ధసమయమున ద్రోణునివలనఁ దమ కప జయము సంభవించునని శంకించిలేన సురువును, వృద్ధ బ్రాహ్మణుఁడగు ద్రోణుని వంచించి చంపుటకు బదులు ప్రోత్సహించినంతమాత్రమున “అశ్వత్థామా హతః కుంజర” యని యపత్నిమాడ నిష్టపడునా? ధర్మరాజు వంటి సత్యవీరుఁ డెట్టిహోరకృత్యమున కంగీకరింపఁ గలఁడా? సత్యధర్మములకై తాను బలపాము లనుభ

వించెనో, దేని యతనికిఁ బ్రాణాధికములై యున్ననో, యట్టివానిఁ దృణప్రాయముగాఁ గాచి కేవల మపత్ని మాడెనని చెప్పుటకంటె వింత మటే గలదా? ధర్మరాజు పృథావమునుబట్టి యందలి ప్రక్షిప్తభాగములని యనక తీలడు. ఇట్లు భారతమందలి సత్యాసత్యములను గ్రహింపఁ బండితులు ప్రార్థితులు. ఇట్లు సత్యాసత్యములను జర్పించి స్థాపించినపిమ్మటనే భారతము విరుర్యాత్మము కాని రేఖూర్వ మందుల కర్తము గాదని నా మనవి. ఇట్లు ప్రక్షిప్తములని తీసివేసినచో భారతమే లేకపోవలసివచ్చునేమో యని పండితు మంద నవసరము లేదు. కొన్నిశ్లోకములు ప్రక్షిప్తము లన్నఁ బాలుని, అంతమాత్రమున భారతమునకుఁ గొలంత కాదు. అట్టి వివేచనము పండితసంఘ మాచరించవలసినది కాని యొక రిద్దఱు పండితులవలన వననది కాదు. ఈవిషయమునకుఁ దెలియనఁ గల మహాపండితు లభిముఖులు గావలయునని వేఁడుచున్నాను.

మే ఘ దూ త

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త: డిపాల పిచ్చయ్యకాశ్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూగుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనివలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితవర్యులచే 'మేలు మేలు' అని మెప్పు గన్నది.

పెల రు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుకెట్టిపేటి, జి. టి. మద్రాసు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయరచనము ౧౧-వ శతాబ్దిని ప్రారంభమైనది విమర్శకమహాశయల యాశయము. అందు పద్యప్రబంధరచనమునకు గల గణ యిది పాదాది నియమములకు యెఱుఁగుంజను లాది నున్నట్లు లగపడదు. ౧౨-వ శతాబ్దమున భిమున కవిజనాశ్రయము నాంధ్ర వృందోలక్షణమును రచించియున్నాడు. ఇందు కొన్ని విశేషాంశములు దప్ప నితరములెల్ల సాంస్కృతికములే గ్రహింపఁబడినవి. భిమున్న పితవఁగూడ ననేకు లించుక విశేషమును జాతును పెక్కులక్షణగ్రంథముల రచించిరి. ఇందన్నిటను ప్రతిపాదితాంశ మొక్కటియే యైవను సుత్తకోత్తర మించుకవైలక్షణ్యమును జాపనాగిరి ప్రతిచ్ఛందోగ్రంథమునను విభాగ మొకటిగ నున్నది. అందు ప్రకృతమున మట్టిత్రయవిభాగవిషయమును నించుక విమర్శింతుము.

ఈమట్టిత్రయవిభాగముహృద సంస్కృతలక్షణముల ననుసరించియే యాంధ్రమునకు తేర్చిన ట్లగపడుచున్నది. కాని పీఠలోని కొన్ని ప్రత్యయములవిషయమున సంస్కృతాంధ్ర లక్షణములకును, నాంధ్రలక్షణములలో వానిలో వానికిని మరే భేదము కావచ్చుచున్నది. అట్లు వచ్చుటకు కారణ మేమో తెలియదు.

సంస్కృతలక్షణకర్తలలో పెల్ల ప్రాచీనుఁడు పింగళిమహాముని. ఈతఁడు విశేషముగ వైదికమును సంబంధించినవిషయములకు యెఱుఁచు నూత్రయాపమున తన గ్రంథమును వ్రాసియున్నాడు. ఈకవి తనగ్రంథమున నీ ప్రత్యయవిభాగమును జేసియున్నాడు. కాని వాని నారించినది జెప్పియుండలేదు. మాత్రములఁబట్టి నాలుగే ప్రత్యయముల జెప్పినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని పింగళుఁడు పృత్తిసంఖ్యా విషయమునకు జెప్పిన “పరే పూర్ణమ్” అనియు మాత్రమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు విశే

షార్థమును తీసి యద్దానిచే మేరులగక్రియనుగూడ గతార్థము చేసియున్నారు. ఈ మేరుప్రస్తారలగక్రియవలన మనకు ప్రయోజన ముంటుందే దీనిని గ్రహింతుము.

ఈ ప్రత్యయము లవ్వర్థములుగా నున్నట్లు వాని నామములే చెప్పఁగలవు. కాని తెనుఁగులక్షణకర్తలు, సంస్కృత లక్షణకర్తలలో నివేదించారు చెప్పిన “అవ్యయము” అనునారవ్యప్రత్యయమును, శకటలగక్రియను గూడ నీతఁడు చెప్పియుండలేదు. ‘తెక్కిన ప్రస్తారము, నవ్యము, మేరులగక్రియ యనునవి యివేవల లక్షణకర్తల లక్షణములలో నరపడియే యున్నవి. ఉద్భిష్టప్రత్యయ మునఁగూడ ఫలము సమమే గాని చేయవిధమందు కొంత విలక్షణమును జూపియున్నాడు. అది యెట్లున—

౧౧|౧౧|౧—ఈగురులఘు సమదాయ మెన్నవ ఛందమున నెన్నవపుత్త మగువని యడిగిన నాపంక్తిని తుదిమండి చూచునపు డేలఘువు ముందుగా నుండునో దానిపై రెండంకెను వేసి తరువాతిది గురువైన, నారెండంకెను రెట్టింది యందొకటి దీసి మిగిలినసంఖ్య నాగురువుపై వి వైచుచు, తరువాత మరల లఘు వుండేనేని యీ యొకటి తీయఁగా వచ్చిన యంకనే రెట్టింది యంతయును దానిపై వేయును. బోవ కొస కెంతసంఖ్య వచ్చునో యదియే యావృత్త మెన్నవనో చెప్పను. గురులఘువుల తెక్కింది ఛందము గ్రహింపవచ్చును.

21. 11. 6. 8. 2.

ఉదా:— ౧౧|౧౧|౧; ఆరవ ఛందమున నవఁగా గాయత్రీచ్ఛందమున నియ్యది యిరువదియొకటవ పుత్త మగును.

దీనిని కవిజనాశ్రయఁడు కించిచ్చేదపురస్థరముగ చెప్పియున్నాడు. ఎట్లన, గురులఘువులపై మొదటి నుండి యేకాదిద్విగుణములుగ సంకలనము వేసి, యందు

భువులపైనున్న సంఖ్యలను కూడి యం దొకటి కలిపిన
సెంతసంఖ్య వచ్చునో యిచ్చ వచ్చుతే మగును.

1. 2. 4. 8. 16. 32.

ఉదా:— ౧౦ | ౧ | ౧;...౧౬ + ౪ + ౧ =
౨౧—ఇచ్చ వచ్చుతే మగును.

ఇట్లే విషయమున నిరుపురి మతమునను ఫలము
సమమే.

ఇక స్మృతసంఖ్యవిషయమును పింగళుడు
నాలుగుమాత్రములచే మూడువిధములుగఁ జెప్పియు
న్నాడు.

“ద్విరశ్” — ౮ అధ్యాయ. ౨౭ నూ. “రూప్
కూన్యస్” — ౨౮ నూ. “ద్విః కూన్యే,” — ౨౯ నూ.
“తావద్ధం తద్గుణితమ్” — ౩౦ నూ.

అందు మొదటివిధము:— ౬-వ ఛందమునఁ గల వృత్త
సంఖ్య తెలిసికొనవలె నన, నాయూరును అర్ధసిరిగాఁ
జేయవలెను. (అనగా ఆసంఖ్యలో సెంతెంతపరిమితిగల
భాగములు రెండున్నవోచూచిన) ౩ లభించును. అర్ధసంఖ్య
౨ లభించును. ఈరెండు నొకనొ వేరుగ మంచవలెను.
మనకు లభించిన ౩ ను అర్ధసిరిచేయ వీలులేదు గాన
(అనగా విషమసంఖ్యగాన), దానినుండి యొకటి తగ్గించి
సమసంఖ్యగాఁ జేయవలెను. ఇట్లు చేసినప్పుడు పూర్వము
వేరుగా మంచిన రెండంతకంటెండు నున్న మంచవలెను.
మిగిలినరెంటిలో నర్ధసంఖ్యను తెలిసికొనఁగా ౧ మిగు
లును. రెండర్ధము లట్టిరి రెండునఁ గలవు గాన మరల
౨ లభించును. ఈరెండును మరల నిదివర కుంచిన నున్న
కంటెండు మంచవలెను. మిగిలిన యొకటి విషమసంఖ్య
గాన తీసివైచి మరల నారెంటికంటెండు నున్న మంచ
వలెను. అట్లుచేయ నిట్లు సిద్ధించును:—

ఛందస్సు	అర్ధభాగము	సిద్ధములు
౬	౩	౨
ఆమూడువిషమముగాన		౦
౧ తీసివేయఁగా	౨	౨
ఆరెంటిలో నర్ధము	౧ ఇదివిషమముగాన	౦

ఈసిరిలో సిద్ధపాదములలో నున్న లఫలములు (అ
నగా: కూన్యస్థాపములు) రెట్టింపును సంఖ్యాఫలముల
కూన్యస్థాపములయొద్ద సిద్ధించిన సంఖ్యనుంచి యంతే
సంఖ్యచే దానిని రెట్టించవలెను.

పైసిద్ధములు ౨...౮ × ౮ = ౬౪ ఇది యాఛందమునఁబుట్టు
౦...౪ × ౦ = ౮ వృత్తముల సంఖ్య.
౨...౨ × ౨ = ౪
౦...౨

ఇది స్పష్టపరుచుటవలన నీంత విస్తరమైనది గాన తెలిసి
కొనినవెనుక నంతకష్టముగా మండదు. ఇట్లే యేఛంద
మునపైనను వృత్తసంఖ్య చెప్పువచ్చును. ఇక రెండవ
విధము:— ఇచ్చ వచ్చందమున సెన్ని వృత్తములలో తెలిసి
కొనుటయే గాక ఇచ్చ వచ్చందమునఁజూపఁ గడచినవృత్తము
లెన్నో తెలిసికొనుటయుఁగూడ పైదానిభేదమే అని
చెప్పినాడు. “ద్విరూపం తదంతావామ్” — అధ్యాయ ౮,
౩౧ నూ. ఈమాత్రముచే నద్దానివిధమును స్పష్టపరచి
నాడు. వక్త యేఛందమునఁజూచి వృత్తములని యడి
గతో యాఛందమున పుట్టువృత్తసంఖ్య రెట్టించి దానిలో
౨ తీయఁగాఁ గడచినవృత్తసంఖ్య వచ్చును. ఉదా:—
ఛందము ౬; దీనిలో వృత్తములు

౬౪ × ౨ = ౧౨౮ - ౨ = ౧౨౬
ఇచ్చి వృత్తము లాఛందమువరకుఁ గడచినవని తెలియును.
మూడవవిధము:— పైని ఇషమమిచ్చినవృత్తసంఖ్యలో
మండిరెండును తీయకున్న సెంతసంఖ్య యుండునో యది
వక్త చెప్పినఛందముకలవాదిదాని వృత్తసంఖ్య యగును.
అనగా నేడవఛందమున ౧౨౮ వృత్తము లుద్భవించు
వని లేలును. ఈవిషయమును “పరే పూర్ణమ్” అనెడి
౩౨-వ మాత్రముచే స్పష్టపరిచియున్నాడు. ఈరీతిని
వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము మూడువిధములుగాఁ జెప్పి
యున్నాడు. మొత్తముమీఁద పింగళిచ్చందమున నున్న
ప్రత్యయములును, కవిజనాశ్రయమునఁ గల ప్రత్యయము
లును ప్రస్తార నష్ట ఉద్దిష్ట వృత్తసంఖ్యామేరులగ్రియ
లలో ప్రత్యయ నందియున్నవి. విశేష మేమన, నీరెండు
తకటలగ్రియము గాని, యధ్యప్రత్యయమును గాని చెప్పి

యజుంపలేదు. పింగళిచ్చందరునకు వ్యాఖ్యను వ్రాసిన
 తల్లిదండ్రులనుండునూత్రము రసవ్యాఖ్యలో "మన్త
 ప్రత్యయో అన్యవర్తిన్తి రిక్తేకే, సాత్వబుత్వా త్పురు
 పేచ్ఛావిధాయిత్యే సానికతత్వావ్ సోక్తా" అని
 వ్రాసియున్నాడు. పింగళురితరువాతింక్షణకర్తలనుండు
 నానిది పేర్కొనియుంపలేదు.

౧. వాణిధూమణి: జాహనురమిత్రవీరచిరము.
 ఈతఁడు పట్టిరత్నయవిభాగమే పుష్పముగాఁ జేయ
 లేడు. "మాత్రాప్రసారః మాత్రోద్దిప్తం మాత్రాశప్తం
 పద్మమేయః" అని యింకను కొన్ని విశేషవిభాగములుగా
 చెప్పియున్నాఁడు. శిశుభాధ్యయవిషయ మెత్తలేదు.
 ౨. శ్రుతతోఽః సహాకవి కావిదాశ్శత్రుము. దీనియందు
 వృత్తములగుటయు తప్త మరేమియు లేవు. ౩. ఛంకో
 మంజరి: గణాదాశ్శత్రుము: దీనియందుఁగూడ నీవిభా
 గము చెప్పఁబడలేదు. ౪. వృత్తరత్నాకరము: భట్ట
 కేదారవీరచిరము. ఈతఁడు పుష్పముగ వాప్రత్యయము
 లనుగూడ చెప్పియున్నాఁడు:

“ప్రస్తావో నష్ట ముద్దిష్ట మేకర్యాయదిగక్రయః,
సంఖ్యాన మస్యయోగకృ” అది.

ఈరచన దీక్షాపాఠమునందు విమలము భవమునందు భేదములచే ననేకవిధ
మంతనములు జరిగినవియున్నాడు. అనన్వయము ప్రకృత
మున కనవసరములు గాన వానిని చెప్పి పరితేడు. కష్ట
తనాశ్రయమునను, పింగళవృత్తమునను గల వృత్తసంఖ్య
యనుప్రత్యయమున కీతఁడు “సంఖ్యానమ్” అని పేరు
పెట్టినాడు. కాని ప్రక్రియ సమానమే. మఱియు పేరు
శకటలగక్రియావిషయమున నిందుక చేయువిధమున
భేదము చెప్పియున్నాడు. ఫలము సమమే, ఆవిధ
మంతయను పుష్టపరుపవలెనన్న గంధవిస్తర మగునను
భవించి వానిస్వరూపములమాత్ర మిందు చూపుచున్నాను.
మఱియు, శకటలగక్రియ కీతఁడు “పతాకాప్రస్తారః”
అని పేరుపెట్టియున్నాడు. దానియంతా మారెంటిని
అనుకరించుచుండుటచే వచ్చిననామభేద మంతచర్చ
నీయము గాదు. చూడుడు—

భీమన చెప్పిన శిక్షలు, కమా, ౫ పందమానకు—

భట్టికేదారుడు చెప్పిన పతాక, ౫ ఛందమునకు—

గ	పర్యవసానము.									
అ	3	౫	౯	౧౭	ఏకలక్షములు.					
ఇ	౭	౧౩	౨౫	౬	౧౧	౨౧	౧౦	౧౯	౧౮	ద్విలక్షములు.
ఈ	౧౫	౨౯	౫౭	౨౭	౨౬	౧౨	౨౩	౨౨	౨౦	త్రిలక్షములు.
ఁ	౩౧	౬౦	౧౨౮	౨౪౮	చతుర్లక్షములు.					
ఁ	పర్యవసానము.									

3	0	0	0	0	0	0	0
9	6	7	8	9	0	1	2
3	4	5	6	7	8	9	0

ಇದೇ ಮೂಲಕ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ,

3	0	0	0	0	0	0	0
9	6	7	8	9	0	1	2
3	4	5	6	7	8	9	0

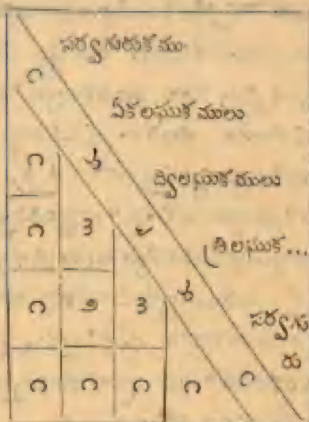
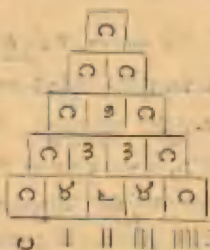
ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

五

ఈచీతి నాయావృత్తములు రేంటిను విమానములే.

భీమన, చెప్పిన మేరువు, ౪ ఛందమునకు—

కేదారుడు చెప్పిన మేరువు, ౪ ఛందమునకు—

ఈరీతిగ నాయాక్రిమశ్రేణులే గాని ఫలితము సమము గానే యున్నది. ఇక వృత్తరత్నాకరమందలి ప్రస్తార నప్త ఉద్దీప్త వృత్తిసంఖ్యలు భీమనమర్పకారము పరి పకియే యున్నవి. అన్వయమయినను దీక్షించు,

“సంశ్లేష్టక ద్విగుణకానా నద్ధి రత్నా ప్రకీర్తితః,
వృత్త స్యాంసురిక వ్యాప్తి రహకుర్యాత్ తిదాంసురిమ్”

అని చెప్పియున్నాడు. అనగా నీవృత్తప్రస్తారమున కంత ఘామి కావలసియుండునని యికిన వక్త చెప్పిన ఛందోవృత్తసంఖ్యలు ద్విగుణించి దానిలో నొకటి త్రోయ మిలిసిన దెంతసంఖ్యయో యన్ని యంసుల ఘామి యాధునప్రస్తారమునకు కావలెనని యర్థము.

ఉదా:—ఛందము 3; దానివృత్తములు

$$౪ \times 3 = ౧౨ - ౧ = ౧౧$$

ఇన్ని యంసుల ఘామి మూడవఛంద ప్రస్తారమునకు కావలెనని తేలుచున్నది. ఛందము ప్రస్తరింపవలెనన్న పూర్వులు ఘామిపై బూడిద నొక కేరీతో నురుగుముపుల వ్రాసి ప్రస్తరింసుకొనెడియారము గలదని పెద్దలిప్పటి కిది చెప్పుచున్నాడు అందువలననే యీ ప్రత్యయమును లక్షణకర్తలు చేర్చియుండుదు. అట్లునుకొన్నను, ఒక్కొక్క నురుగుమొక్కొక్క చతురపుటంసులనువలెబట్టుకొలును. అట్టియెడ మూడవఛందము ప్రస్తరింపవలెనన్న 3 అంసుల ములు పెడల్పు, ౪ అం. పొడవు గలఘామి (అనగా

౨౪ చతురపుటంసుల ఘామి) కావలెనని పైకిదిని పొడ, ౧౧ అంసుల ముల ఘామిమాత్రము చాలు నన్నట్లు చెప్పిరి. ఈవిషయము భట్టకేదారుం దలిచుచుక్కార ముగ వ్రాయుచు పూర్వమతముల ఖండించుచు తమ మత మును ప్రతిపాదించినాడు. మతయు ప్రస్తారనురుగులు పంతులనకును నొక్కయంసులకును విడువవలెనని చెప్పి యున్నాడు. ఆరీతిఁ జేయునాకిరీతిని పై ౧౧ అంసు లములఘామి మూడవఛంద ప్రస్తారమునకు సరిపడును. గాని యాఅంసుల మెంతవై కాంక్షము కలదియో, ఒక్కొక్క యంసులమున వెన్ని నురుగుముపు లంపవచ్చునో యయ్యది స్పష్టముగా జెప్పియుండులేదు. ఈతనమతము ప్రకారము 3వ ఛందము ప్రస్తరింప 3 నురుగుముపులు వట్టెకియం సులమును, ౧౦ వ ఛందము ప్రస్తరించునపుడు ౧౦ నురుగు ముపులు పట్టునట్టియంసులమును కావలెనని తేలుచున్నది. అట్లెప్పుడైన సంభవించునా? అప్పుడు ఏ రొకసమా ధానము చెప్పుకొందురు. ప్రస్తారార్థ మెంతపొడవుధామి కావలెనో యద్దానినే చెప్పితిమి గాని చతురమును జెప్పి యుండలేదని. అట్లు చెప్పబలన బాధమేమి? ఒకచోట ౨ అంసులములపెడల్పు ౧౦.౨3 అంసులములపొడవును కల ఘామి యున్నదనుకొన్న దానిలోనిరము మతము ప్రకారము ౧౦ వ ఛందము ప్రస్తరింప సరిపడుపొడవు గలదు గదా యని ప్రస్తరింప నెంచిన, దానిలోనిగ్గ వృత్తిస్వరూ పము స్పష్టపడునా? స్పష్టపడదు. అట్లయిన క్రియా

కల్పవముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము: పోవుమంది విలక వా
ప్రత్యయమును తెప్పసేటి మనోరము భూమిమీది ప్రస
రించినపుడు సురులముపరికూల మెకప్పు ముప్పరీముగా
నుండవచ్చును; చిన్నవిగా ముండవచ్చును. అట్టియొక పీ
ప్రత్యయ ప్రయోజన మంతగా కనుపడదు. కావుననే
పింగళవ్యంధోవ్యాఖ్యాతాంతరాలా "శ్రీ వేదారామ
సారస్వతౌను" అనువరయనూన "అష్టపరిచ్ఛిన్నరూపశ్చ
ప్రత్యయ స్యాంసరిఘటిత ర్వేన అనమగతత్వాత్ మూత్ర
కారణ నోక్తః అర్థ్యంతజ్ఞానపేనుత్వా నితి. తదాధా
రాంసరిజ్ఞాన మంతరేణాపి ఘంధోజ్ఞానం, ప్రస్తారజాత
జ్ఞానంన సంభవతీతి" అని వ్రాసియున్నాడు. కాన
నియ్యది యవసరమని తోచుచున్నది.

ఈ సంస్కృతమధ్యాద రిట్టుంప కవిజనాశ్రయమునుగూడ దీనిని జెప్పియున్నాడు. కాని యీతని లక్షణమునకు రెండుమాఁదర్శములు చెప్పవచ్చును. “అనువర్త్య మేకరహిత ద్విగుణితసంఖ్యాంసులి కృతివ్యాపకము.” అని చెప్పియున్నాడు. ఇది సంఖ్యాశబ్దమునకు వృత్తసంఖ్యయని యనుకొన్న ఛందము 3, దీనివృత్తములు ౨, ఏకరహితము చేయ 2, ద్విగుణితముచేయ ౧౪-ఇన్ని యంశములగుఁబడి 3 వ సంస్కృతప్రకారమునకు కావలెననియు, రెండవతీరిని ద్విగుణితవృత్తసంఖ్యతో మేకరహితముచేయ ౧౫ అంశములనియు, మూడవతీరిని సంఖ్యాశబ్దముచే ఛందస్సంఖ్యయు, వృత్తసంఖ్యయును గూడ గ్రహించి యొక్కొక్కటి తీయ ౧౮ అంశములనియు జేయవచ్చుది. ఇది యొట్టు జేయవచ్చునో ధృష్టముగా లేదు. ఇట్లే యీకవిజనాశ్రయని తరువాతివాడును సీరిభాగముల జేసియున్నాడు. కాని ప్రత్యయము లన్నియు సరిపడియున్నవి. ఈయన్వయ ప్రత్యయవిధము మే వారివారిమతముల కిచ్చి నిన్నుముగా నున్నది.

(౧) కావ్యాటంకార చూడామణి: విష్ణుకోటి
పెద్దపక్కతిము:

"మృత్యుసంస్కరితువు వెడలుపు ఇట్టింది
నాది నొక్క భోకడు వరుస కాన్న

సన్న యద్యో మన్ని యోగం జంగులంబి
ప్రభులింప నిరంజు వరణం విష్ణు. "

3 次 試驗。

[illegible]

౮	౮	౮
౧	౮	౮
౮	౮	౮
౧	౧	౮
౮	౮	౧
౧	౮	౧
౮	౧	౧
౧	౧	౧

అనుగా "వృత్తసంఖ్య పాఠపును
 వేదలుపుచే చెట్టింపగా నెంత సంఖ్య
 వచ్చునో యయ్యది యంగుళము లను
 కొని, వానిని వరుసగా వేసి ప్రస్తరించిన"
 అని యర్థము చెల్లిన ఆక అంగుళములు
 3 వ ఛందమునకు కావలసినవచ్చును. కాని
 పై పద్యమునుండి యాయర్థ మతిశ్లిష్ట
 ముగా వచ్చుచున్నది. ఈరీతి ఆక అంగుళ
 ములును గతి ౧ కి ఒక్కొక్క అంగుళ
 మునుకొనిన నరేపదము. అప్పు డంగుళములొక్కొక్క
 గురులముపు పట్టును. ఇక డెండవరీతి చూడము. వృత్తసం
 ఖ్యయు, ఛందస్సంఖ్యయుఁ గూడ నిజముడింపఁబడినచే
 వానిలో ఒక్కొక్కరు తొలగ నీఛందమునకే ౧౧
 అం. పాదపు, ౫ అం. వెదల్పు వచ్చుచున్నది. ఈరీతిని
 స్వల్ప సరిపదమో తెలియదున్నది.

౨. ఛందోదర్శనము: ఆనందేశ్వరము.

"తిరుమంగళం భంధోత్సవములు
సుదీర్ఘముగ వృత్తశాస్త్రయంత్రుల ద్వీపముమలై
పారి నొక్కొక్కరం తోలంగ
పరిశ్రేయముగ లభ్యభాగ ముపేంద్రా!"

ఇయ్యదియు పైఁ జెప్పిన రెండువేలది ననుసరించి
యన్నది. కాని చూచామనియందు “నిమిత్త, నిష్క”
అనునర్థములచే పాపపునెవ్వలు స్వప్నమవినది. దీనియొ
దత్తేమియు లేదు. “పరిశిష్టాంగశములు” అనుటచే
అన్నియు మొల్లము లేకువలెనని భవించుచున్నది.
అట్లుచూచునది యింతోక్షరములు $3 \times 3 = 9 - 1 = 8$
మృత్యుశుక్తి, $5 \times 2 = 10 - 1 = 9$ $10 + 8 = 18$
ఇన్నియంగుళము లాఘదాప్రస్తావమునకు కావలెనని
తేలుచున్నది. ఇది యెట్లు పరిశుద్ధవనసుతో యయోమయ
మగా మన్నది.

3. ఆవరణరంగకాట్ ఫండ్లము; రంగయరచితము.

“అమర మక్తాది యిన్ని ధంధములవలన
గమ్మివృత్తంబు లెఱిగింపు మన్న దాని
తెక్క రెట్టింది యందులో రెండుతోయ
తెక్కినది యధ్యమన”

అని యీతఁడు విషయమునే మార్చి యితర
లక్షణకర్తలకంటె భిన్నముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు.
ఇతఁడు ధూమికొలఁతలలోఁబడిక పింగళుని వృత్తసంఖ్యా
విభాగములలో నొకభేదమునే యధ్యక్షుక్రింద వాడి
యున్నాఁడు. తెక్కినప్రత్యయము లన్నియు సమములే.

౪. అప్పకవీయము: కాకుమారి అప్పకవికృతము.

ఈతఁడే రంగరాజ్ ధందమునఁ జెప్పిన యధ్య
క్రయను పింగళునివలె వృత్తసంఖ్యాభేదముగనే చెప్పి
యున్నాఁడు. మఱియు నీతఁడు ప్రస్తారమున “ప్రస్తా
రద్విగుణ” మనుభేదమును జెప్పియున్నాఁడు. ఇద్దావిని
నిడివలె తెవ్వరను జెప్పియుండిలేదు. అట్లున, ఏదియో
తొంక ధందము ప్రస్తరించినపుడు దానినే ప్రైధంద్యప్రస్తా
రము చేయవలెనన్న మరల ప్రస్తరించిన ధందమునే దాని
క్రింద వరుసగా ప్రస్తరించికుడివై పున మీఁదినుండి సగము
వఱకు గురువులను, తెక్కినసగము లఘువులను చేయ నది
ప్రైధంద్యమనని చెప్పియున్నాఁడు. దీనివలన నేమియు
ప్రయోజనము లేదు. ఏదియో మూఁడవదో, నాల్గవదో
ప్రస్తరించుకొనియున్నవృత్తము వక్ర దాని ప్రైత్వైతమే
కావలెనని యడుగునో, ౯ వ దో, ౧౦ వ దో కావలె
నని యడుగునో? మఱియు కొంచె మాలోచించిన నీవిష
య మందరకు తెలియును గాన నిట్టిభేదముల కల్పించుట
యనావశ్యకము. ఇంక నధ్యభాగవిషయమున—

“సందమర యధ్యభాగము
ధందస్థంబుయును వృత్తసంఖ్యయు రెంటన్,
పొందుగ నుండి యొక్కటి
యందుఁ దిగియ నెన్ని యన్ని యంగుళములగున్.”

అని చెప్పి తానే క్రింద తన యభిప్రాయమును
స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాఁడు. ఈతనిమతముగూడ ధూ
పరిమిలినే చెప్పుచున్నది. ఎన్నచధందమును గుఱించి
ప్రప్త యడిగనో యాధందస్థంబుయు, దానివృత్తసం

ఖ్యయు నూడె యనుమనెంచి వానిలో నొకటి తీయ నెం
తయో అన్నియంగుళములధూమి యాధంద్య ప్రస్తారము
నకు కావలెనని చెప్పియున్నాఁడు. ఉదా:—ధందము ౩,
వృత్తసంఖ్య ౨ + ౩ = ౧౧ X ౨ = ౨౨—౧ = ౨౧
ఇన్నని తీయచున్నది. దీనినిబట్టి చూడ నీధందుకర్త లేని
యనుముగూడ లేకుండ వెమరియిచ్చ వచ్చినట్లు వారు
చెప్పినట్లు తోచుచున్నది. కొందఱు పొడవు చెడల్పును
గూడ జెప్పినారు. కొందఱు పొడవునే చెప్పియు
న్నారు. కొందఱు అన భీప్రత్యయమునే మూనివేసిరి. కొంద
జీయధ్యభాగమునకు ధూపరిమాణార్థమును చెప్పియుండక
విషయమునే మార్చివేసినారు. ఎట్లు యాదినను విరిలో
విరి కైకగము నిశింపలేదు. చూడుడం—

అంగు. పా. వె.

౧. వృత్తరత్నాకరుని

మతమున ౩ వ ధంద్యప్రస్తారము. ౧౫.....

౨. కవిజనాశ్రయని { ౧౪.....
మతానుసారము ,, { ౧౫.....

౩. కావ్యాలంకారచూడా { ౧౫.....౫...
మణి మతానుసారము. { ౨౪.....

౪. అనంతనిధిధర్మణ { ౨౦.....
మతానుసారము

౫. అప్పకవీమతానుసారము ౨౧.....

ఈరీతిగ నీయధ్యభాగవిషయమున లక్షణకర్త
యభిప్రాయములు వేరువేరుగా నున్నవి.

అన లీ మల్లీశ్వరయములు రత్నక్రియాశాసన
మొల కనుగుణము లైననామములు కలిగియున్నవి. వీనిలో
ప్రాచీనుల చెప్పిన ౫ ప్రత్యయములమాత్ర మత్యం
నోపకారకములు. వృత్తరత్నాకరకర్త యింకను తన
యధ్యప్రక్రియాసంపర్కమున కొన్నియు క్తులను జెప్పి,
“ఏదేన త దసాస్తవ” అని పూర్వమతముల ఖండించి
యున్నాఁడు. అని యంతసారవంతములుగా లేవు. అందు
ముఖ్యముగా తాను ప్రత్యయప్రకరణమున కంతకును
లక్షణపద్యయము చెప్పును గీసి చూపుడు, నీయధ్య
మును తాను చెప్పినంతధూప్రదేశమున నాయాధందముల

వీరకారము పరిపడునట్లు వ్రాసికొనుచున్నది నీతియొ విన్న
 ఘోషమును కాళితమువై వ్రాసియున్న చాణాచానింద
 దీతి. అట్లు చేయకపోవుటకు కారణ మేమో? మలేయు
 ప్రస్తారగురులమువంతులననుకు నొక్కొక్క యొక్క
 పరిమితమును ప్రదేశమును విడువవలెనని చెప్పి, ప్రస్తుతి
 వివవరులలో ని దెన్నవక్తుర్తి మనునవి యిదిగ నావరు
 పపై నేకాదిద్విగుణములుగ నంకెలను చేసి (అనగా
 ఉద్దిష్ట మనుప్రత్యయము ప్రకారము చేసి) నావ్యక్త
 మెన్నవకో చెప్పుట మనయుక్త మనునవియు, అందు
 లో కెవలము నాప్రదేశమును విడువవలెననియు యుక్తి
 చెప్పియున్నాడు. ఈయుక్తి నిరుక్తి. ఏమందురా,
 ప్రస్తారముచేసినవరులలో వక్త యెద్దాని వడిగెనో యా
 చాలును ఈవల నెచ్చొట్టినో వ్రాసికొని పైకిని తత్సం
 క్షి చెప్పకగదా? ప్రస్తారగురులమువం క్త్యర్థ్యంతరాం
 గుళప్రదేశముండే యుద్దిష్టము చేయవలయు వసుయుక్తి
 యేల! అట్లు చేరుగా వ్రాసి తెలిసికొనినయందు మేము
 చెప్పి యిసుపపత్రికాడ రానోవదు. ఎట్లన పెద్దిపెద్ది
 ఘోషప్రస్తారములు (అనగా రం, గం, గురు ప్రస్తార
 ముల) వంతులననుకు విడిచినయంసుకప్రదేశమున వక్త
 చెప్పిన వ్యంజోక్యోకసార్థ మేకాదిద్విగుణములుగ
 సంఖ్య చేయువపుడు ఒక్కొక్కగురులముపుపై రామ
 రామ లక్షలరేరుక యంకెల చేయవలసివచ్చును. అపుడు
 వరులవలమునే కాక లక్షలగురుమధ్యమందుగూడ
 తూడునాలుగంసుకముల అంతరపు విడువవలసివచ్చును.
 కావ నారేనియుక్తి పరిపడలేదు. మలేయు లా నీవిడువ
 మవివంతుల కదియో కారణ మున్నదనియు, నట్లుచేసి
 కౌస్త్యద్ధము గానవియు, నేనే నియమించి యాయధ్య
 ప్రత్యయమునకు కౌస్త్యయత సిద్ధింపజేసితి ననియు

గూడఁ జెప్పియున్నాడు. చూడుము: "అంగుళిమ్యా
 నాధికపరిమాణావాం గురులభూవా ముద్దిష్టురకానాంవ
 తేభవసంభవేసి అనుగత ప్యాకాస్తాద్ధత్వా దగు
 మితి, తత్సిద్ధ్యర్థ మంగులనియమనం కృతం, మను వ్యవని
 మూర్తయ" అని చెప్పినాడు. అంత యుక్తిమారమై
 ముఖ్యముగ ప్రమోదవక్యాన్వయైవ దానిని తా సేధింత
 శ్రమించి వమర్థంపవలెనో చెనుచులే గ్రహించుదుగాయ.
 మలేయొకవిషయము. అనంగుని ఘోషమునకు కితి
 కను వ్రాసిన శ్రీ గిడుగు వీతావతిగారు కూడ నీమన్వృ
 త్యయసంవర్ధమున వైదింబిని లక్షణ సమన్వయముగఁ
 జెప్పి యీ యధ్యయమూత్రము విడిచిపెట్టివారు.
 మలేయు నప్పకవీయకితిలోగూడ నీ కేమయు నీవిష
 యమై యెత్తియుండలేదు. కవిజనాశ్రయ కీతయందు
 శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారుకూడ నీవిషయ
 మునుత్యంబియున్నాడు. మొత్తముమీద సంస్కృత
 వ్యంజికరేరులలో పూర్వ్యుడైన పింగళును దీని చెప్ప
 వందుటచేతను, దామోదరమిత్రుడు మొదలగువారుకూడ
 నీవిషయమును తెలుపకునికని, ఇవేరి తెనుగు ఘండ
 కర్రలుగూడ నీయధ్యప్రత్యయవిషయమున నొకయధ్య
 మన - పాకుందుటచేతను రంగరాజ్ ఘండకర్త అస
 రీయధ్యవ్యయవ మే మార్చియుండుటచేతను, నిప్పటికాల
 మన బిట్టేరి తెలిసికొన కాళితములు మొదలగు పామన
 లుంటుచేతను నీయధ్యమును తీసివేయవచ్చునని నాయభి
 ప్రాయము. ఈవిషయమున నా యభిప్రాయభేదమే
 వెల్లడిందిది గాని యధ్యభావోపకాదు. కాన చదు
 వరు లెవరైన నీవిషయమున పరియగు సుపపత్తులను
 నాపుచూసిప్రత్యయ మావశ్యకమని వెల్లడించిన నాయభి
 ప్రాయమును మార్చుకొందువని మనవి.

అంత్రబ్రాహ్మణులలో ఏయోగులకెగలో తెల్లము కొండవా రను నింటికిరు గలవా రున్నారు కదా! ఏయోగులలోఁ దక్క వింకెకెగలోను నీయింటికిరు లేమిలేఁ గలి ఏయోగిబ్రాహ్మణుఁ డనదునును. కలి తాతకేరు ప్రభుఁ డనుటయు, తండ్రికేరు మంత్రీశ్వరుఁ డనుటయుఁ బైయాహుమన మపస్తంభకము లగు చున్నవి. గుంటూరుమండలమున నొక గ్రామమున శ్రీ తెల్లముకొండ రామరాధామాత్యులను నొక గొప్పపండి తులు మొన్న మొన్నటివఱకు జీవించియుండెడివారు. శ్రీరామరావుగారు సంస్కృతాంధ్రభాషలలో గొప్ప వైదుష్యము సంపాదించి యింటికడ వనేకవిద్యార్థుల కన్న వస్త్రము తిచ్చి సంస్కృతాంధ్రవిద్యాదానము చేయఁబండిడివారు. మీరు కతాధిక గ్రంథముల రచించు టమో కాక వేదాంతమునం దనుమానకేమపీరిభవము గడించి భగవద్గీత కొక్క మహావ్యాఖ్యానము రచించి యున్నారు. వీరిచరిత్ర ప్రసంగమున వీరిపూర్వు తెల్ల గును మహాపండితులు, కవులు, సంపన్నులు నని విని యున్నాను. కావున మన ప్రస్తుతకవిమాడ వీరివంశము నందలి పూర్వుడే యైయుండుచెమో? ధనవిద్యా సంపదలంబట్టి అట్లే నమ్మవచ్చును. వృసింహపం డితుని వంశమున రామరాధామాత్యులు జనించుట గాని, రామరాధామాత్యులకు వృసింహపండితుఁడు పూర్వు పంశ్యుఁడై యుండు కాని యాశ్చర్యజనకములను, సంశయావహములును గానేవవు. రామరావుగారు గుంటూరుమండలమున నొక చిన్న జమీన్దారు లని విరికి కావున మన వృసింహపండితుఁడుగూడ వాగ్రామముండె నివసించియుండనోవును. వృసింహపండితునితాత ప్రభు పుకదా? ఆగ్రామము వృసింహపండితుని తాతవేరనో, యంతకుఁ బూర్వులచేరనో సంపాదించఁబడి నేటివ వఱకు వారివంశ్యుల కమభివృద్ధియగుచున్నదని యూహిం పవచ్చును.

కాలము:—ఏనో రీతిగా నివాసంబు మాహించి నట్లుగానే నివాసకాలముగూడ మాహింతము. వాకడ నున్న ప్రతి మజ్జనకులును, విద్యాగురువులు నగు శ్రీ కట్టి సుబ్బారాయకాస్తులవారి విద్యాగురువులను వేరి

ఆప్తయ్యకాస్త్రీగారు లిఖించినది. ఆప్రతి లిఖించి యిప్పటికి నటువదియఁజువలెనను లయినది. “విభిన్నాబ్రహ్మమానే భుద్భవశుద్ధక్యా మిందువాకేరయమ్, అప్తయ్యకామరిద్వా నలిఖ ద్భూవృత్తి ముహూర్తీయాః, కావ్యప్రకాశికానీకా మ్మూవృత్తిం నభుష్కలమ్, అప్తయ్యకాభ్యోగి ద్విజక్రేష్టో లలిఖ దన్నయతీర్థగః”

అని కైళ్లొకములు లేఖనము వ్రాసికొన్న స్వలిఖ యములు. ఈలేఖకులు స్వర్గగులయి యిప్పటికి నుమా రిరువదేండ్లు కడచియుండును. కావున ప్రతిలేఖనకాల విప్పటికి నటువదిగఁజేండ్లయినది. సామాన్యముగా ప్రవీణమై పకనమాతాదులం దధికప్రచారమున నున్న గ్రంథము కానినో వరువుకాదు విద్యార్థులు వ్రాసికొనుట యుండునకుదా? లేఖకులు కావ్యవాటకముల ముగించి యలంకారకావ్యము వర్ణించునాటికి యీగ్రంథము పల్లెటూళ్లయందు కైలేము నభిశప్రచార మొందినదని చెప్పవచ్చును. అట్లు పరశప్రచార మొందుటకు రచిం పఁబడినదివలయు పుచ్చినవలయునది యేండ్లయిం బట్టును. కాబట్టి యీగ్రంథ విప్పటి కిందుమిండుగా మాతేండ్లకునుండేరచింపఁబడినదని నిశ్చయింపవచ్చును. ప్రయాణసౌకర్యములు లేనియాకాలములో వెక్కడనో గుంటూరుమండలమందలి గ్రంథప్రతి వికాఖపట్టణమండల మందలి మాఱుకూల నున్న కృంగవరపుకోటతాలూకా లోని శ్రీరామపురాగ్రహారమునకు వచ్చుట కల్పకాలము చాలదు.

మఱియు వికాఖపట్టణముమండలమందలి మాడు నుల సంస్థాము నేలు కృష్ణధూపతిదేవుగారును, విజయ నగరసంస్థానము నేలు విజయరామగజపతిమహారాజు గారును వాకాలమున విశేషముగఁ బండితగోష్ఠులు జరపి పండితులకు విశేషసత్కారములు గావించెడివారు. ఈ ప్రతిలేఖకుల విద్యాగురువులు వడ్డెనువి అన్నయ్యకాస్త్రీ గారు తమపండిత్యాధికయముచే వాసంస్థానాధిపతుల సత్కారము లొందెనువారు. ఈవృసింహపండితుఁడు మాడ రాజసమ్మానమును, దీన గ్రంథప్రచారము ననే ఁచి యీప్రాంతములకు వచ్చియున్నపుడు ఆగ్రంథ

పుత్రక రీతేశమునఁ బ్రచార మొందియిన మందవచ్చును. ఇట్లు మోచినను నీ గ్రంథరచనాకాలము న్నూతనండ్లకు ముందే యని తెలియవచ్చును. ఇంకను మల్లాది లక్ష్మణ సూరియుక్కయు, నీలవియొక్కయు గ్రంథములు రెంటిని మోచినచో నీతనిగ్రంథము లక్ష్మణసూరిగ్రంథము కంటె మిగులఁ బ్రాచీన మనునూహ జనించును.

ఈవి యీగ్రంథమును రచించునట్టి వాంధ్ర దేశమునఁ గావ్యప్రకాశకకు లఘువగు వ్యాఖాన మేదియు లేదని యాశ్రించిశ్లోకము మధ్యవున్నది—

“శ్లో. ప్రాంచత్రైధనరస్యతీపరిమళే
ప్రాచాం ప్రబంధే సతి
ప్రీతిః కేళలవాచి మామకకృతా
సంఖ్యావతాం బాయతామ్,
నిర్వృన్విఘ్నరవావమేదురరణే
నిస్సాగవాద్యే సతి
స్యక్కాలో న హి మంజవాదివి పువ
ర్వీణాభిధే వస్తుని.”

ప్రాథమికుల ప్రాచీనుల గ్రంథము లున్నను విద్యాంకులు కేళలమన వాక్యతి వాదరింగురుగాక. శ్రవణదారణమహాభైరవావాదం బగు శేరి యున్న దని మంజులస్వనభగంబుల వీణాస్వనంబు నెవ్వరును విదం వరుకదా యని ప్రైశ్లోకము తాత్పర్యము.

కవి యీగ్రంథమును రచించునాఁటికి కావ్యప్రకా శికా మూలసూత్రముల కాక కావ్యప్రకాశకలక్షణ సూరి రచించిన లఘువ్యాఖ్యాన మున్నచో గని యీ వృత్తిని రచించుట కాని, ప్రైశ్లోకమున నట్లు తెల్పుట కాని సంభవించియుండదు. మమ్ములువికావ్యాసంకారసూత్ర ములకు వాతేందు రచించినవృత్తి మిక్కిలి ప్రాథమైనది. మూలమున లేని విశేషాంశములను, కాస్త్రీయదిర్వలస

సూత్రమే యావృత్తియం దాతయు ప్రకటించెను గాని మూలమువచ్చు సుగ్రహ మగునీతి నర్థవివరణము గావించే లేదు. కావుననే యావృత్తినే మనకు భేరిరావముతోఁ జోల్పివచ్చును. మైని శక్తినివలయును అన్నింటి వలన నీగ్రంథము ప్రాచీన మైనదే యని తెలుచున్నది. కాని రెంటితేప్రాచీనమో నిర్ణయంపడాలను. నూఱువత్స రములలోపలిదిమాత్రము కానీయ దని వమ్ముగన్నాను.

గ్రంథవిషయమునుగూర్చి విపులముగాఁ జూపుట కిది తావు కాదని ధయపడుచున్నాఁడను. మృదులమును, సరికము నగు పదజాలముతో నీగ్రంథము మనోహరముగా నున్నది. కఠినమైన విశేషచర్చ లగపడవు. అవసరమైన విషయము లరణిపం దొలిదిపెట్టినట్లు గవహును. కవి కవితాకైరివలదే వచాభోరణియు బ్రామాపాకమున నల రాదుచుండును. విమర్శనవైఖరి సుగ్రహమైనది. ఇట్టి గ్రంథము ముదిరితము గామండుట దుఃఖపేతుకే. ఇదియే కాక ముదిరితములైన యాంధ్రకవుల గ్రంథములుగూడ నన్నియు వాంధ్రాక్షరాంకితములే యగుటంజేసి యొక్క యాంధ్రదేశముండే కాక యిం కదేశముందును ప్రచార మొందవచ్చు వి. నాగరాక్షరములలో ముద్రించినచో మన యాంధ్రులగ్రంథము లితర దేశములందుగూడ సధికగౌర వము నొంది యాంధ్రభూమి కధికగౌరవమును సంపా దింపఁగలవు. ఎవరేని మహామథావులు ఆంధ్రత్వాభిమాన ముననో, కవలము కవియందలి యభిమానముననో, లేక గ్రంథగౌరవముననో యీగ్రంథమును ముద్రింపదలంచి లేని వారికి సాధన్యతావాదపందనములతో నీగ్రంథ మర్పించును. గ్రంథపరిమాణము రెండువేలగ్రంథములు మాత్రమే. నాల్గులక్షాపాములు; నూఱుపుటలు; పుట కదిమిదిపం ద్విలు;పంక్తికి తొంబదియక్షరములు. గ్రంథము సమగ్ర ముగా నున్నది. లేవలు లేవు. ఉదారాశయం లగు వాంధ్రమహాజను లీగ్రంథమును ప్రకటించి యాంధ్రగౌ రవమును దేశాంతరముల వినుమడింపఁజేయుదురుగాత.

విజయవిలాస వాఙ్మయవిధానము ఆంధ్రవికాశ, తాపీ భర్తారావుగారు, వి.వి.

ఒక్కపద్యము

గంగా నదీతీరమున హిమవర కైకై కతమనం దుంకిన
సన్మసాదినిఁ జూచి, తలయూచి, యెలునిరసాచి
తలలుగఁ బర్చించిన ఘట్టమునం దీపద్యము గలదు. —

“క్షోదకపోవుశంఖము న
హాగళరేఖ, శరాసంబులన్
వారుకుఁబట్టి కన్పొముల
వైఖరి వంకలుదీర్చుచున్, కటా
క్షోదయలీల సాయకస
మాహాములన్ విమమాన్యుఁ గల్పఁ జో,
యేదొరపాటి యీనధను
తన్నఁగ వీరవిలాసంపదన్.”

జగద్విఖ్యాతకావ్యకారులగు తిరుపతి వేంకటేశ్వర
విద్యకర్త విఖ్యాతులు సాహిత్యమునఁ జోలవరము
జమీందారులు శ్రీరాజా కె. ఆర్. వి. కృష్ణారావుబహ
దుర్, వి. ఏ., వారిచే ౧౯౦౧ లోఁ బ్రచురికయిన
విజయవిలాసమునందలి పాఠమునకును, బ్రహ్మశ్రీ (తరు
వాత కటాప్రభృత్యు) వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు
విపుల వ్యాఖ్యానముతోడఁ గలిగించిన ప్రచురించిన
విజయవిలాసమునందలి పైపాఠమునకును గలభేద మత్య
ల్పము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు పద్యమునందు మూడు
కావాల నుపయోగించిరి. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు వానిఁ
ద్యశించిరి. బ్రహ్మశ్రీ నోరీ నరులింగశాస్త్రిగారు ప్రతి
పదబీకాతాత్పర్యములతోడఁ బ్రచురించిన విజయ
విలాసమునం దీపద్యము

“క్షోదకపోవుశంఖము న
హాగళరేఖ శరాసంబులన్
వారుకుఁబట్టి కన్పొముల
వైఖరి వంకలుదీర్చు నాకటా
క్షోదయలీల సాయకస
మాహాములన్ విమమాన్యుఁ గల్పఁ జో

యేదొరపాటి యీనధను
తన్నఁగ వీరవిలాసంపదన్.”

అని యున్నది. తిక్కనగల ప్రచురణము లన్ని
యుఁ బైపాఠముల ననుకరించుననియే, పైపాఠముల సాదృ
శ్యమునుబట్టి వారందఱు నొక్కరితి యర్థమునే యూ
హించి రనుట సమంజసము.

వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ‘పాఠవిర్ణయవ్యాఖ్యా
రచనాదిపరీక్షణము వహించి’ యీపద్యరచమున కిట్లు
వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిరి:

“గళరేఖ = కంఠముయొక్క సౌందర్యము, శంఖ
మును = (మన్మథుని) శంఖమును, క్షోదకపోవున్ = తిరగ్గు
రించును = (క్షోదికేయము) ; కన్ జొములవైఖరి = గ్రూ
విలాసము, శరాసంబులన్ = (మన్మథుని) సింగిణివిండ్లను,
వారుకుఁబట్టి = వివాదమునకు తలపెట్టి, వంకలుదీర్చు
చున్ = వంపులుదిద్దును = (కుంటుఁజోఁగట్టును); కటాక్ష
క్షోదయలీల = కడకంటిచూపులు పాదములనగును, సాయక
సమాహాములన్ = బాణములమొత్తములతో, విమమా
న్యున్ = మన్మథుని (హాఠములగుబాణములను గలవాని
ననియు భా.)... ఈనరునకున్ = ఈయర్థమునకు, వీర
విలాసంపదన్ = వీరుల విలాసములయొక్క భాగ్యము
నందు. ఇందు తిరక్కారపదములకు తేల్చెడుపమాన
వైసర్గికవృత్తియు భృనితములగు రమణీయముగా నున్నది.
—క్షోదక-వారుకున్ జఘన్మృప్తయోగములు.”

దీనినిబట్టి చూచిన నీపద్యమునందుఁ గవి కొంత
చమత్కారము నుద్దేశించెనని విశదమగును.

‘ప్రతిపద్యమునందుఁ జను
తక్కులి గల్గఁగఁ జెప్పనేర్తు...’

నని పండితప్రభువుచే మెప్పుఁగాంచిన కవి యట్లుల
నుద్దేశించుటయం దాశ్చర్య ముండనేరదు. ఇంక ‘నా
చమత్కార మెయ్యది? దానిఁ గవి యెట్లు సాధింపఁ

గలిగి? నని ప్రశ్నించుచును. వేంకటరాజుగారి గారిని
రనివట్టుల నింపబడినాడు, ఉపమానములయందును, వాని
కనుగుణములను తిరస్కారపదములయందును గలవని
యందలు సంగీకరించును. ప్రాచ్యభాషానమును బట్టి
యాదినచో నీపద్యమున: తిరస్కారపదములు మాఁగు
కనవచ్చును. (1) ఊరకుపోవును, (2) వంకలు
తీరుచుకా, (3) గెల్పుక. ఈయాదువిధములను తిరస్కా
రముల నొనరించుచుండే వర్ణములు—(1) గళగళ, (2)
కన్యోమలవైశి (3) కటాక్షిదయలీల. ఇంక: తిరస్కా
రములను నుపమానము లెన్ని యనిన (1) శంఖము,
(2) కరాసంబులు, (3) విమలాప్తుడు ననియే యన
వలయును.

మొదటివర్ణయం దెవ్వరికి పెట్టి విప్రతిపత్తియు,
గలగలేదు. 'కంఠముయొక్క సొంపవర్ణము శంఖమును
(మనస్సునీదనియేయందుముగాక) ఊడినయును. తిర
స్కరించును' అని పదమున వర్ణము గలుగుచున్నది.
వర్ణమును కంఠమున కుపమానముగఁ గవు లంగీకరించిన
'శంఖమును' తిరస్కరించుట కాశంఖమున కనుగుణమున
'మాదుట' యను పదమునే ప్రయోగించి కవి యాహా
యినఁ గల్గింపఁజాలెను. ఊడినయును, మాడికొని పోవు నని
యిప్పుడును తిరస్కారార్థమున వాడుకగలదు.

రెండవయంశము 'కరాసంబులన్ వాడుకఁబట్టి
కన్యోమలవైశి వంకలుతీరుచుకా'; అనగా 'ధూమిలా
సము వివాహమునకు తలపెట్టి సింగిడినిండ్లను (ఇయ్యరి
గూడ మనస్సునవివే కావచ్చును.) వంపులు దిద్దును-కుంట్లుఁ
బోఁగొట్టును.' అని యొకవిధమున వర్ణము గలగును. ఇట్లు
వింటికి వంక యుండవలసినగు నునుటచేత 'వంకలు
తీరుచుకా' అనునప్పుడు 'సరియగు వంపులు కలుగునట్లు
చేయును' అని యూహింపవలయునుగాని, వంకలుతీర్చి
తిన్న గజేయునని యర్థము చేసికొనరా దనవలయును.
వంకలు తీరుచు ననుపదములకు సాధారణముగనున్న జాతీ
యార్థమును విస్మించి వై. విశేషార్థమును చెప్పవలసి
యందును. ఇట్టిది కావ్యగుణపరిశీలనమునందు దోష
మందుగుగా! చేమూర వేంకటరాజుగారి పదముల జాతీ
యార్థమునకు భంగము రానీయకుండుట మారుచు విశేష

రమును బోధించు నలవాటుఁ గలవాఁడని సన్మాదము
లెఱుంగుచును. అట్టికవి కిట్టిదోషం బంటగట్టుట యెంత
నజకు వ్యాయోమనునో యోచింపవలయును.

ఇంక, 'వాడుకుంబట్టి' యను పదంబులవలెల్లల్లా
మెయ్యది? ఈవర్ణకయందు ముఖ్యరీతియేము? కన్యోమల
వైశి కరాసంబులు లను వంకలు తీరుచు నని గదా
వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము! అట్లయినచో 'నీ'వాడుకుం
బట్టి' 'వలసావర్ణారణ్యత్రమా? ప్రాసస్థానమున
నీప్రయోగము గలుగుటచే నీయర్థ మాయభిప్రాయమునే
బోధించునుగాదా! పాపము! చేమూరవానిగలి 'ప్రాస
కొలకెట్టుట' యా! 'వాడుకుంబట్టి' యన 'వివాదము
నకు తలపెట్టి' యనునర్థ మెఱుఁగవచ్చును? పట్టి యనిన
తలపెట్టి, తలంచి యన పాపానింపఁగలమా? యుద్ధమాదు
తలంపు గలపీరులు తమ సింగిడినిండ్లను సరియగువంపులు
గలుగునట్లు సవరించికొనుట యెందైన వర్తిరమయి
యున్నదా? మొదటియంశమునం దిట్టి తిరస్కారోద్దే
శము ప్రకటితము కాలేదే! ఈరెండవవర్ణనమునందు
దానినిఁ జూచి ప్రకృమమునకుఁ గొంతలోపమును
పొప్పుమున కింతకొంతయు నీకరి కలిగించువా యని
సంశయింపక తీలదు.

ఇంక మూడవ యంశమును జూడుము:

".....

.....కటా

క్షిదయలీలపాయక స

మాపాములన్ విమలాప్తు గెల్పుచో"

పైని గల వ్యాఖ్యానమునుబట్టి 'కడకంటియాపులు
పొడమునిధము బాఁగులమొల్లవలలో' మధ్యగనని
(పూరములను బాఁగుములు గలవానిని) గెల్పుముమూఁయని
యర్థముగను. ఇం దుపమేయము కటాక్షిదయలీల; తిర
స్కారపదము గెల్పుట; తిరస్కృతమయిన యుపమా
నము విమలాప్తుడు. ఇది స్పష్టముగఁ గానవచ్చును. కాని
వైరెందువర్ణనలయందును వర్ణములకును, తిరస్కార
విమయములకుఁ బ్రసన్నమున నుపమేయోపమానసంబంధము
గలదు. కంఠమునకు శంఖమును, కన్యోమలకు విండ్లును

గవిజహంగీకృతోపమానములు, సత్యంతయు క్షమలును, క్షాని, కటాక్షములకును, విషమాస్తునికు సట్టిసంబంధము కలదనుట సామాన్యమును. ఇంతియోగాదు. తిరస్కారపదమును జూచినను గొంతలోపము గానవచ్చును. మొదటివర్ణనమునందుఁ దిరస్కారపద ముపమానోచితవృత్తికి, వేంకటరాయశాస్త్రీగారవివట్టులు, నన్నివిధముల నొప్పియున్నది. చెందవ వర్ణనయందుఁ గల తిరస్కారపదము కొంచెము వ్యత్యాసముతోఁ దగినట్లే కనవచ్చును. అదృష్టితో నీమాఁడవ యంశమును బరిశీలించిన నేమియుఁ బొసంగదనుట సత్యము, తిరుమున పూచెఁబడుటయు, శరాసంబునకు వంకలు తీర్చఁబడుటయు నమఁబడుముగ నెన్నఁదగిన వృత్తులయి నట్లు విషమాస్తునికు గెల్వఁబడుట వైస్థికము గావలసి యుండును. ఇది యనుచితము.

ఇంక 'సాయకసమాహములన్' అను పదముల కర్థమేమి? 'బాణముల మొత్తములతో' ననినఁ దాత్పర్యమేమి? కటాక్షములు బాణములమొత్తముల వాయుధములుగఁ గొని విషమాస్తుని గెల్పునని యర్థమా? అట్లయిన నర్థమనికటాక్షముల శిబాణసమాహము లెప్పుడెట్లు లభించెను? అటుగాక, యియ్యది విషమాస్తుని వేనా? అప్పుడు, సాయకసమాహములన్, అనఁగా బాణములమొత్తములతో (లేకతోడి-లేకతోనున్న) విషమాస్తుని యర్థము చెప్పువలెను. ఆ ప్లవ్యయించిగొని, విషమాస్తుని, వానిబాణసమాహములను గెల్పునని యర్థము చెప్పి కటాక్షములకు నీబాణములకు నుపమోపమాన సంబంధమును గల్పించి యానందింపమన్న, భావము! విషమాస్తునియ నెరర్థకుఁ డగును. అంతమాత్రమే యయి నయెడల సాయకసమాహములన్ అనుదానికి బాణముల మొత్తములతో నని తృతీయఁ జెప్పక వేంకటరాయ శాస్త్రీగారు బాణసమాహములను అని ద్వితీయఁ జెప్పి విషమాస్తునితో జోడించియే యుండురుగదా! ఇంతియ కాదు. బాణసమాహములకుమాత్రము గెల్వఁబడుట వైస్థికమా? కావినో నీతిరస్కారపదవ్యాఖ్య మేమి? నీమయినను బ్రధానస్థానమునఁ గనవగుచున్న విషమాస్తుని సప్రధాన నొనర్చి, యప్రధానస్థానముననున్న సాయక

సమాహములను తేదవలెయుట యెట్లు? చేరువారవాని కవిత్వసృష్టనమును జక్కఁగ వెలింగినవాఁడయిన రిట్టి యెవ్వఁడు మాకవి యుద్దేశించియుండునని యంగీకరింపఁ జాలుదురా?

కవీకిగల ప్రక్రమనియమ మతాఃసము, సత్యంతరమణియమును గదా!

‘తా రసపుష్టిమెఁ బ్రతిపదంబున
జాలియు నా ర్తయన్ జను
తార్కరము నర్థగౌరవము గల్గు
.....’

ప్రసన్న గంభీరగతిన్ వదించుటకుఁ గవి యెంత యుద్విహారునో, ప్రక్రమచుము సత్యంతావృత్తోఁ బాటించ నంతయుత్పాదించును. మాఁడుఁ దీకవిప్రక్రమ విధానము:

“ధారాధరము వెన్నుదెన్ని పుట్టినచాయ
నున్నదీలిన బాధతోఁపివేసి
జక్కనకవ తొమ్మిదొక్క నిల్వినబాద
నున్న వీనవలాపయోధరములు
చిన్నిప్రాయపులేడి చెవిపట్టియాడించు
గతినున్న దీరామకన్నుతోయి
నల్లచీమలబాదు ననుముదాఁకినదిక
నున్న దీవెలువంత్రుఁ గన్నెయారు
.....’

ఆహా! యెంతరమ్యము! ఆరపియాచిన, (1) ఉపమానము, (2) తిరస్కారపదము, (3) ఉపమానావకము, (4) క్రియాపదము, (5) స్త్రీవర్ణనామము, (6) ఉపమేయము నవి యాఱుగ్గి కలకరింప గీటులను గీచి వ్రాసినయట్లు లాపదములవరుస గన్పించుననిన సత్యమారముగాదు. అట్టిది మనకవీకి గలప్రక్రమనియమము. అయినచో నవట ‘వాదుకుఁబట్టి’ యనియు నిచట ‘సాయకసమాహములన్ విషమాస్తుని’ ననియు వ్రాయు నాయని సం దేహము గలుగకమానము.

అది యటు లుండునందు, ఈవర్ణమునందలి శంఖమును, శరాసవములును మన్యగునివని వ్యాఖ్యానమునఁ

గలదు. మన్యకునిరమటవలన గలిగిన ప్రయోజనమెట్టిది? మన్యకునిరమటచేత సంపదయినవనియు, పాపకారకమనియు వర్ణిస్తాయము గావచ్చును. కాని, ప్రైవ్యాఖ్యానమునుబట్టి పరాజితపాదమున మన్యకుడే పరాజితుఁ డగుచున్నాఁడు. అంతియకాక 'యేదోరసాటియాననన' కమన్దూపత్తికొఱకుగూడ మన్యకుని విజయ వౌచ్యతలసి యున్నది. అట్లమనిగక లేఖ మన్యకునిశంభము నూడఁగలుగుట మన్యకుఁడు పరాజితుఁడయినయనంతరము జరుగఁ దగినదేకాని లేత్సూర్యము గానేరదుగదా! మన్యకు నోడించినతరువాతఁగాని యట్లమనిక న్యాయములకు మన్యకుని శరాసనములు క్రితపము 'గానేరవు. అట్లు' విజయచిహ్నములుగఁ జేరికొనిన మన్యకశరాసనములను వర్ణమని కన్పించుచేట 'వాదుకుఁబట్టి' వంకలు తీర్చవలయునో యనుచోయ్యము. ఇంక 'నెప్పరితోడ నీవాదు? ఈభారజిని వితర్కించినను నీ 'వాదుకుఁ బట్టి' యనునది యర్థబోధకమునకుఁ బ్రతిపాదముగ జేయున్నదనవలయును.

అంత్రభాష కపాశోపకారము నొనర్చిన పి. పి. ప్రాసదోరగారి దగ్గఱ, వారికి నురుగులయగుగ, నుండిన మహావిద్యాంసుఁడు బాలాభు అప్పయ్యవంశియై డి పద్యమున శంభము మన్యకవిజయశంభముయే భావించి యు, శరాసనములకడకు వచ్చినప్పుడు, 'వాదుకుఁబట్టి'ని గుర్తించియే యేమో, మన్యకునిపే రెత్తకయే సింగిటి విండెని యర్థము నిచ్చి యూహకంపితి.

ప్రైవ్యాఖ్యానమునకు 'దట్టిసరికలము' లిచ్చి 'సంప్రాప్తి'ంచి యున్నచో నీపద్యమునకు గతిలేమి యని యో జింపవలయును. మొదటి వర్ణనయం దెట్టియర్థ్యంతరమును లేదుగదా. రెండవవర్ణన మునఁగలదిక్కులు లేండు. (౧) వాదుకుఁబట్టి (౨) వంకలతీర్పుకా. ఈరెండవదిక్కులు గూర్చి యెక్కించుక; ఆశావరంగమునందు విజయము సంపన్ను కీరపురుషునకు వింటివంపులఁ దెట్టుట శంభమును బూరించునట్లే యుచితవర్ణనయా? సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యములు యుద్ధవర్ణనలతో నిండియున్నవి. ఎందున రణరంగమునందు నీరుడు వింటివంకలు తీర్పుచుండినట్లుఁ గానరాదు. వంకలతీర్పుట యనగా వంపులు బోఁ గొట్టి తిన్నఁగఁ జేయుట యనియే పాధారణార్థముగాని,

వింటి కవశ్యముగ నుండదగినవంకను (పరియన వంకగా) పరిచేయుటయని కాదు. వాదుకయందున్న ప్రసిద్ధార్థమును ద్యుతించి చేమహారకవి యిట్టికి ప్రార్థమును గ్రహించువాడని యుదేహింపకమానదు. కావున వంకలు తీర్పుటయన వంపులు లేకుండఁ దిన్నఁగఁ జేయుటయే యని యెంచవలయును. అట్లయినచో, నిది చేసి కుది తము? వంకలు లేకుండ నుండవలసినయని బాణములు. ఏమాత్రము వంకయంజినను బాణములు లక్ష్యమును చాకనేరవు. ఇది ప్రకృతిప్రసవమృతము; నిల్వకాం ద్రునవరతిము నొవరించుకార్యము. బాణమున వంపుంజిన యెడల భమిర్వము క్రమయి యా బాణము తిన్నఁగ లక్ష్యమును జేరక యావంపు ననుచించియే వలయలేఖను జట్టును. ఈమాత్రము ననుసరించియే 'బూమిరాంసు' అను నొకయాయుధనిశేషము నిర్మితమయ్యెను. ఈ 'బూమి రాంసు' ప్రయోగస్థానమునుండి వలయలేఖాపగమున బోయి మరలఁ బ్రయోగస్థానమున కేరెంచును. కావున ధానుష్కుఁడు దనచేతివాడే బాహుదలంచినప్పుడు లేవ బాణముల వంకలు లేకుండఁ దీర్చును. ఈయూహనే చేమహార వంకబరాజకవికిఁగూడఁ గలదనుట కీవిజయ విలాసమునందే

"పంకేశాతములన్ దింపకు లవయన్
బాలామణిపాదములన్
వంక తీర్చు మనోజసానుకములన్
వాల్చువు, లేజాంకునిన్
శంక లేయముగంటు, జక్కవకన్
జక్కట్లునిద్దున్ గుచా
సంకారంటు, మదానీమానికల నూ
బాడించు వేణీరుచుల్."

అని ప్రసన్నగంభీరప్రాసముతో వర్ణించెను. ఇందు మనోజసానుకములనువాల్చువుల వంకలతీర్చుచున్నవి. క్రిడాధిరామమునందు శ్రీనాథమహాకవి

"తియ్యనివింటికోదు రతి
దేవి వసుంగవ నొత్తగిల్లి యొ
య్యెయ్యన వంక చక్కఁబడ
నొత్తమఁ జూచితె పుష్పబాణముల"

అని యాయనానానే ప్రకటించియున్నాడు. కావున బాణములను వంకలంతిర్పుట యత్యాచక్ర్యకమును, కాస్త్ర సమ్మోళమును, గవిజవాంగీకారమునేకాక, వేంకటరాజువకు స్థిరమును నగ్నిప్రాయమును. కావున వీవంకలు తీర్పుట యను తిరస్కారపదమును సాయకసమాహములతో నవ్య యింపవలయునుగాని కరాసనముతో ముడివెట్టు జనదు. కాన 'వంకలుతీర్చుచు' కటాక్షోదయలీల సాయకసమా హములతో అని చదువవలెను.

అట్లయినచో కరాసనములగతి యేమి? కన్యముల కు, కరాసనంబులకు, నుపమేయోపమాన సంబంధము గలదుగదా! ఇంక నిచటి తిరస్కారపద మెయ్యది కావలయును? అది వాచుకుంబట్టుటయే యనవలెను. వాచు కుంబట్టుట వింటికి ఉచితోపన్తియగువా, కానా యని యారయించును. మనసావస్థతమువంగల యుద్ధవర్తనల యందు ధానుమ్మల కరాసనములను బూనుదు, చెక్కి వెట్టుదును, టంకారమెవరింతురు గాని వంకలు తీర్చరు. విల్లెట్టుట వితోపట్టుటయే సంగ్రామసంరంభనూరవ లగును. ఈయగ్నిప్రాయమే చేమమార వేంకటరాజువకు గలవని పలుకుట కొక్కనివర్తనము. ఇంద్రప్రస్థపురంబునందరి నాలుగువర్తనములను విర్ణయ నీసపద్యమును దిలకింపుము:

తస్యేబాటు గలదు వేదముల నారేని కంఠం
 బర మేష్ఠి మెచ్చరు ధరణీపరులు
 కడనూటుపగవాని గని చేమజచె నందు
 భాగ్యవు మెచ్చరు బాహుజనులు
 పనికొర కొకమూలం బడియె నాకనివస్తు
 పని కుచేరుని మెచ్చ రర్థవరులు
 వీటిసామ్రైవ నాగేటిపాటున నేమి
 యని పాలాయుధు మెచ్చ రంగ్రిభివులు

పొడిదప్పక, ధర్మంబు పట్టుదిడక,
 లక్షలకు, పమ్యజాలి నల్లనల భూమి
 వరులు మేలనఁ దగి యిట్లు పురిఁ బాలుతురు
 చదువు పాముల ధనధాన్య సంపదలను.

ఈపద్యమునందలి యద్వితీయమున క్రమాలంకార మునకు జోహారు! అయ్యది మహాకృష్ణమై మున వర్ణనా తీతమును! అది యటు లుండునందు. ఇందు భాగ్యవుని మెచ్చనిక్షుద్రియంబు చేసిన విరోధితకార్యము ధర్మంబు పట్టుదిడువకుండుట. ధర్మంబు (= విల్లు) పట్టియుం డుట వీరకార్యముని కవితలందుట దీనఁ జేలయగును. కావున రణవస్థాహమున కంభమున నూదంబుకుట యెట్టులో, సాయకములకు వంకలు తీర్పుటకుట యెట్టు లో, కరాసనములకు వాచుకుంబట్టుటకుటయు నట్టిదియే.

రెండవ చరణము.

'వాచుకుంబట్టి కన్యములవై యిది వంకలుతీర్చుచున్'కటా' యందు 'వాచుకుంబట్టి' యనుటకు 'వాచుకుంబట్టు' అని సంపూర్ణ క్రియగ నంగీకరింపక తప్పదు. అప్పుడు ఊడుకుపోవును, వంకలుతీర్పును, అను తిరస్కార పదములతో నీవాచుకుంబట్టు నమవదియు జోడగును. 'బట్టు' అనునది శ్లోకప్రమాదమున బట్టి యగుట సర్వ పాధారణముని యంగీకరించుచా రనేకు లుండురు. ఈశ్లో కప్రమాదము మెలమెల్ల గ్రంథసంపాదకప్రమాదము గను, నయ్యది క్రమముగ విద్యవ్యర్థులగు వ్యాఖ్యాతల ప్రమాదముగనుగూడఁ బరిగమించెను. వ్యాఖ్యానము యంబున వ్యాఖ్యాత లేవిషయమువంగల జోషములను బరిశీలింపకయో, పరగణింపకయో విడిచివుచ్చిరి. కవి తత్త్వమును వాగుగ నుచ్చైంగినను నీపాతము దుష్టుమని నిర్ధారణ చేసియుండు రను నూహకు గొంత యవకాశ మేర్పడినది. తిరస్కారపదప్రయోగమునందుఁ జను తొగ్గర మన్నదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాయుటయు నా తిరస్కారపదములే యింతచర్చకు సందు నొసంగుటయుఁ జిత్రముగఁ గావఁబడునుగదా!

ఇప్పుడి పద్యపాతమును * సహృదయులు తిలకింతురుగాక.

"ఉడుకుపోవు కంభము న
 చూచి గళలేకి, కరాసనంబులన్"

* ఈపద్యమును నీపాతమును జిక్కినది.

వాడుకుంటున్న కన్యోమల

వైఖరి, వంకలతీరుదుర్ కటా

క్షోదయలీల సాయకస

మామూలుకే; వివచూర్తుగిల్పుచో;

యేదోరసాటి యీసరుని

కన్నుగ వీరవిలాసపంపవన్."

దీనియర్థము:—

గళరేఖ కంఠము నూడుకపోవును;

కన్యోమలవైఖరి కళానవంజులను వాడుకుంటును.

కటాక్షోదయలీల సాయకసమామూలను వంకల తీరుచును;

ఓహో! వివచూర్తుగే (ఇతరు) గల్పును మన.

ఏదోరసాటి యీసరున కన్నుగ వీరవిలాసపంపవన్.

అవి విడితము గాఁగలను. అపుష్టార్థము నశించినది. ఆవ్యయ కాతిశయము తొలగినది. ప్రక్రమభంగము పటాపంచ లయ్యెను. కవిసంప్రదాయములు భంగము నందితరు. శాస్త్రసమ్మతి చేపూతము. శంఖారావ మొనర్చుట, విలసిని యాద్యముకొనుటలు, బాణములను విన్నగం చేయుట యనుత్రివిధవీరసంగోచితకార్యములను వర్ణి తములయ్యెను. శోభిన్నాహము సర్వమునకును ఫలమును నట్లు నరులను వివచూర్తుని గల్పును. ఏదోరసాటియను సర్వాపత్తి సూర్యము కలిగెను. కటాక్షోదయమే వివ చూర్తుని గల్పుచో చక్కెనశంఖారావాదివివృంభణ మెల్ల నెందుల కను తొలగితీరప్రశ్న యంతరించెను అర్థమునియందుఁ బ్రాధాన్యము వీర్యెను. శాస్త్రసనే నాలుగవచరణమున సర్వముఁడు వర్ణ్యమయ్యెను. ఇంత యేల? చేమహరణేంకలకవి విశిలిసేయెను, శిల్పవైపు జీయుఁ బ్రయోగము లయ్యెను.

ఇంతటితోఁ గనియుద్దేశ మంతయు నీపద్యమునఁ దీతై ననుకొనుట తగదు! ఇంతవఱకు నాల్గవచరణమును మనము తడవలేదు. దాని విందుక పరికిరింపము.

ఏదోరసాటి యీసరున కన్నుగ వీరవిలాసపంపవన్ ఇచటగది 'సద' శబ్దము నర్థవహాచకముగాఁ బ్రయో గించెను. నరుఁ ననిన సర్వముడే కాక మర్త్యుఁడనియు సర్వము గలదు గదా! వర్ణించుచున్నది పాతాళలోక

నివాసినియగు మహాచియను శాగభక్త్యుఁ. మర్త్యుఁడును, సర్వముఁడగును నను వరదీని వర్ణించునట్లున 'సంసరునకు' అనియనుట యెంత హృదయంగమముగ నున్నదో యార యుఁడు. శంఖరశబ్ద మెంతసాధిప్రాయము! అర్థముఁడు గలచేరు లెన్ని లేవు. దానిలో మఱి చేసినెఁ బ్రయోగిం చిన నీంతియందము లభించునా? మన కింతయొనదిదము గలుగునా? గాంగ నైకతమన విలాసార్థము వివారించు

తైరవేమవేమ మననిభాంగ
నెవరుదవుల దవులనే కాంచి

యెల్లాది 'ప్రేక్షిగా నెఱిగె' ననెను గాని కవి 'పూర్ణ గా నెఱిగె' వనెనా? ఈగీత వచనమునకుఁదగిన పద ములను సర్థములను, దూచితూచి ప్రయోగించెనా యను నంతటి ప్రతిభతో మనమోగించి కరుంగదు మనోహరముగ ప్రాయఃప్రాధి చేమహరవానికి యన్నతోఁ తెట్టిపటము గదా! ఆమహానుజమునే కవి యాశా స్తవచరణయన వరశబ్ద ప్రయోగమునఁ బ్రవర్ణించెను. దీని సేమజేస మనము గదికి కృతిష్టుల నుభయ మునిన గోమము!

ఇంక నొక్కొందుక గలదు. 'వీరవిలాసపంపవన్' అనుపమానమునకు వంకటరాయశాస్త్రిగారు'వీరువిలాస ములయొక్క భాగ్యమునందు' అనియు, నోరినరులింగ శాస్త్రిగారు 'వీర్య(అది వారిజాము)లిలాసములయొక్క సెంపదచేతను' అనియు, నాలుగు అప్యయ్యపండి తుఁడుగారు 'పరాక్రమ నమ్మదిచేతను' అనియు వ్యాఖ్యానమును చేసిరి. కవిపటియారు వీరవిలాసమనగాఁ బరా క్రమముని యర్థముఁ జేసెడిది. ఇందు విలాసపదమున కెట్టిప్రాధాన్యమును లేకున్నది. కాని కవి వర్ణ్యములను గళము, కన్యోమల, కటాక్షోదయము నని యనక గళరేఖ, కన్యోమలవైఖరి, కటాక్షోదయలీల యని ప్రాయముఁ యొకానొకనియనుమాను గవ్యముచు నున్నాఁడు. ఇట్లు వర్ణ్యములకు ఇతఁగూర్చిన రేఖ, వైఖరి, లీల లనుపదములకు విలాసమనియే సాధారణార్థము. (వాగ్రూపము దానికే వైఖరియని ప్రశ్నేకార్యముండుట చేతనే యిది సాధారణార్థమని యనవలసివచ్చినది. ఈ వైఖరికి వంకటరాయశాస్త్రిగారును విలాసమనియే

యర్థము పెట్టిరి) విలాసార్థవాచకములను విట్టిపదములను బ్రయోగించి తుదకు 'విలాసార్థంపనినో' అని వ్రాసిన యట్లును దాని వ్యవహారముగ జేయఁగలమా యని పండితాంపవలెను. ఇట్టిపదములమార్పు కాకతాఁయముగ సంభవించునది గానెదరు. పీటచిరకార్యజాలమును వర్ణించుచుండినను గవి విలాసవాచకములను దృష్టిమంసి తొలఁగినయ లేదు. ఈపద్యమునందు వీరభాగ్యమే కాక, విలాసభాగ్యముగూడ వర్ణితమయ్యెనని తేలుచుండుగా! ఈ రెండుభాగ్యములను, క్షేమవలన, విమనూత్తు! ననుపదమున మిక్కిలి చక్కఁగ వర్తించుచున్న చని సహృదయు లెఱుంగఁగలరు. కతినములను వేస్త్రములుగలవాని శోర్పుట వీరసంపద, మన్మథునిశోకిండుట విలాసంపదమనను. కాని, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'కటాక్షి'దయరీతి' యనుటకు 'కడకంటిచూపులు పొడమవిధము' అని వ్యాఖ్యానమునర్పిరి. విలాసవాచక ప్రాధాన్యమును గుర్తించి వైఖరికి విలాసార్థము నొసఁగిన శాస్త్రిగారు 'వీర' యనుపదమునకు 'విధము' అని తేలవమనవర్థము నొసఁగుట సహృదయులకుఁ గొంత చింతకారముగ నుండకపోదు. చూడఁదలములకును విలాసార్థము నొసఁగఁటయే ధర్మమును, గవియభిప్రాయమును నరము. దానిని మఱచుటయన్నఁ గవి లక్ష్యము జేయఁటయే.

వైఖరి యనుపదమును విలాసార్థమునఁ గవి ప్రయోగించినను వాగ్రూపమున వర్థమున్నదిగాదా, గానినిఁ గవి

త్యజించేనా యని ప్రశ్న కలఁగఁగలదు. మనకవి యట్టియర్థములను పోలుదున్నవట్టిఁడుగాఁడు.

పెల్లు వెగఁబెట్టించినమా

తెల్లదిదొర పులికమోవఁ దినిబ్రతుకుట!

యనుపద్యమునఁ 'పులికమోవ' ననుపదమున పెల్లు వెంపర్థముల నిమిత్తి యందమును గూర్చెనో యెఱుఁగఁగలము గదా! అట్టికవి 'వైఖరి'యందగుల వాగ్రూపార్థమును విస్మరించునా? కన్నీడులపైఁఖిరి చేసిన జేముని కవివర్ణించెనో చూడుడు. "శరాసంబులకు వాడుకుంట్లు" వైఖరికి (వాగ్రూపమునకు) వాడు వివాదము, (ఇదియే వాగ్రూపమే) ఎంత యనునదియుగమన్నదో.

"ప్రాసరా

చిలుకను చారుకున్ గదిరే చెప్పఁగఁ దా నియమించి"

యనునొంగదినూరవాద్యని ప్రభావతీత్రమ్యము ములోని 'వాడు' వలన నికవము గాఁగలదు. శరాసంబులకుఁ బట్టుట యెట్లులదిలేమో యట్లులనే 'వైఖరికి' 'వాడు' సమంజసమగును. కావునఁ గవి 'వైఖరి' యర్థము జేమట యుండలే దనవలెను.

వైఖాపిననూరవాద్యని ప్రయోగ మెట్లయెడుట నుండ 'వాడుకున్' అనుదానిని జగన్మయప్రయోగమనుట యెంతయుదిలేమో పండితు లెఱుంగఁగలరు. శశపద్యమునం దింకమగల కొన్ని స్వారస్యములను గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిట విడిచినాడెనని మనరి యొనరించుచున్నాను.

ప్రభాకరోదయము

కోకిలిల్లి వీరసోమచత్యనారాయణ గారు

తామరసాస్త్రబాలకునిఁ దాల్చుఁగ గర్భమునందుఁ బ్రాగ్జితా
కోమలి నీలసంతమనకుంతలముల్ నడలక దొడంగ నె
మోమును మెల్లనయ్యె నిక ప్రాద్దులు రాఁగఁ బ్రవాళవిప్పుర
థ్థామును పొచ్చ నంతఁ గ్రమతః దలనూపె గుమారభానుఁడున్.

మన తొలిదిక్కు నెచ్చెలి కుమారరవిగ గనెనంచు నన్యది
గ్వనితలు మోముదమ్ముల వికాసము లీన, శకుంతనాదను
న్వనముల నెల్లరం బిలువ బంధురగంధపరాగవారముగా
మునుకొని తెచ్చె మందపవనుండు తదుత్పన్నవేళయందునన్.

మిన్నులమానికంబు, సిరిమేడల కేలిక, లోకమంతకు
వన్నెలు పెట్టు కాంతి గలవాడు, దినేశుడు చక్రపాలనా
భ్యన్నతశాలి, కెంపుడిగి బోలు కరంబులు సాచి లీలతో,
గన్నుల విందుసేయుచును, గ్రాలెను ప్రాకృతిసోముపంటయై.

విమలనదీతరంగములపైఁ బ్రసరించి కుంకుమపూసీటి కొమరు సూపి
లలితపాండురపుష్పములపైనిఁ బ్రసరించి గన్నేరుపూచాయ కడలుకొల్పి
రమణీమణికపాలములపైఁ బ్రసరించి గొజ్జంగిపూవన్న కుదురుపటిచి
ధవళతుషారబిందువులపైఁ బ్రసరించి పవడంపుకాంతుల వరలుఁ జేసి
తేతదిగురాకులకును జేమూత లిచ్చి - తళుకుకెందామరలకుఁ గైదండ లొనగి
గిరుల జేగురుతలులతో నరసమాడి - చెలుంగె నరుణాతపంబులు కలియఁ బాటి.

అదివరాజు నిస్తులనవారుణసీతపట్టభద్రమ
ర్యాదల నొప్పభవ్యతరు లాతనిపాదనమర్పణంబుగా
నాదలు నిచ్చె బర్లవిది తాంజలిగుత్తుమారబిందులగా
మేదురమాక్షికంబుల సమేయలనత్సుమనోవికాసతన్.

శ్రీసముద్ర తేజమునఁ జెల్లుగ నయ్యుదయాద్రిభద్రసిం
హాసనప ర్థియై పిదప సంబరపీఠిఁ బ్రశస్తపాదవి
న్యాసముసేసి సర్వభవనాస్తత సేకొని పద్మసీమనో (?)
ల్లాసవిహారి యాచును జెలుంగె ప్రభాకరుఁ డంతకంతకున్.

తతహృన్నిధాననద్యప్రాస్తభావనాప్రకటనువర్ణాలి పదిలపటిచి
ఉదితప్రభాతవాయుక్రేరితారుణ పటుదీప్తివహ్నిలో పుటముపెట్టి
తటిసేజులాశయ స్ఫటికంబువుల నార్చి మిసిమిపువ్వుడేచేత మెఱుంగు గూర్చి
సుమకాయమానరంధ్రములఁ దీగలు తీసి కమలాస్తకరసాధనములఁ దోమి
పద్మరాగప్రవాళసంపదలఁ జేర్చి - సలలితాలంకృతుల నాత్మశక్తికొలుఁది
భారతికిఁ గూర్చెదరు కవిస్వర్ణకారు - లెలమి గూర్పవె భారతి కెట్టులైన ?

౧

మనుగుడుపునకు వెళ్లిన మఱునాఁడే అహో బలుని సంగతి బజారునఁ బడెను. లేత లేత పెండలపుటాకులు చుట్టి యాయఁగా నతఁడు తమలపుటాకులచిలుకలే యనుకొని నమల్చిమింగెను. నాలుక పండుటయు పండ కుండుటయు నతఁడు గమనింపలేదు. నోరు పుక్కిలించి యుమియను లేదు. అతని కింఛ కయు సందియము లేదు. సందియములు కలి గించుటకుఁగాని, పోగొట్టుటకుఁగాని అతని వెనుపెట తోడి పెండ్లికొడు కెవఁడును రాలేదు. కావున నతఁడు గుర్రకొట్టి నిదిరించెను.

మఱునాఁడతఁడు గ్రామమునందలి పెద్దలను దర్శింపఁబోయెను.

బస్తీలో నేయింటి కాయింటి కొకొక్క పల్లె. పల్లెయంతయు నొకకుటుంబము. కావున ఆపల్లెలో నతఁడు బంధువులయిండ్లను, దూర బంధువులయిండ్లను, బంధువులుకానివారియిండ్లనుగూడ క్రొత్తపెండ్లికొడుకు గౌరవమును చూఱగొనెను.

అహోబలుఁ డొక అవధానులవారి యింటికి వెళ్లెను. అవధానులవారు భవనేశ్వరునిముందు కూరుచుండి, ముఖవస్త్రము వేసి కొని జపము చేసికొనుచుండిరి. అవధానుల

వారి కూతురు మంగమ్మ, 'మాది చేదస్తపు ఇల్లు, ఇచట కుర్చీలా బెంచీలా? మఱుదిగా రీపీటపయి జాగ్రత్తగాఁ గూరుచుండవలయు' నని ఒక ఓటిపీట వయచెను. అతఁడు ఆపీట మీఁదఁ గూరుచుండి అచటఁ గల వస్తువుల నన్నిటిని పరిశీలించుచుండెను. తీగలు ప్రాకి నటు లున్న మ్రుగ్గులును, మ్రుగ్గుమీఁదనున్న పూలవల్లెరమును, తోమి యుంచిన దేవవిగ్రహములును అతని నొక పవిత్రమగు భావన లోనికిఁ గొంపోయెను.

జర్మనీవారు అథర్వణవేదములోని మంత్రములను జదివికొని జెప్తులనులను, బెటానులను, బాంబులను, మరఫిరంగులను తయారు చేసిరని అతఁడు వేదము వల్ల వేసినవారివలన వినియుండెను. అతఁ డావినుకలి నిపుడు కనుకలి చేసి కొనుచుండెను.

అతఁ డిటులు పయిమెట్టులో నాలోచించుచు తల పయి కెత్తెను. ఎత్తు దూలములపై అడ్డ గడలు, వానిమీఁద మడిబట్టలు! 'ఇవి యింత యెత్తున కెటులు పోయినవి?' అని అతఁ డాశ్చర్యముగా చూడఁబోడఁగెను.

ఇంతలో అవధానులవారు ముఖవస్త్రము తీసి ఆకాశమువంక అదేపనిగా చూచుచున్న క్రొత్తపెండ్లికొడుకును జూచిరి. అవధానుల వారు సంతోషప్రియులు. వా రతని వాలక

మును కనిపట్టి కొంచెము దగ్గరి. వారి దగ్గు నకిలింపునకు సహాధ్యాయి.

అహోబలుఁ డింతవఱకును ఆకాశవిహార మొనరించుచుండెను. హఠాత్తుగా అవధానుల వారి నకిలింపు!

ఈనకిలింపుతో సతఁడు కనులను క్రిందికి దింపునరికి పీట కడ్లుని రథమువలె ఒలుగుఁ బడెను. అతఁడు క్రిందఁ బడెను. పీటక్రింది కోడు దూరముగాఁ బడెను.

అవధానులవారు వడివడిగా దాపునకుఁ జోయి తలమీఁద చీటశలు వేయుచు, వేలా దించుచు 'లే నాయనా లే' అను మాటలనే ఊత యిచ్చిరి.

అహోబలుఁడు వడివడిగా లేచి కోడు నద్దకొని కూరుచుండెను.

'వచ్చి యెంత నే పయినది?'

అహోబలుఁ డామాటకు సమాధాన మిడక 'మామగారూ, ఈమడిబట్ట లంతయెత్తున నెటు లమరినవి? ఎంతనేపటినుండియో యా లోదించుచుంటినిగాని అంతసులువుగా తేల లేదు. నిచ్చెన వేసికొని వేయవచ్చునుగాని—' అవధానులవా రహోబలునిమాట నమాప్తి చేయనీయక—'రోజును అది యొక పనియా? నిచ్చెన లేక—'

'లేక వే టుపాయము?'

'అది చెప్పఁ దగినది కాదు. మాఁక దగినది.'

'దయయుంచి నాకుఁ జూపుదురా?'

'సమయమునకు వత్తువేని నాకుఁ జూపాత మిసుమంతయు లేదు.'

అహోబలుఁడు నాటికి సెలవు గొనెను. అతఁ డీయాశ్చర్యమును జూచుటలో నితరు లకు పాలీయఁ దలఁపలేదు. పొడవుగా నెదిగి పోవుచున్న యొక మహాపురుషుఁడు లేయు బవ లతని కనులముందు గోచరించుచు ఒడలు జలదరింపఁజేయుచుండెను. అతఁడు తెలవాఱుజాముననే లేచి స్నాన మొనరించెను. వార్చెను; రెండుమూఁడుమూఱు లవ ధానులవారి యిట్లు చూచిపోయెను.

అవధానులవారు చక్కగా బట్టల నుతికి కొని తెచ్చి పీటమీఁద నిడికొనిరి. అహోబలుఁడు వచ్చి భయభక్తులతో నెదుట నిలువఁ బడెను.

'నీవు తలుపు మూసి మెల్లలోనుండుము. నేను 'ఊ' అనినపుడు తలు పోరగాఁ దీయుము. నిండాఁగ దీయరాదు. తెలిసెనా? ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

'బారలుగాఁ దీసినచో భయపడుచునా?'

'అసంగతి నీకే తెలియవలయును. కాని ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

అహోబలుఁడు లోలోపల భయపడెను. 'చిత్తము' అని తలుపుమూసి, మెల్లలోనికి వెళ్లి, తలుపు నానుకొని నిలువఁబడియుండెను.

అవధానులవారు పడమటిదెన తలుపులు
నగము మూసిరి. చీకటియు వెలుతురును
ఇరుచేతులతో నొంహొండ కాగిలిండుకొనెను.

అవధానులవారు ఒక బట్టతీసికొని, పాతిక
పాలు ముద్దగాజెట్టి, దాని నొకనన్నని గడ
చివరజెట్టి పయినున్న గడలలో నొకగడమీద
సీముద్దను బడవయిచిరి. పిదప నేలవలకును
వ్రేలాడుచున్న వస్త్రమును వెడలుపుగా
తేసి తమకు అడ్డముగా నుంచుకొని గడను
అకాశపీఠి కెత్తిపట్టి నిటారుగా నిలువబడి
'ఊ' యని సంకేతించిరి.

గడగడలాడుచున్న గుండెలను బిగియఁ
బట్టికొని అహోబలుడు తలు పోరగాఁ
దీసెను. బట్టచాటున ధూమలమయిన వెలుఁ
గులో మనకమనకగా నొకయెత్తయిన పదార్థ
మతనికి గోచరించెను. నిన్నటినుండియుఁ దన
కనుల వ్రేలుచున్న దీర్ఘపురుషు నిపుడు
సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనెను. అతఁడు కచ్చన
కేకపట్టి మెల్లలో వెనుకవెనుకకు వ్రాలెను.

అవధానులవారు వస్త్రముల నన్నిటిని
అటవయిచుకొని మెల్లగా మెల్లలోని కేతె
చిరి. క్రమక్రమముగా కోలుకొనుచున్న
అహోబలుడు కనులు మూసియు తెఱచియుఁ
జూడఁదొడఁగెను. అవధానులవారు లోనికి
మరలి పడమటితలుపు చక్కగాఁ దెఱచి
నిండువెలుగులో పొట్టిగాఁ గనఁబడిరి. అహో
బలుడు నక్కినక్కి చూచి మెల్లగా లేచెను.

'నాయనా! 'తలుపు నిండాఁ దీసినచో
భయపడుదునా' యని యంటివే? ఇంటికి
వచ్చిన క్రొత్తయల్లుని భయపెట్టితినే! పాపము!
ఎంతపని యెంతపని! ఎక్కడను జెప్పకుము.'

ఈబుజ్జగ మహోబలుని బులిపించెను.
భయపెట్టి పశ్చాత్తాపము గొనువానికడ లం
చముగొనుట కధికారము కలదుగదా!

'అయ్యా! అవధానులవారూ! నాకొక
మంచి తేలుమంత్రము—'

'నాయనా! ఆ, మంచిది. ఊరక భయ
పడితివి. ఈమంత్రమునయినను జెప్పి—పాప
ము—నిన్నుఁ బంపుదును. నీవి మడిబట్ట
లేనా?'

'శుద్ధ-మడి.'

'అగుచో లోనికి రమ్మ.'

అహోబలుడు గడవలో కాలు పెట్టు
టకు గొంచెము జంకెను.

'ఇంకను భయమా?'

'లేదు లేదు.'

'అపీటమీదఁ గూరుచుండుము.'

అహోబలుడు పీటకోడు చేతితో తడు
ముకొని కూరుచుండెను.

'నిన్న కుంటిపీట యనుకొని నేడును
కుంటిపీట యనుకొంటివా?' అని అవధాను
లవా రతని కెదురుగా మఱియొక పీటవయిచు
కొని కూరుచుండి భయపడవలదని హెచ్చ

రించి యుత్తరీయ మతనిపయి ముసుగు వయిచిరి.

అహోబలుడు కొంచెము గోడ కొఱగఁ జొచ్చెను. అవధానులవారు పట్టుకొని 'ఇదిగో నేను పొట్టివాడనే' అని చాపునకుఁ దీసికొని ముసుగునదూఱి నొసట విభూతి రాచి చెవికడ నోరుంచి—'హే వృశ్చికరాజ! మమ అధ్యపదేశే దశ నశ' అనుమంత్రమును తెప్పి నూఱుమాఱులు చెప్పించి ముసుగుదీసి 'సీ విఠఁ బోయి ఇంటిపంచలో ఏకాంతముగాఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా లక్ష జపముచేసి పిదప లె'మృని యాదేశించిరి.

అహోబలుఁ డత్తింటి కేగి వంటయింటి పంచలోఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా జపింపఁ దొడఁగెను.

౨

పెండ్లికూతురు వసుమతియు, తండ్రికైలా సరావును, శిష్యుడు వాసుదేవరావును ప్రార్థనలను ముగించి గీతాపారాయణ మొనరించి చావడిలోనికి వచ్చిరి. కైలాసరావు కూర్చుండి 'వాసూ! అల్లుని పిలు! వసూ! మీయమ్మను బాగ్గీసిగ్గు తెమ్మను' అనెను. వారిరువురును వారివారి పనులకు వెళ్లిరి.

కైలాసరావు భార్య సోమమ్మయు, అవధానులవారి కూతురు మంగమ్మయు వంటింట మాటలాడుచుఁ గూరుచుండిరి. వసుమతి లోనికి రాఁగానే వారి సంభాషణ మాగి పోయెను. సోమమ్మ మంగమ్మను బువ్వవయిచి తెచ్చితిరి. మీరు హెడ్ మాన్దరులరువారే

కూతును బాగ్గి తయాగొనరించుటకు నియోగించి తాను మెల్లగా చావడిలోనికి వచ్చెను.

'అల్లుఁ డేడి ?'

'ఈకాలమున పెండ్లికూతుండ సిగ్గు పెండ్లికొడుకులకు బదలాయించబడినది. ఆయన వంటయింటిపంచలో మకాము. మీరు మీ కూతున కేమి పాఠములు చెప్పుదురోకాని నేనుారిలో తలయెత్తుకొనలే కున్నాను. దానికి రవంత సిగ్గు నేర్పడు. అడుదానికి సిగ్గే లేనివో కొజ్జా.'

ఈమాటలు కొన్ని సత్యములే కాని సోమమ్మ తన యల్లునిమీఁది కోపము సం తయు కూతుమీఁదికి త్రిప్పెను. ఈమాటలకు కైలాసరావు మాటలాడలేదు. సోమమ్మ కొంచె మాఁగి యాలోచించి మెల్లగా నిటులనెను—'వెదకి వెదకి వేయిరూపాయలు వచ్చునని మంచి యల్లుని తెచ్చినారు! అప్పుడే ఊరిలో నందఱును నామకరణము చేసినారు—ఓ—బ—య్య. చీఫీ! కలిపి యుచ్చరింపఁ జాలను.' అని యిటులు చెప్పుచుండఁగా నామకనులలో సీ రుచికెను.

కైలాసరావు తెల్లఁబోయి చూచుచుఁ గూరుచుండెను. సోమమ్మ యిటుల నెను—'మీ రెన్నడును మాటకు మాట చెప్పరు. నాకు నడుమనడుమ కని వచ్చును. వేయి మాట లెందులకు? పిల్లదాని గొంతుక కోసి వేసితిరి. నలుగురిలో నాకు తలవంపులు వేసితిరి. మీరు హెడ్ మాన్దరులరువారే

హెడ్ మాస్టరంతవారాయె. నూటముప్పది శతమానె. బాలురసంగతులు మీకు తెలియనివిగావాయె. కట్నమనిన మీకు తెప్పాయె. తెచ్చితి రొక రాతిని. కట్టుకొనుడు కంతమునకు—' అని యిటులు పలుకుచుండగా సోమమ్మ కంతము గడ్గదమయి బిగిసికొని పోయెను.

కైలాసరా విటు లనెను—' కన్యావరయతే రూపమ్' అని అమ్మాయికి కుర్రని జూపితిని. అది సంతసించినటులు కానిపించెను. 'మాతా విత్తమ్' అన్నటులు వేయిరూపాయలు వచ్చునని నీ వేనుగును ఎక్కితివి. పెండ్లి జరిగి పట్టు మని పదినాళ్లు కాలేదు. అప్పుడే గోజిలుటయా?

సోమమ్మ యిటు లనెను—' పదునాలు గేండ్లపిల్లకు దాని కేమి తెలియును? చదువు రాని సోమమ్మకు నా కేమి తెలియును? తెలివి గలవాడని మీరు సంతసించితిరి. అతడు పట్టి తెలివితక్కువవాడు. ఎందులకును పనికి రానివాడు.'

'మనకు తెలియకకాని స్వప్తిలో పనికి రాని దేది? మనుష్యుడు స్వప్తిలో ఒకవడి. దానిలో కుర్రడు మేలుబంతి. అట్టివానినా పనికిమాలినవాడనుచున్నావు?'

ఈమాటలకు సమాధానము చెప్పినను లాభము లేదని కడుపు పగిలి సోమమ్మ చూచుచు నిలుపబడిపోయెను. వాసుదేవరావు చావడిలోనికి వచ్చెను. కైలాసరా వేమో

యాలకిందుచు 'అది తుమ్మెద మ్రోతరూయేమి? అనెను. వాసుదేవరా విటు లనెను—' కాదు. అల్లుడుగారి కెవరో ఇంపొజను నిచ్చినటులున్నారు. ఆయన నామాట వినఁదలచుకొనలేదు.'

కైలాసరా వాలోదించి 'అది కిండర్ గార్టన్ పద్ధతిగాని, మాంటిసోరీ పద్ధతిగాని కాదు. సక్తు ప్రాచీన ఆర్యవిద్యాపద్ధతి' అనెను.

సగవును కోపమును ఆపుకొనలేక సోమమ్మ 'నానెత్తిపద్ధతి' అని యేమేమో చెప్పబోవుచుండగా కైలాసరావు 'వాసూ! నీవు పోయి అతనిని కలవరపెట్టక ఆయింపొజనును తెలిసికొనిరమ్ము' అని చెప్పగా నవ్వుచు వాసుదేవరావు మరల లోనికి వెళ్లెను.

సోమమ్మ యిటు లనెను—' కలవరపెట్టుటయే! రాయయిన కలవరపడునుగాని మీ యల్లుగుర్రచే!'

'సరికాని అతని తెలివితేటలలో లోపేమి కొంచెము చెప్పు!'

'చెప్పవలెనా? అమ్మాయిని అతనిని కూరుచుండబెట్టి పరీక్షచేయుడు!'

'అది యెటులు? అమ్మాయి మూడవ ఫారమాయె; అతడు అయిదవ ఫారమాయె. అదియుంగాక పరీక్షవలన నేమి తేలును? తెలివిగలవా రెంద తెందలు పరీక్షలు తప్పదురో తెలియునా?'

'ఔను. ఎ-మ్మెస్ట్రీస్ నయిన తరువాత యల్-టి ముమ్మాలు మీరు తప్పితిరి.

మీరేమి తెలివిమాలినవారా? మీనంటి పంతుళ్లకు మీయల్లునివంటి బాలురు. మేధావులు! పరికాని, ప్యాపగువో పైక్లాసులో వేయుచున్నారా, తప్పచో వేయుచున్నారా?

‘అమాట వేలు.’

‘ఈపరీక్షలగోల యేల? అతనికి లోక జ్ఞానమే లేదు.’

‘అదియూ? నాకు బాలుర యనుభవ మెంత కలదో నీకు తెలిసినదేకదా! లోకజ్ఞానము తక్కువగా నున్నవారికి తెలివిహెచ్చు.’

‘ఎందుల కీవాదన? మీయల్లుడు బృహస్పతి!’

వంటయింట నున్న వసుమతి యీమాటల నాలకించుచునే యుండెను. పెండ్లియొప్పుదలలో తనపాలుగూడ కల దనుమాట వసుమతికి లెస్సగా నాటెను. వసుమతి బాగ్లికెటిలుపట్టుకొని చావడిలోనికి వచ్చెను. వెను వెనుకనే వాగుదేవరావు వచ్చెను. అతడు నవ్వుచు ‘అయింపోకషనుకు అంతుపొంతులు లేవు’ అనెను.

అల్లుని తెలివి తక్కువతనము వసుమతి ముందు ప్రచురమగుట కిష్టపడక సోమమ్మ ‘వనూ! నేను వచ్చి పాలు కలిపి అందిత్తునుగాని నీవు పోయి ఆకెటిలు లోపలనుంచి పాలు పొంగి పోకుండ జూచుచుండుము’ అనెను.

కైలాసరావునకు భార్యయుద్దేశము తెలిసెను. అతడు తొందరతొందరగా నిటు లనెను—‘సిక్ ఆఫ్ సీక్రెసీ! రహస్యము పాత

కము. పిల్లల కిప్పటినుండియు చావరికము నేర్చుచున్నావు. వనూ! నీవిచటనే యుండుము! వానూ! అయింపోకష నేదో చెప్పు!’

సిగ్గుచే, కోపముచే, ఊధముచే సోమమ్మ తుకతుకలాడిపోయెను. వసుమతిముఖము కొంచె మెర్రబాటుటచూచి యోర్వజాలక ‘వనూ! నీవు లోనికిరా’ అని శాసించి కూతురు తనవెంట వచ్చుటయు, రాకుండుటయు గమనింపకయే రివ్వన లోనికి వెళ్లెను. వాత్సల్యముగుఱియు తండ్రీచూపుల వాగురలో వసుమతి నిలువబడిపోయెను.

‘వాగుదేవా! ఏ చాయింపోకష?’

‘హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ!’

‘ఏమీ? హేవృశ్చికరాజ! అనఁగా తేలు రాజా అనికదా! పైని కెప్పు.’

‘మమ అధః ప్రదేశే.’

‘అనఁగా?’

‘నాక్రింది ప్రదేశమునందు.’

‘లిటరల్ ట్రాన్సులేషనా? నాముడ్డిమీఁద అనిచెప్పు.’

వసుమతి వెదపులమీఁద నొకహాస్యరేఖ యుదయించెను.

కైలాసరా విటు లనెను. ‘మంచిది. ఓ తేలురాజగానూ, నాముడ్డిమీఁద ఊ, పైని?’

‘దశదశ.’

ఫాల్గునమాసము]

‘ఇదేమట్టుము! దశయనంగా పది. నాముడ్డి మీఁద పది యేమిటి? అర్థసందర్భము లేదు. వానూ! ఇది యేదో మహామంత్రము.’

‘కాదండీ సార్. క్రియలేక వాక్య ముండ దుగదా! దశయనున దేదో క్రియ.’

కైలాసరావు తల యూపి ‘ఆ! దంత ధాతువయ్యుండును. ఆ, తెలిసది. కుట్టు మని యర్థము. ఇపు దంతయు కలుపు’ అనెను.

‘ఓ తేలురాజుగారు నాముడ్డి మీఁద కుట్టుడు!’

వసుమతిముఖము సిరా యాయెను. కైలాసరావు గ్రహించి ‘వానూ! నమ్మిక వంటి దిను సీదపంచకమున వేటొకటి లేదు. ‘మరామరా’ రామరామ యాయెనా లేదా? నరి, మీ రెవరును అహోబలుని కదలింప కుండు. జవమయినపిదపనే అతఁడు వచ్చు గాక. వనూ! మీయమ్మను—అమె యెందు లకులే! నీవే బాగ్గి పట్టుకొని రా’ అనెను.

గంభీరమగు ముఖముతో మంధమగు గమనముతో వసుమతి లోని కేఁగెను. కూతు మొగమును, పిదప నడకను జూచు తండ్రిముఖ మున నగ వంతురించెను. అది దుఃఖమునకే వ్యంజకమో, సుఖమునకే వాచ్యమో యెవరు చెప్పగలరు?

3

మనుగుడు పాయెను. అహోబలుఁ డింటికి వచ్చి యిరువది రోజులాయెను. నేఁడో రేపో పోతుఁగలిగెములు వచ్చునని తెలిసెను. అతఁడు

వెంటనే పంతులుకడకు వెళ్లెను. తిరిగి వచ్చిన నాఁ డన్నము తినక ముసుగు పెట్టుకొని పడు కొనెను.

మనుగుడువయి వచ్చినతరువాత నతఁడు కాఫీ మొదలుపెట్టెను. అహోబలునితల్లి వీర వెంకమ్మ పెత్తనమునకు వెళ్లి యిరుగుపొరు గమ్మలతో ‘మాఅబ్బాయికి కాఫీవేళ డాటి పోవుచున్నదమ్మా! ప్రొద్దుగ్రుంకునపుడు మరల వచ్చెద’నని వినయమును విన్నవించ మొద లిడెను.

అహోబలుఁ డీనాఁడు తల్లికి తీరికను పనినిగూడ నిచ్చి పడుకొనెను. తనవినయ మును విన్నవించుకొనుట కీనాఁ డవకాశము లేదుకాని ‘మావాఁ డీనాఁడు కాఫీ తాగలే దమ్మా!’ అనిమాత్ర మొక రిద్దరితో చెప్ప కొనెను.

పదిగంట లాయెను.

‘ఏమిరా నాయనా! ప్రొద్దున కాఫీ త్రాగవయితివి! ఎంతపొద్దెక్కినో చూచి తివా? లేచి రెండు మెతుకులు గతికి పడుకో’.

అహోబలుఁడు మాటాడలేదు.

‘ఎంత పొద్దెక్కిపోయి డెంత పొద్దెక్కి పోయి దమ్మమ్మగారూ! న న్నింటికి పం పెయ్యండి’ అని దాసి తొందరపెట్టెను.

‘ఇదిగో-అబ్బాయి-ఈపొద్దు కాఫీ తాగ లేదు. ఇంతవఱకు లేవనేలేదు. ఏకముగా గిన్నెలన్నియు మధ్యాహ్నము వేయుదును లే. పోయి తొందరగా మాత్రము రా.’

‘ఇంతసేపు ఉట్టినే కూచోబెట్టా రెండు కండీ? తలనొప్పికూడా తగిలింది. ఈసంగతి ఇందాఁకే చెపితే యీపాటికి కూలికోనాలికో పోయివుండును. ఆరింట్లో పని చేసుకున్నప్పుడే బావుండేది.’

‘అదిగో నీ కదేవోగము. ఆరింట్లో అం ఛావు. ఆరింట్లోకన్న జీతం ఎక్కువ తీసు కుంఘా ఇదేమి మాటంఛ? అలికిజాలి మొహం మండ!’

“ఏంటండీ? ‘ఇథంసెడి యీడిగాడ్డి నేస్తుంటే నచ్చిందాకా సాఁపలు మోయిం చా’డని మీరిచ్చే జీతానికి సతపాద్ధూ పడి గావులాయె.”

‘సరేగాని మాచీ! ఈవేళ ఆట్టేమాటా డకు. అబ్బాయి కాఫీ తాగలేదని చెప్పలా? నీవే, తొందరగా పోయి రా!’

అహోబలుడు కాఫీ ఆరంభించినవిదప తనశక్తిచేసయిననేమి, వీరవెంకమ్మ యదా రతచే నేమి మాచికిగూడ కాఫీలో వాటా దొరకుచుండెను. నేడు పస్తు. దాన తలనొప్పి. కాబట్టి మాచి తన యుపవాసకోపమును తగు మాత్ర మమ్మమ్మగారిమీఁదఁ జూపి వెళ్లి పోయెను. పదొకండు గంటలాయెను.

‘ఏమిరా నాయనా! రెండుజాములు కావచ్చెను.’

అహోబలుడు మాటాడలేదు. కానికాళ్లు తన్నివట్టి నిర్ర నీల్గి నారిబెజికినవింటివలె సాగి ‘మరల’ లబ్బరుబెట్టువలె ముడుచుకొనెను.

‘నాయనా! నున్నీగా నున్నదా?’

‘ఊ.’

‘చెప్పకపోతివి! శివల మల్లయ్యను పిలి పించి యీపాటికి ఉండ వేయించియుండునే. నజ్జ చేసినదేమో! మడిగట్టుకొనియుంటిని. ముట్టుకొనుటకు వీలులేదు నాయనను.’

‘ఊ.’

‘అయ్యయో. ఇందాఁకనే కనుఁగొనక పోతిని! వట్టి తెలివిమాలినదానను. మతిలేని దానను నాయనా! మాచిని మల్లయ్యకొఱకుఁ బంపినచో నీపాటికి వచ్చియుండును.’

అహోబలుడు మఱి మాటాడ లేదు.

వీరవెంకమ్మ వెంటయింటితలుపులను దగ్గఱఁ బెట్టి బడివద్దకు వెల్లెను. బడిపిల్ల లూరితా రండఱకును నవ్వుకరులేగదా!

‘ఒరే విస్సాము! నీవే నీవే, మాణిక్యం లాటివాఁడవు. నీకే మాఅబ్బాయి-మాఅబ్బా యే-కాపీ తాగేవేళే-కొంచెం కాపీ యిస్తాఁ గాని-ఇదిగో ఒక్కసారి పరిగెత్తి-ఒక్కపరుగే- ఓళ్లుపరుగే-మధ్య ఆఁగకేం—శివల మల్ల య్యని, నేను వెంటనే రమ్మన్నానని మెంటఁ బెట్టుకొని తీసుకొని రా.’

విస్సాయికి కాఫీపేరు స్వర్ణములోనిది. అయూ రంతటిలో వీరవెంకమ్మగారి యింటనే కాఫీయను దినుసు తయారగునని బడిపిల్ల లు డఱకును దెలియును. బడిపిల్లలు వీరవెంకమ్మ యింటిముందునుండి పోవుచు ‘మన మేష్టా

రుకు కాఫీ తెలియదు. అహోవిళం అన్న కే ఎప్పుడూ కావేరా. అహోవిళం అన్నే మనకు మేష్టరయితేనా?' అని చెప్పకొనుచుండును.

విస్సాయి పంతులుగారి దేనఁ జూచెను. ఆయనముఖ మిచట లేదు. విస్సాయి రిప్యస మల్లయ్యయింటికిఁ బరువెత్తెను. 'మానాయనే మానాయనే' యనుకొనుచు వీరవెంకమ్మ యింటికి మరలి యొకసారి కుమారుని బిలి చెను. ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. అంత నామె గుమ్మముకడకు వచ్చి వైద్యునికొఱ కెదురు చూచుచు నిలువఁబడెను. విస్సాయి రోజు కొనుచువచ్చి 'కాఫీ యియ్య'అనెను.

'మల్లయ్య యేఁడీ?'

'అడుగో అడుగో' అని వేలితోఁ జూపి 'ఆలస్యమయితే పంతులు తంతాఁడు. నాకు 'కాఫీ యియ్య' అని విస్సాయి వంటయింటి కడకు పరువిడెను.

'ఒరేయ్ బడిగుడ్డలు! ఒకజాతివాళ్లని కాదు. ఆఁగు' అని వీరవెంకమ్మ లోపలికేగి 'అహోబలమే—పొద్దున్న—కాఫీ తాగ లేదు. మద్దాన్నం మూఁడుగంటలవేళే—తాగుతాఁడు. అప్పుడు రా.' అనెను.

'ఏం? ఎందుకు తాగలా?'

'ఇవ్వేలే-జబ్బు-జబ్బుచేసింది.'

'కాఫీతాగేవాళ్లకు జబ్బు చేయదుగా. బలం చేస్తుంది. బలం చేస్తే నేను బడిపెద్దను కొంటానుగా!'

'కాదు నాయనా కాదు. కాఫీ దొరలు తాగుతారు. మద్దాన్నం రా. పొద్దున్న మాదికిఁగూడా ఇయ్యలా.'

'మాదిగూడా తాగుతున్నాడీ?'

'అ.'

విస్సాయి కొంచె మాలోదించి 'నేను మీ కాఫీగీన్నెలు లోలుస్తాగాని దాన్ని మాని పించి రోజూ నాకు కాఫీ పోస్తావా?' అనెను. వీరవెంకమ్మ నవ్వెను. 'ఏం ఏం? పొయ్యాలి పొయ్యాలి' అని విస్సాయి అనుచుండఁగా బడిపెద్ద పంతులుగారి యధికారమును స్వయముగా మోసికొనివచ్చెను. విస్సాయి తలుపు తెఱచికొని వంటయింటిలోనికి దూఱెను.

'ఒరేఒరే ఘాలబట్టలు! బయటికి రా, బయటికిరా!' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడి పెద్ద లోనికి దూఱఁబోయెను. వీరవెంకమ్మ యదలించెను. బడిపెద్ద చూపుడువేలితో బెదరించి వెళ్లిపోవుచుండెను. 'ఒరే రామాయ్! విస్సాయిని నేను తీసికోవచ్చానని మీపంతులుతో చెప్ప. మీపంతులు రేపు మాయింట్లోనే వారంలే.' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద రుసరుసలాడుచు వెళ్లిపోయెను. ఇంతలో బడిపిల్ల లందఱును పలకలుపుచుకొని యింటికిఁబోవుచుండిరి. విస్సాయి తన పలక పుస్తకములదేనఁ బోక యాపిల్లలతోఁ గలిసి యింటికిఁబోయెను. ఇంతలో శివలమల్లయ్య వచ్చెను.

‘ఏమండీ, పిలిచినారట?’

‘ఔను నాయనా! అబ్బాయి లేవలేడు.’

‘గాలిపాటు బగుగాలేడు. ఎక్కడఁ జూచినను చలిజ్వరములు. కాని అబ్బాయి గారికి మనుగుడుపు బరువుచేసియుండును.’

‘రా నాయనా లోపలికి రా!’

మల్లయ్యయు వీరవెంకమ్మయు లోని కేగిరి.

‘చేయేదీ?’

‘అహోబలుడు నిర్దానము.’

‘ఏబలంగానూ, ఏమిటి సుస్తీ?’

‘ఊ.’

‘మీదంతయు గొట్టాలవైద్యము. ఏది చేయి?’

అహోబలుడు చేయిచ్చెను. మల్లయ్య చేయిచూచెను. కడుపుమీఁద చేయివేసి చూచెను. అతనికి రోగమేమియో తెలియ లేదు. వేడిలేదు. నాడిలో తేడాలేదు. ఊయను మూలుగుగూడ బరువుగా లేదు. ఏమి చెప్పవలయునో వైద్యునకు తోచలేదు. వీరవెంకమ్మ ‘ఏమి మల్లయ్యా, జబ్బు దాగి యున్నటు లున్నదా?’ అనెను.

‘ఏబలంగానూ! అటులు పడుకొంటి రేమండీ? ఈపాటికి వసంతకుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తినుచుండవలసిన రోజులు!’

అహోబలుని కింకను శృంగారరసము తర వాయి. అందులో మందులలోని శృంగార రసముదెస మతియు మందుఁడు. ఇట్టి యహో బలుడు వెంటనే యిటు లనెను—‘వసంతి కుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తిని నచో పరీక్షి ప్పానగుదురా?’

‘అదీ దారి. మండిది వీరవెంకమ్మగారూ! అబ్బాయికి జబ్బుకాదు. పరీక్షజబ్బు.’

అహోబలుడు మాటాడక తలవంచి కూరుచుండెను. మల్లయ్య అహోబలునివంక నొకమాటును, వీరవెంకమ్మవంక నొకమాటును జూచి వెల్లిపోయెను.

పరీక్షలు తప్పినవారు విషమును మ్రింగి మతి పరీక్ష లీయవలసిన య పా య ము ను దాటుదురని వీరవెంకమ్మ వినియుండెను. అమె యాపాదమ న్నకము కంపించెను. మెల్ల మెల్లగా కోలుకొని ‘ఏల నాయనా గుంటాటన? పరీక్ష తప్పిన నేమి? చదువుకొనువారు తప్పుదురు గాని యాశివలమల్లయ్యగాని, నేనుగాని తప్పు దుమా?’ అనెను.

‘అమ్మా! నే నిరక జడువను.’

వీరవెంకమ్మ కొంచె మాలోచించెను. ఇటులనెను.—‘మీరండ్రిగారు చదివినారా, మీతాతగారు చదివినారా? చదువకున్న మగవాని కేమిలోటు? కాని కోడలు చదువుల సరస్వతి యట గదా! నీకన్న రెండు కళానులే తక్కువ యటగా! అందులకనియే యాలోచించుచున్నాను.’

‘అమ్మా! నే నిక్కం జరుగను.’

‘నామాట కొంచెము విను నాయనా! మీపంతులు మనకు చుట్టము; నామాట దాటడు. నేను చెప్పి పయికళాసులో వడ వేయింతును.’

అహోబలుఁ డీతూరి మాటాడలేదు.

‘నాయనా! ఈయేడు జరుగని! ఈ యేడే పెండ్లి అయినదా; ఈయేడే బడిమాను కొన్నచో పెండ్లి చదు వందురు. ఈయేడు కోడలిచదువు మానిసింతును. అంతగా నీకు బాగుండనిచో వైయేడు మానుకొందువుగాని నేడో రేపో పిల్ల కాపురమునకు రాగలదు. దానితో చిక్కులన్నియు తీతిపోగలవు. లే ఇక లే.’

అహోబలుఁడు మొగము చేరెడుచేసి కొని ‘అమ్మా! నీవు పంతులుగారికడ కెప్పుడు వెళ్లుదువు?’ అనెను.

‘నేవు.’

‘సారి ఇదా? నాకు అన్నమువలదు.’

‘మంచిది సాయంకాలమే వెళ్లెదను. లే! నాయనా! లే!’

౪

అల్లున కావాహన వి సర్జనములయిన కొలది దినములలోనే యింటిని బంధువుల కప్పగించి కైలాసరావుకుటుంబము కాకినాడఁ జేరెను. వసుమతి పెండ్లిమోజుచే మూడవ ఫారము తప్పలేదు. నాలుగవఫారములో

జేదెనుగాని యిందుల కొక తంటా వచ్చెను— ‘మాచిడూచి యింత యీడువచ్చినపిల్లను బడిలోని కాతల్లి యెటులు పంపుచున్నది? తానిటు లింతయీడు వచ్చినపిదప బడిలోనికి వెళ్లి చదివినదా?’ అని వీరవెంకమ్మ కైలాస రావు బంధుగుల కొకరికి ఉత్తరమువ్రాయించెను. సోమమ్మ కీవార్త తెలియవలసిసరితిగాఁ జెలిసెను.

సోమమ్మకు తనతప్పిద మిప్పుడు తెలిసి వచ్చెను. పెండ్లికి ముందు సోమమ్మ స్వయముగా వెళ్లి పెండ్లి కొడుకునకు వేయిరూపాయలు రాబడియనియు, వియ్యపురా లమా యికురాలనియు, వియ్యంకుడు పదేండ్లక్రిందనే పోయెననియు తెలిసికొని వచ్చెను. వీనిలో నొకవార్తకన్న మఱొకవార్త సోమమ్మ కానందదాయక మామెను. ఇపు డాయమాయికురాలగు వియ్యపురాలే యింతవని చేసికూర్చుండెను. వీరవెంకమ్మ యిటులు వ్రాయించుట కట్లుండు తప్పటయే ముఖ్యమయిన హేతు వయియుండునని సోమమ్మ యనుమానించెను.

కైలాసరావు కంటఁబడఁగనే— ‘మీయల్లుని పరీక్ష యేమయినదో కనుగొంటిరా?’ యని సోమమ్మ యడిగెను.

‘లేదు.’

‘మీ రటు బంధురని నాకుఁ జెలియును. ఇక నల్లుని సచట నుంచి చదివించినచో లాభము లేదు. కట్టుకొన్న తరువాత మనకుఁ దప్పదు. అల్లునిఁ దెచ్చిపెట్టుకొని యిచటనే చదివింపుడు.’

‘అది యంత మందించుకాదు. అతడేచట నున్నచో కరతంత్రుఁ డయిపోవును. బాలుర పెంపునకు స్వతంత్ర్యమే జీవగట్టి.’

‘మీయుఁవ్యాసములు లోకులకుఁ గాని మనకుఁ గొఱగావు. మీకుఁ జెప్పి లగ్గు లేదు గాని యింక అమ్మాయించదువునకు విడుదల యొసఁగుడు.’

‘ఏల?’

‘విద్యుపురాలి హుకుము.’

‘అడువారి కేమియుఁ దెలియదు. కాలమిపుడు మాటుచున్నది, మాతినది. నేనామెకుఁ జెప్పి యొప్పింతునులే. నీవు గడవిడపడకుము’ అని కైలాసరా వనుచుండఁగా పేదవిద్యార్థు లయిదుగురువచ్చి సమస్కరించిరి. కైలాసరావు అశీర్వాదించి ‘కూర్పుడుడు’ అనెను. వారు కూర్పుండిరి. వారు ఉత్తరీయములను గవ్వకొనియుండిరి. ఆయుత్తరీయములయు, చొక్కాలయు చిల్లులనుండి వాడువాఁజిన చర్మములును, ఎముకలును అచటనచటఁ గానిపించుచుండెను.

‘వనూ!’

చదువుకొనుచున్న పుస్తకమున వేలు గుర్తుపెట్టుకొని వసుమతీవచ్చి కూర్పున్నవారిని జూచి వెంటనే వెనుదిరిగిపోయి అలమరు తెఱచెను. రాత్రియే తండ్రికి జీతమువచ్చెను. ఇరువదియైదు రూకలు తెచ్చి యొక్కొక్కని కయిదేసి యిచ్చెను.

‘అమ్మాయీ! క్రొత్తబట్టలమూటలో అయిదుత్తరీయములు తెచ్చి వీరి కిమ్ము.’

వసుమతి లోనికేగి తెచ్చి యొక్కొక్కని కొక్కొక్కటి యిచ్చెను. సోమమ్మ అదంతయు రెప్పవాల్చక చూచుచుండెను.

విద్యార్థులు మీఁదఁ గవ్వకొని కైలాసరావునకును, సోమమ్మకును సమస్కరించి వెళ్లిపోయిరి.

కైలాసరావునకు వచ్చు జీతమున ఏబది రూకలు పోను మిగిలినదెల్లను ధర్మ-ఖర్చు. సోమమ్మ కీవిషయమున ఎన్నఁడును అనంగీకారములేదు. పైఁగా ఇటులు ధర్మముచేయు భర్తయెడల నామెకు భక్తి కలదు. ఇంతియ కాక మిగిలిన యేబదితోడనే యామె సంసారమును చల్లగా సాగించును. ఆమె యేనాడును క్రొత్తనగతుఁగాని, క్రొత్తకోకకుఁగాని కొరికగొని యెఱుంగదు. కూతుపెండ్లి యయిన తరువాత జరిగిన మార్పువలన ఈసంసారమునకు రాజోవుచున్న చిక్కు ఆమెకు విస్పృచ్ఛముగాఁ గానిపించెను. ఆమె తనమనసులోని వేదనను తనమనసులోనే యడఁచుకొని నంటయింటిలోని కేఁగెను.

ఇంతలో వాసుదేవరావు వచ్చి ‘పిన్నమ్మగారూ! మీకుఁ గావలసిన బజారునరుకు లేవియో చెప్పుడు!’ అనెను.

‘నాయనా! కూర్పుండుము, కూర్పుండుము!’

ఈమలుకుబడిలోని కోరికను గనిపట్టి వాసుదేవరావు కూరుచుండెను.

‘నాయనా! నీవు రేపే ఊరికి వెళ్లవలయును.’

‘బాబయ్యగారు చెప్పలేదే?’

‘వారు చెప్పరు, చెప్పరు, చెప్పరు. వారికి వెనుజూపు లేదు. ముందుచూపు మునుపే లేదు. సరి. అల్లుడు పరీక్షయిచ్చెనో లేదో నీవు కనుగొనిరావలెను.’

‘దీనికి ఇంతప్రయత్న మేలండి? బాబయ్యగా రొకచీటి వ్రాయుచో రే పీపాటికి తిరుగు టపాలో మేష్టరుగారికడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాగలదు.’

‘మీ బాబయ్యగారు వ్రాయరు. అల్లుని పరీక్ష తెలిసికొనుట అసాధికారప్రవేశమునందొకవ్యాసమట్టము.’

వాసుదేవరావు సమాధానము చెప్పబోవుచుండగా వసుమతి వచ్చెను. వాసుదేవరావు నోటిలోనిమాట నోటిలోనే యాగి పోయెను.

‘ధ్యానమునకు వేళ కాలేదా? తీరికగా కూరుచుండి బాతాఖానీ వేయుచున్నావు? అని వసుమతి యనెను.

కైలాసరావున కేమతమును ఇష్టము లేదుకాని అన్నిమతములును పరమ-ఇష్టములు. భగవంతు నెల్లపుడును ధ్యానించుట తక్కువతనికి మతములలోని సూక్ష్మోక్తము

లతోఁగాని, వ్యాఖ్యానములతోఁగాని పేదలేదు. అతఁ డదివఱకు సోమమ్మనుగూడ తన ధ్యానపుబడిలోనికి రానింపజూచెను గాని శిష్యముకాక విడిచిపెట్టెను. అందఱకును అన్నము పెట్టినపిదప తులసికోటముందుగాని ఆమెకు ధ్యానము కుదురదు. అటు లగుటఁ జేసి వీరి మూపురకే ధ్యానపుబడి. ఈధ్యానపుబడిలో నలువదేండ్ల యీశుగల కైలాసరావు వసుమతితోడను, వాసుదేవరావుతోడను సమానమయిన వయసుకలవాఁ డయిపోయి యానందబాష్పములు రాల్చుచుండును.

‘నీవు ముందరవెళ్లు వసుమతి! వాసు ఇప్పుడే వచ్చును’ అని సోమమ్మ యనెను. ‘కలిసియే వెళ్లుదు’మని వసుమతి యనెను.

సోమమ్మకు తల తిరిగి నటులా యెను. ‘అతనితో నే నొకమాట చెప్పవలసియున్నది. నీవు బయటికిఁ బోము.’ అని సోమమ్మ యనెను.

వసుమతి చిన్నఁబోయి తలవంచుకొని మతి మాటాడక యటనుండి వెల్లుగా వెళ్లి పోయెను.

‘ఏమి నాయనా! రేపు నీవు వెళ్లవలెను.’

‘బాబయ్యగారి కిది యసాధికారప్రవేశమగుచో మనకుఁ గాదాయేమి?’

వాసుదేవరావుకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని సోమమ్మ తలఁచియుండలేదు. ఆమెయెడ వసుమతి యెంత వినయము

ఇట్టి చింతలోఁగూడ ఈపరాఁయిసిల్లవానిపై వాసుదేవరావుగూడ సోమమ్మకడనుండి కోపడు దుస్స్వభావ మామె కరిది. ఆమె యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని యనుకొన లేదు. అతఁడు ఫిడుగుపడునని యెదురు యడఁగాఁతెను. అంతట సోమమ్మ 'నాయనా! చూచుచుండెను గాని అమృతమును చవి మంచిది' అనెను. గొనియెను. అతఁ డామెకు నమస్కరించి ధ్యానపుబడిలోనికి వెళ్లిపోయెను. [సశేషము.]

క్రొత్తా వి

అష్టావధాని గోడుగింతు అచ్యుతసూర్యనారాయణ శర్మ గారు

గమగమ మించి మించిన నిగారపుఁదాపులఁ గ్రేవలందుఁ బె
 పమరఁగఁ జిమ్మి చిమ్మి చెలువారఁగఁ, బారఁగఁ దేనెసోన లం
 ద మలరఁ గొమ్మకొమ్మల ముదంబునఁ జిల్కలు వానకోయిలల్
 భ్రమరములుం జెలంగి పలుపల్కుల నెన్నవే! నిక రసాలమా!
 మరుసుకుం బంచప్రాణములమాడ్కి నెసంగును పంచబాణముల్
 బరఁగెద వట్టు లయ్యు మరుప్రాణమవో! యనఁ గాముకావళీ
 సరససమిధయుద్ధమునఁ జాటున మాటున డెందమందుఁ బ
 ల్మరులును గొల్చె డీవ యసమానమ వఁడున మాభిపూవురో!
 సారసువాసనాంకురలనగతి గల్గును గాదె! బంధరీ
 వారమనోవినోదకరవై భవమంజుమరందమాఘరీ
 సారము మీఱుఁ గాదె! యొక చక్కఁదనం బది లేకయున్న "సం
 సారికి నంద మేల" యనునజ్జనవాక్యము సంస్మరింపుమా!
 దేవులె పొందలేరట త్వడియమనోహరసౌరభంబుఁ గ్రొ
 న్మావిరో! యొక్కమాట వినుమా! సరసస్థితి నింపు మీఱు ని
 న్నో వినుతుల్ సెలంగ సుమనోహితబంధరముల్ నుతింపవే!
 తావుల నింపవే! సఫలతం గనవే, భవదీయజన్మముల్!

“పూలతోట.”

౧

చిన్ననాటి చెరికాండ్రమ నాచివచ్చుట వాకు మిగుల సంతోషకరము. స్వగ్రామమందలి నా బాల్యస్నేహితులలో దొరయ్య ముఖ్యుడు. తన ఇంటిపేరు స్వప్నముగఁ జెప్పవలసి బడిలో పంతులు వానిని బాధించుచుండువాఁడు. దొరయ్య మంచివాఁడు. ఇంటిపేరు సరిగా నుచ్చరింపలేక చానివారుకఁ తడఁ బడినపుడెల్ల, పంతులవ్యాఖ్యలతో పాటు మాపరిహాసము లును తెలఁగి వానిని తీకాకుపఱుచుచుండెడివి. ఒక్క కప్పుడు దొరయ్య మానవులకుఁ గోశించి, “నన్ను దొరయ్య యని పిలిచే చాలును, మాయింటిపేరు మీ ఇంట్లమువచ్చిపట్టు పెట్టుకొండి!” అని దైవ్యమునఁ జెప్పివేయుచుండువాఁడు.

దొరయ్య సుదామకుఁడు. అతనివంశస్థులు సజ్జనులు, స్థితిమంతులు. తీటికథమయమున మాపంతులు మమ్ముఁ జూచి, “పిల్లలారా! ఈకోలాస మనము దొరయ్యయింటిపేరు చెప్పించవలెను. ఆలస్యం చేయక చెప్పు దొరయ్య!” అని యడుగును. స్థూలకాయముతో నంతట దొరయ్య లేచి నిలువఁబడినపుడు, మానవులతో బడికప్పు ఎగిరిపోవునటులను. పుస్తకములు మూలఁ ద్రోచి, యానుహాసముస్వాపరిహ్మకరమందు మే మంత కాలము గడపుదుము. దొరయ్యయచ్చార్చణమందు తప్పులుపట్టుటయందు నిరక్షరకుత్సలుసంయతము చాక చక్రము చాలగఁ గవఁబడుచుండుదురు. ‘వ్యారము’ అని పలుకనేరక, ‘దోరం’, ‘దారం’, ‘ఉద్దారం’ మున్నగు పేర్లన్నయు దొరయ్య యేకరువుపెట్టుచుండువాఁడు. ఒకపిల్లవాని యాలోచన గైకొని, యొకనాఁడు దొరయ్య తనయింటిపేరు ‘దైర్యం’ అని పలుకఁగా, మేమందఱము కడుపుబ్బానట్టుగ నవ్వెడిమి.

దొరయ్య రెండుమాఁడుసంవత్సరములలో పల్లె ఘోరి ప్రాభుమికపాతకాలాపట్టభద్రుఁడై, కులస్థుత్తియగు

వ్యవసాయమునఁ బ్రవేశించి, నేద్యదారులలో మిన్నయని పించుకొనెను. అదివఱకే మంచిపిరి మంపిన యాకుటుంబమున కేరీరు యాజమాన్యమున పాఠశాలంటలు నమ్మిగొఁగలిగెను. మంచిపాదుపరి యగుటచేత, దొరయ్యసామ్య నిలువచేసి, వడ్డీవ్యాపారమునూడ సాగించెను. ధనికుడనని దొరయ్యకు గర్వము లేదు; బాలుమాలిక లేదు. తన యొక్కర్థమున కాయువుపట్టననేద్యము నీతఁడు పట్టుదిక్కునక విశ్రాంతి తథానులను బలపఱచుచు, క్రొత్తవానిని గొనుచు, ఆస్తిని బెంపుచేసికొనెను.

స్థితిగతు రెంత సుఖేగ నున్నను, ఒక్కొక్కప్పుడు వానిభల మనుభవంప మనము నోయకొనకుండుము. దొరయ్య కిటీవలఁ గొన్ని తీరిని నష్టములు వాటిల్లెను. కళక్రవియోగమునకుఁ దోడుగ దృష్టివరోధమును గలిగి కొంతకాలముమండి యాతఁ డిట్లు కపటచుండుటలేదు. చేతి కందిన కొడుకులున్నను, వారిరుదులు, ప్రజ్ఞలును పెదత్రోవఁబట్టుటచేత, దొరయ్యపాలము లిపుడు కవుల్లే కీయఁబడినవి. వడ్డీవ్యాపారమునూడ నెనుకఁబడియుండెను. ఒక లేల! పల్లెటూరిఘోస్వామి దొరయ్యయిట్లు కళకాంతులు గోలుపోయి, బావురు మఱుచున్నది.

౨

స్వగ్రామము విడిచిన చాలకాలమునకు నే నచటికిఁ గేగి, నాబాల్యసహవాసునియింటికిపోయితిని. చావడిలోఁ గూర్చుండి, దొరయ్య యేదో పనిచేసికొనుచుండెను. ఎవరో తనను నాడవచ్చిరని విని, కనులయాపు లేక పోవుటచేత, ఆయత్తమైన పీనులతో నానైపున కాలియు మొగమెత్తెను. నాబాల్యపథుని దృష్టి తప్పుటకు నేను భిన్నుడనైతిని. “బాగా ఉన్నావా, దొరయ్య!” అని నేను కుశలప్రశ్న చేయఁగా, ఒకనిముస మాతని తెగము దీర్ఘలోచనము నూచించెను. అంతట, “కాదు!” అనుపలు కావదనగవ్యారముమండి చెడరి

వచ్చెను. ఒక క్రుత్తిలో నేను మిరుపురమును సంభాషణగా నిమగ్నుల మైతిమి. నానమాచారము నేను సంగ్రహముగఁ జెప్పిచేసితిని. తన దీర్ఘ వృత్తాంత మంత దొరయ్య విన్నెను. తాను క్రొత్త భూములు కొనుట, ప్రాయశంకునలతో వేరగుట, ఇటీవలఁ గొన్నియిక్కట్టులపాలగుట మొదలగునమాచారములు నాకు వినిపించినపుడు, సందర్భానుసారముగ నేను మాదుపలికి, “దొరయ్య! లోకవిశేషము లీరీతిగానే యుంటుంది. కుటుంబములలో నీది సంగ్రహ మైనప్పుడు అది యనుభవించక తప్పదు. నీది యెట్లున్నను, నీకొడుకు లిద్దరూ పెద్దవాల్లే. ప్రయోజనము లైనవారుగా!” అని పలికితిని.

దొరయ్య:—“అహ! మంచి ప్రయోజనములే అయినారు! వాళ్ల ప్రజ్ఞయంత కంచం మార్చి మట్టలు చేయించడములోనే! పెద్దవాడు ఇంగ్లీషు వెలగ వెడతాడని పట్నం పంపితే, వాడు డబ్బు తగలనేయడం మొదలుపెట్టాడు. తాగా లేదని వాడిచదువు చాలించాము. అంతటితో వాచూరకుంటేగా! తన మిడిమిడి జ్ఞానమునకు మిడిపివదుతూ వాడు నేస్తులు విలిచివారని రెండుమాండుపాదులు మద్రాసునీకాళ్లు పొగించి, తలకు మించిన అప్పులు చేసుకొని వచ్చినాడు! చెప్ప పట్నం నేను హితులు సహాయముచేస్తారని వాడు మెల్లిగా నైకిలు వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాడు. నాకళ్లనీళ్లు తుడిచేటందుకు వాడికి మొట్టమొదట స్వల్పలాభం కలిగింది. ఈ కాస్తలాభానికే నేను కిరింతలు కొట్టినాను.”

నేను:—“మెల్లి మెల్లిగా అతడు ఆర్థికపరుడైనాడని గదా! నీరొట్టే నేతిలోఁ బడినది—ఇంకా మాలుగుతావేమి దొరయ్య!” అని నాప్రాతేనీస్తుని నేను ముదరించితిని.

దొరయ్య:—“నీ కెప్పుడూ మాయతొందరే! పూర్తిగా విను కాస్తూల్లా! ఈ సందుచూచుకొని, భీమయ్య మోటారువద్దకంటూడా పెట్టాడు. చిన్న ముండావాడుచిన్న బుచ్చుకుంటాడని లోలిపారివస్తేలకు నే పెట్టే కళ్లు మూసుకొన్నాను. బరితెగి వ్యాడంతట విరిచిగా వ్యాపారం పొగించాడు. అప్పటిలాభం కొంత

మైనను, ముందుపాలునుండి వందలకొద్ది లాభం వస్తుందని మావాడు అంతమానేనుకొన్నాడు. ఎక్కడ చూచినా మావాడిపేరు మోసిపోయింది.”

నేను:—“ఇంకేమి దొరయ్య, చెప్పవు! నీవు లక్షాధికారి వయస్సొచ్చావు!”

దొరయ్య:—“చివరకంటూ విను కాస్తూల్లా! భీమయ్య పేరుమొందు తనప్రభు అణగిపోతున్నదని మా భర్తయ్య అప్పుడు ఎంతో లొందరపడ్డాడు. అన్న వందలుతేలే, తమ్ముడు వేలు లాభం తీయాలంటాడు! అన్న దగ్గర నుదుకు కొని తమ్ముడింతట బస్సులువడిపే వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాడు—మాతా మాతరురోడ్డు బస్సులన్నీ మావాడినే. తెల్లచాకెటప్పటికి, పెద్దాళ్లు చిన్నాళ్లు తండ్రిపతండాలుగా మాచిన్నాడిదర్శనానికి నిద్రపడేవాళ్లు. పోలీసువాళ్లని మావాడు తెలుతోనేనుకొన్నాడు. ఏవేళ చూచినా మాగుమ్మంముందు ‘సంయ’మను మోటారుమాతలే. పూర్వపు పెద్దపశువుల పాక పీకినేసి, మాచిన్నాడు మోటారుపెట్టుకట్టించినాడు. వచ్చేపొద్దొకదొగ్గరకులకు మావాడు కాఫీ ఉపమాలు తయారుచేయించేవాడు. కిల్లీలు, సిగరెట్లు, పత్తెలుచేసేవాడు. ఈవిధంగా మావాళ్లిద్దరూ డబ్బు సంపాదించారు. ఐతే నేమి? మారెడు జెల్లడము చారెడు కుంగడం అయిపోయింది మాబతుకు.”

నేను:—“నీతర్ఫ మేమిటి దొరయ్య?”

దొర:—“వాఆర్థం నిరర్థకమనే! వచ్చేలాభం ఎప్పుటి దప్పును మావాళ్లు నమిలివేసేవారు. ఇంక మిగిలవదంతా, మొదటిపెట్టుబడి నష్టం. తర్వాత మర్యాదీలస్వ పెరగడం! పొదుపు లేక, స్థితికి తగని అలవాట్లు చేసుకొని, వచ్చేసామ్యంతా మావాళ్లు వ్యయం చేసేవాళ్లు. ఇంతలో మోటారువ్యాపారంలో వాళ్లకు పోటీవాళ్లేర్పడ్డారు. గుర్తికత్తెట్టలో రెండెట్లు ముట్టలు పెట్టితే, రెండు కుమ్మకొని పూరిపోవా? మావాళ్ల వ్యాపారాలు క్రమంగా లాభముపోయి నష్టంలో పడ్డవి. బ్రహ్మాండమొక నానలహా వాళ్లు చిన్నారు. రెండవవాని బస్సులన్నీ పొరతలే మూలపడ్డవి. పెద్దవానిసరు కెవరూ

మామామమేలేదు! ఆప్పుడు మామాయవస్తువు పావలా కమ్మవేశాము. చెకిలే వమ్మతానో, లేదో కాస్తల్లా! ఈయిద్దరి బమ్మబమ్మలూరంలో మాకు నలభైబేలయాపాయిలు నష్టంవచ్చింది. దురవస్థలో దురవస్థ! ఈమాయం లోనే నాపెద్దఅమ్మదారు దొంగకు దిబాబాతీశాను. దానితో నాలోక్కంపదిబేలు నష్టాలు గలిగిపోయింది. పంపారం నుట్టు ఎవరిచెరివీ బడగూడదని నేను కోరు మూసుకొని నానున్నేరే సంక్రెకలో ఇరవై యకరాలు అమ్మివేశాను. అది ధరలు మెచ్చుగా నుండే మహారాజా రోజులుకావడముచేరే, దానితో మాటునం అంతా తీరి పోయింది. ఆయిలే లాభమేమిటి? ఈసొప్పనష్టానికి నుండే పసిరి మాయండికి మంటగలిపిపోయింది. కరకుకు దారుణమేహంచేసి, కళ్లుపోయి, నేను చాలబడ్డాను."

3

దొరయ్యదురవస్థకు నేనంతయు ముఖపెరిగింది. తరువాతి వృత్తాంతము చెప్పుమని నేను కోరగా అతఁ డదియు వినుపించెను. బమ్మబమ్మలూరంపర్వమున నలవి కుమార్తెకు మంజులమనమ, మద్రాసులోను పెద్దయుక్కోగు లతోఁ బరిచయము గలిగెను. కేమయ్యగృహ్య లివుకు మార్పుములో హెచ్చుము లభించునార్థముకొను నెచుడి. యశోధనములు లెండును ముహూర్తసాధన మివును ద్వకా త్యధిమామలు వారికిఁ జూపించిరి. బ్రాహ్మణేతరులకు గురుడు పంజ్రెంపింటు నుండు నీప్రత్యుక్తికాంతుండు కాఁపులెల్లలు కాళ్లు పారఁజూఁపుకొని యింటఁ గూర్చుండుట కర్తవ్యము గాదని వారికిని గానఁబడెను. తమసంసారమున కివుకు కొప్పతామయ గలిగినవారు వాస్తవమే. కాని, చాఁచదనిగినను, చదురంతయుండదా? సాహసమున మరలఁ గొంత పెట్టుబడి పెట్టినవో పదిమండు నులు లాభము మాటగట్టవచ్చును. చిన్ననాడు తమ తండ్రి తమయింటిపేరు 'దైర్యం'వారని చెప్పియుండ లేదా? ఈతరుణమున దైర్యము వహించి, సాహసమున సొమ్ము కష్టయవలెదనో, ఈమాటు భనరూపమునకా గాక, కీర్తిరూపమునఁగూడ తమలాభము ద్విగుణింపవలెను కాఁగలదని దొరయ్యకొడుకులు తలపోసిరి.

దొరయ్య వాతో నిట్లు పలికెను:—“మాపెద్దనా డంతట నంబికి ప్రయత్నించాడు. అది వచ్చినదివర పెద్దనంబికోసం యెగవడ్డాను. ‘నీతం భర్త్యంలేని యామామనంబివాకరీ నీ కందుకురా నాయనా? తగ వులకు ద్రవ్యనష్టలకు కారణమౌతుంటేమోనూ! ఒకళ్లని యాచించకుండా మనపాలంపని చేసుకుంటే మల్లీభాగ్యవశ యొస్తుంటుందిరా!’ అని నే నెంత బోధించినను మావానికి నచ్చింది కాదు. మల్లీ మావాడు మార్కానీ ముడిచ్చునుచేతుల బడ్డాను. కాస్తల్లా, మన చిన్నప్పుడు చిన్న కీతాలవాళ్లే లంచాలకు చేతులు చాచే వాళ్లుగదా. ఇప్పుడో పెద్దాళ్లకు చిన్నాళ్లకు పెద్ద పిల్లవాడంపట్టుకుంది. పెద్దనంబితోపాటు వాకుటుం బానికి పదివేలగుండు మల్లీ బోణీయొంది. తనతానాకు నిలచెట్టుకోవాలి కని మావాడు వెలకు వాలునవంతులు తగలఁజేయవచ్చును. ఇప్పుడేనా యాపామనంబి మాని నేయిగా యని నేను మొక్కుకుంటాను. ‘దానికి తెట్టిన పిల్లరాబిట్టుకోనియ్యవచ్చు రక్కాతయాయకుండాను’ అని నాకుమాగుడు వాకు మారుచెప్పతాడు. బనే యివుకు పదిమంది పెద్దవాళ్లలో మావాడు తిరగడం చేర్చాను. మర్కాన యచ్చి పుచ్చుకోవడం గ్రహించాడు. నీకు నిజం చెప్పవద్దా మామూళ్లల్ల మాకు కావాదొమ్మ వస్తోంది. బనేమి? ‘లంకపేత, యేటియాతోలాపిన్నది మాసంసారసీతి. ఇంకా కాననభిలో నంబి మావాడు తనకు కావాలంటాడు. దానికి వేలకొద్దీ సమ్మరించాలట! మా కిఉద్యోగా లెండుకు కాస్తల్లా! కాని పట్టేచేతికి కలం వస్తే యేమవుతుంది? ఈయద్యోగాలనూలూన నా పొలాన్ని పాడైపోయినాయి.” అని దొరయ్య విచారించెను.

సొమ్మునిమయమున తమసంసారసీతి చక్కవగు చున్నది గదా యని నే ననగా, “మీరు చెప్పను కాస్తల్లురావా! వచ్చేపిల్ల దొంగం యెప్పుడి దప్పుకు నవిలేస్తున్నాను. ఒకమాట మహారణ్యములాగ అప్పు చెరిగి పోతున్నది!” అని దొరయ్య ముఱపెట్టెను.

రెండవవానిసంగతి యిదిగివచ్చు దొరయ్య యిట్లు చెప్పెను:—“అన్నయ్యను మించినప్రజ్ఞ కనబడినీనే

గాని తమ్ముయ్యకు సంకుప్తి లేదు. కష్టపడకుండా భవ కానులు పోషితేకోవరి వంటాడు మీదు. తెల్లన్నాడు, తగలేస్తున్నాడు."

ఇతడు చేయవచ్చుగ మేముని నే వడినపుడు, "ఎందు కడిగి నాపుండు మల్లీ మల్లీ రేపుతావు కాస్తుల్లా! వెనక నాఅప్పు రాబట్టుకొనడానికి తనధూమంతా నేను వేలం వేయించి అమ్మించిన దీక్షలులు ఆనెమర్తగ్రహము, ఇప్పుడు మారెంపవవానిని పట్టుకొని, వాడికి సుందెకాయ యిహోయినాను. మావాడికి మీను నేర్పవిద్యార్థుల మేమీ లేదు, మీను నాపాలిటివరమక్కర్లునై, తనకు నే జీవిన పరాధివానికి పదిరెట్లు వాని చేసి, మాసంసారంమీద పగడిన్నకుంటావున్నట్టు కనబడదున్నది. అన్నిటి కమి గాని, కాస్తుల్లా, యెక్కడేవా గ్రాహ్యునిష్టో పుట్టిన వాడికోటికి మధ్యహంసాదు లేలా గునిప్రవహ్యో? ఈ ముండావాడి సావాసాన మావాడికి పట్టుపడని పాకు చేష్టలు లేవు." అని చొరయ్య కంట తడిపెట్టికొని,

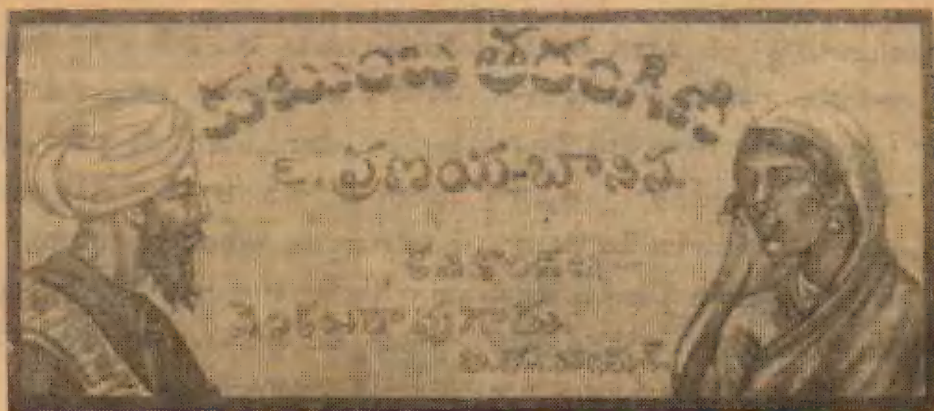
"ఎవరూ లేరు గతా, ఇక్కడ!" యని యడిగి, వా చెవిలో తొన్నిమాటలు చెప్పి, గోలుగోలున వేర్చెను.

చొరయ్యవలన మీకుకో లంది, రాత్రి నీరకటిలో నే నింటికి వచ్చువపుడు, పొలకంటి తమనంశపు మని యాడులు నీటఁ గలిసి, నిరిసంపదలతోఁ జెన్నందు సంసారము వస్థలపాలుచేసిన చొరయ్యకుమారులను గుఱించి నేను దలపోసితిని. నే ఇక్కడగ వలె కొంది నది, లంచము లిచ్చిపుచ్చుకొనుచు గౌరవోద్యోగములు పొంది పొగించి పొగించి పెద్దకొడుకును గుఱించియె, బాదెమె కీవసోపాధిగఁ జేకొని దుర్వ్యయములపాలైన లెండవ వానివిగుఱించియె, కుమార్లనుర్వ్యయములవలన లక్ష రూపాయల యప్పు పెరిగి తనయా న్నీ సంకటిని గోలు పోవ సిద్ధమై చక్రపులకు మేధుండులములు, మవశ్యకపు నకు దుష్కరులమును గ్రమ్మి, దారితెమ్మలు గావరాక, అంగకారమునఁ జెరలాచెడి నృన్దబుకునినగుఱించియె, వాకు బాగుగ బ్లాపకము లేదు.

కృషీవలా!

పరుచూరి భువనేశ్వరీ దేవిగారు

మేఘమాలికలలో మెఱుంగులేదనుకుతోఁ దొలుతగాఁ జిలువప్రస్ తొలకరించె పోతుటిఁగలలోని పుటుకలేనియతోడ మురువుగా తొలివల్కు లురిమి కురిసె ఘణిఘణావళులలో మినుకారుమఁతోడ దీటుగా దివ్య జ్యోతిస్సు గారె కాళరాత్రులలోని బాలెందులేఖతో హాయిగా నార్ద్రావ్స మావహిలఁగ మందుకడుపులు చల్లార్చఁ బండుపంట - జైలుపొలముల నీ మెంఁ జెరిగినట్టి స్వేచ్ఛ యనునారు గొని రాఁగ వెడలు మోయినిశ్వరీలాకృషీవలా వెఱుగు మాలి.

మండలప్రాధ్వీవాకుని కార్యస్థానాని కంటి పెక్కుమంది సేవకు లుంటారు. వారి వందటిని సేవకులని పిలువరు. 'కోర్టుబల్లో తులు' అని వాడుగ్గా అంటారు. అర్జున్ ఖాసీమ్ అనే మహమ్మదీయు డాక్టర్ కారకం పనిలో ప్రవేశించి యిక్కడకు వచ్చేను. డాక్టరేండ్లనుండి సర్కారువారి ఉతం బట్టె తింటూవున్నాడు. అతడు ఒడ్డు పొడుగు ఉన్న మనిషి: గడ్డం ఖాళీ ననుసరించి యుంచి నట్లు లోస్తుండి—పొడుగ్గా, కొన లుగ్రాలు మెలి త్రిప్ప:—తలపాగా మొగలాయిభక్తిగా చుట్టుకుంటాడు. లోపి పెట్టుకోడు. మొల్లో ఒకకైచా రమేమా ఎవ్వరూ ఉంచుకుంటాడు. బిళ్లడవాలు జుడెంలా చొక్కామీద వేసి కొని, అడవా లటూ యిటూ బెనక్కుండా నడుం కోకంకువా చుట్టేస్తాడు. ఒకతడవ అతణ్ణి చూచినవెనుక మనమాపుల్లో అతడు మణి మాటిపోడు.

అతని భార్యపేరు లాల్ బీబీ. పాతికే గ్లంటాయి ఆమెకు. ఆమెచెవుల అంచుల్ని వరు

సగా అన్నీ కుట్టే: అంగుళంలో దశాంశ మన్నా పుంటుందో ఉండదో కుట్టుకూ కుట్టుకూ ఎడం. ఆమె మణికట్లను గాజులు బంగారపుని, ఈచేతి కోలయిను, ఆచేతికో అయిదు ఉన్నాయి. ఆమెనేలి నొకలోపాపు పుంగరం కలదు. కాళ్ల వస్తువులు లంగాచేతను మెల్లో వస్తువులు వోణికబృలవల్లను, కప్పడి, హరిబహ్మదులకైనను కనబడవు. వైని వివ రించిన ఆ భరణాలు మాత్రం చూడ్డానికి సాధ్యమా! బురకా యేమైంది? అని అంటే అన వచ్చును చదువరులు. అన్నీ ఒక్కసారి ఒక్కచూడటచేతే ఒక్కప్పుడు చూడబడ్డాయి. ఆచూచినతను ఊరుకోక లోకాని కంతకూ విదితం చేసినాడు. మజీక దాఁరిక మెందుకు?

ఖాసీమ్ కు కోర్టు బంబోతుఉద్యోగం ఈ వేళఉడయం అయి పనిలో ప్రవేశించినా డను కోండి. ఆరాత్రి లాల్ బీబీ పులావ్ చేసింది. ఖాసీమ్ లాల్ బీబీలు పులావ్ భజించి, ఆ వెనుక ఖాసీమ్ లాల్ బీబీతో ముద్దుముచ్చుట్లకు దిగడంలో, “మేరీ ప్యాకీ బడీ సుల్తానా” అని పిల్చాడు. అంటే తెనుగులో దానిఅర్థము

‘నాస్రియమహారాష్ట్ర’ అన్నమాట, అని విల్సన్ సరికి లాల్ బీబీ, “ఈపార్శ్వల్లా తోడుబూలు అంతా ‘బుట్రోతుగారిభార్య’ అని పిల్చి నిరసంగా పిల్చినవల్లు, అంతా ఒక్కసారి ‘బడీసుల్తానా’ అన్నంత మాయమైపోతుందా? బుట్రోతుప్రద్యోగం మానేస్తే మంచిది. మనకు వద్దు” అంది. “నీకు తెలీదు. లోకానికి తెలీదు దానివల్లా. నేను రే పీదారిసే మాప్రాడ్వి వాకును విహారంగా యిలా తీసికొనివస్తాను. అప్పుడు చూడు, అయినకూ నాకూ ఏమైనా తేడా వుంటుందేమో. బుట్రోతు అంటే రాజాబహద్దర్ అనుకో. బుట్రోతుమానా గలమనిషి. అంటే హడల్. లోకాని కేం తెలుసు? ఏకాడో ఓకాడ ఒక డోప్రద్యోగం సద్యోగం సంపాదించుకొని పొట్టపోసికుంటూంటే చూడలేదు. ఏదో చొప్పదంటు అంటించి, చుట్టకెట్టాలని చూస్తూవుంటారు అందరూ.” అని అన్నాడు. కష్టపల్లనే చిరునవ్వు నవ్వించి లాల్ బీబీ.

వాత్రి నడిచిపోయింది; తెల్లవాణింది. ప్రాడ్వివాక్కుకు ఒకటి వుంది. ప్రాడ్వివాక్కు- ఖాసీమ్ ను ఆతివుదగ్గట షేడ తీసేయమన్నాడు. ఖాసీమ్ మాటుమాటాడకుండా తీసేసేసాడు. అనాటినుంచి ఖాసీమ్ జ్ఞానం ప్రంచకోదగ్గనని అది వొక్కటే.

సాయంకాల మైదుగంట లైంది. ప్రాడ్వి వాకు ఖాసీమును, కొత్త సేవకుడుగదా కొత్తదారి చూపిస్తాడు, పాతదారి ఎసుగు అని,

“ఖాసీమ్! పికా రెటు పోతే బాగా వుంటుంది ఈవేళా” అని అడిగాడు. “ఈలాంటి” అని ఖాసీమ్ తనవిధిసే తీసికొని వెళ్లి నాడు. ఖాసీమ్ ముందు తనవేషమంతా వేషంలా వుంచుకొని నడుస్తూన్నాడు. అవెనుక ప్రాడ్వివాకు, తల పాగా ఆయనా ఆయనా పామేదాగానే నడుస్తూవున్నాడు. అరుగులమీద ప్రజలు లేచి వందనాలు చెబుతూన్నారు.

ఖాసీమ్ ఇంటి సమీపంలోనికి వచ్చేసరికి ఖాసీమ్ భార్య చూస్తూవుంది, పీడిగుమ్మానికి వున్న గోనిగుడ్డకెర గాజులచేతులనే ఒత్తి గింది, కుట్టుడు చెవులపైకి మేలిముసుగు తీసికొని.—

‘అసంకితాబు మాయిల్లు’

ప్రాడ్వివాక్కు ఈయిల్లు ఆయిల్లు చూచి సట్టగానే తనయిల్లుకూడ చూచిచూడనట్టు

పెడముఖమై, తనభార్య క్కనబడకపోతా
దేమా అనేధయంకొద్దీ యిల్లుదాటి యీవలకు
వచ్చేలో, “అదేనండి బాబూ, మాయిల్లు”
అన్నాడు ఖాసీమ్. “ఆ! చూచాను.” అన్నాడు
ప్రాడ్వివాకు. విహృతి నానాటిసాయంకాల
విశేషం ఖాసీమ్ ఇల్లు అనే ఆనుకోవాలి.

ప్రాడ్వివాకుని వారియింటివద్ద దిగబెట్టి
ఖాసీమ్ తనయింటికి తిరిగి వచ్చేసరికి నాడు
రాత్రి ఎనిమిదిఘంటలైంది. “ఏం, చూశావా,
నన్ను నాప్రాడ్వివాక్కునూ?” అన్నాడు
ఖాసీమ్ లాల్ బీబీతో. లాల్ బీబీ “చూచినాను.
దర్జాగా వుంది” అంది. “అంతే నాపని. అంతే
నాపని. దాన్ని బుట్లోతుపని అననియ్యి, బహు
ద్దోషని అననియ్యి. విహృతిబయలుదేరి
నప్పుడు నేను ముందు ఆయన వెనుక నడుస్తూ
వుంటాం. ఆయనబరువు నే మోసేదిలేదు.
నాబరువు ఆయన మోసేదిలేదు. మోటార్
పైకిలుమీద పెళ్లేటప్పుడు ఆయన నన్ను
ప్రక్కను గూర్చోమని తానే లొక్కుకుం
టాడు బాడి. ఇంటివద్ద ఆయన యిట్లో
కూర్చుంటే నేను వీధిరుగుమీద కూర్చుం
టాను. కచేరీలో ఆయనా నేనూ ఒకేపంకా
క్రింద వుంటాం. గాలి ఆయన కెంతెంత
చల్లగా కొట్టుతుందో, నాకూ అంతఅంత
చల్లగా కొట్టుతుంది” అన్నాడు. “మతి మన
బాబూ బంతా అంతవిడ్డూరంగా చెప్పుకుంటా
రేం?” అని అడిగింది లాల్ బీబీ. “అయితే
ఒకటి వుంది, నీకు తెలియంది: నాకు ప్రదయం
నుంచి మనస్సులో మెదులుతూవున్నది; లో

కానికంతకూ బహుశా మనల్ని ఈనడించ
దానికి కారణభూతిమైంది: ఉదయాన్నే ప్రాడ్వి
వాక్కుగారి పాడియావుకట్టుకరదగ్గర పేడ
పోగేసి శుభ్రంచేమూల” అన్నాడు ఖాసీము.
లాల్ బీబీ వెంటనే “అపని ప్రతిఉదయం నేను
చేసిపెట్టేటట్లుయితేనో” అంది. “నన్ను బుట్లో
తు అంటారు గాని నిన్ను బానిస అంటారు,
చూచినవాళ్లంతా” అన్నాడు ఖాసీమ్. “ఆ
మాత్రానికి ‘వ్యాధి బడి సుల్తానా’ అని నన్ను
రాత్రి పిలవడం ఎందుకు?” అంది. “అదో
సరేగం” అన్నాడు. ఇరువురూ అప్పటి కన్న
డతివినోదంగా వున్నట్టున్నారు. కాని ఇరువురికీ
ఆరాత్రి అయోమయభావకారంలో ప్రాడ్వి
వాక్కులవారి యింటివద్దఆపు, ఆపులసాల, ఆసా
లలోని ఆ ఆపు మూత్రపురీషాదులు పోయడం,
వేయడం, అన్నీ మమీలేషము రానిన రాగి
రేకుమీది అత్రరాలల్ల అగపిస్తూనేవున్నాయి.

ఇద్దరూ తెల్లవాటగట్ల నాలుగ్గంటలకే
యింకా వేగు బాగా విడివడి తెల్లవాటక
మునుపే మేలుకొని యొకఆలోచన చేసికొని
యిలువెడలి బయలుదేరినారు. బీబీ ఒకశా
లువా ముసుగు వేసికుంది. తిన్నగా ప్రాడ్వి
వాకులఇంటికి నేవ కరిగినట్లే వెళ్లినారు.

తూర్పుదిక్కునందు శుక్రవక్షత్రము తెల్ల
గా ఓమ్మత్రం వెన్నముద్దంతి వుండి గండుకిర
ణాలు చల్లగా లాల్ బీబీముక్కుబులాకీమీది
కీ, ఖాసీమ్ యొక్క గడ్డంమీదికి వెదజిమ్ముతూ
వుంది. “ఇదే ఇ” అన్నాడు ఖాసీమ్. అప్పటి

కప్పుడే ప్రాజ్ఞివాక్కులయింటి పాదిచేసే పనికి తెలివీగనుమ్మం కోబ్బరినెల చీపురుతో చప్పుడయ్యేటట్లు ఊడ్చి, నూతికేసి నీళ్లు తెచ్చు కోడానికి వెళ్లిపోయింది. సింహద్వారం బార్లా తీసివుంది. సింహద్వారం చొటబడి లాల్ బీబీ ఖానీమ్లు ఇరువురూ సందగుమ్మాన్నే ఆపని కత్తెకు తెలియకుండానే ఆపులసాలలో ప్రవేశించినారు. పనికికత్తె యథాప్రకారంగా తన నీళ్లు ముగ్గు తెచ్చుకొని, కల్లాపు చల్లుకొని, రెండుచారలు గీసి, రెండుచుక్కలు కొట్టి, ఆముగ్గుచెయ్యి అవీధిగోడను తట్టి, “అమ్మ గారూ! నే వెడుతున్నానండోయి. తలు పేను కోండి” అని కేకేసి పోయింది.

అమ్మగా రనగా ప్రాజ్ఞివాక్కులవారి భార్య. ఆమె నడుం విటుచుకొని, జడ పరుడుకుని, జడిమి నుడుపుకొని, లేచి వెళ్లబో తూంటే, ప్రాజ్ఞివాక్కులు ఆమెను మంచంపట్టి నున్న మనిషిని మంచంపట్టి దిగకుండా ఆపి, “ఖానీమ్ ఈపాటికి వస్తూవుంటాడు. మళ్లీ వాడికి తలుపుతీయడానికి నేను లేవాలి. అలా ఉండనియ్యి తలుపు. తెల్లొజనియి” అని తిరిగి పన్నుండ చేసినాడు.

పశువులసాలలో లాల్ బీబీ చేడ పోగేస్తూంది. ఖానీమ్ నూతిపద్దకు వెళ్లి, బాల్చీతో బాల్చీకు నీళ్లు తోడుకొనివచ్చి సాలయ్యావల నుంచున్నాడు. “తెల్లొజ్జి పోయిందా?” అంది లాల్ బీబీ. “అవునూ అవుతూవుంది” అని ఖానీమ్ అన్నాడు. సాల య్యావలకు వచ్చి నిలుచుంది బీబీ. బీబీచేతుల

మీద నీళ్లు పోసి, చేతులు కడుక్కోనిచ్చి, నరిగా తాలువాముసుగు ఎప్పట్లా వేసేసుకో మన్నాడు. లాల్ బీబీ ఎప్పట్లా వేసేసుకొంది.

అప్పటి కప్పుడే ప్రాజ్ఞివాక్కు, ఆయన భార్య “చానీది వెళ్లిపోయి చాలానైవైంది. తెల్లొజ్జదా యీపాటి కన్నా” అని గదికిటికి తలుపులు తెరిచుకొని, వీధిగుమ్మంకేసి చూస్తూ వున్నారు, “ఖానీమ్ ఇంకా రాలేదేం చెప్తా” అని. ఖానీమ్ అప్పుడే తనబూబును వీధితల్పు తీసి ఆవల కంపుటకై వీధిగుమ్మంవజుకూ తీసి కొని వచ్చి, “ఒక్కరైతే ఇంటికి వెళ్లగలవా?”

‘ఒక్కరైతే ఇంటికి వెళ్లగలవా’

అని వెమ్మదిగా ఆనుచున్నాడు. లాల్ బీబీయు తనతాలువ కొంచె మొత్తిగించుకొని, వెను చూపునే ఖానీమ్ను చూచి, “వెళ్లగల” అని

వీధికిలుపు మూయ లాగుతూ విష్కరించి న్నూంది.

నిన్న సాయంకాలం చూచిన తెరమలుగు బీబీవా అన్నట్లు ప్రాద్వివాకునిచూపుల్లో మతోమాలు మెరిసినాయి ఆమెయొక్క చెవికుట్లు, చేతికంకణాలు, అన్నీ. ప్రాద్వివాకునిభార్య కదేమీ మనసులో లేదు, “ఘానీమ్! ఆమని పెవరు? ఎప్పుడు వచ్చినావు నీవు?” అని అడిగింది. ఘానీమ్ “అది మాయింటి పనిబానిస. మన ఆవువేడ తీయుటకు దానిని పురమాయించినాను. అది తెల్లవాఅగట్ల వచ్చి పోగు చేసి పోతుందిలేండి యీ రోజునుంచీ” అన్నాడు. ప్రాద్వివాకు విన్నాడు.

ఘానీమ్ సగముసిగ్గుపడి, సగము మతేమితోచక తావినవలసినది పూర్తి కాకుండానేవిధరుగుపైకి వెళ్లిపోయినాడు.

ప్రాద్వివాకు తనభార్యతో “అది వాని పనిబానిస కాదు, ప్రణయ-బానిస” అన్నాడు.

మరి ఆనాటినుంచి అబ్దుల్ ఘానీమ్ను అబ్దుల్ ఘానీమ్ను అన్నమాటే, మతే సర్కారుబద్దతోతును గాని, తనయింటియందలి సొంతవనులు నిర్వర్తించుటకై ఆప్రాద్వి

వాకులు నియోగించియుండలేదు. లాల్ బీబీ మతే పొరుగింటికి వచ్చి పనిచేసి యెరుగదు.

ప్రాద్వివాకుల్ని ప్రాద్వివాకుభార్య “ప్రణయ-బానిస అంటే ఏమిటి” అని తరిచి తరిచి అడిగింది. వెంటనే “నీవు నా కెలాంటిదానినో, వాని కది అలాంటిది” అన్నాడు ప్రాద్వివాకు.

‘ప్రణయ-బానిస అంటే ఏమిటి.....అడిగింది.’

“మీ కెట్లా తెలుసు వానిభార్య అది అని” అని అడిగింది. “కనబడలే, చేతుల్ని బంగారు కంకణాలు, చెవుల్ని బంగారుకుట్లా” అన్నాడు. “అట్టేలే ఘానీమ్యొక్క ‘ప్రణయమహారాజ్ఞి’ అని అనండి, ప్రణయ-బానిస యేమిటి?” అంది ఆమె.

కొంచె మెచ్చుతక్కువగా అట్లనే పిల్చినాడుగా లాల్ బీబీని ఘానీమ్, తన కుద్యోగ మైన తొలినిగి-“మేరీ ప్యారీ బడీ సుల్తానా!”

౧

నే విపు డీవనానఁ బయనింపఁగఁ గ్రొన్న నుకావినరజలో
సీనవమల్లికాకుసుమ హృద్యపరీమళసాకుమార్యనం
దానిలమందు నాశ్రవణరత్నరతాసుఖశృప్తికై సుధా
గానచయంబు నీసెల ప్రకామపునంగతి నింది వై చెడున్.

౨

గురువులు వాటి క్రొవ్విరుల గుత్తుల నవ్వముఖాలుఁ బ్రేమపుక
నరణిని చుంబనం బిడి ప్రశాంతపురాగము లాలపించి ని
ర్దురిణివిలాసగీతంలకు రమ్యగతిఁ శ్రుతి గొల్పి భృంగముల్
మురువుగ నిల్పు నీప్రకృతిముగ్ధమనంబునఁ బ్రేమసాధముల్.

౩

తీరనిప్రేమవాంఛ ప్రతర్కిహవేదిక విప్రలబ్ధిశృం
గారవిధూననాహృదయకమవిపంచి రచించుకొన్న శో
కారళగీతికావళి ప్రయాసవిరామము లింత లేకయే
పాటుప్రపంతి హృత్కుహరభాగమునం దిటు మాఱుమ్రోగునా ?

౪

ఈసెలయెటిగీతిఁ బులకింతురు దృక్కుల హాసకాంతిలో
సానవపుష్పకోరకలతాంగులు ; కూలశిఖివతాంగనా
భాసురస్వత్యవైభవము ప్రబృహ ; దీయనిప్రేమవాంఛ వి
న్యావమొనర్చు నీప్రకృతి ; హర్షసుధారస మూరు నాయెదన్.

(E. N. P.)

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల నూతన మంత్రిమండలి

హరున్నవారు — ఎడమవైపు నుండి — సంగ్రామకార్యపర్తి, పార్టీ శ్రీ. పార్టీ; ఉపాధ్యక్షుడు చార్లెస్ థామస్; ప్రభుత్వ కార్యపర్తి హెన్రీ యల్. వీమ్స్; కోశకార్యపర్తి డబ్ల్యు. మెలన్. నిలయన్నవారు — ఎడమనుండి — వాణిజ్యకార్యపర్తి రాబర్ట్ పి. లామంట్; చేరీయాంగకార్యపర్తి కే యల్. విల్సన్; భాషాసంస్థకు జనరల్ వాల్టర్ యల్. బ్రౌన్; ప్రభుత్వ ప్రధాన వ్యాయాసాది చిల్డ్రెయ్ డి. మిచెల్; వ్యవసాయ కార్యపర్తి ఆర్థర్ యం. హైడ్; హిందూ కార్యపర్తి చార్లెస్ యల్. ఆడమ్స్; కార్మిక కార్యపర్తి విల్లెయం యల్. డోల్.

(E. N. P.)

విమానముపై నేటి అమెరికా యువతుల సమగ్రయాత్ర

నో నోకరోజు సాయంకాలము కాలేజీనుంచి యింటికి వచ్చేసరికి మా ఆమ్మ వాచా కోపంతో యిలా వుపక్రమించింది:-

“వోలే—శంకరం! నీ నిహమీ అర్థవారంటి కల్లిపట్టుయిన చెప్పున్ను కొట్టు. ఈమాటతో బుద్ధిచ్చింది వాడు. వాళ్లు వాడు చేసిన ఆవుమావానికి వాణ్ణుంకో యింకా చాళ్లనుమ్మం తొక్కుమనుందా?”

“యేం! యేం జరిగిందేమిటి?”

“కోపమాట కాదు—వోపాపలు క్కారు. అడ్డమెనమాటలా అన్నాడు!”

“యేదన్నా రమ్మ?”

“నమ్మ వా క్లేతన్నా నీ కిష్టమే గా!”

“వా కిష్టచేయి! వాగానే వుంది! అయినా పంకజేమిటో చెప్ప—విసిగించక.”

“చెప్పకం! అంతా చెలుతాను—నిను. పట్టు కల్లిన సారెయీ, చీరకా అన్నీ యిచ్చాను. ఆ ద్వింకా వాళ్లకి చాల్లేదు కాబోయి—మొహం ములుగుకు పోయినాయి. బంటి గింటి అయ్యేరాకా యెల్లాగో వోడు మానుకునేమానున్నా. ఆర్యోత వాళ్లొచ్చిన తప్పుల్లా యిది: ‘ఎప్పుడు పంపిస్తారు—సిల్లను?’ అని అడిగాను.

ఆమాట నే నడిగేసరికి మీద పడి బరికిసింది—యా అత్త గారు! వా క్లేన్నమాట లన్నీ నే నేం చెప్పగలవా, యేదవగలవా? ‘యాకోకాల్లో అసలు పెళ్లే పవహా రేల్లోచ్చేదాకా చెయ్యరావడంబూంటే, యాపిల్ల కింకా వదలారం పదహారేళ్లయినా విడిచలేదుగదా, అప్పుడే పంపును కల్లా అడిగారంటి!’ అని నలుగురూ నాలుగు మాట్లాడుకుంటుంటున్నప్పుటికి వాడు గజగజా వోలు కొచ్చింది! ఆమాట్రేంచూట అవెగలానికి వాడు స్వతంత్రం లేమా?”

“అయినా అప్పుడే యెందు కడిగావు ఆమాట?”

“అవక్కపోనే అల్లా వొదలెయ్యమంటావా యేమిటి? నీపెళ్లాన్ని యింకా అనైవలతో పైనా మాన్పించవట! యింకా రెండేళ్లయినా చదిరించాలి! ఆపిల్ల నల్లా చదిరిస్తే యెందుకైనా పనికొస్తందా! మొగాళ్లల్లో కలిసి గాడిమీగు ఆవడానికి చదు చేయి—అనవ్వం? అయినా వా కందుకు లే—నీ కిపా అంటుదిప్పులు తోమేరానే పడుతుంది. నీచే తెల్లగా తోమిస్తుం వాపిల్ల. ఆమాటా అనేసినట్టే, నీవదు వంకెకంతుకు అడుగుంటుందని మాడా అంది—మీ అత్తగారు.”

“చదువుకుంటే రక్తే ముంది?”

“ఇంకా చదు నెందుకూ—యాబిడికి? యిక్కడి కొచ్చినర్యోతమాడా పొత్తుకం పట్టుక్కూదుంటే

నాకు పనికిరాదునుమీ, అయినా నావెచ్చి కాని, అక్షరమృక్కొచ్చినట్లు అణిమణిగుండదని మీవాళ్లు మొదటినుంచీ చెబుకూనేవున్నారు."

"చెప్పటమే కాదు—చదువు మాన్పించుమని నోటిమహాదాయచ్చారుగా! అయినా చదువుకోటం మొదటినుంచీ నా కిష్టమేనమ్మా!"

"ఓనీ పిలుద్ది బుగ్గెయిపోమా! 'నివాళకారే నివ శీతబద్ధి' అన్నట్లు నీళ్లూ పుట్టించేమిరా? 'అన్నపూర్ణ మృగోడ రింకా చదువుకోండిబ!' అని లోకులు అడ్డ మైనపేర్లూ పెరుగున్నారు; అంచేత చెప్పాను, లేక పోలే నా కెందుకు? మీ కేంగలలో దిగినా పరే?"

"ఎవల్లో పేర్లు పెడతారని తెలిసి, చెయ్యకలసిన పనులు మామకుంటే మనుష్యుడన్నట్లైన పార్థక మే ముంది? ఇరవైమాడేల్లోచ్చి యీ అచ్చాయి యింకా విద్యోలోనే మాచున్నా డీమని అనేకమంది నన్నంటున్నారు. లోకు లాక్షేపిస్తున్నారు గా!—యికమంచి చేయొస్తున్నాము."

"చదవేస్తే వున్నమతీపోయిం చప్పట్టుండి. ఆవ వాళ్లకి నీహ పాపర్య మేదిటి? చదువు మానేస్తే మ వ్వెందుకైవా పనికొస్తావా?"

"చదువు మానేస్తే మే వెలా పనికిరావో వాళ్లూ అలానే పనికిరారు. వీళ్లెన్నిసార్లు ఫేలైనా పిలక్కి తాడోపి పైకి లాగాలీ! వాళ్లెంత తెలివైన వాళ్లయినా కింది కదగవోక్కాలి?"

"ఆవకానికి చదువుకుంటే యెల్లా జరుగుతుంది యింట్లో?"

"మనకి మింగటానికి మెతుకు రాదని వాళ్లని పశుప్రాయుల్ని చెయ్యమంటావా? రావరావ లేక మింతెళ్ళోగరి పాలవుతూండేం?"

"అళ్ళోగరి వద్దు—యేమీ వద్దు, మాటలు మాత్రం తిన్నగా రానియ్యి. నీహ నాహ యేమీ సమ్మంసం లేదు, నాలో యేమీ చెప్పకు. యారోజమంచి నీయె చట నే నిహ మామంటే పొట్టు!"

౨

"కమలా! పికా రెడ్డా మొస్తావా?"

"అలానే — అయిదు నిమిషాల్లో వస్తా " వంటూ లోపలి కెళ్ళింది.

"కోవిపెన్ బండి సిద్ధంచేశాను, త్వరగా రా."

"నాఆలస్య మేమీ లేదు, ఇదుగో వస్తున్నా " వంటూ పాచిట్లో కొచ్చింది.

"కమలా!" అని పిలుస్తూ నాఆమ్మమాదా పాచిట్లో కొచ్చింది.

కమ—అ— యెందుకండి?

అన్న—మొగాళ్లు మకిలే సాదికిగదా, నవ్వు సాదిడినుమ్మంలో నుంచున్నా చెందుమా?

కమ—పికారు రమ్మన్నారు. నాకు తెలియక నుంచున్నాను. పోనీ, వొడ్డినుమ్మం చే వెళతాను రండి.

అన్న—అంతా వేరొకోశం, చెక్కిరింతలాగా వుండే! యింకా, యీవేషమంతాను? యొక్కడి కళతావు?

కమ—చల్లగాళ్లలో కొంచెం అలా బిల్గోడ్డొమని. అయినా వేష మేది లేదే, మామూలువేషమే.

అన్న—యేం లేదు? కమ్మ చూసే గంభీర కవి తోనా యేమిటి? నురకదానిలాగా కాళ్లకి జోడిమిటి!

కమ—చిథిలో తిరిగేటప్పుడు, కాళ్లకి జోడు లేండే వాళ్లుగారు తిరగనివ్వరు.

అన్న—వడివిహాగా వెళతావా యేమిటి?

కమ—వడివి కావచ్చు, బండీయొక్క; యొక్కడైనా దిగితే కాకికి జోడుంటుంది. దానిలో తప్పేముంది?"

అన్న—యేం అబ్బరంగా వుందీ! జోడు తొడుక్కుని ప్రయాణమైన ఆడవాన్ని నే నెక్కడా చూడలేదు. నేటికాలాని కిదారసాని కనపడింది!

కమ—ఆడవాళ్లకాళ్లని చర్మంతో చెయ్యలేదా భగవంతుడు? యేం సుమ్మకున్నా వట్టికాళ్లతో వడవ్వలసిందే? యెగరా లైన్నడైనా జోడు లేండే సుమ్మం కనులారా?

అన్న—ఓ యబ్బో! మే మంతా జోమతోనే వడివామా యేమిటి? నాలాంటిదావపు కాపుా మవ్వ? నాకాళ్లు చూడూ—యెల్లా పగిలాయో!

కమ—మీరూ తొడుక్కోండి.

అన్న—మవ్వ చాలక నేమనాడా తొడుక్కవారి—సిగ్గు లేక; మరీ చిథిని బడిలే నలుగురూ వచ్చుతారు. పడెనుచేట్లు వొంటిమీదికొచ్చిన నీకు చెలియిల్లిరా! అవతే లక్షగానూ, చూపగానూ వున్నారవైనా చూడకుండా పికారు కల్లా బయటేరావు?

కమ—అస్తమానం గారి లేకుండా యిట్లో కూర్చుంటే ఆరోగ్యం, చెడిపోతుంది. సగంముప్పారిక ముగవాళ్లకంటే ఆడవాళ్లు బలహీనంగా వుండటాని

కిదే కారణం. అయినా నా కిది కొత్త కాదే—దానిలో నాననుంచి వెళ్తున్నాను.

అన్న—అయితే, యిప్పుడే ననుకున్నా!—యిదివరకే ముదిరిన వచ్చుమూటపాకం. యిన్నాళ్ల నుంచీ చెళ్తుంటుంటున్నావా యింకెవరంగా వుంటే? నాకున్న బలంలో నీకు మోళోవం కుందా?

కమ—తాగానే వుంది, లాజిక్కు (logic)! నాశరీరానికి చల్లగాలి తగలకపోతే అపలు పిల్లేదు, యితరకంటే పాడవుతాను. యేదో స్కూల్లో వుండి వుండొచ్చి కాస్తేపైనా పికా రళ్లకపోతే ఆరోగ్యం చెడిపోదా? స్కూలు కళ్లనివాళ్లుమాత్రం అస్తమానం గారిలేని యిట్లలో కూర్చుంటే మనీయూ? యెలకల్లాగ మగిపోయా?

అన్న—బలం లేనిదావపు, ఆచదువు చదువు మని యెవ డేడితాడు? చదవడ మెందుకు? బలంకోసం అని పేరెట్టి పిళ్లలన్నుల పికా రైందుకు—సిగ్గు లేక! మే మంతా యేమంత ముగ్గున్నాం? నిశ్చయిస్తావా? బసు రుకుంటే సరి, దూచక్కా వస్తుంది గారి.

కమ—చివరకట్టగారి ముడుపిల్లల కేమీ ఉపయోగించదు. బలం కొన్నాళ్ల క్లాకపోతే కొన్నాళ్ల వైనా వస్తుంది. వయస్సు మీరితే చదు వెల్లా వస్తుంది!

అన్న—మరీ ఆహామే మాట్లాడుతావు! అసలు నిన్ను చదవమన్నవా రెవరంట?—కుందు నా కది చెప్పా.

కమ—ఎవరో చెప్పడ మెందుకు! శరీరము వృద్ధిపొందడానికి అన్న మెలా తింటారో బుద్ధి వికసించడానికి చదు వలాగే చదువుకుంటారు. భోజనం చెయ్యటాని కవతిపర్యవసై నా పొందుకున్నారా? 'విద్య విగూఢసప్తమసరిత్రిమ';దానివల్ల యెప్పటికైనా లాభమే గాని వస్తుం లేదు.

అన్న—ఆ! యేమిటి! చూడు నేప్పివ మక్కను వేలిక పంపిస్తే యింకా అంటే యింకా

అందిరి. అట్లా వుంది నీవరకు. అన్నం తినకపోతే చచ్చి పోతారు. చనువుకోకపోతే దేమైపోతారు?

కమ—నీమీ అయిపోయి—జ్ఞానంమాలం వస్తుంది.

అన్న—నీపాటిఅలోచన లేకనా మనవటివాళ్లు చనువుకోంది? వాళ్లు 10 జ్ఞానం రక్కుచైంది?

కమ—పూర్వకాలంలో అంతఃపుగాల్లో వుంటే త్రియస్త్రీలుమాడా చనువుకున్నవాళ్లే. ఆకాలంలో ఎవరూ విద్యారహితులు లేరు.

అన్న—నే నేమీ చనువుకోలేదు. నాకేం జ్ఞానం రక్కువయింది? పుత్రరం రానేచదువు చాలు అనిపించింది.

కమ—నక్కను చెయ్యగల అక్షరా లొస్తే యెంత ప్రయోజనమో పుత్రరం రానేటం తొచ్చినా అంతే ప్రయోజనం.

అన్న—దేమిరా! మెద్దులా అట్లా చూస్తూ పూరుకుంటా నేం?

నేను—ఈరుకోక దేం తెయ్యను—నాచం సబబుగా ఉన్నప్పుడు?

అన్న—దేమి! సబబుగా వుందీ? యెందుకు లే—నీగడ్డి నువ్వు తింటావు. ఆతర్వాత అమ్మ చెప్పింది గదా వివరపోయావని ఆఘోరిస్తావు. దేవదండ్రి మాన్చుని—నా కెందుకు?

నేను—నా కెందుకు నువ్వుగుకుంటే బతికే పోతాం.

కమ—రీకటి పడిపోతోంది, యెప్పుడు వెళ్లటం?

అన్న—నీ కేం మతి పోయిందా దేవిరి బహ్య యీ—చెబుకుంటేను? ఆకట్టేమి బట్లా వుంది?

కమ—నే నిక్కకి కొచ్చినప్పుట్టిందీ కడుగున్నకట్టేగా, యిప్పుడు కొత్తే మొచ్చింది?

అన్న—అనుకుదా మనుకుంటూనే వున్నాను. మామూలుగా లేదే?

కమ—దీనిపేరు పారసీకట్టు. దీని కడగా లప కోవడ మెందుకు?

అన్న—అయ్యో! యిదేం వివరీకమే అమ్మా! నలుగురూ చూస్తే పేర్లెట్టురూ? అసలు కేతరాజువారి కోవం కచ్చా పోసి కట్టువలసిందే. కాని యిల్లాంటివిచ్చి నను లేస్తే నన్ను పొడిచి చంపెయ్యరూ?

కమ—బాగానే వుండండి. కట్టుమా బొట్టుమా మాడా లా పాసు (pass) చేస్తే అడగకలేదు. మీ కాలంలో ఆకట్టు బాగుంది, మీ రలా కట్టుకున్నారు. నాకదివచ్చుక నేనిలా కట్టుకున్నాను. మీరు పేర్లు పెట్టకుండా వుంటే పూల్లోనా రెవరూ దేమీ అవదు. ఒక తేగ తెలివిహీను రెవరైనా అన్నా మన మంతగా కేర్ (care) చెయ్యవక్కర లేదు.

అన్న—నన్నే లెక్కచెయ్యకుంలేదు, పూల్లోనా కోవ చేస్తావు నువ్వు? నానూ ఆబాధంతాను.

కమ—మీరూ చెయ్యకండి.

అన్న—నేనుమాడా వినిపించుకోకపోతే, పూని వాటి కోవ వినిపించింది అవరిదిట్ట రామా—నాకు?

కమ—నీమిటి? ఇలాంటిదంటే నా కర్థంకావటం లేదు. నాలో యేం తప్పుంది?

అన్న—యింత పోకమిటి నీకు? యిల్లా వుండడమే తప్పు. యెవరో అనాలా యేమిటి?

కమ—మీరు చూడకపోయింది మీ కిది పోకులా కనబడుతుంది. అయినా వుందే వున్నోంది. నీ రసుకుంటారు, వారసుకుంటారు అని వణుకుతూవుంటే యిక పరదా యెలా పీరుతుంది?

అన్న—అందుకోసం యిహ పాపా పద్మా పద్మా లేకుండా మిరిపావటమే?

కమ—నే నేమీ మీరలేదు. ప్రతిస్వల్పమయినా మీరే రాధాంతం చేస్తున్నారు. అయినా తమాషాగానే వుండే! నన్నెంచడమే మీపనిలా కనబడుతుంది. నే నొచ్చి సరిగా నాలుగైదుకోజు లైందో లేదో, యానాలుగుకోజున్నుంచి దేనికో ఒకదానికి వన్నెతిపాడవడమే! వన్నింతవర కెవరూ పేర్లుపెట్టిన వారు లేరు. యికనుంచి పని కట్టుకుని పెట్టి నే చేపు లేమి గాని.

అన్న—అయ్యయ్యో! యి చెక్కడిమిల్లరా బాబూ! ను వ్యసించున్నావా—యేమిటి? చెల్లంకొట్టిన రాయిలా ముట్టాడ కేమిరా?

నేను—బాగానే వుంది—నన్నేం తెయ్యమంటావు? కట్టుకొట్టుకొనేమహాదా కేకలేని పూలు (fool) వనిపించుకోలేదనా—నీవిచారం? ఎవళ్ల కెలా పరదాగా వుంటే అలా వుంటారు. అన్నిటికీ పెద్దవాళ్లు కలగజేసుకోవటమంత ఫూలిష్ నెస్ (foolishness) మరి లేదు. ఏదైనా తప్పుపని చేస్తే కేకతెయ్యవచ్చు.

అన్న—నీటివెంటి అని వస్తాయి—యెంతో నేపు పడుతుందా? యిలా వుంటే మహారాజులా పాడవుతారు.

నేను—బుద్ధి మంచిదైతే యెన్నడూ పాడవదు. బుద్ధి వంకరబుద్ధియే మన మెలా వుంచినా సరిగా వుండదు.

అన్న—ఆ కాటుకలేని కళ్లు—ఆ పొట్టిచేమల రవికా—పువ్వులు చుట్టిన తొడచుట్టు—బుజాలదాకా

జేల్లాడే ఆ లోలకుయీ—కడియాల తేకుండా కాళ్లకి జోడూ—బాగానే వుం దమ్మాయి వేమం! యివన్నీ మార్చుకోమని చెప్పకుండా చూస్తూ పూరుకోమంటావా?

నేను—కాలాన్న నుసరించి ఫేషన్సు (fashions) మారుతూవుంటాయి. ఎప్పుడెలా వుంటే అలా వుంటారు. దాని నేమంటావు?

అన్న—నే నున్నానా? యిది బాగుందని నేను మాడా యిల్లా తయారైతే మొహమిచ్చిన వుమ్మేస్తారు నలుగురూనూ.

నేను—ఈ మేల్లెస్తారని భయపడుతున్నావా? లేక పోకే నీహ అభ్యంతరం లేదన్నమాట! నాన్న వున్నట్టు నే నున్నానా? మివ్వన్నట్టు కమలమాత్రం యెలా వుంటుంది? నేను విలక పెట్టుకుంటే నువ్వేగా క్రాపింగు చేయించుకునేదాకా ప్రాణాలు కొరికకావు?

అన్న—మొగా చెల్లా వున్నా లోకం నాన్సిస్తుంది. అదేది యిప్పు మొచ్చిపట్టిల్లా వుంటే పెద్దవాళ్ల ప్రాణం వొప్పుదు. కళ్లనిండా కాటికా, కచ్చాపోసి చీరా, కాళ్లకి కడియాలూ, ముహున్నిండా పనువూ, దాని మీద దమ్మిడిఅంత కుంభంబొట్టూ వుంటేనే గాని 1 త రాజువారికోడ లనిపించుకోదు. యీతుతకీరీతి అల్లా మరిలేనే గాని నే నొప్పుకోను.

కమ—నెత్తిమీద విలకనోసహో గోమ్మదమంత జట్టూ, బిళ్లగోచి పోసి బట్టా, వేలికి దర్భముడి ఉంగరమూ, ముఖంమీద సిగూడిరేఖలూ వుంటేనే గాని బ్రాహ్మణే అనిపించుకోరు. మనవాళ్లొప్పికొస్తే వాళ్లకు తగ్గట్టు మేమూ మారతాము. ఆడవాళ్లూ మొగవాళ్లూ ఒకలాగే వుట్టారు. ఎక్కువరిక్కువ లేమీ లేవు. అందుచేత అయినదానికీ కానిదానికీ కలగజేసుకుని 'ను ద్వితీ వుండాలి' అని పెద్దవాళ్లు నిరూపించడం బాగుండలేదని నా అభిప్రాయం. నేను మారిలేనే గాని ఒప్పుకో నన్నాదు గనుక చెప్పవలసివచ్చింది. ప్రతిస్వల్పమయినా మీరు చెబుతూవుండటం, అది విసలేదని ఒకవిధమైన కోప మేర్పడటం—ఇదంతా ఆనవసరం. చూచి చూడవట్టు పూరుకుంటే యేపోట్లాటలూ వుండవు. మర్యాద నిలుపుకో

వెంటికాదు అలాగే చేస్తాడు. నేను మీకంటే చిన్న వాన్నయినా మీరు చెప్పకపోయింది. మీ రింకో విధంగా అనుకోకండి.

అన్న—మూకావట్లా, చూకావట్లా—యెల్లా చెబుతూందోనా! యిల్లాంటిదానికి సమాధానం చెప్పేం చెబుతావు, నే నేం చెబుతాను? యిలా వస్తుందినే గా, నేను చదివించొద్దు నాయనా, అని యేడి చింది? అప్పుడు నామాట చెందిపెట్టానా? యిప్పు డాపిల్ల కంజువాలు చెబుతావో చెప్పు.

నేను—ఎందుకు—జవాబు చెప్పడం?

అన్న—యేమిటి? చెప్పక యిద్దు మొద్దునట్టల్లా వుండనిస్తావా? నీకు మరేమన్నా పోయిందా యేమిటా?

నేను—నాకు కాదు పోయింది. ఎల్లా అయితేం పెళ్లి చేసుకున్నాంగదా అని వీతోగలిసి ప్రతిదానికి పాడు చుకు తినమంటావా? కను ద్వారాగ వుండాలి అని జ్ఞానం వున్న మగవా రెవరూ మూల పాస్ (pass) చెయ్యకు. గుప్తు కమలా యేమిమిమన్నా సరే, నేను కలుగజేసు కునేవాడను కాను. నాదగ్గి రిలాంటిపంగతు లేమీ చెప్పొద్దు. ఏవస్తువ జాలినా నీకు పోయింది గనుక నా సుమకారం—యీక చిన్న వాళ్లే కేవల పోతుంది?" అని నే నంటూంపగా మానాన్నొచ్చాడు. ఆయన రావటం తోట కనుక లోపలి వెళ్లిపోయింది.

"ఏమిటి గవరిక?!" అన్నాడు మానాన్న.

అన్న—యేమిటా? యాదోరా, దొరపానీ పికారు బతుల్లేరు, నే నివా వూళ్లో తరెత్తకొని తిర గ్గలవా? అంచేత నేను వల్ల కాచన్నాను. యిద్దరూ నాలో తనూ పెట్టు మార్చున్నాను. యిది జరిగిన పంగతి.

"అదిది పికార్లెట్ట పేదటి? యింకా నయం! ఆపావు గవర సరిపోయింది. లేకపోలే వూళ్లో నలు సరూ వన్న పొడిచి చంపేద్దరు. యివ్వారే నావ్వడం గలబట్టి నా మర్యాద దిక్కింది. అయినా ఆదాని కైవా పిన్గందాలి, మొగాకికైవా పిన్గందాలి ఆ దొక వేళ వస్తా నంటే అనుకో, మనవాడి మంహెల్లెరే జ్ఞానం! ఈవద్ద మెల్లా దిద్దెనాడు, తీసుకెళ్లటానికి?"

అన్న—అత్తే! నాకి నొట్టిచెడలమ్మని చేసి మానోపెట్టిం దీవాలగుకోలల్లామాను, అది లైంగంలే అంతే అంటున్నాను. అయిపోయింది నాడివని.

"ఏమిరా! బండి కట్టించిది పికార్లెట్టాని కేవా? చూట్టావ వేమిరా?"

"అవును."

"అయితే దాన్నిమాడా వెంటేను కరుదా మనేనా?"

"ఇద్దరం వెళ్లొస్తే తప్పేముంది? ఏ యింటే అమ్మమాదా రావచ్చు."

"అయ్యయ్యో! యిం కక్కడిగొంప—తగలది పోయింది! దిక్కుమాలిన సమ్మంభం—నాళ్లు గ్రావ్వా బ్రేవో కాదో అసలు! ఒకవేళ అయినా, యే బ్రహ్మసమాదిగాళ్! మొట్టమొదటినుంచీ అదేదమ్మంటే

నేను వినిపించుకున్నాను కాను. వినిపించుకోవందుకు గోగం చుప్పగా వదిలింది చెప్పక! ఇంకా నాకు గ్రా వ్యాధ్య పేదటి వాగ్రాధం! మాలపను రింట్లో కాలు

పెట్టిం. తర్వాత బ్రాహ్మణులకుం చెల్లు అవుతుంది!
 అయ్యయ్య! విప్పిగాకి సంక విఖిల! కీర్తనరక్ష!
 వానిర్మ మిల్లా కాలింది. మిమ్ము ల్మనల మెందుకు!
 ఇహ చాలు కాని, అబ్బాయా! వాళ్ల పిల్లని వాళ్ల దగ్గర
 దిగిపెట్టి రా. మన మందరకూ యేగోదావరిగ్గువమా
 చేసి ప్రాయశ్చిత్తమన్నా యేమిటాం. మ మ్మెల్లాగా
 మాటపెట్టేవని నేను రూఢిపట్టుకున్నా. నీమ కళతానని
 అఘోరిష్టున్నావు గా? నువ్వు తిరిగి బ్రాహ్మణమానం
 తో మాకు కనపడిలేదు. మేము చూపేదిలేదు. నీచారిని
 నువ్వెళ్లు. మాతిప్పలు మేం పడతాం. అంతే గాని
 యాపిల్లని మే మింట్లో పెట్టు మ్మామంటే నలుగురు
 బ్రాహ్మణుల వచ్చి చావగొట్టాదిలిపెడతారు. ఆతప్పలూ
 నడలేము. అస్తమానం ప్రాయశ్చిత్తం తలచడా లేము.
 మాటిమాటికీ ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకుంటే వారిక
 వుండకీ చక్కాబోతుంది. అంతేర యాగోజామట్టు
 కాపిల్ల కన్నం విఖిల! పెట్టింది రేచప్పద్దునే వాళ్ల
 వాళ్ల దగ్గర దిగిపెట్టి రా. అంతే గాని నలుగురూమాస్తే
 పడలేదు. సమద్రుమిద ప్రయాణం చేసి నువ్వు బతి
 కొస్తావన్న మాట సత్యబద్ధం. నెలవ లైపోగానే నువ్వెళ్లి
 ఆ గంగలో దిగు. యిహ మీకోక్యం మా కల్గు
 లేదు—చెబుకున్నాను."

3

మాకు చెప్పవచ్చుం కావరం బహు కొత్తగా
 వుంది. నే వెంకా నీమా గీమా చుట్టపెట్టి రావలంచేత
 నా కాట్టే రెళ్ళునిపించడంలేదు; గాని మాఅమ్మకి
 వాస్తూ! తలముడుకున్నట్టుంది. నామ్మాడా నులకరాళ్ల
 మీద బండి తోలిపట్టు దిక్కుమాలిన అరవధావతో
 తలమంటునొగిస్తూంది. కాని యేం తెయ్యమా! ఆయి
 దారేళ్లవధపడి సంసారించిన బాధిష్టరుబల్లని చిన్న
 వ్రాళ్ల కడినే దిక్కిలి (dignity)కి లోప
 మొస్తుండేమానని వాళ్ల సుదేహం కలిగింది. ప్రాక్టీ
 నున్న స్టడెంట్లలో కల్లి, "I am an Advocate"
 అంటూ బాండ్సు (bands) గిండ్సు కట్టుకు తిరుగు
 తున్న వీళ్ల కేమాత్రం ప్రాక్టీస్ వచ్చాంకో మన

మ్మాడా అంతకంటే యెక్కువ రా వనుకున్నాను.
 బారిష్టర్ అని పెద్దపెద్దకీరాలతో రాసి యేంకెయ్యకే
 ప్రేమనకు దగ్గరగా కట్టినా బకమాను వదవటంతోలే
 చెల్లు కాని లోపల కాలు పెట్టేవా డెవగో వుండదని
 తోచింది. ఇ చెల్లా వున్నా చెప్పే రుట్టుకతో ప్రాక్టీస్
 పెట్టడానికి ముఖ్యంగా వాస్తే హితుల కేట్టని చెట్టా
 వున్న వీళ్లు కొత్తచెయ్యటంవల్ల గూతస్యంబి కయ్య
 గతుం మన్యుం. ఏమియాలలరచాలవల్ల అందరం లేని
 తిరుగుకున్నాం కాని మా అమ్మమాత్రం మంచాన్నింకా
 వదిలిపెట్టలేదు. అల్లా మంచంమీద పడకునిమాడా
 నమ్మ రెండోవివాహం త్వరలో చేసుకోమని బాధిత్తూనే
 వుంది. మార్లలిదండ్రు లిద్దరూ కలిసి మా అత్తవారింక
 లేమీ తెలియకుండా జేసేకారు. కాని వాకు కమల
 మీదనే వుంది మనస్సంతామ. కొంత మొదలపడ్డతర్వాత
 వాళ్ల ఇన్ ఫర్మేషన్ క్రధగా కనుక్కుందామని మన
 స్సులో నిశ్చయపట్టుకున్నా. మా అమ్మకి జ్వరం తగ్గ
 లేదు, పైగా యెక్కువైనట్టు తోచింది. ఇహ డాక్టర్ని
 రప్పిస్తేనే గాని లాభం లేదని ప్తేహినుసింటికి కలువం
 సింపామ, డాక్టర్ని పంపించుమని. మావాన్న సంధ్యా
 వందనం చేసుకుంటున్నా దింట్లో. నే నేమో మా అమ్మ
 దగ్గరి కొచ్చి యెల్లా వుందని అడిగాను.

అన్న—అంత యెక్కువగా లేదురా. కొళ్లు
 కూడా అంతవచ్చగా లేదు. కాని నేను పదిహేయినా,
 యిల్లుపట్టి వేదవాడబసు చుంది గనక మనవుచ్చె
 ప్రాస్తాంది. లేకపోలే మనవాట్లు కనపడును. నే నెన్ని
 మాట్లు చెప్పినా మావాళ్ల పిల్లని చేసుకోమని, బినించు
 కో చేయరా? యింటికి పట్టిన కోడలుంటే యీఅమ్మ
 వారిని గుమ్మంలో ఆడుగుపెట్టి నిర్దువా? యింట్లో
 కోడలు లేకపోవట్టి అవ పిల్లాపట్టింది కాని.

"అసలు వా డైక్రమిన్నాకో కూడా కను
 కొక్కంటే మనం తొందర పడటం బాగుంటుంది
 బమ్మ?"

అన్న—అద్దావ్వుం, వాళ్లంక తెల్లహ. వున్న
 వూరొదిలిపె డైక్రడికో లేచి పోయారట! వాకు

మనకి కనపడనే కనపడదు. ఒకవేళ కనిపిస్తే మట్టుకు వర్ష సుంకరపిల్ల నింట్లో తెచ్చి పెట్టుకుంటావురా?

“వర్ష సుంకర మేమిటి?”

అన్న—అం! దేమిటా? ఆసి ల్లింకా వదులే దుప్రాంతిలు! ఆటాంటిపిల్లని నుమ్మంలోకి రానిస్తావా? వాప్రాణం వుండగా!

“ఎక్కడ వదువుకుందో?”

అన్న—నీట్లో! యెక్కడైతే నేం మనకి? కాని నేను కుదిర్చినట్లుని చేసుకో.

“ఆతరవాలే ఆలోచిద్దాం. కాని యిప్పుడు పెల్లి మా పై త్తకమ్మా.”

అన్న—ఇంకా ఆలోచన నేమిటి, మావాళ్ళ పిల్లని చేసుకోక?

“ఆయాసపడకమ్మా” అని నే నంటూవుండగా మా నవుక రొచ్చి డాక్టరుగా రొస్తున్నారని చెప్పాడు. గబగబా కుర్చి పోకటి మంచందగ్గిరిగా బాగి సావిట్లో కెల్లాను. కారులోంచి దిగుతూ పెట్టె పట్టుకు పోక నర్సుంటూ, లేవీడాక్టరు ప్రత్యక్షమయ్యాడు. జ్వరం వొచ్చింది ఆడవాళ్ళకే కదా అనుకొని మాన్నే హితు డీవిడివి పంపించా డమకున్నాను. ఆరిడా లోపలి కొచ్చింది. ‘నడకూర్చింగ్’ అని కుర్చి చూపించాను. ఆది డాక్టర్యంతో రెప్ప వాల్చకుండా అయిగారు పెకండ్లు చూసింది నావంక.

— “మాఅమ్మగారికి ఫీవ రొచ్చింది—లోపలికిరండి, చూద్దురుగాని” అని నే నన్నాను. నవ్వుకుంటూ పెదవు లకి కేలురునూ లడ్డంపెట్టుకొని లేచింది. ఆవది న న్నిజా చూడట మేమిటి, యానవ్వట మేమిటని నాకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిసింది. ఈచేకంలోనూడా ఆడవాళ్ళకి బొత్తిగా భయభక్తులు పోయాడే మనుకున్నా. ఇద్దరం కోగిమంచందగ్గిరి కెల్లాం. ఆది డక్టరూమెటరు తీసి రోగివోట్లో పెట్టి డైటనకోవులో లంగుని పరీక్ష ప్రారంభించింది. చూడబోలే యిరవైచూడు యిరవై నాలుగేళ్లకంటె యెక్కు వున్నట్టు కనిపించలేదు. చేసు

కున్నంతా ఇద్దరుడెన్ను. చూద్దానికి బాగానేవుండి— దేంమలమో గాని! తెదలి లోలకుటూ, పెళ్ళి రొక

వెకలేమూ, సన్నపాటి కొలుమాచూత్రం వున్నాయి. కాని న న్నాని డెల్లా చూడటాని కర్తం మాత్రం యెం తెలోచించినా నాకు బోధపడలేదు. స్త్రీలు అసలే చపలటూ. అందులో చిన్నతనం. అందుచే తల్లా చూడుంటుం దమకున్నాను. ఎట్టామినేమకొ పూర్తయిం రెవ్వర నాచైపు తిరిగి,—

డాక్ట—ఫీవ రంర ప్రమాదమైంది కాదు. మరేం భయంలేదు. మీనర్వం టూప్తే నేను మెడిసిక్ పంపిస్తాను; చెండుపూటల్లో తగ్గిపోతుంది.

“ఆలాగే వెంటనే పంపిస్తాను.”

డాక్టరు—ఆహారం రొట్టే పాలా యివ్వండి. అవసర మైతే రేపు మార్చింసు మల్లీ వచ్చి చూస్తాను.

నేను మానవుకర్ని పిలిచి డాక్టరుగారివెంట పెల్లి మందు తీసుకురమ్మని చెప్పాను. ఆరిడివి నిమ్మకంకా కారుదాకా సాగవంపి కారు కడలిందాకా వుండి యింట్లో

కొచ్చాడు. ఆమె తల వంచుకుని కాదులో కూచున్నా
మాపు నామీదే పున్నట్లు నాకు తోచింది. నోటికి రుచు
అడ్డం పెట్టుకున్నా బుగ్గలమీది పొట్టలవల్ల చిరునవ్వు
నవ్వుకున్నట్లు మాదా తెలుస్తూనేవుంది: కాని ఆనవ్వు
మాస్తే నాకు చెడ్డకోస మొచ్చింది. ఆడవాళ్ళుకో
గాలు చేస్తే మికిపిపా టిల్లాగే వుంటుం దనుకున్నాను.
ఇల్లాగే అనుకుంటూ కుప్పీలో కూచున్నాను. ఒక ఆర
గంటలో మందు తీసుకొచ్చాడు మానవుకరు. నే
నొకడోసు మాఅమ్మ కిచ్చి సీపా ఆల్బరులో పెట్టాడు.
ప్రాక్టీసు లేకపోయినా, కోర్టు కెళ్లడం లేప్పుడు గనుక
భోంచేసి కోర్టు కెళ్లాను. ఆనో కెల్లానో గడిచిపోయింది.
అమరచటిగోనాకి అనిదిమందువల్లనే తగ్గిందో, తగ్గవలసే
తగ్గిందో కాని—మాఅమ్మకే జ్వరం తగ్గింది. ఈసంగతి
చీటి వ్రాసి పంపాను. రెండుమాడుకోజలకి సరిపాయ్యే
మందు పట్టుకొచ్చాడు మానవుకరు. నేను రోజూ
లాగే కోర్టు కెళ్లి రెండుగంటల కింటి కొచ్చాను. నే
నింటి కొచ్చి డ్రెస్సు మార్చి యూజీకెయిరులో కూచు
న్నాను. కాఫీ తీసుకొచ్చి బల్లమీద పెట్టెల్లిపో
యింది మామేనల్లి. అది పుచ్చుకోబోతున్నా. ఇంతలో

లేడీ డాక్టరుగారి వర్క్సుం టొచ్చాడు. ఇప్పుడు వీడెందు
కొచ్చాడో అనుకున్నా. వాడు కన రొకటి నాచేతి
కొచ్చాడు. నే నది తీసుకుని చింపుకుండగా స్పృశించింది,
అవలూ దిల్లయంటుందని. ఇంతతో—రగా దిల్లు
పంపించింది—నే నెక్కడికైనా పారిపోతా ననుకుంది
కాబోలని నాకు వొడ్లు మండింది! అయినా అనిది నవ
వలసిన పనేమంది! ‘ధనరూర మిదం జగత్’ కదా
అనుకున్నా. ఇలా అనుకుంటూనే మరత విప్పాను.
విప్పి విప్పటంతోనే నాదృష్టి పై నున్న అచ్చక్షరాల
మీది పడ్డది. ‘Mrs. కే. యస్. కమలా, యమ్. బి.,
బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్, మద్రాస్.’

* * * * *

యస్. కేతరాజ్, బారిస్టరు,

c/o Mrs. కే. యస్. కమలా,

యమ్. బి., బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్,
మైలాపూరు, మద్రాస్.

సరవి నీ కడకంట వెల్గిన యహింసాజ్యోతికి గొంజలు

స్వరగింపంబడె వెన్న పూసలవలె, తొమ్మండలం జెల్లినీ
చరణాబ్జంబుల ముద్దు గొన్నది మహీశ్రామణీ! జ్ఞానభా
స్కర! బుద్ధప్రభ! నీసుధోక్తులకు సంస్తంభించె ముల్లోకముల్.

౨

నీ వల రావిచెట్టువకు నేర్చిన భూతదయారహితో
భూవలయంబు బాష్పజలపూరితలోచన మయ్యె, బింబినా
రావనిభృత్యభృథవన మార్ద్రమనస్కృతః గుంగిహోయ, నీ
పావనబాహువీతమునఁ బ్రాణము దక్కిన గొట్టెప్పిత్తో.

౩

పాములు గాలిమేత లలవా కొనరించుట నీవు కారణం
బేము! త్రిదండిరాజపరమేశ్వర! నీదు పదాంకముద్రలోఁ
జీమయు హాయిగా నిదురఁ జెందిన దెక్కడి నీ యకారణ
ప్రేమ? జోహారు నీనయనవీధులఁ దాండవమాడు శాంతికిన్.

౪

దీపము లైన చూపుల, వధించెడువానికి మ్రొక్కి, “యన్న! నా
కూనల కండ లేదు, కనుఁ గొ”మ్మని గద్గదనివ్వనంబుతో
లోనఁ దపించి, నాల్గుదెసలుం బరికించుచు, “బుద్ధదేవ! రా
వే! ననుఁ గావవే”యని జరింపనిజంతంపు లేదు మేదినిన్.

౫

కణకుకసాయివాని చిట్టకత్తియు నెత్తురు చూడలేదు, నీ
చరణరజంబు సోఁకివరసాతలనీమలలోన; నిస్పృహ
ర్వరఁ బెకలించి చూచు ప్రతివానికి నీమహానీయవిగ్రహో
త్కరములు దర్శనం బిడు నఖండతపః పరిపూతమూర్తులన్.

౬

పైకొని రెండువేలయిదువందలయేండ్లు వయస్సు వచ్చినఁ
నీకమనీయబోధలకు నిగ్గు రవంతయుఁ దగ్గలేదు, ‘హిం
సాకరణంబు పాప’ మనుశ్శబ్ద మతోకునితాతిగుండెలఁ
దాడి యగత్యై; నీదినమునఁ గదలించెడు నవ్వుదిక్కులన్.

పిట్ట కథలు.

జోన్యమునకు శాపము

ఎర్రగుంట్ల వైద్యనాథం గారు

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు స్వర్గమున ప్రపంచ కాల విర్ణయము చేర్చరచిరి. వారియిష్టానుసారము నడువగా కొద్దికాలము నకు ప్రపంచమున భరింపలేనిసంగతులు తటస్థించినవి, అప్పుడు వారు నవగ్రహములను పిలిచి, “మీరు ౧౨ సంవత్సరములు వక్రించవలెను. ప్రజ, ధనము, ధాన్యము, జంతువులు నష్టమయినగాని ప్రపంచము సరియైన మార్గమునకు రా”డనిరి.

వేదపండితుడగు ఒక బ్రాహ్మణుడు జోన్యమునందు పరిపూర్ణజ్ఞానము గలవాడై స్వర్గలోకము సంగతులుకూడా కనిపెట్టుచుండెను. ఇక రాజోవు ౧౨ సంవత్సరములు నీళ్లుకూడా దొరకుట కష్టమని తెలిసికొని ఆ బ్రాహ్మణుడు ౧౨ సంవత్సరములకు సరిపోవు నీరు, ధాన్యము మొదలైనవి బాగ్గ తీపెట్టెను. వానిని జూచి ప్రజులందరు నవ్విరి. ఆయనకూడ తాను పిచ్చివానివలెనే ఉండెను.

కరువు ప్రారంభమయ్యెను. మూడు సంవత్సరములు అయేటప్పటికి చాలామంది తిండి లేక చనిపోయిరి. వర్షములు చాలా తగ్గెను. పంటలు లేకుండెను. ఐదుసంవత్సరములకు కొద్ది

మందిమాత్రమే ధనాధికులు తిండికిగలవారై నిలిచిరి. అప్పుడు నవగ్రహములు కుతూహలతో ప్రపంచము పంటలు లేక ఐదు సంవత్సరములున్న యెట్లున్నాలో అని బ్రాహ్మణవేష ధారులై వచ్చిరి. వారు మార్గమున ఈపండితుని చూచి, ఈ బ్రాహ్మణుడు ఎట్లు బ్రదికియుండెనా అని ఆశ్చర్యము నొంది, “అయ్యా, మాకు అన్నము పెట్టింపుము” అనిరి. బ్రాహ్మణుడు తనభార్యతో చెప్పి వారికి భోజనము పెట్టించెను. వీరు పరుండుటకు ఒకగది నిచ్చెను. అందు వీరు సరిగా లేక వక్రించి పండుకొనిరి. వీరు పరుండినపిదప బ్రాహ్మణుడు తన శాస్త్రములను చూచి వీరెవరో కనుగొనలేకున్నను, బ్రహ్మలోకమున నవగ్రహములును లేనట్టుచ, వారందరును భూలోకసంచారమునకై వెళ్లినట్టును తెలిసికొనెను. ‘బహుశః వీరే ఆనవగ్రహములై యుండవచ్చును. ఇట్లు ఈగ్రహములు వక్రించుటచేతనే యిట్టికరువు తటస్థమయినదికదా’ అని తనభార్యను మెల్లగా లేపి యిద్దరును కలసి ఈనవగ్రహములను ఒకరిరక్తక్మన నోకరించి వరుసగా పంజరెట్టిరి. వెంటనే వర్షములు కురిసెను. ప్రపంచ మంతయు సంతోషముతో మెలగుచుండెను.

తెలవారి ఈగ్రహములు లేచునప్పటికి ఈ మార్పు వారికి అశ్చర్యము కలుగజేసి, 'యిది యీ బ్రహ్మము జేసినదని' యని తెలిసికొనిరి. 'ఇట్లు మానవులు విద్యచే మన సమాచారములు తెలిసికొని మనలను వశ్యులుగా జేసి

కొనిన మనషములు మనము సాగించుటకు వీలు లేదు' అని బ్రహ్మతో మొరపెట్టగా, 'జోన్యము వరియైనకాలము తెలిసిన గాని అబద్ధ మగు గాక' అని బ్రహ్మ శాప మిచ్చెను. అందుకే వరియైనవేళ తెలియవలెనని అనడము.

అంత్యనేప

ముద్దా విశ్వనాథము గారు

ఒకాయన కొకగుట్ట ముండేది. దృఢంగా ఉన్నన్నాళ్లు ఒడలు దాచుకోకుండా, విశ్వాసంగా పనిచేసింది. కొన్నాళ్లకి పాపం! వృద్ధాప్యం వచ్చి, శక్తి ఉడిగిపోయింది. నిర్దయుడయిన ఆయనమాని, "నిన్ను మేనడం శుక్కుడంచుగ. సింహంకంటె ఎక్కువబలం కల్గినప్పుడు గాని నిన్ను మల్లా నాశాల లోనికి రాసియను" అని చెప్పి, తఱిమివేశాడు.

ఏం చేస్తుంది? ఏడుస్తూ అడవులు బట్టి పోయింది. పోగా పోగా ఒకనక్క అగవడింది. "ఏవమ్మా? అట్లా తల వ్రేలజేసికొని విచారంగా ఉన్నావే?" అని అడిగింది. స్థితిగతులు వెళ్లపోసికుంది గుట్టం.

"నీకొచ్చిన భయమేమీ లేదులే, భేదపడకు. నేను చెబుతాను ఉపాయం" అంది నక్క. అని, "చచ్చినట్టు నటిస్తూ కార్లునిగుడ దన్ని పండుకో. నేను నీపిళ్ళువైన తట్టినపుడు పరుగెత్తి పరుగెత్తి నీయజమాని చెప్పింది.

తిన్నగా నక్క ఒకసింహముదగ్గరకు వెళ్లి, "నీ కీవేళ మంచి ఆహారం దొరుకుతుంది" అని ఊరించి, గుట్టమున్నచోటికి తీసికొని వచ్చింది. "ఇక్కడ తినడానికి సదుపాయంగా ఉండదు. దానితోకకు నిన్ను కట్టుతాను. నీగుహ కీడ్చుకుపోయి సావధానంగా ఆరగింప వచ్చు" అని చెప్పింది. సింహము ఒప్పుకుంది.

ఆమట్టన సింహంకార్లు గుట్టానికి గట్టిగా బిగియగట్టి గుట్టంపిళ్ళువైన చప్పట చఱచింది.

అంతే, సంతోషంతో గుట్టం ఉరుకులు వేసికుంటూ, సింహాన్ని యీడ్చుకొని యజమానివద్దకు పరుగెత్తిపోయింది. ఇది చూడగానే, యజమానికి అశ్చర్యంవేసింది. ఆయన అప్పటినుండి ఆ గుట్టాన్ని దయతో యావజ్జీవము పోషిస్తూవచ్చాడు.

కథ కంచికి - మనం యింటికి.

బూ రె లు

తులసి లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు

అనగా అనగా ఓపూరు. ఆపూల్లో ఓబ్రాహ్మణులు ఉండేవాడు. పాప మాయన చాలా బీదవాడు. అదరిద్రానికి తోడుగ బ్రహ్మ అయినకు చాలామందిపిల్లల్ని కూడా ప్రసాదించాడు. ఆయన ఎల్లాగో కష్టపడి ఆరోజు కారోజు సంసారం సాగిస్తున్నాడు.

ఇంతట్లో ఒకనా డొకనవాబుగా రొచ్చా రావూరు. ఆయన చాలామందివాడని తెలిసిందా బ్రాహ్మణికి. ఆయనదర్శనం చేద్దా మనుకున్నాడు. ఆనవాబుగా రొకడేరా వేసుకుని ఊరుచివర విడితారు. నవాబుగారిదర్శనాని కళ్లేటందుకు ముహూర్తంచూసుకొని బూరెలు చేయించాడు. గుండ్రంగా తయారైన బూరె లొకబుట్టెడు పట్టుకుని నవాబుగారి డేరావద్దకు వెళ్లాడు. నవాబుగారిదగ్గర యెవరూ లేకుండా చూచి లోపలి కెళ్లాడు. బూరెలబుట్టెను ఆయన యెదుట పెట్టి, తన అవస్థంతా విన్నవించేడు. నవాబుగారు బూరెల నెవ్వడూ చూడలేదు. అందుచేత "అవేమిటి? వాని నేమిచేస్తా?" రన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు "వానిని తిందు"రని జవాబు చెప్పేడు. నవాబుగా రొకబూరెను తినుట కారంభించారు. మఱొకటి తిన్నారు. ఆయన కాశ్చర్యం ఎక్కువైపోయింది. బూరెలు పైన పిండి ఉండడంచేత చప్పగా వున్నాయి. లోపల తియ్యగా వున్నాయి. ఇదే ఆయన ఆశ్చర్యానికి కారణం. మఱొబూరెను తిసి చుట్టూ తిప్పి పరీక్షించాడు. ఆశ్చర్యం మరీ ఎక్కువైంది.

"దీనికిపైని యెక్కడా చిల్లి లేదు. లోపలి కీటకి యెల్లావెల్లెందో చెప్ప" మన్నాడు. 'మందినమ యందొరికిందిరా' అనుకున్నాడు బ్రాహ్మణుడు. ఈయన కనలు గుట్టు చెప్పేస్తే లాభంలేదని ఆలోచించి, ఆలోచించి, తుద కిట్లా చెప్పేడు: "మహాప్రభూ, ఇది యొక అపూర్వమైనవస్తువు. దీని నెవ్వరూ చెయ్యలేరు. ప్రభువుగారు దయ చేస్తారని తెలిసినప్పట్నుంచీ దీనిని తయారు చేస్తున్నాను. చాలాకష్టపడితే ఇప్పటికి తయారయ్యాయి. ప్రభువుగారి కందరూ యిచ్చే ఫలహారం యివ్వడం యిట్టం లేక యింత కష్టపడి తయారుచేసే" నని చెప్పేడు. పాప మావెట్టి నవాబు నమ్మే డిదంతా. తన కోస మింతకష్టపడ్డా డీబ్రాహ్మణుని ఉచ్చి పోయాడు. సంతోషం పట్టలేకపోయాడు. అందరికంటే తానే గొప్పవాడి ననుకొన్నాడు. అందు చేతనే యీ బ్రాహ్మణుడు నాకోస మింతకష్ట పడ్డాడని ఊహించి, బ్రాహ్మణి కుబేరుణ్ణిగా చేసేద్దామని ఆలోచించి 'సీకేమికావాలో కోరు కో'మన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు 'రొట్టె నేలిలోపడిందిరా' అనుకొన్నాడు. 'అట్టే కోరుకుంటే అత్యాశపడ్డాడంటారు లోకు' అని తనకుటుంబ పోషణకు సరిపడ్డ ఆదాయము వచ్చు భూమిని మృని కోరుకున్నాడు నవాబుగారిని. "ఇంతేనా, ఇచ్చాను, పుచ్చుకో" మని తక్షణం వ్రాసి యిచ్చేశాడు పర్రానా. బ్రాహ్మణుడు సంతోషం పట్టలేక నవాబుగారికి సలాములు కొట్టి

యింటికి వచ్చేశాడు. అప్పట్నుంచి కుటుంబ 'బూరెలమాస్య'మని వ్యవహరిస్తున్నా రా మును పోషించుకొంటూ సుఖంగా నున్నా డా పూర్వజలు. కథ కంచికి వెళ్లింది; మనము బ్రాహ్మణుడు. ఇప్పటికికూడా ఆభూమిని కాళ్ళు కడుక్కొని యింటికి వచ్చాము.

ఎత్తు కు పై యెత్తు

అలూరి రంగనాథరావుగారు

అనగా అనగా ఒకపూర్ణో ఒకపురోహి తుడు. ఆయనకు డబ్బనున్న ర పిల్లలు. ఆయనకు మంచిగుమ్మడికాయకూరంటే శానా అపేయ. ఒకసంవత్సరము సంకురాత్రిపండగనాడు ఏమి చేశాడంటే మామూలుగానే స్నానము చేసి 'స్వామీ! తల్లీ! యీ రోజున నా కొక గుమ్మడికాయ దొరికితే నీ కొకకొబ్బరికాయ కొడుతా'నని మొక్కున్నాడు. స్వామిగర్భాన ఆరోజునే ఒకభాగ్యవంతుడు పిలిచి గుమ్మడి కాయ ఆయనకు దానముచేసినాడు. పురో హితుడు 'అదృష్టం కుల్లిందిరా' అని దానిని చంకలోపెట్టుకొని, యింటికిపోతూ 'యీకాయ ఇంటికి తీసుకుపోతే తల బా ఒకబద్దన్నా రాడు. కాబట్టి యీకాయ పోగుగింటి మాచమ్మచేతి కిచ్చి వండించుకొనితిండా'మని అనుకొన్నాడు.

పోగుగింటి మా చమ్మ దగ్గరికి వెళ్లి, "మాచమ్మా, మాచమ్మా, యీరోజు మీ యింటికి భోజనానికి వస్తాను. ఈకాయ కూర వండి పెట్టు" అన్నాడు. మాచమ్మ 'సరే'నని కాయ తీసుకొన్నది. పాపము! పురోహితుడు

ఇంటికిపోయి స్నానముచేసి మడిగట్టుకొని వచ్చేసరికి, మాచమ్మ గుమ్మడికాయ దాచి, చెంచనకూర వండి విస్తరిలో వేసింది. పాపము! ఆశేపోతు బ్రాహ్మణుడు గ బ గ బా రెండు ముద్దలు తిని, "గుమ్మడికాయకూర ఏ"దని అడి గాడు. మాచమ్మ "అయ్యో, నాయనా! గుమ్మ డికాయ తరిగి, పొయిమీద పెట్టి, వాకిట్లోకి పోయినాను. గుమ్మడికాయ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెంచనకూర యిం"దని అన్నది. పురోహితుడు భోజ నముచేసి వాకిట్లోకి వచ్చే సరికి, కడముం తొకటి కనపడ్డది. ఆముత తీసుకుపోయి విస్తరి దగ్గరపెట్టి నాలుగుమాపాయల కంచుచెంబు తీసుకొని పోతున్నాడు.

మాచమ్మ దిగాలాపోయి, "ఏమయ్యో, బ్రాహ్మణ్డా, చెంబు ఎత్తుకుపోతానే" మని అన్నది. పురోహితుడు "అమ్మయ్యో, కంచు ముదిరి కడముంతయింది" అని చెంబెత్తుకొని మరి మాటాడకుండా పోయినాడు.

కథ కంచికి, మన మింటికి.

చెడరిపోయిన యాంధ్రసేవారతుల నెల్ల దేశసూత్రమున బంధించినావు
అరిపోయిన మహదాంధ్రవిక్రమపహ్ని గురుతరంబుగ రగుల్కొల్పినావు
పటిమ దప్పిన యాంధ్రభావవిధికలలో దేశభక్తిస్ఫూర్తి దిద్దినావు
నిస్స్పృహతుభితమా నిఖలాంధ్రమండలం బేకపేలను నుద్వహించినావు
అత్యసామాజ్యసంరక్షణావసరము - సమయ మెఱిగి స్వజాతికి చాటినావు
కాకతియాస్వయాభిరాకాశిశాంక - భూరికీర్తికలాప శ్రీ ప్రోలభూష!

అనితరదాస్యశృంఖలలయందుఁ దగుల్కొని నైజవిక్రమం
బును మును విస్మరించి చెడిపోయిన యాంధ్రుల నుద్ధరింప నీ
వొనరిచినాడె వెన్నియె మహాద్యమముల్ త్వదుదారధర్మసం
జనితమహాంధ్రరాష్ట్రవిలసత్ప్రభ నెన్నఁదరంబె యేరికిన్?

పలుకుపల్కునఁ దేనె లొలుకుకబ్బంబుల నింపార దెసల వ్రాఁయించినావు
శాంతవ్రతంబైన కైసధర్మంబును దగునని యాదలఁ దాల్చినావు
ప్రాచీనగౌరవఁరిపాటి నెలకొల్పి తెలుఁగునెలకుఁ బేరు దెచ్చినావు
చెడరినయాంధ్రులఁ జేర్చి సామాజ్యంబు స్థాపించి మగఁటిమి చాటినావు
అద నెఱిగి యాత్మజాతి కభ్యుదయ మరసి - దేశసేవావ్రతంబు సాధించినావు
నీమహాత్యాగదీక్షయే నేటియాంధ్ర-భూమి కభ్యుదయకరంబు ప్రోలభూష!

గండళిలల్ పగిల్చి పురకాంతకు భూషణమట్లు కోట నె
న్నంజొ యొనర్చియుంటివి జనస్తవనీయము గాఁగ, నద్రియుక్
ఖండిత మైన నేమి యరికంతవిలుంతనవిక్రమక్రమా
ఖండలు లైనయాంధ్రులయశం బది యెంతయు హెచ్చరించెడిన్.

అధులకు దుర్గమంబుగఁ బురాంతికదేశమునందు వారిసం
భరితతటాకరాజములఁ బర్యవర్తనములందు నిల్చి య
చ్చెరువగునాలయంబుల రచించి మహామహితాంధ్రతేజము
న్నరపితి వెల్లదేశములు నీ కెన యెవ్వరు ప్రోలభూష!

హింసాదూరము కై నగర్మ మెదలో నెంతేని పాటించి యీ
సంసారవ్రతు లైనయాంధ్రుల నహింసాశీలురం జేసి నీ
యంనద్వంద్వనిహ ధరాజ్యధర మాహా యంచు నానావ్యవో
త్తించుల పేర్కొన మించినాడ విడి సాధ్యం బానె ప్రోలభూ !

ప్రతిధిబంబయి పూర్వవై భవముఁ దెలుపు - విగ్రహానీకములె కడు వెఱుగు గూర్చు
మహితభూగర్భకలితసామ్రాజ్యకీర్తి - చిహ్న లరసిన నెంతో యచ్చెరువు గాదె.

ఈశిలాశకలంబు లేరాజమందిర పరిసర వేదికాభాసురములొ
ఈప్రస్తరవాత మేరాజమణిమహా దిగ్విజయ స్తంభదీపితంబొ
ఈఽవిత్రస్థలం బేనృపాలకదుష్ట రక్తధారారుచిరంజితంబొ
ఈశల్యసంచయం బేవతినహాగమనవ్రతవహ్ని సంత ప్రకంబొ
ఈమహావిగ్రహానీక మేనృపాల - హాళిమణిగణకాంతినమ్మానిరంబొ
అనుచు నీకోటలోనివ్రత్యులువు లరసి - ముగ్ధు లౌదురు సుకపు లో ప్రోలభూ!

కాలము మాణిక్ బ్రళయకాలము వచ్చిన చింత లేదు భూ
పాలక *ప్రోలరాజ! యనవద్యభవత్సయిశోఽంక మొక్కటే
చాలును హన్యకొండపురనంపద సాటంగ; ప్రాక్షాంత్రభూ
పాలకవానభూమి యనుప్రాభవ మన్నిటి కబ్బ నేర్చునే?

* ప్రోలరాజు త్రిలింగసామ్రాజ్యనిర్మాత. తొలుత నీటివిరాజభావి యనుమకొండ. పద్మాక్షిగుడికి ముం
దుగా నున్న మైదావముచుట్టు నున్న మంటికొటయను, శిలాద్వారములు, సిద్ధేశ్వరాలయాదికము ఈయాంధ్రవిభూవి
క్తిర్నిచ్చియున్నది. హాళిహాళువునున్న జాతికొటలు రాజమందిరచ్చియున్నది. క్రీడానికోవరములు మాత్రము ప్రాచీన
విభవమును పరిశోధకులదృష్టి నాకర్షించుచున్నవి. ఆంగ్రహత్యైప్రభమ విహారరంగమున నీపుణ్యభూమిఁ గాంచినం
తన ప్రాచీనాంధ్రమహాశేజము గోచరించి రసప్రలుఘ్ఘాదగు వివేకి ముగ్ధుడు కాకపోడు.

గాజుగొట్టములయు, పూసలయు తెరలు

కొ. నరసింహాచారి గారు

౨

పుష్పమానభారతిపంచికయందు గాజు గొట్టములతోను, పూసలతోను తెరలను చేయుటనుగుఱించి వ్రాయబడి యుండెను. ఈ తెరలలో పూసలను, గొట్టములును వేర్వేరు దారములపై దూర్చబడి ఒక్కొక్కదారమును, ఇతరదారములతో జేరక వ్రేలాడుచుండును. కాని ఈవ్యాసమున, అట్టిదారములు ఒక్కొక్కటియు లిక్కినవాటితో చేర్చబడి ఔరయంతయు అల్లిక గలిగియుండునట్లు కుట్టువిధము చెప్పబడును. మొట్టమొదట మొదటివ్యాసమున జెప్పినరీతిని ఒకనాడాయొక్క కొనయందు ఒకగట్టిదారము ముడివేసి దారమును నాడ్రాకించుగా దీసికొనవలెను. దారముపై సుమారు ఇరువదిపూసలను దూర్చుకొనవలెను (చిత్రము A). తర్వాత నొకలోలాకుపూసనున్న, ఒకసాధారణముగు పూసనున్న దూర్చుకొని, దారమును మరల మెనుకకు (Reverse direction) పైలోలాకు పూసగుండానున్న, దానికి పైనుండు సాధారణముగు పూసగుండానున్న దూర్చుకొనవలెను. తర్వాత మూడుకొత్తపూసలను సాధా

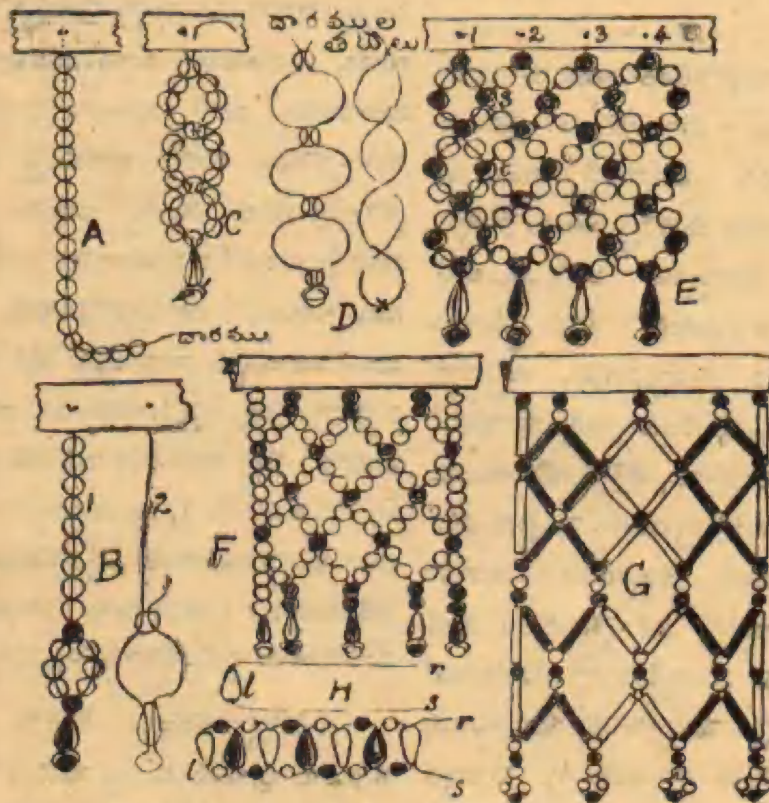
రణమైనవాటిని దారముపై దూర్చుకొని దారమును, మునుపు దూర్చబడినపూసలలో మూడింటిని వదలి నాలుగవ పూసగుండా దూర్చవలెను. మరల దారముపై మూడు కొత్తపూసలను దూర్చి ముందు దూర్చబడిన పూసలలో మరలమూటిని వదలి నాలుగవపూసగుండా దూర్చుకొనవలెను. ఈవిధముగా దూర్చుచు నాడ్రాగకు చేరి నాడ్రాకు దగ్గరగా నున్న పైపూసగుండా దారమును నాడ్రాలో కుట్టి ముడివేసికొనవలెను (చిత్రము C). చిత్రము B, 1, 2. యందు అడుగుభాగమున మొదటిపలయము వీర్చుచువిధము చూపబడియున్నది. ఈవిధముగు పలయములను మఱియొకమార్గమునగూడ కుట్టవచ్చును.

ఒకపెద్దదారమును దీసికొని దానిపై నొకసాదాపూసను దూర్చి నడిమిభాగమునకు దేవలెను (చిత్రము D. X.) పిమ్మట దారము యొక్క రెండుకొనలను చేర్చి ఒకే లోలాకు పూసయందును, ఒకేసాధారణపూసయందును దూర్చుకొనవలెను. మరల రెండుదారములను వేరుగా దీసికొని ఒక్కొక్కదానియందును మూడేసి కొత్తపూసలను దూర్చుకొనవలెను.

మరల దారపుకొనలను చేర్చి ఒకేపూస యందు దూర్చి మరల దారపుకొనలను వేరుగా దీసి మూడేసిపూసలను దూర్చవలెను. ఈవిధముగ మనకు కావలసినంతవరకు దూర్చు కొని దారపుకొనలను నాడకు కుట్టవలెను.

ఇట్లు ఒకవరుసవలయములు వచ్చిన తర్వాత రెండవవరుసవలయములను కుట్ట

పిమ్మట దారముపై మూడు క్రొత్తపూసలను దూర్చి అటువెనుక, పూర్వ మేర్పడిన వలయ ములలో రెండవదానియందలి T అనుపూస గుండా దూర్చవలెను. ఈవిధముగనే తక్కిన భాగమును పూర్తిచేయవలెను. ఏయేపూసల లో దారమును రెండుమారులు దూర్చ వలెనో అట్టివి నల్లనివిగా గుర్తించబడి యున్నవి.

వలెను. చిత్రము E యందు 1 అనునది మొదటివలయముల వరుస. రెండవవరుస 2 వద్ద నారంభించి మొదట రెండుపూసలను దూర్చి, దారమును మొదట ఏర్పడినవలయములను S అనుగుర్తుగల పూసలో దూర్చవలెను.

చిత్రము F యందుండు తెరనుకూడ పైన వివరించినవిధముననే చేయవచ్చును. కాని ఒక్కొక్కమారును దూర్చబడు పూసలసంఖ్య ఎక్కువ మైనందున, వలయములుగా కన బడక, కండ్లు, లేక రంధ్రములు చదరములుగా

నేర్పడును. చిత్రము G యందు పూసలకు మారుగా గాజగొట్టములు దూర్చబడి యున్నవి.

గొట్టములకు మధ్య ఒకటి గాని, ఎక్కువ గాని పూసలను దూర్చవచ్చును.

పైరీతిని జేయబడిన తెరలు వెడల్పు తక్కువగా నుండిన తోరణములుగాను, చాలా వెడల్పు కలవి ఘనయెడల తెరలుగా ను ఉపయోగపడును.

చిత్రము H యందు ఒంటివరుస తోరణము చూపబడియున్నది. R S అను

దారమున L అను లోలాకుపూసను దూర్చి, దానిని వడిమిభాగమునకు దెచ్చుకొని తర్వాత దారపురెండుకొనలను రెండు వేర్వేరు సాధారణపు పూసలగుండా దూర్చి, మరల రెండుకొనలను ఒకేలోలాకుపూస యందు దూర్చుచు పోయినయెడల తోరణము వచ్చును.

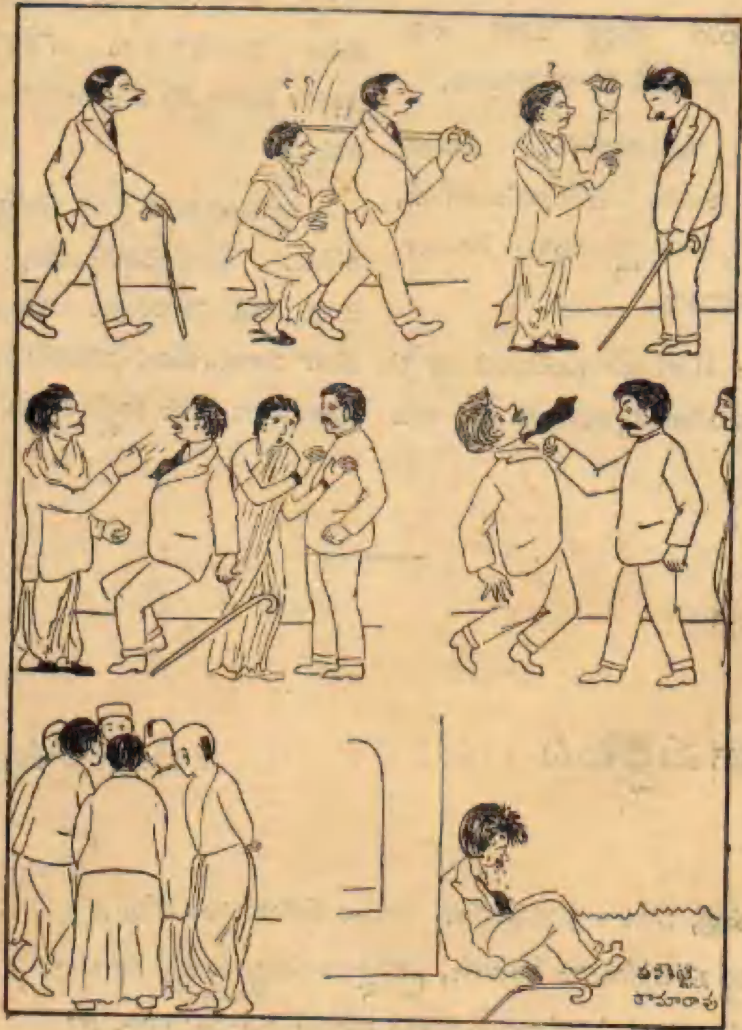
పూసలపనిలో ఓపిక యెక్కువ యుండ వలెను. పూసలయొక్కయు, గొట్టముల యొక్కయు సంఖ్యలను మనయిష్టానుసార ముగా దూర్చుచువచ్చినయెడల చిత్రవిచిత్రము లగు రూపములను కుట్టవచ్చును.

పోతరాజు నుద్దేశించి

గోవాడ గోపాలకృష్ణయ్య గారు

మునుపు, నరేంద్ర భాగవతమున బలియించుచునుండు, నోరు నొవ్వ నుడువుచుండు నీకుసతిఁ, బ్రాజ్ఞుడు ధన్యుడు రెడ్డి సూరనా ర్యుని కటు నీకుఁ జేయవలె నూడిగ మంచుఁ దలంచుచుండు, నోయనఘచర్చిత ! పోయె నిపు డన్నియుఁ, గాలగతుల్ విచిత్రముల్.

దినాలు బాగుండకపోలే

ఆంధ్రులయశ్శ్రవణమునకు మూలధాతులగు వశేక మహాపురుషుల నాంధ్రలోకము విస్మరించినది. వారిలో గోవిందదీక్షితు డొకడు. దాదా పోకసంవత్సరముక్రిందటివర డీయన యెవరో నేనును నెరుంగను. కాని యిప్పు డీమహానీయుని గొప్పదనము వామనోనేత్రములకు పొడకట్టుచున్నది. ఈయన యాంధ్రప్రపంచము వకు సర్వదా స్మరణీయుడు.

ఈ యన ను నరించి 'యాంధ్రచరిత్రపరిశోధక త్రైమాసికపత్రిక' యందు క్రియలులగు యక. క. వెంకటేశక, యమ్. ఏ. గారొక గొప్పవ్యాసమును వ్రాసిరి. అది మిక్కిలి రసవంతముగ నుండి యర్చ్యత్రమవ్యాస త్రేణిలో వగ్రస్థానము వలంకరించుచున్నది. తదుక్తములైన కొన్ని విషయములు వాచేయబడిన పరిశోధనముల వలన చారిత్రకములు కావట్లు నాకు తోచినందున గోవిందచరిత్రమును వ్రాయుటకు మున్నుండు వానిని చర్చించుట యవసరమని మనవిచేయుచున్నాను. శ్రీ వెంకటేశకగారు తమవ్యాసమునకు గోవిందునివంశీయులను, మైసూరుసంస్థానమున ధర్మాధికారులును నగు బ్రహ్మశ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారు చెప్పినట్టియు, పట్టి శ్వేతగ్రామప్రాంతముల చెప్పుకొనబడుచున్నట్టియు గానలును, వంశానుచరిత్రమును నాధారములని వ్రాసి యున్నారు. పరియైన చారిత్రకదృష్టికి పరిపూర్ణ వంశ చరిత్రములు మృగ్యములై, కాలము గడచినపూర్వము దైవతములుగా భావించు మనదేశమున నిట్టి గాన, లెంతవిశ్వసనీయములో వేరచెప్ప ననావశ్యకము. చారిత్రకుని యూహలకు తాళజాలనట్టియు, ప్రత్యక్ష దిప్రమాణములకు విరుద్ధము లైనట్టియు అనుభవమునకు వ్యతిరేకములైనట్టియు, గానలొదరణీయము లెంతమాత్రమును కాజాలవు. అట్టి గానల

చరిత్రములలో గాక పురాణములలో చేర్చవలసి యున్నది. నాకు నాల్గవేరములు మాత్రమే పూర్వదైవప్రసిద్ధతార్కికుడై, యుగముభట్టాచార్యు డను తిరుదమును వహించిన యస్మత్ప్రసితామహాదేవ కురుగంటి వెంకట్రాయభట్టాచార్యచరిత్రము నాకు నిర్దుష్టముగ లభించుటలేదు. అట్టియెడ గల కల్యాణమున వరలిన గోవిందదీక్షితచరిత్రమును తద్వంశీయులైనను వృసింహ శాస్త్రిగారు సమగ్రముగను, నిర్దుష్టముగను గురైరి యున్నారనుట కష్టము. వారి వంశములో చెప్పుకొనబడు గానలు వా రెరింగియుంచురని మాత్రము చెప్పవచ్చును. మరియును గోవిందుడు మానవకన్యకుండి రైవకన్య కధిష్ఠించి పూజంపబడుచున్నట్లు శ్రీ వెంకటేశకగారు వ్రాయుచున్నారు. అట్టియెడ సీగాళులను చారిత్రకదృష్టితో పరిశీలించుట యత్యవసర మగుచున్నది. సప్రమాణమున నీయనచరిత్రమును తెలిసికొనుట యాంధ్రులకర్తవ్యమైయున్నది.

శ్రీ. క. గల, గె కల్యాణములలో చోళమండలమును తింజాపురము రాజధానిగా, విజయనగరరాజ్యమున పోకపరగణాగా విజయనగర రాజకుటుంబముతో సంబంధించిన యొక నాయకరాజకుటుంబమువారు దాదాపు ౧౫౦ సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినదియు; వారికాలమున సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయము లత్యంతభివృద్ధి నొందినవియనియు మున్నుండు తెలిసికొనవలయును. మరియు వారిలో నల్లరు క్రింద చెప్పినవంవత్సరముల ప్రాంతమున జీవించియు మాన తెలియవలెను.

(౧) చెప్పవలసినవాడు.

(శ్రీ. క. ౧౫౩౫—౧౫౬౧)

(౨) అచ్యుత నాయకుడు.

(శ్రీ. క. ౧౫౬౧—౧౬౧౪)

(3) కృషిసాధనాయకుడు.

(క్రీ. శ. ౧౬౧౪—౧౬౩౩)

(౪) విజయరాఘవనాయకుడు.

(క్రీ. శ. ౧౬౩౩—౧౬౭౩) ౧

గోవిందదీక్షితుడు కర్ణాటక బ్రాహ్మణుడనుట నిర్వివాదము. శ్రీచెంకపేటకొంగారు వ్రాసిన బ్రహ్మశ్రీ నృసింహశాస్త్రిగారే కాక గోవిందునివంశీయు లింకను కలరు. ప్రస్తుతము కుంభకోణమున నున్న కామకోటి పితృపత్రులన శంకరాచార్యస్వామిలగా నీయవంశీయులు. మైసూరును సంస్కృతకళాశాలయందు మిమాంసావిద్యాంకులగా నుండి కీర్తిశేఖరైన బ్రహ్మశ్రీ రామగుచ్చాశాస్త్రిగారుమాడ నీయవంశీయులే! ఏతద్వంశీయులన నితరశ్రంభకర్తలమనుకొని ముందు ముచ్చటించును. శ్రీచెంకపేటకొంగారు వ్రాసినవిషయములలో కొన్నిటి నిం దనువదించుచున్నాను.

(౧) చెవ్వప్పనాయకుడు మొదట పేదవాడై పశుపాలకుడుగా నుండెను.

(౨) చెవ్వప్పనాయకునికంటె గోవిందుడు పెద్దవాడు. ఇందుల కుదాహరణముగా చెవ్వప్ప గోవిందుని పశుపాలకుడన బొందుగా నున్న కాలమున గోవిందుడు దర్శపూర్ణమాపలాచరించు గృహస్థుడై యుండెనని చెప్పుచున్నారు.

(౩) చెవ్వప్పకు వోళమండలము నిప్పించినది గోవిందుడు. చెవ్వప్ప కిచ్చుటకు తగినదేశమును చెవకుటకు గోవిందుని అయ్యురజేవరాయ లంప, గోవిందుడీ వోళదేశము చేరెను.

(౪) కృతజ్ఞుడై చెవ్వప్ప గోవిందుని తనమంత్రిగా నియమించుకొనెను.

౧. ఈసంవత్సరములు దాదాపని చెప్పననుచేకాని నిష్కర్షణములు కావు.
౨. శ్లో. భార్యాభవ త్రవ్య భరాబరాణే, మూర్త్యంబికా మూర్తిమతీన కీర్తి,
అథ్యా సుతై రయ్యురాయదేవ్యా, సహోదరా క్షాణ్యునఃస్వభావా.

3. Aravidu, p. 173.

వైవిధ్యము లెంతవరకు సర్వములూ విచారితము. వైయన్ని విషయములకును కొలగట్ట “చెవ్వప్ప కంటె గోవిందుడు పెద్దవా డగుట.” వానిని సోపపత్తికముగా కాదని నిరూపించిన వైవిధ్యము లన్నియు పూర్వపక్షము లైపోవును. చెవ్వప్ప అయ్యురజేవరాయల వోడియల్లుడు. చెవ్వప్పేనియామకము అయ్యురజేవరాయలకాలములోనే జరిగెను. అయ్యుకుడు క్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమువరకు రాజ్యముచేసిన విజయనగరచక్రవర్తి కృష్ణరాయపూర్వశముని సోపపత్తి యాయవెనుక రాజ్యమునకు వచ్చెను. కావున చెవ్వప్ప తంజావూరున క్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము నియమింపబడుట సిద్ధము. ఆరవిడువంశచరిత్రమును వ్రాసిన హీరానుదారగారు క్రీ. శ. ౧౫౪౧-వ సంవత్సరమున నీ నియామకము జరిగియుండవచ్చునని యభిప్రాయపడుచున్నారు. అయ్యురజేవరాయలరుదాత వచ్చిన సదాశివరాయల కాలమున దక్షిణరాజ్యపరినిధిగా పంపబడిన విట్టలరా జేచెవ్వప్పనియామకమును మార్చకుండుటచే నప్పటికి చెవ్వప్ప జనరంజకముగా రాజ్యముచేయుచు తంజావూరును వాడుకొనిపోయెనని చెప్పవచ్చును. అందువలన క్రీ. శ. ౧౫౪౨ కు కొన్ని సంవత్సరములకు పూర్వమే యానియామకమనిమాడ గట్టిగా చెప్పవచ్చును. ఏతన్నియామకము క్రీ. శ. ౧౫౩౫-వ సంవత్సరప్రాంతమున జరిగినది మద్రాసునైన తంజావూరాంధ్రరాజులచరిత్రమున సోపపత్తికముగా నిరూపించియున్నాను. ఈనియామకము నాటికి చెవ్వప్పకు ముప్పదికిమించిన వయ సుండియుండదు. బొత్తిగా ముక్కుపచ్చలారని బాలనికి వోళ రాజ్యసాలనము నయ్యురజేవరాయలు పాస్తగతము చేయుట యసంభవము. ఇది గాక, మసరయం దేలు చున్నట్టియు, మిక్కిలి పరాక్రమకారి యని పేరొందినట్టియు విశ్వసాధనాయకుని ప్రక్కను, సమయము

(రఘునాథాభ్యుదయకావ్యము, పర్వ. ౬, శ్లో. ౧౧.)

వచ్చినప్పుడు సామ్రాజ్యసమీక్షను "డి" యనుటకు లెగిన వానిగా చెవ్వప్పు నియమించినట్లు తెలియుచున్నది. అందులకు చెవ్వప్పు దేవబుద్ధియనుట గలవాడని యది వరకే పేరొందియుండవలెను.

ఈ యనవంకామక్రమణిక నీక్రింద విచ్చుచున్నాము—

“క. ఆవంశేంబున కృష్ణధర
రావరు దుదయించె నిజరత్నలేచక
శ్రీవత్సలాంధమండై
తా నెప్పునితీ దారితపరాసుండై.

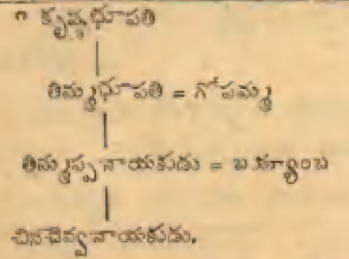
క. ఆకృష్ణమృగవరునకు
స్వాకృతిమకరాంకు డనమశేరదశితపరా
నీకు డను తిమ్మనాయకు
ప్రాకటమగు దుద్భరించె ప్రద్యుమ్న డవకా.

క. ఆతిమ్మవృషాలంబున
ఖ్యాతనాథాలంబ గోపమాంబకు తిమ్మ
మృగేలపతి యుదయించెను
.....నాపావమున ప్రద్యుమ్న డవకా.”
(మన్నారుదాసవిలాసము ఆ. ౧.)^౧

గుడిపద్యమువందలితిమ్మస్థు మనచెవ్వపురండ్రి. ఈతిమ్మ పునాయకుడు కృష్ణరాయలకు కుడిభుజమై రాయచూరు ముట్టడిలో నొకదండవానిడై రాయల విజయమునకు ముఖ్యసహకారి యయ్యెను^౨. నూనిక అను పాశ్చాత్య-బాటసారి రాయచూరుముట్టడినిగూర్చి వ్రాయుచు నీ తిమ్మపునాయకుని పేర్కొనియున్నాడు. కావున దిన చెవ్వప్పు తనబాల్యమున గోవిందునియొద్ద గాని మరి

యెవ్వరియొద్ద గాని పశుపాలకుడుగా మన్నుట్లు చెవ్వపు కెంతమాత్రమును వలమపడదు. మరియొ రాజకుటుంబ ముతో సంబంధముకలిగియుండుటకు వంశముండును, కుల గౌరవమునందు నీయన రాజకుటుంబము వానితో తుల్యుడుగా నుండవలయునుకదా! కావున చెయూపా నిరాధారమనియు, విశ్వసనీయము కాదనియు స్పష్టమై.

ఒండొరుల వయసునుగూర్చి విచారితము. శ్రీ చెంకటేశాగారి వ్రాతవలన గోవిందుడు చెవ్వపుకంటె పెద్దవాడై యుండవలెను. చెవ్వపు నియామకము నాటికే గోవిందుడు విజయనగరాస్థానమున గౌరవపద ములక రిందురుండెననియు, చెవ్వపు పశుపాలక బాలకుడుగా మన్నకాలమున గోవిందుడు నిత్యాన్నిహాత్రమునొనర్చు గృహస్థుడై యుండెననియు చెవ్వమన్నారు. కావున చెవ్వపు గోవిందునికంటె కనీసము ౧౫ సంవత్సరములు చిన్నవాడై యుండవలెను. గోవిందుడు శ్రీ. క. ౧౬౨౦ వ సంవత్సరమువరకు రమారమి జీవించియుండెనని తమవ్యాసమునందు శ్రీచెంకటేశాగారు చెవ్వమన్నారు. శ్రీ. క. ౧౫౭౨ లేక ౧౫౭౩-వ సంవత్సరముచెవ్వపు తుదివత్సరమని కూడ నీరు విశ్వసించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అట్టి యెడ చెవ్వపుకంటె ౧౫ సంవత్సరములు పెద్దవాడగు గోవిందుడు ౧౫౭౩-వ సంవత్సరమున మరణమునొందిన చెవ్వపుకంటె శ్రీ. క. ౧౬౨౦-వ సంవత్సరమువరకు అనగా ౪౭ సంవత్సరము లెక్కువ జీవించియుండుట వస్తు సాధ్యముగాదు. శ్రీ. క. ౧౫౩౫ నాటికి చెవ్వపుకు ముప్పదివర్షము బుండియుండునని చెనుక చెప్పియున్నాను. అంతకంటె ౧౫ సంవత్సరము లెక్కుడు వయస్సు గల గోవిందుడు శ్రీ. క. ౧౬౨౦ సంవత్సర ప్రాంతమువరకు జీవించియుండె నన్న రమారమి ౧౩౦

సంవత్సరములు జీవించియుండవలెను. ఇంత వృద్ధుడును వరకు గోవిందుడు జీవించియున్నట్లు నివర్తనములు గాన రావని శ్రీ వెంకటేశ్వరగారి చెప్పుచున్నారు. ఒకవేళ గోవిందుడు చెవ్వప్పుకంటే సమావసయగుచున్నది చెప్పినను పైరెండు సంవత్సరములును వాటిల్లుచున్నవి. మరియొకవో గోవిందుడు ౩౫ సంవత్సరములు మంత్రిపదవియందుండెనని చెప్పుచు శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు స్వవచనవ్యాసూతము నొనర్చుచున్నారు. ఎటు మాచినను గోవిందుడు చెవ్వప్పుకంటే పెద్దవాడని చెప్పుట యసంభవముగా గన్పట్టకమానము.

కాని గోవిందుడు బాదాపు శ్రీ. శ. ౧౬౨౦ సంవత్సరమువరకు జీవించియుండుట మాత్రము చరిత్ర ప్రసిద్ధము. శ్రీ. శ. ౧౬౧౮-వ సంవత్సరమున రాజ్యము నకు వచ్చిన రఘునాథుని పట్టాభిషేకమును గోవింద రీక్షితుడొనర్చెను.

శ్లో. "హిమ్యే భావిని నానరే కుభిదివే
కొండీర్వముఖైర్గుణైః,
ప్రఖ్యాతం రఘునాథనాయక మముం
ప్రాశాసదానం కులమ్,
క్షీప్రం తం చక్రరత్నదీపపుర
క్షోణీతలప్రాభవే
కుర్యాః కాతుకతో ౭ భిషిక్త మభిరై
గోవిందయజ్ఞాగ్రణే." (సాహిత్యరత్నాకరము ౧౦-౧౦౩)

శ్రీ. శ. ౧౬౧౮-వ సంవత్సరప్రాంతమున రావేరి తీరమున తోపూ రమగ్రామమున మధుర జింజి లొక ప్రక్కను, తంజావూరు లొకప్రక్కను పోలిన గొప్ప సంగ్రామ మొకటి జరిగెను. తత్సంగ్రామమునకు రఘునాథుడు వెడలుచు యావద్రాజ్యభారమును గోవిందమంత్రిపై పంచి వెడలెను.

శ్లో. "ఇతీరయ వ్యవన మిబాబహాహితో
ధరాధురం నిజపదివే నివేశ్యచ,

సోహితా త్వదసి సశోష మితాక్షణా
దనీని మగ సమనీసహిత్ క్షణాత్." (సాహిత్యరత్నాకరము, ౧౩-౮౪.)

విజయము నొంది రాజధానికి మరలివ రఘునాథుడు నకు రాజ్యవిధివితరువాత శంతకాలమో జీవించినట్లు గానరాదు. శ్రీ. శ. ౧౬౧౮-వ సంవత్సరమున యావద్రాజ్య భారమును నిర్వహించుటకు తగిన బుద్ధిదేహబలుములు గోవిందున కుండెనన్న శతవృద్ధులు యుండెనని చెప్పుట శంతమాత్రము నలసుపడదు. కావున నప్పటికి డెబ్బది సంవత్సరములకు దగ్గరి వయసుండు నమకొనవచ్చును. అట్లయిన శ్రీ. శ. ౧౬౧౮ ప్రాంతమున జన్మించియుండును. ౩౦ సంవత్సరముల వయసున మంత్రి యయ్యెనని చెప్పిన రమాదమి శ్రీ. శ. ౧౬౩౭-వ సంవత్సర మును. ఇయ్యది సమంజసమని తోచును. అప్పటికి చెవ్వప్పు పామెత్తుగా రాజ్యకార్యమంతయు ననుభవించుకొనియును జీవించి మాత్ర ముండవలెను. ఏలన, గోవిందుడు చెవ్వప్పు వెరుంగును. మరియు శ్రీ. శ. ౧౬౧౮-వ సంవత్సరములో రాజ్యమునకు వచ్చిన రఘునాథుడు తనతాతయను చెవ్వప్పు జీవించియుండగనే పిల్లవాడై భావికాలమున కులమును వెలయుచు మాచినల జూపెను.

శ్లో. "పూర్వం సమేతా వయసుత్ర యుష్మ
త్పితామహం చెవ్వమహీమ హింద్రమ్,
ఆర్యి రావందయకుం తద్రే
త్వ య్యోదదానే ఖరరీషు కళిమ్.
తదా భవంతం స విలోక్య హర్షా
దస్యా మృదా వాచి మిమా మనోచక్,
అస్మాక మేదేన భవే త్రృతిష్ఠా
భద్రం సమర్థశ్చ స ఏవ రాజ్యమ్." (సంగీతగుధా)

గోవిందుడు చెవ్వప్పుకంటే చిన్నవాడని చెప్పుటకు మరియొక తార్కాణము కలదు. చెవ్వప్పునును మదను రఘునాథుడు గోవిందుని త్యేక్షకుమారుడని

౧. Sources of Vizayanagar History, S. K. Iyengar.
౨. గోవిందమంత్రి.

యజ్ఞానారాయణదీక్షితునికంటె పెద్దవాడై యాయనకు సురువై యాయనను లేన యాస్థానకవిశ్వరునిగా పోనవైనను,

శ్లో. "కావ్యాలంకృతి నాటకాదికలనా
పాండిత్య మత్యద్భుతం
సర్వజ్ఞో రఘునాథభూతేరమభో
య పోషపదిత్య స్వయమ్,
ఆచారం సురువక్షిణా మధిమతా
మహ్నోఽప్యహో ధర్తవాన్
కర్ణాలంకరణం నిజంచ పతకం
పాదాంగదం కంకణమ్."

(అలంకారరత్నాకరము, తరంగము౧)

ఇందువలన గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె కొకతరము అనగా రం సంవత్సరములు చిన్నవాడని తేలుచున్నది. అందువలననే చెవ్వప్ప చనిపోయిన వెనుక ఖమాదు ర3 సంవత్సరము బాధన దీవించెను.

వైయన్ని విషయములనుబట్టి చెవ్వప్పకుటుంబ మంతకు పూర్వమే రాజవింధువులుగా నుండుటకు లేగిన పరువు గలదనియు, చెవ్వప్పతండ్రి కృష్ణరాయల దండనా గులలో నొకడనియు, చెవ్వప్ప యయ్యతరాయల తోడి యల్లుడనియు, నాయనకంజాపూరున నియమింపబడిన లేరు వారే వార్ధక్యవశతందు గోవిందుని మంత్రిగా నియమించె ననియు, నప్పటినుండి రఘునాథుని రాజ్యకాలమువరకు నీయడ మంత్రిగానుండి రాజ్యము నత్యుచ్చస్థితికి తీర్చెనని యు తేలుచున్నది. వీనితో శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు చెప్పిన విషయములు పూర్వపక్షము లగుచున్నవి.

శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు శ్రీ. శ. ౧౫౪౯-వ సంవత్సరమున సంబంధించిన యొకకావనమున గోవిందుడు "అయ్యో" అను పేరుతో పెర్కొనబడినట్లు చెప్పుచు తేచ్చావనమును లేమ వ్యాసమున ననువదించినారు. దాని యందు వదికినను నాకు "అయ్యో" అనుపదము పొడకట్టలేదు. ఈపదమునుగూర్చి కొంచెము చెప్పుదును. ఈదేశమున గొప్పవారని పేరొందినవారిని ఈపద

ముతో పిలువటం వాస్తవ. ఈపద మందువలన నొక గోవిందదీక్షితునకే గాక యనేకమందికి నుపయోగపడి నట్లు తెలియవగును.

శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు రచనవదించిన శ్రీ. శ. ౧౫౭౭-వ సంవత్సరమునకు సంబంధించిన కావనములో "సెప్పప్ప నాయకడు అయ్యో" అనియు "అయ్యతనాయకరు అయ్యో" అనియు రెండుమారు లీపద ముపయోగింప బడెను. అందుచే నది గోవిందున కభిధానము కావనియు, నాయకరాజులకే విశేషముగా నుపయోగ మైన దనియు గ్రహింపవలెను. శ్రీ. శ. ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున మధురాపురమున స్మార్తులకును, వైష్ణవులకును శేదముకల్గెననియు, నట్టియెడ "అయ్యోదీక్షితఅయ్యో" అనునాయన పంచాయతీదారుగా నుండెననియు టైలరు చరిత్రగ్రంథము తెల్పుచున్నది. ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున గోవిందదీక్షితుడు లేడమట స్పష్టము. కావున సీతయ్యవదము గౌరవవాచకమే గాని కేవలగోవిందదీక్షితుని కొక్కమిశ్ర యుపయోగము కాదని స్పష్టము. అట్టియెడ తత్పదముతో సంబంధము గల ప్రతివిషయ మునకును గోవిందునితో సంబంధము కల్పట సముజ్జసము కాజాలదు.

ఈయనతల్లిపండులమగూర్చి మన మెరుంగము. ఎచ్చటను వారినిగూర్చి యాయన చెప్పకొనియుండలేదు. ఈయనది ఋక్కాభి, ఆశ్వలానునమూత్రము. ఈయన గృహభాష కన్నడము. ఈయనకుమారుడగు వెంకటమధు లేనకీర్తనముల నన్నిటిని కన్నడభాషయందే వ్రాసెను. ఈయనవంశము మొదటినుండి విద్యులకు ప్రసిద్ధికెక్కినది. వైదికకర్మల నాచరించుటలో మిక్కిలి యుభిని వేశము కల్గియుండెను. ఈయన రంజాపూరువచ్చు నాటికే దీక్షితుడై యగ్నిహోత్రములలో వచ్చెను. తరువాత సర్వతోముఖాంతరకువుల నన్నియు రంజాపురముననే యొనర్చినట్లు కన్నట్టుచున్నది. ఈయన దీక్షిణదేశమునకు వచ్చినవెనుక కొంతకాలమునకు మంత్రి యయ్యోనో, మంత్రిగానే విజయనగరమునుండి వచ్చెనో నిశ్చయించుట కెట్టియధారమును లేదు.

గుడి అన్న నృపాలుడు తనయాస్థానంబు
నకుఁ గాలినడక నరుగుదెంచిన మల్లనం
గని, 'తా' మిట్లు దయచేయ నేల? రాఁ
గోరిన హయగజాందోళికలలో దేనినైనఁ
బంపనే! కంటకావృత కఠినకర్కశశిలామయం
బగు సీమార్గంబు త మ్మెట్లుల బాధించెనో,
యనవుడు, మల్లన మార్గమునఁ దన్ను
బాధింపఁజూచిన బ్రహ్మాదండి ముండ్లసిగ్గరి
దెల్పిన రా జచ్చెరు వొంది,—

రాజులు విజృంభింపఁగదరు

రథ్య మిధంబులు పైన్యముల్ మహా
వాజులు గల్గు మాకని వి

పర్యయమందున నెన్నియేనియున్

స్థాజములైన నత్కపుల

శక్తుల కెందును దీటువచ్చునే
యీజగమందుఁ? గానఁ గవి

యే కలవాడు నమస్తనందర.

కాలం గ్రుచ్చిన బ్రహ్మాదండిములుకుల్
గన్నార వీక్షించి, ప్రాం
తాల నిల్వక యుండునట్టులఁ గటా,
దగ్ధంబు గావించినా

వేలా రథ్యగజాశ్వముల్ ప్రకృతి నీ
యిప్తంబుఁ బాటించ లీ
లాలావణ్యపయోధిఁ కేశవుని లీ
లక మున్నె దో నత్కవీ!

అటు గాక నీ విట కరుగుదెంచెడివేశ
పనికిమాలిన కొండవల్లినగరి
పడమట నున్న యాబ్రహ్మాదండులు నిన్ను
బాధించు టేమి! ఆపైన నీవు
అలిగి కోపించి పద్యంబునఁ దిట్ట నీ
పదసౌస్థవమున నాపాడుముండ్లు
చెట్టులనుండి నిశ్చేయంబుగా రాలి

పడు టేమి! త్రోవను నడక కిచ్చు
టేమి! ఆశ్చర్య మార యింకేమి కలదు?
జడములను శాసనముచేయఁ జాలు విద్య
లెవటనైనను గలవె? నా కెఱుకపఱపు
మనఘ, నేఁగూడ నభ్యాస మొనరఁ జేతు.

(క్రీ. శ. ౧౦౨౨ మొదలుకొని ౧౦౯౩ వరకు)

పూర్వచారిత్రావ్యయందును రాజరాజునకు వ్యవహారమున 'రాజరాజనరేంద్రు' డని ప్రసిద్ధి నామము గల్గినది. అదియే ఎల్లరకు చెల్లినదేను, అసలాలిననామము రాజరాజు. మాతామహుడైన చోళ రాజరాజేంద్రునిపే రాతనికి పెట్టిరి. నన్నియభిప్రాయముచో భారతావతారికయందు ఆమహారాజును గౌరవభక్తిమాచకములుగ మండునట్లు శ్రేష్ఠవాచకమును జేర్చి 'రాజరాజనరేంద్రా!' యని పలుసార్లు సంబోధించినాడు. వరేంద్రకల్పము పేరుతోనిదని భావించి అజ్ఞానము ఆమహారాజుపేరు రాజరాజనరేంద్రుడని భ్రమపడుచుండిరి. కావున ఆంధ్రులలో రాజరాజుపే రెఱుగనివా రుండదు. తెలుగుభాష జీవించియుండువంత కాలము రాజరాజుపేరు దిగంతములందు మారుమోగునట్లుల నన్నియభిప్రాయము చేసినాడు. ఆంధ్రలోకమున కుధయలును పర్యధా వండుకలె.

అయినను రాజరాజయొక్క యథార్థచారిత్రమును, అతనికాలమువాటి ఆంధ్రదక్షిణహిందూదేశ పరిస్థితులను పూర్తిగా నెఱిగివచ్చు మిక్కిలి యిరిదిగా నున్నారు. ఆంధ్రదేశచరిత్రపఠనమునకు ప్రోత్సాహము లేకపోవుటయు, రచనకు పోషణ. లేకపోవుటయు నిందులకు ముఖ్యకారణములు. చరిత్రపరిశోధనమున చెలియవచ్చిన మూలసాంకములను ఆంధ్రులకు విన్నవించుటకై నాకు ఇటీవల చెలియవచ్చిన చారిత్రకవృత్తాంతముల నీ వ్యాసరూపమున బ్రకటింపుచున్నాను.

రాజరాజ కావ్యగీతిప్రియుడనియు, పర్యజాముఖినిదములందు, కవింద్రసమాజములందు ప్రాప్తువుచుండినవాడనియు, మేనమామలు, మేనమామలు ప్రబలరై, చోళమహారాజ్యమును దుర్నిర్మిత్తముగ పరిపాలించుచుండ, వారీయండను, విప్రయుముగ క్రొవ్విరియవలయు లేక, కాంతముగ నలువడియొక్క

సంవత్సరములు ముఖముగా రాజ్యపాలనము చేసినవాడనియు, నే నీకును చింతయును లేకుండ జీవయాత్ర గడుపగల్గియుండినకారణమున ఆంధ్రభూమి నుద్ధరించి, మహాకవుల పోషించి యొకమహాకావ్యమును రచియింప జేసినవాడనియు మున్నగు అంశములను మున్ను చరిత్ర వ్రాసిన మహామహులగు పండితులు మనకు చెల్లినయందుండిరి. మరియు వారిలో కొందరు రాజరాజునుగూర్చి నన్నియభిప్రాయము వ్రాసినవాక్యములు అతిశయోక్తులనియు, వంతవిశ్వాసార్హములు గావనియు, కుల ప్రాప్యములైన కవి తనపోషకుని గొప్పకొఱకు వ్రాసియున్నాడనియు నభిప్రాయపడిరి. నన్నియభిప్రాయ నిజప్రభుభక్తిచే తనగ్రంథపాత్ర స్వయంకొఱకు, కృతిపతికి లేనిపోనివిశేషములు గల్పించి గొప్పచేసినవాడని సంకయించిరి. నన్ను పొరుగు వ్రాసినవ్రాతలు అన్యతములయియుండునని మృపావాదముతో బయలుదేరి, యథార్థము నారయకుండుట పూర్వచారిత్రకుల పొరపాటు. ఇప్పుడు, నన్ను పొరుగు వ్రాసినది యథార్థమా యని సంకయించి, యది యంతయు కేవల మతిశయోక్తియో, లేక, ఉన్నదాని వంతయు గప్పిపుచ్చి గంభీరముగ పోకటిరెండుమాటలతో తనమహారాజును నుతించినాడా యని విమర్శించు నుద్దేశముతో నీవ్యాసరచనకు గడంగెని.

రాజరాజ మహామహా డనుటకు ఆవంతయు సందియము లేదు. ఆ మహనీయుని చరిత్ర పూర్తిగా నెఱుగని కారణమున మనపూర్వపు చారిత్రక పండితులు నన్నియయొక్క 'నిత్యసత్యవచన' డను దివ్యపదమును సయితము శంకించిరి. తమిళులదహిమోదయ, తమిళరాజకవ్యము పరిణయమాడినను, తమిళ-చోళరాజవంశమునంత ప్రబలమై వేంగీమహారాజ్యముపై నధికారము చెల్లించవలసినను, ఆంధ్రావనికుడని మారాజునొకటి, ఆంధ్రదేశాధిపా

నముగల్గి, ఆంధ్రభౌషకు, మాతృభూమికి మహత్తరమైన సేవను మరచబాలని మహాపకారములను చేసి, దిగంత విక్రాంతమైన యశమును గడించుకొన్నాడు. తనపూర్వ లెక్కదనము పాపాసీంపబాలనిమహాత్కార్యమును—ఆంధ్ర భాషయందు మహాకావ్యమును రచియింప బ్రోత్సహించుట—మహాదారుడయి, ఆంధ్రావనికి మోదము గలుగునట్లుగా నిర్వర్తించి, తనయాంధ్రత్వమును పూర్ణముగా నుగడించుకొన్నాడు. వన్నియ వర్ణించినట్లు ఒక వంక, “ఉదాత్తరసాన్నితకావ్యనాటక క్రమములు పెక్కులు కూచినాడు; లోకజ్ఞానని, అమరకు” డని నుతికెక్కినాడు. మరియొకప్పుడు “అపరాజితభూరి భుజాకృపాణ భారాజల కాంత కాత్ర వవరా నుండై”, “భూరాజి ముఖోపలబ్ధవిజయ ప్రమదాశిత బాహుదండుండై”, “నివేదితచైరివీరుండై” ప్రసిద్ధి గాంచివాడు. “విజయహేమండలప్రజా బ్రీతిఁ జెందుచుఁ బరమండలంబుల భరణివగుల నదిమి కప్పుం బుల ముదముతోఁ గొనుచును, బలిమి నీయనిభూమివల యవగుల నుక్కడగిందును, దిక్కుల తనయాజ్ఞా చెరిఁ గించును” నంటబడియొక్క పంపత్సరము నిరాటంకముగ రాజ్యపాలనము సర్పినాడు.

ఆతనికిమూడుగు రాజేంద్రచోడుడు ఆంధ్రుడే యయినను, మాతృభౌషకు, మాతృభూమిని విడనాడి, ఆంధ్రదేశముపై అధిపానము లేక తిరిగిదేశమునకు రాజ్యకాంక్షచే వలసపోయినాడు. కావున ఆంధ్రభూమికి అఖండగౌరవము వార్జించిన చాళుక్యరాజవంశములో మనరాజరాజు, కడపటివాడనియు, మహామహా డనియు పరిగణింపదగినవాడు. ఆతనిబోలిన ఆంధ్రభూమి పశులు మున్ను జన్మింపలేదు; ముందు జనింపబోయి.

రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా చేసికొని యాంధ్రభూమిని పాలించిన వేంగీచాళుక్యరాజ వంశములో మున్నుడిభీముడని నామాంతరముగల విమలాదిత్యుడనురా బొకడు గలడు. అతడు క్రీ. శ. ౧౦౧౧ మొదలు కొని ౧౦౨౨ వఱకు, నిండుమియగా పవకొందు సంతర్సనములకు రాజ్యమును పాలించెను. విమలాదిత్యుని కిరువురు భార్యలు. చోళభూపతి రాజరాజుమామరు, కుందనాంబామహాదేవి ఆయన కగ్రమహిషి, మధురాంతక నేపుడనియు, గంగైకొండడనియు పెక్కు నామములతో ప్రసిద్ధుడైన చోళక్షౌపతి రాజేంద్రచోళునకు మన కుందనాంబ గారాబు చెల్లెలు. చోడాన్వయసంజాత యగు మేడవమహాదేవి కుండవరాణి. మేడవమహాదేవి యేరాజాకుమార్తెయూ తెలియదు. కాని, యామె జన్మకు ఆంధ్ర చోడవంశములలోనివాడనియు, పూర్వచాళుక్య రాజవంశమునకు పామంతులుగను, దండవాళులుగను, మాండలికులుగను ఉండి ఊడిగముసలిపిన రేనాటి, వెలనాటి, పార్తసినాటి, అత్తిలినాటి చోడవంశములలో నొకజానికి సంబంధించినవాడనియు మాత్రము హింపవచ్చును. † ప్రసిద్ధరాజమృదు గానికారణమున నామెజనకునిపే రెచ్చటను తెలుపబడియుండలేదు.

విమలాదిత్యునకు కుందనాంబాదేవివలన రాజరాజు, మేడవమహాదేవివలన విజయాదిత్యుడును ఇరువురు కుమారులు గల్గిరి. వీరిరువురిలో రాజరాజు అగ్రజుడైనట్లు, వన్నియ, ఆంధ్రమహాభారతమునందు “విమలాదిత్యాగ్రతమాజ” ‡ యని సంబోధించుటవలన స్పష్టమగుచున్నది. విజయాదిత్యుడు పూర్వచాళుక్యన్వయ చరిత్రమున సప్తమవిజయాదిత్యుడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు.

* కొంద రేదంపవత్సరములే యని వాదింతురు. అట్లునుటకు హేతువు లున్నవి. అవివయము చర్చనీయాంశము. కాదు గావున నిచ్చట మనకు అప్రస్తుతము.

† సప్తమవిజయాదిత్యుని ర్యాలి కాసనములోని వాక్యము లీయదాహకు గౌరణములు. ఈవిజయాదిత్యుని భార్య మాలవమహాదేవి సూర్యవంశజుడును, చోడాన్వయుడునగు అచంటనూరపరాజాతనయ యని తెలుపబడినది. (చూడుము: ఏషియాటికం రిపోర్టు, ౧౯౨౪-౧౯౨౩-౨౪ సం॥ తామ్రకాసనము.)

‡ అదివర్యము, అశ్వా. ౪, ప. ౭౪.

తృప్తిమతశాసనాలము శ్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సం
వత్సరమున రాజరాజు వేంగీమహా సామ్రాజ్యమునకు
పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. అనాడు వేంగీరాజ్యము ఉత్తర
మున వికాఖపట్టణమండలములోని చీపురుపల్లి ప్రాంతము
వలకును, పశ్చిమమున విందుమిందుగా ఓరుగంటి
(ఓరుగల్లు అప్పటికి లేదు.) ప్రాంతమువలకును, పశ్చిమ
మున నెల్లూరి ప్రాంతమువలకును వ్యాపించియుండెను.
రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయిన కాల మిక్రిందిలిగియుగా
నా రాజేంద్రుని సందమపూర్ణిశాసనమున వర్ణింప
బడినది.*

“య స్సమవంశతిలకః శకవత్సరేషు
వేదాంబురాశి నిధివర్తిః పింహశేఽర్కైః;
కృష్ణద్వితీయదివస్సోత్తర భాద్రికాయాం
వారే సుశో వ్యూడిజలగ్న వరే ఽభిషిక్తుః.”

శకవత్సరములు (వేద-ర, అంబు-ర, రాశి-ర)-
౯౪౪ కాగా, పింహరాశియందు మార్గశిరసున్న (పింహ
మాసము లేక) పౌరమాస శ్రావణమాసమున (ఇది చాంద్ర
మాస భాద్రపద మాసము), కృష్ణపక్షద్వితీయాగురువార
మున ఉత్తర భాద్రపదాక్షత్రమున కులాలగ్న మునందు
సోమవంశతిలకడైన రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.
తొలితీయం, వారమును పరిగా శ్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సంవ
త్సరము ఆగష్టు నెల ౧౬-వ తేది గురువారమునకు పరి
పొవుచున్నది. అది పౌరమాస శ్రావణమాసము గావున
కులాలగ్న ము ఇందుమిందుగా పరిగంటల ప్రాదైక్య
సప్తతికి ప్రవేశించును. కావున రాజరాజుపట్టాభిషేక
సమయము ఉదయము ౧౦, ౧౧ గంటలనడుమ అగు
చున్నది.

ఈమహారాజు ఎప్పుడు జనన మొందెనో తెలియ
రాదు. ఇతడు పట్టాభిషిక్తుడయి నలుబదియొక్క సంవ
త్సరములు పాలించెనని తరువాతిరాజుల శాసనములు
వక్కాణించుచున్నవి గావున, సింహాసన మెక్కినవాటి
కిరెనికి సుమారు పదునేడు, పదునెనిమిదివర్ష ములప్రాయ
ముండనని యూహింపవచ్చును. ఈయూహకు గావం
సిన సాధనసంపత్తి కొద్దిగా మన్నది. రాజరాజు పెన
తండ్రి మొదటశక్తివర్మ రాజ్యపాలన మారంభించినతరు
వాత చోళులకును, చాళుక్యులకును సంబంధరాంధవ్య
ములు కలిసియుండును. శక్తివర్మరాజ్యరంధకాలము
ఇందుమిందుగా శ్రీ. శ. ౯౯౯, లేక ౧౦౦౦ అగు
చున్నది. శక్తివర్మచే నోటుబడిన చోళరాజరాజు,
వేంగీకునితో వెయ్యియు, రాంధవ్యముమాడ తనకు
శ్రేయస్కరములని యెంచి శ్రీ. శ. ౧౦౦౨-వ సంవ
త్సరప్రాంతముననో, ఇందుక తరువాతనో తనమామకు
కుండవాంబును యువరాజుగా మన్న నిమలాదిత్యుని
కిచ్చి వివాహము చేసియుండెను.† అందువలన రాజ
రాజుజననము శ్రీ. శ. ౧౦౦౩, లేక ౧౦౦౪ సంవత్సర
ప్రాంతమున గావచ్చును.

రాజరాజు మేనల్లికపురావీని తండ్రివలెనే చోళ
రాజకవ్యమ వివాహమాడెను. ఈవివాహముమాడ పట్టా
భిషేకశాసనాలమే జరిగినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈతని
పట్టపురాజి రాజేంద్రచోళదేవుని మామగు అయ్యంగ
దేవి.‡

విమలాదిత్యునిమరణాంతరము సవరిపొవుచున్న
వేంగీచాళుక్యులచొడిబంధుత్వమునురాజేంద్రచోడులమా
జుడు రాజాధిరాజు రాజనీతిజ్ఞుడు గావున నీవివాహము

* విగ్రహానియా ఇండికా, ౪ సంపుటము, పుటలు ౩౦౦. పంక్తులు ౫౪-౫౫. రాజరాజు, నన్న పార్థునికి
సహాధ్యాయుడు, పరమమిత్రుడను అను వారాయణగోటువకు సందమపూండ్రి గ్రామమును సర్వకరపరిహార
ముగా నగ్రహారము చేసి దాన మిచ్చెను. ఈ శాసనమును రచించినది నన్న యభిప్రాయమగును.

† విమలాదిత్యుడు చెనపెట్టబడినట్లును, చెఱలో నున్న కాలమున చోళరాజునుమావీని పెండ్లియాడినట్లును
అపూర్వగాగమ కల్పించిన రాయలవాదరు వి. వెంకయ్యగారివ్రాతలు అవిశ్వసనీయములు, ప్రమాదరహితములు.
వారు పొరబడి యట్లు వ్రాసియుండిరి.

‡ తంబాళూరియందు వెలసిన రాజరాజేశ్వరుని (బృహదీశ్వరుడని యిప్పటిపేరు) భార్య పార్వతి యచోట
అయ్యంగదేవియని పరగనుచున్నది. రాజేంద్రచోడుడు తనకుమారిలకు కులదైవముయొక్క పే రిడినాడు.

చేసి మరల బలపఱచెను. ఇందువలన వారెవరికి పశ్చిమ చాళుక్యులతోడి నిరంతరయుద్ధములందు కావలసినంత సాహాయ్యమును, ఏకాగ్రతయు నొక్కసారి కుదిరెను. రాజరాజు సింహాసనమెక్కునాటికి చోళులు పశ్చిమ చాళుక్యులతో నిడివఱకు సంపాదించుకొన్న గంగవాడి, నోలంబాడి మున్నగువాటిని నిలువఁజెట్టుకొనుటకు భోరారావోరి భోరాదులు నెడతెరపి లేకయుండిరి. మహాపరాక్రమకారియు, మహాబలసంపన్నుడు పగు రాజేంద్రచోళదేవుడు (గంగైకాండపు) నవ్వుటికి మర యెందులచేపశ్చిమచాళుక్యుభూపతి ఇమ్మడిజయసేంహాదు మరల నొకసారి విజృంభించి, అపకృతరాజ్యసీమలను అధికారమును సంపాదించుటకు గట్టిగా ప్రయత్నము చేయఁపొగెను. రాజేంద్రచోళదేవుడు తాను మరచిందిన పిదప నెట్లయిన పశ్చిమచాళుక్యులు చెలరేగుదురని భయముగలిగియే, వేంగీకులతో సంబంధమును పదిలపఱచిన లది, తనయుల హెచ్చరించి ప్రాణముల విడిచెను. ఈచాళుక్యచోళసమ్మేళనము చోళుల కత్యంతోపకారియు, వేంగీకులు అనతికాలమున తీరించుటకు కారణము నై పరిణమించెను. రాజరాజుమరణానంతరము క్రమక్రమముగా వేంగీదేశమున చాళుక్యుల ప్రాధిపత్యము సన్నగిలిపోయెను. వేంగీ చాళుక్యుల సంబంధమున చోళులకు మహోచ్చ దేశ ప్రాప్తిం చెను. ఈచాళుక్యచోళ సమ్మేళనమువలన పశ్చిమచాళుక్యుల విజృంభణము అరికట్టబడెను. వేంగీకులు తఱచుగా చోళులతో కలిసి పశ్చిమచాళుక్యులపైకి యుద్ధమునకు బోవుచుండినకారణమున వేంగీచాళుక్య రాజ్యము పశ్చిమచాళుక్యులకు ప్రక్కలోని బల్లెమువలె నుండెను.

తాత ముత్రాలవలె రాజరాజు ప్రకృతిబలసంపన్నుడగు, పరాక్రమకారియు, మహాయోధుడు నై యుండెను. అతడేకేక సంగ్రామరంగములందు విజయ శ్రీప్రముదాక్రితుడై కీర్తిగన్నాడు. నన్నపార్థు డీతని పలుపార్లు గంభీరముగా వర్ణించినాడు. అతడు “రాజ రాజును నిజభూబద్రికమదితారాతిరాజునహుండు”, “అపరాజిత భూభిక్షాకృపాధారాజులకాంతకాత్రవ పరాసుండు”, “భోరారాజునుఖోష స్థిరజయప్రమరాశిత

బాహుచండుడు”, “నిస్తేజితవైరినీరుండు”, “నిశా గ్రాణివిజయుండు”, “భోరారి మదకుంభికుంభవిదా రణదారులకృపాణ పక్షిణాహుండు”, “రిపుప్రళయ ప్రతాపుడు” అని బహువిధముల ప్రశంసించి సంతోషించి యున్నాడు. నన్నియు తన ప్రభువును గంభీరముగా నిర్ణయముగా పొగడినాడు. కాని బట్టువలె దుర్బిచేసియుండ లేదు. నన్నియు వ్రాతలు నిరర్థకములు గావని చెరికివచ్చిన యాకాలపు చారిత్రికాంశములు మహాహర్షముగ జాటుచున్నవి.

రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయిననాటికి వివాహము కాలేదు; సంతానము లేదు. కావున చాళుక్యరాజ వంశపు మర్యాద సమసరించి, సవతితమ్ముడు, విజయా దిక్కుని యువరాజుగా పట్టము గట్టియుండవచ్చును. కాని యాయన్నదమ్ముల కిరువురకు సంతకా పౌత్రాశ్రమము వర్ధిల్లిపట్టు శనించుడు. ఉభయలనకును సాహార్యము లేకుండపోవుటకు ఉభయు లేకోదరులు గాకపోవుట యొక కారణము కాదు. ఇతర కారణము లేన్నియున్నను రాజ్యకాంక్ష బలవత్తరమై యుండును. తనతమ్మునికి రాజ్యకాంక్ష యుండినట్లు, రాజరాజు అనుమానించి యుండినట్లగపడెను. యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడై విజయా దిక్కుడు కొంతకాలము అన్నతో గలిసి ఆంధ్రమహిమండులమును పాలించియుండెను. అంత తలవనితలంపుగ నొకవై పరిత్యము జాలిల్లెను. పట్టాభిషిక్తుడైనదిమిదలు రాజరాజు తఱచుగా పశ్చిమచాళుక్యులయొడికి, చోళ రాజులకు సహాయార్థముగా యుద్ధములకు బోవుచుండినట్లగపడును. క్రీ. శ. ౧౦౨౨-౧౦౨౮ సంవత్సరముల నడుమనే చోళులు పశ్చిమచాళుక్యుల యొత్తిడి కాగ జాలక, సంపాదించుకొన్న గంగవాడి, నోలంబాడి రాజ్యములను పోగొట్టుకొనిరి. ఈచోళ-చాళుక్యసంగ్రామములందు రాజరాజు తన బావమఱులకు సాహాయ్యముగా బోవుచు, వేంగీరాజ్యమును పాలించుటకు యువ రాజు విజయాదిక్కుని నిలుమించియుండునని యూహింపవచ్చును. రాజరాజు దేశమున లేనపుడు, రాజ్యభార మంతయు తనపై నున్నపుడు యువరాజు విజయాదిక్కుని హృదయ శ్రేయస్సులందు తాను మహారాజు గావలయు

నన్ను కోరిక మొలకెత్తి విజృంభించియుండును. వేంగీ రాష్ట్రమున గాని, రాజధానియందు గాని లేన ప్రయత్నములు కొనసాగవని కాబోలు, విజయాదిత్యుడు దేవ రాష్ట్రానికిలింగరాష్ట్రములందు ప్రయత్నములు చేయ సాగెను. ఇందులకు ప్రమాణముగ విడిచిల లభించిన విజయాదిత్యుని పాములవాక తామ్రకాసములలోని యీ క్రిందివాక్యములు గానుపించుచున్నవి.

* ఆంధ్రదేశ చారిత్రకపరిశోధకసంఘమువారి ఇంగ్లీషు త్రైమాసిక పత్రిక సం. 30.

“తద్య ముమ్మడిగిముగను నుతి కృత
మతి ర్మహారాజ రాజావ్యయో
రాజా ద్వాదశాబ్దాన్ ధరా మహాన్”

“తం రాజరాజస్యపతిం నిఘాట్యు ఘం
ప్రపన్య విజయాదిత్యధూపః
విమలాదిత్యతనూజ్యుర్దైవమాతురో
గృహీ ద్రాజ్యమ్.

“త్రిమా న్యాకే సమాపే ద్యుగిమనిధిమితే
కకిణి కకకాంశో

కుద్ధాత్మా కుద్ధపంచమ్యుదితిమతినీ
నూయకాభే కౌయకాభి;

కన్యాలక్ష్మిని ధన్యో శశికులతిలకో రాజ
మూర్త్యాంఽదే నూమ

వేణంగీపాత్రాజ్యపట్టం స్పృ వహతి విజ
యా దిత్యధూపః ప్రతాపే.”

వైవాక్యములు చిత్రములయిన చరిత్రాంశములను ప్రకటించుచున్నవి. వీటిని చూచుచు మన మెఱుగము. “ముమ్మడిగిముగని వాహంతరముగల విమలాదిత్యునకు రాజరా జను కుమారుడు గలడు. ఆతడు మహారాజువల వితో పండ్రెండువర్షములు ధరాపాలనము గావించెను. సిద్ధ ఆరాజరాజయొక్క సవరిసోదరుడు విజయాదిత్య ధూపతి, అన్నను బలాత్కరముగ దేశమునుండి వెడల గొట్టి రాజ్యము నవహరించెను. ఆదిజయాదిత్యధూపతి

శకవర్షములు (ద్యౌక్ = 2, ఇమ = 2, నిధి = 2 లు కూడిన) ౯౫౭ కాగా, కూర్మము కర్కాటకాంశమును పొందియుండగా, అనగా పౌరమాస ఆషాఢమాసము లేక చాంద్రమానక్రామణమాసమున శుద్ధపంచమీ గురువా రమునాడు వంద్రుడుపూస్తానక్కతమం దుండగా, కన్యా లక్ష్మిమందు రాజమూర్త్యాంఽదే (విమలాదిత్యుని) నూమడును ప్రతాపియు, శశికులతిలకుడు, ధన్యము నగు విజయాదిత్య ధూపతి వేంగీపాత్రాజ్యమునకు పట్టము గట్టుకొనెను,” అని వైవాక్యవాక్యములందలి విషయము. చారిత్రాసాధక శకవర్షములు ౯౫౭-వ సంవత్సరమునకు సరిగా రాజరాజ సింహాసన మెక్కిన ఎనిమిదవ ఏటనున్నది. అట్లయి నచో రాజరాజ ఇంకను రాజ్యముచేయుచుండగానే, యాతనివి జయరాజ్యకాలము ఎనిమిదిఏండ్లు నిండినందుక పూర్వము ఆతనిసవరితమ్ముడు విజయాదిత్యుడు అన్నపై తిరుగుబాటువలించి తానే మహారాజుని, వేంగీపాత్రా జ్యమునకు పట్టాభిషేకము చేసికొన్నాడని స్పష్టముగు చున్నది. ఈ శకవర్షములు ౯౫౭, పౌరమాస ఆషాఢ శుద్ధపంచమీ గురువారము సరిగా శ్రీ. శ. ౧౦౩౦ సం వత్సరము జూలయి ౮-వ లేదీ సరిపోవుచున్నది. కర్కాటకమాసమున కన్యాలక్ష్మి ము గావున పట్టాభిషేకము ఉదయము ఎనిమిది తొమ్మిదిగంటలనగును జరగియుండును.

వైవాక్యవాంశములబట్టి విజయాదిత్యుడు రాజ ప్రాసాదు తంపెట్టి రాజ్యకాంక్షతో పట్టాభిషేకము గావించుకొని యన్నతో నహారాత్రములు నాలు గెండ్లు పోరాడి యోడించినాడని తోచక మానదు. యువరాజుగా నున్న విజయాదిత్యుడు తిరుగుబాటు గావించి పట్టాభిషేక్తు డయినకాలమందు రాజరాజ పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యసీమలందు యుద్ధములు చేయుచు దేశాంతరగతుడై యుండునని యూహింపవచ్చును. తమ్ముని తిరుగుబాటు వినిసంతోషే రాజరాజ స్వదేశము నకు నురలి, విజయాదిత్యుని శిక్షించుటకు విశ్వప్రయ త్నములు చేసియుండును. అంతటనుండి నాలుగేండ్లును యుద్ధములతోడను, జయోపజయములతో గడచి

* విమలాదిత్యునికి ముమ్మడిగిముగని వాహంతరము కలదు.

పోయెను. ఈవఱకు రాజరాజు పరిపాలన సంవత్సరములు పండ్రెండు గడించిన కొద్దిరోజులకు విజయాదిత్యుడు అన్న తోడించి బలాత్కారముగా రాజ్యాధికారమును లాగుకొనెను. ఈతిరుగుబాటునకును, స్వామిద్రోహమునకు పురికొల్పుటకును, విజయాదిత్యునికి, అదివఱకే యుండిన రాజ్యకాంక్షతోపాటు పశ్చిమచాళుక్యుల ప్రోత్సాహము ప్రధానకారణము గావచ్చును. రాజరాజు వలన ఒత్తిడి కలుగుచుండుటచే పశ్చిమచాళుక్యు లాతని రాజ్య లోలసిండుకొనుటకు విజయాదిత్యుని ఇట్టి రాజద్రోహమునకు బురికొల్పియుండును. మరియు కొంత సహాయముపూడ చేసియుండురని విశ్వసింపవచ్చును.

విజయాదిత్యుని కీ తిరుగుబాటునందును, పిమ్మట రాజ్యాధిపత్యమునందును, రాజరాజును దేశమునుండి వెడలనడచుటయందును, నాగకులధూషణమును, మలయభ్రాష్టరతరువాదించుటను, మేఘగిరినాగుడును, భీమధూపాలని తనయుడు నగు చామరాజు తోడ్పడి యుండెను. అతడు మిక్కిలి స్వామిభక్తిపరాయణుడై కృత్జిగియై, విజయాదిత్యునకు బానుబియ్యె నిలిచి రాజ్యమును సంపాదించిపెట్టెను. ఈవిషయమును విజయాదిత్యుడు తన హేములవాకకాననమునందే తెలిసియున్నాడు. పూర్వోదాహృతప్రమాణము. చామరాజు సామంతరాజవంశమునకు తెండిన దండనాయకులలో నొకడు. ఈతనితోపాటు ఇతనితండ్రి భీమరాజుపూర్వ విజయాదిత్యునికి యుద్ధములందు సాహాయ్యము చేసి, ప్రభువుచే సన్మానము లందకపూర్వమే విధివగుడై మరణించినట్లు పై కాననవాక్యములందు కన్పట్టుచున్నది. చామరాజు, భీమధూపాలనవంటి సామంతదండాధిపతులందరితో ఈదాయాదుల కలహమునందు స్వామిద్రోహియైన విజయాదిత్యుని పక్ష మవలంబించి పృథ్వీమంజునకును ప్రవర్తించియుండును. ఇట్టిదాయాదులవైరము, స్వామిద్రోహము పూర్వచాళుక్యరాజవర్తిత్రమందు త్రోవ విషయములు కావు. విజయాదిత్యుడు చామ

రాజు చేసిన సహాయమునకు మిగుల సంతోషించి విజయాదిత్యుధూపతి కొంపాలొంగుగ్రామమును సర్వశరపరిహారముగా నగ్రహారము గావించి ఒకానొక ఉత్తరాయణసంక్రాంతివాడు దానముచేసెను. అగ్రహారము తోపాటు పండ్రెండుగ్రామములపై నాధిపత్యము నిచ్చెను. * దత్తగ్రామ మేవిషయములోనిదో తెలుపబడలేదు. కాని, కాననము లభించిన హేములవాక గునికి సమీపమున నుండుటబట్టి యది దేవరాష్ట్రములోనిదని యూహింపవచ్చును. దేవరాష్ట్ర మిప్పటి విశాఖపట్టణ మండలమునకు బూర్వపుడేను. చామరాజు నాగకులధూషణుడని ప్రశంసించబడియుండుటచేత నాగవంశీయుడనుట స్పష్టము. ఆకాలమున జయపుర, బస్తరు రాజ్యములు త్రికలింగనామమున బరగుచు సింధువాటి వంశీయులని చెప్పుకొన్న నాగకులజలగు తత్త్రియరాజవంశముచే పరిపాలింపబడుచుండెను.† త్రికలింగదేశము మలయప్రాంతముయియుండి మలయమని పిలువబడుచుండెను.‡ చామరాజు మలయభ్రాష్టరుడనియు, మేఘగిరినాగుడనియు, నాగకులధూషణుడనియు వర్ణింపబడి యుండుటబట్టి, యతడు త్రికలింగరాజవంశములోనివాడని స్ఫురించుచున్నది. విజయాదిత్యుడు యువరాజుగా నుండినకాలమున కలింగదేశములోని దేవరాష్ట్రాధిపతియమలను పరిపాలించుచుండి యవకాశము లభించిన వెంటనే యచ్చటిసామంతకూండలకుల కహాయమున తిరుగుబాటువారింపినట్లు ఈచామరాజువృత్తాంతమునుబట్టి యూహింపవచ్చును.

సవరియన్నతోడి పోరునందు విజయాదిత్యునకు దుర్భాగముల మాండలికులు గాక శత్రురాజులుపూడ సహాయము చేసి పురికొల్పియుండురని యావఱకే నూచించితిమి. రాజరాజయొక్క పరాక్రమధాటి కాగజాలక యాతని వెట్లయిన వందలం నుద్దేశముతోడను, వేంగీకులవలన నింకెచ్చటికిని రాధ కలుగకుండ చేసికొను తలంపుతోడను, రాజరాజు తనమీదికి దండెత్తిరాకుండ

* పూర్వోదాహృతప్రమాణము, † పిమ్మటాధీయో ఇండికా, సం. ౯, పుటలుగలది మొదలు. ‡ ఆప్రాంతమున కిప్పటికి మలయమని వ్యవహారము గలదు.

సరి చ ర్య
చిత్రకారుడు: శ్రీ రత్నాక్షర రామారావుగారు, వి. ఏ., వి. గార

పోవుటకును పశ్చిమచాగుకన్యగూపతి యిమ్ముడిజయ
సింహుడు విజయాదిత్యుని మనోదౌర్బల్యమును కనిపెట్టి
అన్నపై తిరుగుబాటు చేయుటకు పురికొల్పియుండును.
ఈయూహ నిజమైయుండు ననుట కొకయవకాశము
మాడ గలదు. అదివఱ కెనివిదేండ్లనుండి ప్రజారంజక
ముగ పాలించుచుండిన రాజరాజనరేంద్రునిపై రాజ
ద్రోహము తలపెట్టుటకు ప్రజలకు గాని, సామంతులందఱ
లికులకు గాని కారణ ముండినట్లగువఱదు. ఆనూయా
వైరావలములచే క్రంగి కుమిలిపోవుచున్న పరరాజులు
పనిబూని రాజరాజవిజయాదిత్యులనడుమ ద్రోహమునకు
పురికొల్పియుండును. ఇట్టి విపరీతవిప్లవము రాజరాజ
పరోక్షమందు గాని జరుగజాలదు. దేశమునందు
రాజరాజే యుండినచో తమ్ముని రాజద్రోహమును,
తిరుగుబాటును నులభముగ వణదివేసియుండును.
ఆతడు దేశాంతరగతుడై యుండుట యుద్ధముగా
నెంచి విజయాదిత్యుడు తానే మహారాజునని ప్రకటించి
పట్టాభిషేకము చేసికొనెను. రాజరాజిట్టిద్రోహము
తమ్ముడు చేయజాలవని కలనైన తలపఱచెను. పశ్చిమ
చాగుకన్యలే యీరాజద్రోహమును బురికొల్పి యుండు
రనుటకు మరియొక ప్రబలప్రమాణముమాడ కలదు. దక్షి

గమున చోళభూపతి రాజాధిరాజ మవరాజరాజనకు
మేనమామది. అప్పటికి కొంతకాలముక్రిందటనే యాతడు
తనచెలియలు అమ్మంగదేవి నిచ్చి పరిణయము గావించి
పూర్వపురుగుత్వమును పదిలపఱచి రాజరాజనోడి
నెయ్యము నాధారము చేసికొని జాతివైరులను పశ్చిమ
చాగుకన్యలతో వైరముపొందిన నిశ్చయించుకొనెను.
కావున రాజరాజుపై స్వార్థద్రోహమును తలపెట్టించి
ప్రోత్సహించినది చోళరాజేంద్రదేవుడు కావలదు.

మరియు, ఉత్తరమున కళింగమునందు మాడవ
వజ్రహస్తదేవుడు - రాజరాజనకు సమకాలికుడు - పరి
పాలించుచుండెను. విమలాదిత్యునికాలమువఱకు కళింగా
ధీకులు వేంగీనల్లభులకు కప్పములు గట్టుచున్నట్లు కానన
ములవలన చెలియుచున్నది. విమలాదిత్యుని మరణానంత
రమో, రాజరాజు సింహాసన మెక్కిన కొంతకాలమునకో
కళింగము వేంగీశ్వరుని ధిక్కరించి కప్పముగట్టుట మాని
నట్లు గానువించును. ఆకారణమువలనగూడ కావచ్చును,
ముమ్మడివజ్రహస్తదేవుడు స్వార్థపరాయణుడై అన్నపై
తిరుగుబడుటకు విజయాదిత్యుని ప్రోత్సహించియుండును
అని విశ్వసింపవచ్చును. (సశేషము.)

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యేక ఉత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ చిహ్నమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ తేదీ లోపల అందకపోయిన యెడల పెంటనే తిపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—మేనేజరు, 'భారతి.'

లే

నలసోనలై కవుల తీయని వాఝరి తా స్రవించె, గం
ధానిలహృద్యమై, సహృదయాంతరమం దొకయింత నాడు; నే
డో, నవకావ్యకల్పనఁ గడుకొ యశ మంది, సమస్తధారుణం
బూనికఁ ద్వత్కవిత్వరసపూరనిమగ్న మొనర్చి తింపుగన్.

౨

నీకవితారసంపు హృది నిండిన యీ ప్రకృతిం దలంచి, యె
తో కమనీయగీతికలతో నివదించి, రసోచితంబు లా
యాకళలందుఁ జొన్చి, రచనాలఘుపాండితిఁ జిత్రసంపదక
లోకము కిత్తువంట, బుధలోకము మెచ్చ, రవీంద్ర! వేడుకన్.

౩

పూని, తపస్సు చేసి మును పొందిన మానుల జ్ఞానరాశి నీ
లోన జిలిన, చిన్నకథలో నిముడంగ రచించునట్లు నం
ధానముచేసి నీకవిత! దాన మహత్తరనీతిమార్గశ్ర
ద్ధానియతిఁ ప్రజాలి సతతమ్ము పఠించు కథాసమూహముల్.

౪

ఓయి కళావితారద! రవోద్గతమంజులగానశాస్త్రపుం
దీయనిభావజాలములతీరును పశ్చిమఖండవాసు లో
హో యనఁ జెప్పి, భారతమహోన్నతగానకళారహస్యప్ర
జ్ఞాయుతుఁ డన్న పే ర్వడసినావు సమస్తదిశాంతభూములన్.

౫

నీ వొకసార్వభౌమగణనీయ మహోన్నతదిగ్విశాలనం
భావనఁ బ్రాచ్యపశ్చిమవిభాగములం దతిమాత్ర మంది, స్వే
చ్ఛావిధి లేక మాటువడసాగిన భారతకీర్తిచంద్రికా
ధావితనవ్యమంగళవితాసముఁ గట్టఁగసాగినా వహా!

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు

దక్షిణ హిందూదేశమున పండితులలో నగ్నగణ్యులై పదునెనిమిదిభాషలు నేర్చి, 'విజాగాడ కళా నాఠు' లని ప్రసిద్ధిగాంచి, విద్యార్థి కామధేనువుగా భాసిల్లి, హైలాలకీ-ప్రభుప్రభులై, ఆర్యుడనిడ-హైలాలకీ-గ్రంథ అంధ్రశబ్దరత్న తమిళశబ్దరత్న అర్థాను స్వారతత్వాని వ్యాకరణకర్తయు, అధిష్ఠిత-మహాను ప్రసిద్ధి కాలేక - సంస్కృత మహాపాఠ్యాయత్వ ప్రాచ్యభాషాప్రవచనాధ్యక్షత్వపరులను ఆగు శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు కరము ప్రశంసనీయులు.

ఈ తర ఆర్కాడుజిల్లా (పూర్వము నేలముజిల్లా) లో చేరిన తిరుపత్తూరు తాలూకాలో వేంకటరమణ శాస్త్రిలవారని ధూస్వాములు (మితాదారులు) పునూరు ద్రావిడకాళీయు టుండిరి. వారిపుత్రులైన శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రిలవారు గౌరవ సం॥ మూర్తి ౨౦ లేదన జన్మించిరి. తండ్రిగారు పండితులు, కుమారులను విద్యార్థిభవలంతయు సకలవిధముల పాటుపడుచుండిరి. చిట్టప్రాయమందే శ్రీశాస్త్రిలవారు సంస్కృతమహాపాఠ్యైంధ్రద్రావిడ కర్ణాటభాషలలో అద్భుతమగు జ్ఞానము సంపాదించు కొనిరి. వీరు ప్రశంసమున అంగ్లము నధ్యసించ సులభ ముగా నియ్యోనరైరి. నిర్బంధముగా వీరిచే నాంగ్లము చదివినపరయననీ వీరితండ్రిగారు చాలప్రయత్నించిరి. కాని అది అసాగ్యముగా నుండినందున వాప్రయత్నమును మానుకొనిరి. శాస్త్రిలవారికి బాల్యమునుండియు బలియమగు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ మెదిలి నెక్కినియుండినందున తండ్రి గారికడనుండి అంగ్లము చదివించురని తలచి, ఎవరికిం జెప్పకయే తమగ్రామము వనరి మహరాజునకు విచ్చేసి గీర్వాణవాణీసేవను మతీయు తీవ్రముగ సలంపంకొడింగిరి. దీనింగని వీరితండ్రిగారు కుమారుల ఇష్టానుసారము వారికిం దోడ్పడ మహరాజుం జేరిరి. కొంతకాలమునకు శ్రీ శాస్త్రిలవారే తమకు అంగ్లమునందుకూడ పాండిత్య

మలతనుచో నది మతీయు మేలవితలంచి అంగ్లము నధ్యసించ మొదలిడిరి. త్వరలోనే మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయందు తీర్ణులైరి. తదిథముగా నొకవైపు అంగ్లమును, మతీ యొకవైపు సంస్కృతాదిప్రాచ్యభాషలను చదువుచుండిరి. అప్పటినుండియు శాస్త్రిలవారికి, మార్మభాషను జమలు అంగ్ల భాషావాహినించి మరచుచున్నారనియు, దానిని మాన్య మార్మభాషావిషయమై తీవ్రప్రయత్నము వలసియున్న దనియు, అందులకు తాము పూనుకొనవలయు ననియు గాఢమగు తలం పుండెను. వయసులో చిన్న వారైనను గొప్పవిషయములపై పండితులతో వాదించు చుండువారు.

మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయయిన విదవ శ్రీ శాస్త్రిలవారు, ప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో ఎఫ్.ఏ.; బి. ఏ. (గూర్త) పరీక్షలయందు తీర్ణులైరి. వారికి సంస్కృతమునందుగల పాండిత్యముగని, డాక్టరు ఆపర్టువొర వారు ఏడునెలలు వెలపుపొందగానే, వారికిబదులుగా, ఆ స్థానమున సంస్కృతపండితులుగా వీరిని కళాశాలాధికారులు నియమించిరి. అప్పుడు వీరికి వయసు ౨౭ సం.లు. అచ్చట సంస్కృతోపాఠ్యాయులుగా మన్న యాహుల్పకాలమునందే వీరు ప్రైయధికారుల యభిమానమును సంపాదించగల్గిరి. కళాశాలాధ్యక్షులు థాంసన్ వొర వారు శాస్త్రిలవారిని సంస్కృత-ప్రాశసరుగా నియమించి వేతనము పెచ్చింప ప్రైయధికార్యగ్రంథులకు వ్రాసిరి గాని అది కొనసాగినదికాదు. శ్రీశాస్త్రిలవారు గూర్త సం. వనంబరు ౧౪ లేదే ఆపర్టు గారికి తమస్థానమును వదిలివెదిరి.

కాలవిలంబము నోర్యని శ్రీశాస్త్రిలవారు పెంటనే ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథవితోధనమొనరిడిరి. గూర్త సం.ము మొదలు అట్టిగ్రంథములను నేకరించుచు ఆనంవల్సర్ పే అట్టోబరునెలలో విక్రయార్థమువచ్చిన కొన్నిగ్రంథముల

ప్రధానత్వముం బడసెను. విద్యాకాఖ్యయందును గవర్న మెంటువారికి శాస్త్రులవారు బలతెరంగుల తోడ్పడి యున్నారు. సంస్కృతభాషాపరిక్షకసభాధ్యక్షులుగా మండియ, తమిళము, ఆంధ్రము, కన్నడము, మళయాళము, మొదలవారి ఉపసభలలో సభ్యులుగా మండిరి. గవర్న మెంటువారి పరిక్షలను పెక్కింటిని స్వయముగా విచారించి జరుపుచుండువారు.

శ్రీ శాస్త్రులవారి గ్రంథములనుజించియు, వారు కావించు నితరకార్యముల నుజించియు, మావియర్ విలి యమ్మ, హారిస్ వారై న భౌకాక్ న, డా. హార్లన్, గ్రయ ర్నక్, డా. బర్నల్, కొలంబియవారై న జాక్సన్ మున్న సుదోరలు, ప్రాచ్యభాషాపండితులు మిక్కిలి ప్రశం సించియున్నారు.

శాస్త్రులవారు ౧౮౮౪. సం. 'Notes on Aryan and Dravidian philology' అను గ్రంథముయొక్క మొదటిభాగమును ప్రకటించిరి. ఈగ్రంథమునందు వీరు తమ చిరపరిశోధనఫలములైన విషయములను వ్రాసి యున్నారు. అట్టిపరిశ్రమను అంతరీక్షముగ నాగించి రానివి స్వరూపమునకుం దెచ్చినవారిలో శ్రీ శాస్త్రుల వారే ప్రథములు. శాస్త్రులవారు తమ పరిశ్రమయొక్క ఫలితములను ఇంకను పెక్కుగ్రంథములరూపమున ప్రక టింపయలించిరి. పైగ్రంథమునుగూడ సమగ్రముగా ప్రక టించుటకుమున్నే ౧౮౯౦వార్షి క తేదీన మరణించిరి. లోకులకు మొదటిభాగముమాత్ర మే దక్కినది.

అప్పడప్పకు శాస్త్రులవారు తాము సంకల్పించిన విషయములను చేర్చి 'తమిళశబ్దకత్త్యము' (Tamil philology) అనుగ్రంథమును ప్రకటించిరి. తర్వాత నాంధ్రశబ్దకత్త్యము (తెనుభాగములు), అర్ధానుష్ఠారకత్త్యము అనువ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథములు పండితుల యాదరమునకు పాత్రములై యున్నవి.

అరవమునకు వాక్యయచరిత్రము ముఖ్యముని తలచి తాము అప్పడప్పకు పత్రికలలో ప్రకటించిన విషయముల నన్నిటిని చేర్చి 'Essay on Tamil Literature' అను పేరున ప్రకటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రులవారు అటువిసంతువులను ఆటు భౌమలకు చెందినవానిని సిద్ధముచేయుచుండిరి. అవి ముగింపునకు రానుండగా శాస్త్రులవారు గతించిరి. వీరు ౧౮౯౭ సం. ఏప్రిల్ నెలలో ౧౭ లేదీ జరిగిన ఆంధ్ర కవిపండితసంఘమునకు తాము రాలేమికై చింతించుచు క్రిధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారికి వ్రాసిన లేఖ యందు తమపరిశ్రమలనుజించి నాలుగు పంక్తులు వ్రాసి యున్నారు. పైగ్రంథములగాక శాస్త్రులవారు వ్రాసిన గ్రంథములెన్నియో గవర్న మెంటువారు కోరగా పోక కాలకై పెక్కుగ్రంథముల ననువదించిరి. వారు నిరంతరముపంపుచుండు గ్రంథములపై సభిప్రాయములు వ్రాయు చుండిరి. ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథములకు శోధించుచు విమ ర్శనావ్రాయుచుండిరి. మిక్కిలి ముఖ్యమైన పౌరాణిక సామములనుజించి కొన్ని వ్యాసములను వ్రాసిరి. డాక్టరు

* "Owing to the pressure of official business and other causes, I have not been able to make up my mind to attend.....The objects of the conference have my full sympathy and I shall do what I can for it. I have been engaged in a critical and comparative study of Tamil, Telugu, Kanarese, and Malayalam languages for more than twenty years. I wish to publish a philological dictionary for each of these languages and also for Sanskrit. I have published a grammar for Telugu under the designation of ఆంధ్రశబ్దకత్త్యము and a short treatise on the అర్ధానుష్ఠారము. The Tamil grammar is in the press. By to-day's post I forward to the conference copies of the above books, which I hope the conference will be good enough to accept as my humble quota to the literature and language of the Telugu countries. Any corrections and suggestions from the conference will be most thankfully received."

బర్మల దొరవారి నిఘంటువునకు వ్యాస మొకదానిని వ్రాసిరి.

శ్రీశేషగిరికాస్తులవారు సంగీతమందు అపార పాండిత్యముగలవారు. వారికి కర్ణాటకసంగీతప్రాసీ భాషో పీయపంగీతములందు మాటలియందును సమాప్త ప్రజ్ఞకలదు. ఆకాలమున (వేటికి ముప్పదియైదు సంవత్సరములకు పూర్వము) సంగీతసమాజముకట్టి ప్రశ్నోక్తము విశోషియ పండితులచే జరుపబడుచుండెడిది. అందు కాస్తులవా రొకలే హైందవసభ్యులుగా మండిరి. వీరు పైమూడు పద్ధతుల తారతమ్యముల నెఱిగినవారు. గావునను, అందు పరిశ్రమ నల్పినవారుగావునను, ఆకాలమునందు విశ్వ విద్యాలయమున సంగీతము లేనందునను గవర్న మెంటువారి తరపున డైరెక్టరుగారు కాస్తులవారిని కోరగా కాస్తుల వారు సంగీత ప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున ప్రారంభిం చుటకై విషయసంగ్రహణికములను వ్రాసి గవర్న మెంటు వారికి పంపిరి. ఇంతలో నుత్పాతమువలె వారి మరణము ఆయుష్ష్యమును నూర్చివెచ్చెను. వీరి తర్వాత వచ్చిన డాక్టర్ బోరన్ గారికి ఇందు క్రొత్తలేమిదే నీయుష్ష్యమును అడుగంటి వేటికాలమునకు మరల వ్రేకవచ్చినది. శ్రీ కాస్తులవారే ఇంకను కొన్ని సంవత్సరము లుండిరేని నేడు ప్రారంభింపబడిన సంగీత ప్రవచనము విశ్వ విద్యాలయమున వాడే ప్రారంభింపబడియుండును.

శ్రీకాస్తులవారియింట నిరంతరము విద్యార్థినోద ములు జరుగుచుండెడివి. వీరి కుటుంబములో కాస్తుల వారి అన్న గారగు శ్రీకృష్ణయ్యగారును, వారితమ్ములగు శ్రీరామచంద్రయ్యగారును, వేంకటేశ్వరకాస్త్రిగారును సంగీతవిద్వాంసులు. అందు వేంకటేశ్వరకాస్తులవారు శేషగిరికాస్తులవారితో అన్ని విధముల సమానులు; సంగీతమునందు గ్రంథములు వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వారిలో ప్రస్తుతింపబడినది సంగీతస్వయంతోధిని. శేష గిరికాస్తులవారిచే సంగీతవిద్వాంసులేమి, తదితరులేమి నిరంతరము బహుశక్యకు లగుచుండిరి. నాట్యాధికము

లలో ఒడ్డులు కాస్తులవారిని మొదట మెప్పించినవేగాని సభలలో తమవిద్య చూపువారుకారు. ఇట్టివారిని పరీక్షించుటకుందు కాస్తులవారి బుద్ధి కుకాగ్రసమ్యక్తము. భారతకాస్త్రిము వారికి కరతలామలకము. కాస్తులవారి యింట లక్ష్మీనరస్వతులు కలసి మెలసి వాసముచేయు చుండిరి. అగంతుకులు వారియింట నిరంతరము బహు శక్యకు లగుచుండిరి. లేనివారిని మానములవరకును తమ యింటనే యుంచుకొని పోషించిన వయోధ్యైవ్యుల యిలు కాస్తులవారు. వెక్కుపండితులకు మార్గదర్శకు లై హితోపదేశములం గానించివారు. ఆంధ్రకవిపండిత సంఘములలో నొకదాని కధ్యక్షులై, అచ్చటి పండితుల మార్గదర్శకులగుచి, పండితులు జ్ఞానువులై మెలంగ వలయునని నెలవిచ్చిరి.

శ్రీశేషగిరికాస్తులవారింగూర్చి వారికి ఆప్త మిత్రులును, నిరంతరము వారిగోష్ఠిలో మెలగినవారును, అస్పృశ్యతామహాలును అగు బ్రహ్మశ్రీ, కళాప్రపూర్ణ, మహాపాధ్యాయ, వేదము వేంకటరాయకాస్తులగారు తమ యుషానాటకమును వారికి అంకితము గానించునెడ ముద్రించిన ప్రశంసావాక్యములు — “ఈనాటకమును విజాగానకళా నారదులను, సాంగవేదములం దిక్షితులును, పర్యవర్తనములందునదిష్టులును, సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడకర్తలు మహారాష్ట్రాంగ్లేయ గ్రీకలాటి నాట్యప్ర దేశ భాషాభిజ్ఞులగు జాభిజ్ఞచార్యులెములును, ద్రావిడ భాషా నైలాలకి చిరస్వ ప్రశంసప్రవర్తకులును, మహాన వెసిడెన్సికాలేజీ నైలాలకి ప్రాక్షపభాషా మహాపాధ్యాయులును, బోధనార్థకల్పలబ్ధులును అగు సస్యస్మరై రత్నంబు తారతమ్యముతాదార్ శ్రీయంతి శేషగిరి కాస్తులి ఎమ్. ఏ గారి కీర్తిగూర్తికి నమర్పించి నాడెను.” అని.

ఈవిధముగా నిరంతరము శారదాదేవత నారా ధించిన ఈమహానీయుని, అస్పృశ్యతామహుని నామ భీయము నిరంతరము స్మరణీయును.

మొదటి చిత్రమున నొక చతురమున నాలుగు పిచ్చుకలు చిత్రపటమున్నవి. ఆచతురమున నిడుపుగను, అడ్డుముగను ౧౩ చుక్కలు కలవు; ఒకటవ నంబరు బొమ్మను చూడుడు. రెండవ నంబరు బొమ్మయందు ఆచుక్కలను కలుపు విధానము చూపబడినది.

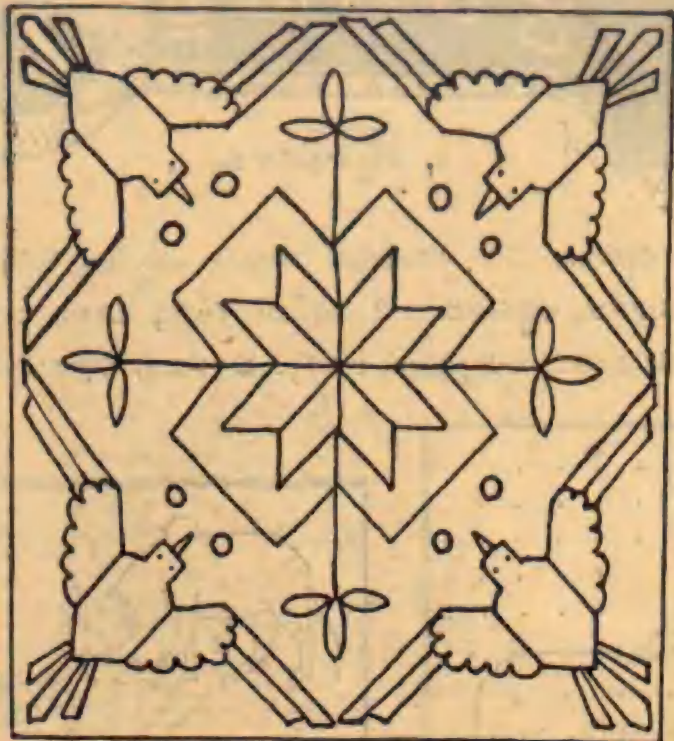

ఇందు చతురమున నాలుగవ భాగము మాత్రము చూపబడినది. మొదట, నడుమ పుష్పమును చిత్రించవలయును. తరువాత పిచ్చుకయొక్క శరీరము, ముక్కు, రెక్కలు చిత్రించవలయును. ఇట్లు శక్తిముగ్గును ముగించవలెను.

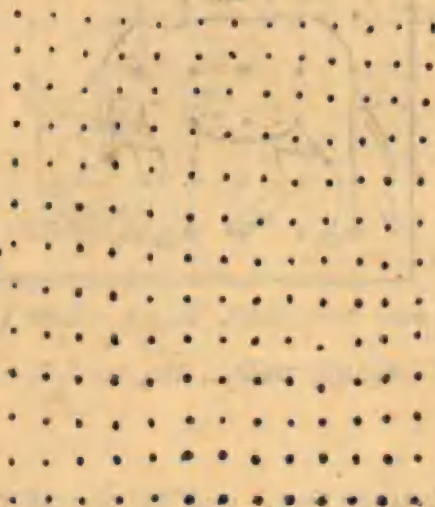
రెండు మూడు చిత్రములందు రెండు ఆశ్రులు కలవు. అందొకటి నిలుచుకొనియున్నది. మేయుచున్నది. బొమ్మయందు చూపిన చుక్కలను, వానిని కలుపురీతిని బాగుగా గమనించి చిత్రమును ముగించవలయును.

No. 1

3

2

1

శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రిలుగారు (తాతవెల్లి మిరదూర్)

మార్షీ (నెమలితోస్తాల్ నౌక నౌక నుండి దృశ్యము)

పరిశోధనావశ్యకత

ఖాదీ పరిశ్రమకు ఉపయోగపడే పత్తిరాబుల విషయమై వెంటనే జరుగవలసియున్న కార్య పరిశోధనలనుగూర్చి వెనుకటివ్యాసమందు కొంత వివరిం పబడియుండెను. ఈవ్యాసమందు ఖాదీ ఉత్పత్తియందు వాడుక చేయుటకుయన్న వేర్వేరుపరికరములను, — అవగా పత్తినిడునురాట్నము, ఏకుబద్ద, వడుకురాట్నము — సాధనములను అభివృద్ధిచేయుటకుగాను ఖాదీ ఆభిమానులచే జరుపవలసిన పరిశోధనలను క్లృప్తముగా వివరించెదను. హిందూదేశమందరి లక్షలకొద్దిగ్రామములందు అవాదిగా ఈసామగ్రియు, సాధనములును వాడుకయందున్నవి. నేటి అవసరమును గుర్తించి, యీపరికరములను మార్పు చేయుటయు, విధానములను సవరించుటయు అత్యంత వశ్యకము.

పత్తిరాట్నము

ఆంగ్లదేశమందు పత్తిని విడుచుటకు పత్తిరాట్నమును వాడుక చేయుదురు. ఈప్రాంతములయందరి పల్లెటూళ్లను చూచినవారందరికిని సువ్యులగానుగయొక్క 'సంగీరము', పత్తిరాట్నముయొక్క 'కిట్టు'ను ఎన్నటికిని మరుపునకు రావు. మంచిపత్తిరాట్నమున కుండ వలసినగుణము లేవనగా : ౧. గింజకంటియున్న చూడి సంతటిని గింజమండి పూర్తిగా నేరుచేయుట; ౨. గింజ చిరుకకుండునటులను, రేచులు నలిగిపోకుండునటులను, తునుకలు కాకుండగను నిడుచుట; ౩. పత్తిరాట్నముపై జీవనోపాధి కాధారపడెదవారికి హరి కిట్టుట. ఈమాదు అంశములనుపట్టి విచారించినయెడల సామాన్యముగా వాడుకలోనున్న పత్తిరాట్నము మిక్కిలి వెనుకబడి యున్నదిని ఒప్పుకొనక తప్పదు. పల్లెటూళ్లయందు నిడిచిన పత్తిని నునము పరిశీలించినయెడల, (అందు వెత్త చెవారము గాక) నలిగిపోయిన గింజలు విస్తారముగా

నుండుట కనపడును. పల్లెటూరివడ్రంగి యీరాట్నములను ఇంతకంటె చక్కగా చేయలేడు. తెలివిగలవాడైనను అతని పనిముట్లు మోటు అయిన వగుటచే తయారయిన వస్తువుమాదా మోటుగానే యుండును. పత్తిరాట్నము యొక్క లోపము లన్నిటికిని అది కర్రతో చేయుటకు బయటే కారణము. రాట్నముయొక్క 'రోల్లరు' (Rollers)ను తిరుగుడు (Gear)ను, కర్రతో చెక్కబడుటచే, రాట్నమును త్రిప్పునపుడు విస్తారముగానిది యేర్పడి పనిచేయుట కష్టముగా నుండును. మరియు, పై 'రోల్లరు' నకును, క్రింది 'రోల్లరు' నకును మధ్యమందు స్థలమును, పొచ్చించుటకుగాని, తగ్గించుటకుగాని సులభముగా నీటంపడకుండుటచేతనే, పత్తిని విడుచునపుడు, గింజ గింజనూదిరిగానే దూదివైపు పడటయో, లేక గింజ రేచులతోపహా చితికిపోయి చూదితో కలసిపోవుటయో సంభవించును. ఈనిడుపురాట్నముయొక్క దిగుబడిమాదా మిక్కిలి తక్కువ. సగటున ఒక స్త్రీ దినము నకు పదిగంటలు నిడిచినయెడల ౩ బీకెల పత్తి నిడువగలదు. త్వరగా పనిచేసినను కి బీకెలకంటె పొచ్చునిడువలేదు. (కైలాసపట్నంప్రాంతమందు బాలురు దినమునకు కి బీకెలు నిడుచుట లదు.) బీకెకు అర్థజాచొప్పున, దినమునకు ౨ అటాలకంటె తక్కువకూలేకాని పొచ్చుకూలి కిట్టుదు. ఇట్టి వీధవారిసంపాదనలో దినమునకు ఒక్కకాణీయైనను పొచ్చింపగలిగితేమీని మన జన్మయ సార్థకమనియే చెప్పవచ్చును.

సుగుణము లన్నిటిని కలిగి, పొచ్చుగా దిగుబడి ఇచ్చునటువంటిదియు, చౌకగా తయారు కాగలదియు అగు ఒకపత్తిరాట్నమును కీర్తిశేషులైన శ్రీమగ్నలలు గంధీగారు కనిపెట్టియున్నారు. ఈరాట్నముందు విశేషము లేవనగా ౧. పైనమర్చబడిన 'రోల్లరు' ఉక్కుతోను, క్రింద అమర్చబడిన 'రోల్లరు'కర్రతోను చేయుట

యొప్పు వి. ఇందువలన 'కోల్డ్ రోల్స్' త్వరగా వేడియొక్కవు. 2. 'కోల్డ్ రోల్స్'లో పావు చేరింపులలో (bearings) అనుభవము టచే, రాబుమును అతిమానాయాసముగా త్రిప్పవచ్చును. 3. పైనను 'కోల్డ్ రోల్స్'యొక్క చేరింపులకు 'స్క్రూస్' (Screws) తగిలించియుండుటచే, 'కోల్డ్ రోల్స్' మధ్యనుండు స్థలమును సప్రతికప్పుకు తగ్గించుటకును, మోపుంచుటకును వీలగును. ఈ ఏర్పాటువలన గింజలు చినుకులు గాని, చేయలు పరిగి తునుకలగుటగాని జరుగదు. ఈ మాదిరి రాబుము లవేకములు ప్రస్తుతము గుజరాతునందు వాడుకలోనుండి బాగుగా ఉపయోగమువకు కన్పించున్నవి. చీటితో దినమునకు ఒకమండు ప్రతిని నిడుచుటకు వీలగును. అనగా, ఆంధ్రదేశముందు వాడబడుచున్న పత్తిరాయిములయొక్క దిగుబడికంటె, చీటి దిగుబడి రెండింతలకు పైబడియున్నది. ఆంధ్రదేశముందు గొప్పపత్తిపంట గలదు. ఇది సుమారు ౧౫౦,౦౦౦ చేలు లుండును. అందులో ఉత్తరసార్వభౌమపంట కనీసము ౪౦,౦౦౦ చేలు లుండును. ఈపత్తి ఆంతటి లోనూ, ఏకాద్విమిత్రమో (ఏ ౪,౦౦౦ చేలలో అని అంచనావేయవచ్చును.) ప్రస్తుతము ఖద్దరుఉత్పత్తికి వినియోగపడుచున్నది. మిగిలిన దంతయు మిల్లులవారిచే, కొనబడి, మిల్లులలో (ginneries) నిడువబడుచున్నది. ఖద్దరు-ఉత్పత్తివారులు చాలామంది తమకు కావలసిన పత్తిని పల్లెటూళ్లలో నిడివించి, మిల్లులలో నిడివిన మాది బజారులలో కండ్లయెదుట వీధిముగా కనపడుచుండుటచే, మరి ఆలోచించి, వానినే కొనుయ్యారు. ఈవిషయమై ఖాదీ-అభిమానులు శ్రద్ధవహించి, ఆంధ్రదేశముందు పండెడిపత్తిని ఆంధ్రదేశములోని వీధిలే నిడుచునట్లును, ఆహార ఆంధ్రదేశములోని వీధిలకే కట్టునట్లును ఏర్పాట్లు చేయవలెను.

ఏకువిధానము

మాదిని ఏకుటయందుమాదా చాలాసవరణలను చేయుట కవకాశము గలదు. ఈజిల్లులలో (గంజాం, విశాఖపట్నం) ఖాదీ - ఉత్పత్తికి కావలసిన మాది యంతయు మాడేకులవారిచేతనే యేకబడుచున్నది. పట్టుకొలిమూలును, పెరుగునూలును వడంకువారు స్వయం

ముగానే ఏకులుచేసుకొనెదరు. ఖాదీ-దీక్షవహించినవారు వైతము—ఎక్కడనో ఒకకో ఇద్దరొకతప్ప—ఏకులను స్వయముగా చేయుట వేర్వేలకొనక, మాడేకులవారు ఎట్టిఏకులను చేసి ఇచ్చినను వాటిపైననే ఆధారపడి చున్నారు. ఖాదీ-అభిమానులే ఇట్లు చేయుటచే ఈ ప్రాంతముందు మాదిని ఏకువిధానము ఏమాత్రము అభివృద్ధి చెందక మిక్కిలి వెనుకబడియున్నది. ఈవిషయమై ప్రచారముచేయుట అభివృద్ధారతచరఖాసానుము వారి విధి యైయున్నది.

మాడేకులవా రవలంబించు విధానముయొక్క మూలమాలములన్నియు శాస్త్ర సమ్యక్తములుగానే యున్నవి. అయినప్పటికిని వారుపయోగించెడి ఏకు బద్ద మిక్కిలి బరువుగా నుండుటచేతను, పెద్దదిగా నుండుటచేతను, ముఖ్యముగా వారు మాదిని పరుపుల కొరకు ఏకుటచేతను, వారు చేసెడిఏకులు మూలపడుటకు మిక్కిలి అసంతృప్తికరములుగా నుండుచున్నవి. ఏకో యొకమోస్తరుగా ఏకులను చేసి, తమమాలిని సంపాదించుకొనుటయే వారికి కావలెను కాని, తాము చేసెడి ఏకులు నాణ్యమైనవో కానో తెలుసుకొనుటకు మాదా వారు తంటాలుపడదు. వారికి చరకా-శాస్త్రముందు అభిరుచిగాని, ఖాదీయందు అభిమానముకాని కొంచెపైనను లేదు. (ఖాదీని ధరించిన మాడేకులవారి నొక్కనిని మాత్రము సరసాపురముందు నేను చూచియుంటిని.) ఇట్టివారిచే తయారుచేయబడిన ఏకు లెట్లు సంతృప్తికరములుగా నుండును? ఈవిషయమై పరిశోధనలను చేయుటకు చాలా అవకాశమును, అవసరమును గలదు. జాగ్రత్తగా ఆలోచించి మార్పులను కొన్నిటిని తేగలిగితిమేని ఈమాడేకులవారిచేత చక్కని ఏకులను చేయించగలగుదుము. పరిశోధనావశ్యకములగు విషయములను కొన్నింటిని వివరించెదను.

మాదిని ఎండవేయుట

ఏకుటకు పూర్వము మాదిని ఎండలో నుంచుట ఆచారమైయున్నది. మాదియందున్న చెమ్మ యిగిరి పొవునకై ఇట్లు చేసెదరు. ఈకారణ మిట్లుండగా,

చూచిని వేడిగానున్నప్పుడు ఏకులు మిక్కిలి: మలభయము. ఈలాభ ముండుటచే చూడేకలవాడు చూచిని బాగుగ ఎంకిననేకాని ఏకులు మొదలు పెట్టరు. కొన్ని స్థలముల కుందరిచూడేకులవాండ్రు, చూచిని ఎండలో పడవేసి, చూచిని బుగ్గపై నుంచిన చుట్టుమన్నులతోవరకుమాడా, చూచిని ఎండవెచ్చెరురు. ఇట్టిచూచిని ఏకులు చేసినతెరువార తడుకుటకు వాడెనయెడల మిక్కిలివప్తము సంభవించును. ఈతెరుకులనుండి వడికెననూలుకు బలమును, పురియు చాలా తెక్కువగా ఉండునని సబర్కొత్తిక శ్రమమువారు పరిశోధనల ఫలితముగా కొన్ని సంవత్సరముల క్రింద కనుకొని యుండిరి. చూచినుండి చెమ్మను తెరుచుకొట్టుట ముఖ్య వశ్యకము. అయినను, చూడేకులవానికి 'ఎండవేయుట', 'ఎండలో నుండుట' ఈరెంటికినిగల భేదము తెలియక, చూచినుండి చెమ్మను తెరిచివేయుటయే కాకుండా, చూచిని విస్తారము ఉష్ణమునకు లోనుచేయుచున్నారు.

రేచులయొక్క సూక్ష్మనిర్మాణము

చూచిరేచులను మనము సూక్ష్మదర్శినిచేత పరిశీలించితిమేని, అది పొడుగుపొడి కొట్టులులవలె కనపడును. ఈ కొట్టులు 'సెల్ల్యూలోస్' (Cellulose) అనేపదార్థముతో చేయబడియుండును. కొట్టులులుభారీగా ఉండును. కొట్టులులలో పరిశోడలయందు అక్కడక్కడ లోహపదార్థము (Mineral matter) లుండును. కొట్టులుల యొక్క మైగోడలకు ఒకవిధమున చమురు-మైనముతో కలసిన పదార్థముయొక్క పూత యుండును. రేచుల యొక్క నిర్మాణమందు సెల్ల్యూలోస్ ౮౫% న్ను; లోహపదార్థములు ౧౦% న్ను; మైనము ౫% న్ను కలిసియున్నవి. ఈ మైనపుపూత మిక్కిలి నానాకుగాను, అల్పముగాను వేయబడి, ఏమాత్రపువేడిమికైనను కరగిపోవును. వేడిగానుండెడిగదులలో ఈచూచిని ఉంచి నట్లైన, ఈమైనమునింటనే ఇగిలిపోవును. ఈపూత కరగిపోయినటువంటి రేచులు మెత్తబడి సంభవముగా సాగిపోవును. ఇట్టివప్తము రాకుండునట్లులు మిల్లులలోని శిరోష్టాస్థిలను జాగ్రత్తగా ఎప్పటికప్పుడు కనిపెట్టుచునే యుందురు. మనము ఏకులకుముందు చూచిని

ఎండలో నుంచినయెడల రేచులయందు బహుశః తక్కువే సంభవించవచ్చునని మన చూపించవచ్చును. ఇట్టి చూచే సంభవించినయెడల తప్పుక ఈచూచినుండి తయారగు నూలు త్వరగా పురిసిపట్టక మెత్తగాను, వీరసముగా నుండును. దీనిని స్థిరపరచుటకు పరిశోధనలను చేయవలసి యున్నది. రేచులను ఎండలో నుంచుటకుముందును, ఎండలో నుంచినతరువాతను సూక్ష్మదర్శినిచేత పరిశీలించవలయును. అందువలన రేచునకు ఉష్ణమువలన వప్తము కలిగినదియు లేనిదియు వృద్ధమునను. వప్తముకలుగుటయే స్థిరపడినయెడల, ఎంతకాలము యెండలో నుంచిన చెమ్మ ఇగిలి పోవుటకు చాలానో, ఎంతకాలముంచిన మైనపుపూత కలిగినవప్తము కలుగునో తెలుసుకొనగలము. మరియు ఈమైనపుపూత ఒక్కొక్కరకము పత్తియందొక్కొక్కదళసరిని కలిగియుండును. ఈవిషయముమాడా పై పరిశోధనయందు గుర్తించవలసియుండును.

రేచులు మెలికలు తీరిగియుండుట

సూక్ష్మదర్శినిక్రింద పత్తిరేచులను చూచితిమేని అది 'కార్కుమాక్స్' వంటి మెలికలు (Spiral twists) కలిగియున్నట్లు మనకు తెలియను. ఇది యొక్క గొప్పనిశేషము. మంచి విలవయగు జాతుల యందు ఈమెలికలు అంసుకమునకు నుమాదు ౧౫౦ నుండి ౧౮౦ వరకుయుండును. ఈమెలిక లుండుటవలననే చూచికి, తిగి, పురి, బలము మొదలగు నుణములు కలుగుచున్నవి. వివిధజాతుల పత్తియందు మెలికలసంఖ్య వివిధముగా నుండును. మూలపోలలోనున్న రేచులన్నియు, ఒకదాని మెలికలలో వేరొకటి అల్లుకొనిపోయి, నూలును మనము తెంచుటకు లాగునవును, రేచులు ఒకదానినుండి వేరొకటి జారిపోకుండ అడ్డుచుండును. వేడి చెబ్బ తిన్నటువంటి చూచి మైనపుపూత కరగిపోవుటచే మెత్తబడి సాగిపోవునని చెప్పియుంటిమి. ఇట్లు మెత్తబడినప్పుడు యీమెలికలుమాడా సాపు (Flatten) తేరి చాలామటుకు అదృశ్యమగుటకు అవకాశ మేర్పడవచ్చును. నిజముగా వేడిమిచే ఈ మెలికలు పోయినయెడల, అట్టిరేచులతో చేయబడిననూలు తప్పుక పురియందును బలమునందును విస్తారము చెనుకబడియుండును.

ఈ సంగతి మనము తీసింది తెచ్చుచున్నను, పరిశోధన చేసే శీల్పవలసిననుచు.

ఏకునరముయొక్క స్థాయి

మరియొకవిషయము. దూదిని ఏకునపుడు జరుగున దేమనగా ఏకుబద్ధయొక్క నరముపై చెప్పుకొట్టికపుడు నర మునకు కదలిక (Vibrations) పుట్టును. ఈ కదలికవలన నాదము సంభవించును. నరము కదలికవల్లను దూదిని వగ్గరకు తెచ్చితిమేని, కదలికకు చిక్కుపడియున్న రేచులు, ఒకదానినుండి ఒకటి విడిపోవును. ఇదియే ఏకుట. దూదేకులవారు వాడుకచేయునరము మిక్కిలి మోటుగా నుండును. ఇది మేకపేగులనుండి తయారు చేయబడి, సాధారణముగా పది, పన్నెండుపేటలు గలిగి యుండును. నరము పురిత్రాడువలె మోటుగా నుండుటచే, దీనియొక్క కదలిక అంత హెచ్చుగా నుండును. ఇట్టి మోటునరముతో అరేడు కురుచరేచుల పత్తిని (ఉదా హరణప్రార్థకముగా అనకాపల్లి రకము, 3/౮ అంగుళమురేచు) బాసుగానే ఏకగలుగును. కాని, ఇంతకంటె పొడుగురేచుల పత్తిని (ఎర్రపత్తి ౬/౮ అంగుళము రేచు) ఏకుటకు మన మతనికెచ్చినట్లయిన, ఆరేచు రేచుల చేయబడిన ఏకులు ఎంతమాత్రమును సంతృప్తికరముగా నుండవు. ఇందుకు కారణము అరేచు రేగినంత కష్టపడకుండుట కాదు. అరేచు మోటునరము ముందుగానుండుటయే ఇందులకు కారణము. అది ఎట్లనగా మోటు నరమునకు కదలికయు, స్థాయి (Frequency) యు తక్కువ. అయినను కురుచరేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలను. పొడవురేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలదు. ఇంతకంటె హెచ్చు సన్నటి నరమును అరేచు వాడుకచేసియొడల, సన్నటి నరముయొక్క స్థాయి హెచ్చుగా నుండును. కాన, నరముయొక్క హెచ్చుకదలికకు పొడుగుపొటి రేచుల చిక్కు విడిపోయి, ఏకులు బాసుగా జరుగును. దూదే కులవారు పత్తిరకములు అన్నిటికిని ఒక్కటే నరమును వాడుకచేసెదరు. ఇందువల్లనే, మంచిరకముపత్తిని మనము వారిచే ఏకిందిప్పటికిని వారి యేమలు బాసుగా నుండుటలేదు. వారు మోటునరము వాడుకచేయునంత

కాలము మనము వారికి ఆఖరురకము కురుచరేచుల దూదినే ఇచ్చి ఏకులుచేయించుకొనిన లాభకరముగా నుండును.

నరముయొక్క దళనరి-నూలునంబరు

ఈసందర్భమున శ్రీమంగళాచారిగారు తమ 'చక్రశాస్త్రము'నం దిట్లు చెప్పియున్నారు. "నరము ఎంతమోటుగానుండిన, ఏకుట అంత కష్టముగాను, తక్కువరకముగాను (అనగా సాఫ్తరేచు) ఉండును. నరము ఎంతమోటుగా నుండిన, అంత హెచ్చుదూదిని ఏకుటకు పిలుచు నమమాట నిజమే. నరము ఎంత సన్నముగానుండిన, ఏకులు అంత మువాయసముగాను, వీకినదూది అంత అందిముగాను ఉండును. కాని తక్కువ దూదిని మాత్రమే ఏకుటకు పిలువదును." ఈసిద్ధాంతము నమనరించి సమర్థతీత్రముమునందు, బ్రోచి (Broach), వార్ధా (Wardha) రకములపత్తిని (రేచులపొడవు ౫/౮ నుండి ౬/౮) ఏకుటకు ౬ పేటలతో చేనినటువంటినర మును, మంచి నవసారి (Navasari), సూరతు (Surat) పత్తిని (రేచులపొడవు ౩/౮ నుండి ౪ అంగుళము) ఏకుటకు, ౪ పేటల నరమును, ఈపత్తినే ఇంకా సాఫ్తగా ఏకవలెనన్న బాణ్ణోలీ ఏకుబద్ధకు ౩ పేటలతో చేనిన నరమున్ను తుపయోగించు ఆచారము కలదు. ఇదేవిధముగా విశాఖపట్నంజిల్లాలో దొరకడిమాదిని ఏకుటకు, సబర్బతీ 'మధ్యమ' తరగతి ఏకుబద్ధతో:—

౬ నం. నూలువడుకుటకు అనకాపల్లి, సుంసూరు, గుణపురం, పత్తి: ౧౦ పేటల నరము,

౬-౧౨ నం. నూలువడుకుటకు గజపతివగరం పత్తి, తుని, కైలాసపట్నంపత్తి..... ౮ పేటల నరము,

౧౫-౨౫ నం. నూలువడుకుటకు ఎర్రపత్తి, గొల్ల ప్రాంపత్తి, వెలుపత్తి: ౬ పేటల నరము,

౩౦ నం. నూలువడుకుటకు బాణ్ణోలీ, వర్ధా ఏకు బద్ధలతో ౪ లేక ౩ పేటల నరము,

వాసినయొడల మంచిగలిగెములు కలంగునని నాయన భవము. పట్టుకాల్, వెలుమూల్లీను వడుకువారు తమ

ఏకుబద్ధము, తెన్నీ సునరముకంటె సన్నని సరమును (cat-gut) వాడకచేయుట అందరకు తెలిసినది. యేమి. వారి ఏకులు ఎంతఅందముగా నుండునో, వేరుగా చెప్ప వలసరము లేదు.

ఈవివరములు స్వయముగా ఏకులు చేసుకొని వడుతుకొనిదివారికి లాభకరముగా నుండును. నెం. గం రు నూలు తీయుటకు తగినఏకులు చేయవలెనన్న, ౮ పేటలు గల సరమును వాడిన ఏకుల సులభముగాను, తగినంత బాగుగాను ఉండును. ఇంతకంటె హెచ్చు ముదుకు సరమును వాడిన, అందువలన తయారగు ఏకులతో గం సంబంధములు వడికిన, ఆనూలుకు ఉండవలసిన పురి, బలము ఉండదు. సన్ననిసరమును వాడినయెడల, అందుండి తయారగు ఏకులతో నెం. గం రు కంటె హెచ్చు సన్నటినూలును తీయుటకు పిలువదును. అట్టి సమయములో నెం గం రు ముదుకునూలే వడికిన యెడల, పొందవలసినంత లాభమును పొందక, ఆనవసర ముగా మనము మనమూలును ప్రియముగా ఉత్పత్తి చేసి కొన్నవారము అగుదుము.

పరిశోధన విధానము

పైనచెప్పినదంతయు అనుభవము వాధారముచేసి కొని చెప్పినదేకాని పరిశోధనపూర్వకముగా లేల్విన సిద్ధాంతములు కావు. ఏకు-విధానము నిజముగా సవరణ చేయవలయునన్న, అందునుగూర్చి పాఠశాలముగాను, తగినయోగ్యులులతో పరిశోధనలను చేయవలసియేయుండును. దీర్ఘ విస్తారము పాఠశాలముగ్రి ఏమియు అవసరము లేకుండగనే పనిని పొగించవచ్చును. ఉదాహరణ పూర్వకముగా వివరించుటకు గొల్లప్రోలు దూది తీసుకొంటిమేని, మొదల దీనియొక్కతేమలకొల్ల నిర్ణయించవలెను. తరువాత ౪౦ తులములదూదిని తీసుకొని, దానిని గం పేటలతో పేదిన సరముతో విరిచిన ఏకుబద్ధతో ఏకపరెను. ఏకుల పూర్తిగా అయినతరువాత ఎంతకాలము పట్టినదియుగడియారమువలనకనిపట్టవలెను. తరువాత 'స్క్రూ గేజ్' (Screw-gauge) వలన, ఉపయోగించబడిన సరముయొక్క దళసరి కొలవవలెను.

పిమ్మట, ఏకుబద్ధ మున్న సరముతో సరిగా శ్రుతిచేసి "శ్రుతిశోధిని" (Tuning fork) తో, సరముయొక్క స్థాయిని (Frequency of Vibrations) కనుగొనవలెను. ఇట్లుయినతరువాత, ఏకుబద్ధయొక్క సరమును మార్చి, ౮ పేటలుగలసరమును విరిచి, వసుకటిరకమునూదినే మరల ఏకి, ఎంతకాలము పట్టునదియు, సరము దళసరి, సరము స్థాయి కనుగొనవలెను. ఇతేవిధముగా అన్నిరకముల పత్రిని అన్నిరకములతోను, అన్నిరకముల ఏకుబద్ధలతోను ఏకి, ఫలితములను ఈక్రింది పట్టికయందు పూర్తిచేయవలెను.

విధానము	పరిశోధన	ఏకుబద్ధము	సరములతో	పేటల సంఖ్య	సరము దళసరి	విరిచిన సమయము	ఏకుబద్ధము
౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	

ఇట్టిపట్టికనుండి, మనము ఉపయోగించెడి దూదిని పాఠ్యమైనంత తక్కువకాలములో ఏకపరెనన్న ఎట్టి ఏకుబద్ధము వాడవలెనో, ఆబద్ధకు ఎంతదళసరిగలసరము విరిచివలెనో, అనూదివలన తయారయ్యెడి ఏకులనుండి ఎట్టిసంబంధములు వడకవలసినదియు మొదలగువివరములు తెలియగలవు.

ఏకునపుడు తరుగు

దీక్షితుడూదిని మనము ఏకించి ఏకులు చుట్టించునపుడు, ఏ గం౫, లేక గం౧౦ తులముల ఏకులతో వచ్చునుగాని పూర్తిగా గం౨౦ తులముల ఏకులు మనకు రావు. ఇట్లు కలుగు తరుగును సరించి భాదీ-ఉత్పత్తి-దారునకు తెలియునప్పటికి, దీనినిసరించి తగినంత శ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. బహులలో పత్రి అమృతమువకు వచ్చునపుడు దానినిండి కావలసినంత కలితీ-అకుపాల్లు, ఇసుక, గింజ, దుమ్ము చేరియుండును. కొంతవరదూ ఈచెత్తపత్రిని విడుచునపుడు ఏరి పారవేయబడును. కాని కొంత మిగిలి

పోయియుండును. ఇది కాక ఇంకా చూడబో తేసి పోయినచేదులు, పొట్టిలేదులు, చిక్కుపడినచేదులు చెప్పలేనది సహజముగా చూడబో ముందును. ఇదియన్నియు చూడగా చూచి సరిగా ఏకబడకుండా అడ్డుపడి అంత రాయములు కలిగించుచుండును. ఏకునపుడు చెత్త, పొల్లు ఇసుక మొదలగు బరువైనటువంటి కర్రీ చాలా వరకు నూదిమండి వేరుపడిపోవును. వీటితో చూడా సన్నటి నూగు, పొట్టిలేదులు చూడా క్రిందకు పడిపోవును. చూదిని ఏకివేరువారే, మన మెప్పుడైనను చూడేకులనాని చాపను తీసిచూచితిమేని, అడుగున ఈచెత్త అంతయు పడి పలువటి మేఘములవలెనుండి గాలికి ఎగిరిపోవుచుండును. లేతచూదిని, చిక్కుపడినచూదిని, పక్క, గింజ మొదలగునవి ఏర్పి పారవేయబడును. ఇవన్నియు లేని యెడల ఏకులు ములభముగాను, త్వరగాను జరిగిపోయి తరుగు చాలా తక్కువగా ముండును. చూదిని కొనుచున్నప్పుడు ఈచెత్తనుచూడా కొనుచున్నాము. అంతేకాక, వీటివలన ఏకులు ప్రియమై, తక్కువఏకులు తయారగును, ఖరీదైన పత్తి రకములందును, జాగ్రత్తగా ఏకివేరి యుండును ఈకర్రీ తక్కువగానుండి, ఏకునపుడు తరుగు తక్కువగా వచ్చును.

ఎంత మేలరకముచూదియైనను ఏకునపుడు కొంత రద్దకాక మానదు. ఈరద్దకు మించినతరుగు వచ్చినప్పుడు మాత్రము చూదియందు హెచ్చుగా కలితీ కలుపబడినట్లును, లేదా ఏకువిధానము సరిగా లేనందున కొంత చూది గుండ్ల అయిపోవునన్నట్లును, లేదా రెండును జరుగుచున్నట్లును మన మాహించవచ్చును. ఈ తరుగు విషయమై మిల్లులలో బుక్కిలిశ్రద్ధ తీసుకొనెదరు. ప్రతిసారి చూదిని కొన్నప్పుడును, ప్రతిదినము ఏకులు చేయునపుడును చూదియందు ఎంతరద్దన్నదియు, ఏకుల యందు ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు, హెచ్చుతరుగు వచ్చిన యంత్రములలో బోపములను నిరీచేయుటయు, కర్రీకి సరిపోయిన తరుగుమాత్రమే వచ్చునట్లు చేయుటకు పునమైనలెక్కలను కట్టుచు అర్థంతయు జాగ్రత్త తీసుకొనినరు.

ఖాదీ-ఉత్పత్తియందుమాదా, ఏకునపుడు వచ్చేడి తరుగునునీంచి మనము శ్రద్ధ తీసుకొనవలసియున్నది. మిల్లులచారికి ఇది ఎంత ముఖ్యమైనదో మనకు అంత కంటే హెచ్చుముఖ్యమనియే చెప్పవలసియున్నది. ముదుకునూలు వడుకువిముత్తము ఒకరకముచూదిని ఏకునపుడు వచ్చేడితరుగుకంటే ఆచూదిమండి సన్నటి నూలును వడుకుటకు నిమిత్తము ఏకునపుడు వచ్చేడితరుగు హెచ్చుగా నుండును. ఎందుచేత ననగా, సన్నటినూలును వడుకుటకు ఏకులు కావలెనన్న, చూదిని మరి నాల్గుపార్లు ఏకవలసియుండును. ఎంతహెచ్చు ఏకిన అంతతరుగు సంభవించును. అందుచే నూలునెంబడుకును, ఏకునపుడు తరుగుకును చాలాసంబంధ మున్నది.

నా అనుభవముప్రకారము, ఈచుట్టు ప్రక్కల దొరకు చూదిరకములనుండి ఏకులు చేయునప్పుడు, తరుగు ఈక్రిందివిధముగా నుండునని అంచనా వేయబడినది:—

చూదిరకము	ఏ నెంబరునూలు వడుకుటకు ఏకబడినది	తరుగు
అవకాపల్లి	2-౯ ముదుకు నూలు	౪%
గుని ఎరుపు	౧౨ " "	౬%
గుంటూరు తెలుపు	౧౨-౧౫ " "	౧౦%
పార్దా	౧౪ " "	౧౦%
గుంటూరు తెలుపు	౨౦-౨ సన్నం " "	౧౨-౧౫%
గుని-ఎరుపు	౨౫ " "	౧౨%
వెలమ పట్టుకారీ	౩౦-౬౦ " "	౧౦-౧౫%

తరుగు నిర్ణయించు విధానము
ఏకునపుడు సరిగా ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు వేడినపుడీ, ఖాదీ-ఉత్పత్తి-చారునకు తాను ఉత్పత్తి చేయుచుండున్న నూలు ఎంతఖరీదు అగుచున్నదియు, ఆనూలుయొక్కపురి, సన్న ముసకు వాణ్యమునకు తగినట్లు గూడి ఖరీదు పోను ఎంత కట్టుచున్నదియు, తాను పాడుకచేయుచున్న చూదిరకము సరియైనదో కాదో

మొదలగు ఉత్పత్తిలెక్క (Costing Accounts) లను పరిగా వేయగలసితిలో మండును. ఇందుకు వైవ వేయ బడిన అంచనాపట్టికకాక, ఇంతకంటె తగునును బాగ్ర లగా తేల్చుట అవసరము. ఒకవిశేషము విడివిడినవత్తిని తీసి, దానిని ప్రార్థికా వీకి, ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, సగము వరకే వీకి ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, తూనికవేసి తేల్చ వలయును. మరియొకవిశేషము ఆరకమునూదినే హెచ్చు సన్నమునూలు వడుకుటకు నిలగునట్లు వీకి, అప్పుడు వచ్చు తరుగులెక్క తేల్చవలెను. ఇట్లు భాదీపరిశ్రమ యందు సామాన్యముగా ఉపయోగించెడు నూదిరకముల నన్నింటిని పరీక్షచేసి, వాటిని ఏకునపుడు వచ్చెడి తరు గును విల్లయించవలెను. ఇట్టివివరములను ఆధారముగా చేసుకొని ఉత్పత్తివారుడు తాను వాడుకచేయుచున్న నూది హెచ్చుతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తక్కువతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తాను ఉత్పత్తిచేయుచున్న నూలు కొరకు చేయుచున్న ఏకులు చాకగా కట్టుచున్నవో, లేక ప్రియముగా కట్టుచున్నవో, సులభముగా తెలిసికొన గలను. వైపట్టికయందు నూదించబడినతరుగు % లో, ఆమెరికనునూది (నెం|| ౬౦ రు. నూలుతీయుటకు మిల్లు లలో నుపయోగించబడును) యొక్క తరుగు % ను, తై ఫారవేయవచ్చును:—

మందరకము M. F. 8%; Good Mid: 10%;

మధ్యరకము Mid: 12%; Low Mid: 15%;

సాధారణముగా మందరకము Good Ordinary: 17%;

సాధారణము Ord; 20% (Winterbottom p. 243).

ఏకువిధానమునకు సంబంధించిన పరిశోధనావత్స కములగు విషయము లింకనునున్నను రెండు విషయములు మాత్రము సంగ్రహముగా తెలుపబడును.

రేచుల పొడుగులో తగ్గుదల

నూదిని మనము ఏకుబద్దతో ఏకునపుడు, చెత్త, నుమ్ము మొదలగునవి రాతిపోవునని చెప్పియుంటిమి.

నూదిరేచులు సులభముగా తెలిపోవు ననుట అందరవే తెలిసినవిషయమే. కొన్ని రకములనైయొక్క రేచులు మరింత అల్పముగా మండి ఎక్కువసులభముగా తునుక లగును. ఇంకేకాక, రేచులయొక్క వివరభాగములు కడిమిభాగముకంటె ఏమాత్రపుబిచ్చుకును నిలువబడలేక అతిసులభముగా విరిగిపోవును. ఇది వృక్షకాస్త్రజ్ఞులకు తెలిసిన విషయమే. ఏకునరముతో మనము నూదిని కొట్టునపుడు వరుముయొక్క తాకుడుకు రేచులు తెగి పోయి, వాటియొక్కపొడుగు తగ్గిపోవుచున్నదా యను విషయము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఏకునరగా పొడుగు రేచుల నూదిరకము పొకదానిని మనము భీరునకు కొని, దానిని ఏకిందివతరునాత రేచులు పొట్టిని అయిపోయిన యెడల, ఆనూదివలన రావలసినంత పన్నుతీసూలు రాక మనకు వచ్చునును. ఇది ఇట్లుండుగా, సామాన్యముగా నూదిని యేకెడివారు, నూదిని ఎంతగట్టిగా ఏకినయెడల అంతమంది ఏకులు వచ్చుననియు, ఎన్నిసార్లు ఏకిన అంత పన్నుతీసూలు వడుకగలుగుచుననియు, తప్ప ఆక్లిపాయ పడి, నూదిని 'తెగవీక'వరు (Over-Carding). ఇందు వల్ల ఏకిననూదియందు "ముడులు" (Knots) యేర్పడి, నూది చెడిపోవును. ఈ "ముడులు" యేర్పడుటను పోల్చు కొనలేక పోవుటచే ఆనూదిమండి చేసిన యేకులతో వచ్చిన నూలు బలములేక సన్నముగా మన్న పుటికి, సులభముగా తెగిపోవును. అట్టినూలును నేసినప్పుడు విస్తారము రద్దు అయి, బట్టిభీరు హెచ్చు అయిపోవును. "తెగవీకుట" జరుగునపుడు రేచు రెండుచేత ముడిపడుకో కారణము తెలియదు. రేచులు తునుకలుగా తెగి, ఈతునుకలు ఒకచానితో నొకటి అల్లుకొని పోవచ్చును. లేదా, విస్తారము పెట్టరినుటచే కొన్ని రేచులు విస్తారముగా మడతలు పడి ఈవిధముగానే ముడతలు పడిన ఇతర రేచులతో చిక్కకొని ముడిపడవచ్చును. (ప్రస్తుతము పరీక్షచేసినంతవరకు ఈరెండువర్ధమే సరియైనకారణ మని, నాకు లోచుచున్నది.)

ఈవిషయమునుగురించి కొంతవరకు వివరములు ఈక్రిందిపట్టికలవలన తెలియుచున్నవి:—

సూచికము	రేఖలపొడవు (X గ/గల అంగుళము)		
	పరిమాణము	తరువాత	తరువాత
1 కైలాసపట్నం	౧౧.౨	౯.౨	౮.౮
2 చెలమ "ఎ"	౧౨	౯.౯	౯.౨
3 చెలమ "బి"	౧౨	౧౧.౨	౮.౩
4 గుణుపురం	౯.౪	౯.౬	౬.౮
౫ కైలాస పట్నం III	౧౧.౧	౯	౬.౫

మ.రా : (పైచెప్పబడిన సంఖ్యలను, పరికరాలతోలయొక్క దామాషానుండి తీర్చినవి. రేఖల కొలతల తిరిగి కొనుటకు పైచెప్పిన సంఖ్యలను ౧/౧౬ అంగుళముచే గుణించవలెను. ఉదాహరణ : చెలమ "ఎ" $౧౨ \times ౧/౧౬ = ౧౨/౧౬ = ౩/౪$ అంగుళము.)

ఈపట్టికవలన ఏకపక్షపు రేఖలపొడవు తగ్గినది తేలుచున్నప్పటికిని నానాకై నటువంటి పరికరములను పరిశోధనయందు పయోగించుటకు పోవుటచే, రేఖల పొడవు తగ్గినట్లు నిశ్చయముగా చెప్పటకు వీలులేదు. ఈవిషయము ముఖ్యమైనదగుటచే, తగినపరికరములతో పరిశోధన జరుపుట అత్యవసరము.

ఏకపక్షపు రేఖలపొడవు

ఏకపక్షపు రేఖలపొడవును మిక్కిలి సులభమైనవిధానమున చెప్పవచ్చును. ఇచ్చటమాత్రా పరిశోధనల కవకాశము గలదు. ఆంధ్రదేశములో ఏకపక్షపు రేఖల పొడవును

తొడిమై చేతితో చుట్టెదరు. ఇట్లు చేయుటవలన ఏకపక్ష ఒకచోట గట్టిగాను, ఒకచోట మెత్తగాను, ఒకచోట సన్నముగాను, ఒకచోట తలముగానుండి వదులునపుడు కష్టము కలిగించును ఈవిషయము. శ్రద్ధగా గమనించదగినది. ఏకపక్ష పరికరముగా నుండిన వాటితో వదులుట అంతలేలికగా నుండును. ఏకపక్ష పరికరములతో నుండిన దారముమాత్రా అంతపొడవుగా నుండునని కొంతవరకైనను చెప్పవచ్చును. ఏకపక్ష పరికరముగా నుండినయెడల వదులుట చురుకుగా జరుగును అనువిషయమును గురించి, చర్చాశాస్త్రపండితుడగు శ్రీరత్నం దాసుపురుషోత్తం (బాల్గోరి) గారు కొంతవరకు పరిశోధనలను జరిపియున్నారు. ఏకపక్షముననుండి ఏకపక్ష రేఖలచేయుటచేయుట, ఆవికలయొక్క చుట్టుకొలతయు ఆయాదియొక్క రేఖలపొడవుతో సమానముగా నుండవలెనని వారి సిద్ధాంతము. ఈవిషయము మరొకొకపరిశోధన జరిగించిన లాభకరముగా నుండును.

ఏక ఆకారమునుండి చివరవరకును సమానమైన Density కలిగి యుండవలె ననునది మరొకవిషయము. ఒకఏకపక్ష నాలుగుతునకలుగా భాగించిరిమేని, అన్ని తునకలయొక్క బరువును సమానముగా నుండవలెను. ఈవిషయము మిల్లలలో అత్యంత శ్రద్ధ వహించెదరు. భాదీపరిశ్రమకు కావలసిన యేకపక్షమునందుమాత్రా ఈవిషయము మిక్కిలి అవసరము. ఇందునుగూర్చి పరిశోధనలను జరుపుటయే కాక, ఉత్పత్తివారణయందును, ఏకపక్షమునందును, నాలుగియువారియందును, శ్రీరత్నం దాసు సలహావలయున్నది.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగదినైనా కాగిరిములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడితీరిములతో బంతులు దూరిదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణశ్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికొలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక విషయముకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటించినవ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయితరాలువిధాలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

ర. మహావైగ్రహ పాలకులు

ర. మహావైగ్రహము

అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు

౨. దేవాలయము (పినాంగునుండి)

౧. దేవాలయము (కొండ అడుగునుండి)

చిన్న రాజధానియందు ౧౮౨౮-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు
డిసెంబరు తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధ శాఖలతో వెలసియుండుటచేతనే పట్టికయందు యా శాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నా మములన్నియు నకారాదిక్రమమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుర్వేదనాట్యశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పు చేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యాశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-ఇతిహాసములు, పారాణికములు, 7. -కల్పితములు, 8. -చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర (దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము (Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. సీతి-సీతికథలుకూడ యా శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పాఠశామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు-ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశ'

ము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అన్నతెలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము వంటి ద్వీపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భౌగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40. - ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతర వైదిక గ్రంథములు సయిత మీందే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తి జ్ఞానవైరాగ్య విషయక గ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాయామము, 57. శరీరశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సామృద్ధికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భావ, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: ఆ.-ఆధ్యాయము; అను.-అనువాదము; అనువాదములు. ప.-పద్యము. ప్ర.-ప్రకాశకులు. భా.-భాగము. ప.-పదనము. సం.-సంపాదకులు. పట్టి.-పట్టికము.

అరోగ్యశాస్త్రము

గణితశాస్త్రము

అరోగ్యమాత్రములు—జి. పోమన్న

కథలు—చితిహాసికములు, పౌరాణికములు

చ్యవనసానుమంతులు—కె. నరసింహశర్మ

త్రిజబ్—వి. కోటయ్య

బాలదేవీభాగవతము, భా. క—కె. వ్యాసాచార్య

మారుతివిజయము—వి. సుందరరాజశర్మ

మైరావణచరిత్ర—యన్. బివిరెడ్డి

రామచంద్రరామాయణము—కె. రామచంద్రాయణమంత్రి

వత్సల—యన్. సి. దేశికాచార్యులు

తమంతలావిజయము—ఆర్. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

శ్రీమహాభారత చరిత్రము (వ)—పి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మ

శ్రీరామాయణకథాసంగ్రహము—(ప్ర)యన్. వి. గోపాల్ ఆండ్ కో. మనరాసు

పావనదోషాఖ్యానము (ప)—వి. శివరామయ్య

—కల్పితములు

కలికాలపుకథలు, భా. గ—కె. సత్యనారాయణ

చమత్కారకథాకల్లోలిని, భా. గ—పి. వెంకటరామ

మజశర్మ

వధూవదుల ఆత్మహత్య—వి. కోటిశ్వరరావు

చారిత్రకములు

ఉదయగిరిముట్ట—కె. శేషద్రశర్మ

భారతవారీమణులు, తరగతులు గ, అ, బ, క, య—కె. కృష్ణవేణమ్మ

రాజవాహనచరిత్రము—యన్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి

వీరమతి, భా. గ—కె. వ్యాసాచార్య

చరిత్రోమణులు, భా. గ, అ, బ, క—యం. వెంకటరత్నం

హిందూదేశచరిత్ర కథలు—యమ్. నరసింహరావు

కల్పములు

పరస్పరీకతము (నవీ)—పి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

గణితదీపిక, తరగతి ౨—కె. సీతారామసోమయాజులు

ప్రాథమికగణితము, భా. గ—టి. కె. వెంకటరామన్, యన్. కృష్ణస్వామి

సరస్వతీగణితము, తరగతి క—ఆర్. వీరభద్రరావు

గేయములు

అమరహంసలు, భా. ౨—జి. వెంకటసుబ్బరావు

ఒప్పగింతలపాట—కె. అప్పన్నదాసు

శింపర్ గార్బుక్ పాటలు—(విసెస్) యన్. చార్లెస్

కీర్తనలు, భా. ౨—వి. సుబ్బారెడ్డి

శీరసాగరమృదక—కె. వెంకటరాఘవనారి

జ్ఞానబోధతత్వములు—జి. సుబ్బయ్యదాసు

ప్రహేళిక—వి. సీతారామరాజుకవి

భజనకీర్తనలు—వి. పి. కామేశ్వరరావు

భజనకీర్తనలు (శ్రీకృష్ణ)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి

భజనకీర్తనలు (శ్రీసీత)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి

రామాయణకీర్తనలు—యన్. పి. నరసింహాచారి

రామాయణకీర్తనలు—పి. రామదాసు

శ్రీరామకల్యాణము, అంబరీషోపాఖ్యానము, నామనవ రిత్ర (కోలాట కీర్తనలు)—కె. రామకృష్ణరావు, పి. సీతారామశాస్త్రి

శ్రీసుబ్బరంగానారాయణము—వి. సుబ్బారెడ్డి

శ్రీహరికీర్తనమునందలి భజనగీతములు—జి. సత్యశ్వరరావు

శ్రీహరిభజనకీర్తనలు—జి. అచ్చయ్యచార్యులు

శ్రీహరిభజనగీతలు—భజనగీతావళి

సంపూర్ణ రామాయణ భజనకీర్తనలు—పి. కృష్ణమూర్తి

సీతాకల్యాణము—కె. రామదాసు

సుజనకల్పరత్న—(ప) యం. వెంకటస్వామినాయుడు,

పెంటపాడు

హరిభజనకీర్తనలు—పి. భోగవింగళవి

హరిభజన నేయు సంగీతమనవశ్రవణానందకీర్తనలు—యం. వెంకటాచార్యుడు

చరిత్ర (దేశ)

హిందూదేశచరిత్ర—సి. టి. శ్రీనివాస ఆయ్యంగారు
జీవితములు

భక్తరామ "హిందూ దేశ" — యస్. నరసింహయ్య
భోగరాజు లక్ష్మీనృసింహముగారి జీవితము—వి. పాలన్
రాజు
మహారాణి గృహిణీ లక్ష్మీబాయి—యం. జగ్గన్నకవి
రాయప్రాలు రామలింగసోమరాజులుగారి జీవిత చరి
త్రము—జి. రాఘవదీక్షితులు
వీరేశ్వరీశ్వరీజీవితచరిత్రము—వై. సీతారామయ్య

జ్యోతిషశాస్త్రము

ఇంటిజ్యోతిషము—సి. వెంకటసుబ్బరామయ్య
చమత్కారచింతామణి—(ప్ర) టి. రంగచారి, మద
రాసు
జ్యోతిషరహస్యబోధిని—యస్. సుబ్బరాయుడు
జ్యోతిషమృతము—సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి
ముహూర్తతరీఫము—(ప్ర) వి. కృష్ణసామియ్యదరి,
మదరాసు
లఘుజాతకము—(ప్ర) టి. రంగచారి, మదరాసు

దండకములు

ఉదత్తాశ్రేయదండకము—సి. వెంకట సుబ్రహ్మణ్య
శర్మ

నవలలు

అంకశురము, భా. ౧—(ప్ర) పి. లక్ష్మీనాథస్వామి
నాయుడు, రాజమహేంద్రవరము
ఇంటా బయటా—(అను) యస్. వైకుంఠరావు
కన్యగుళుములు—పి. నరసింహమూర్తి
కాలసర్వము—వి. సోమేశ్వరరావు
కాలీఘట్టరహస్యములు—జి. వెంకటరమణమూర్తి
ధీతపాలుడు, భా. ౧—(ప్ర) వెంకట పార్వతీశ్వర
కవులు, పితాపురము
మగురు—వెంకటకాలిదాసకవులు
మాయామయ, భా. ౨—కె. రంగయ్య
లతాంగి—పి. కృష్ణస్వామయ్య

లాగరాయిపితూరి—జి. వెంకటసుబ్బరావు
విజయభృజము—యం. వెంకటరత్నం
పాత్యారిచారము—యస్. రామానుజరావు

నాటకములు

ఉత్తరరామచరితం, (సవీ) భా. ౨—(ప్ర) కె. వ్యాసా
చారి, సంబూరు
కల్యాణరాధామాధవము—సి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి
కాలిదాసుచరిత్ర ప్రకరణము—సి. వెంకటరామానుజ
శర్మ
కొండవీటి దండయాత్ర—వి. చలపతి సుబ్బరాయుడు
చక్కలూరు రామనాటకము—నరసింహాచారి
గూడేసి లక్ష్మీబాయి—చిత్రగుప్తము
పాండవాశ్వమేధము—తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు
పాదుకాపట్టాభిషేకము—కె. సత్యనారాయణరావు
భక్తకుచేల—వి. వెంకటకనకయ్య
విమలవిజయసేన—వి. సదాశివరావు
శివరీల—యం. వెంకటచెన్నకేశవులు
శ్రీకృష్ణజననము—వి. యజ్ఞనారాయణ
సావిత్రినాటకము—జి. సీతారామరావు

నీతి

నీతిబోధిని—సి. వెంకటరమణయ్య
సుభాషితములు, భా. ౧, ౨—సి. భూర్యప్రకాశశర్మ

పరిశిష్టము

అన్ని కులక్షత్రియమహాసంఘము దశమరాక్షి కచరిత్ర—
(ప్ర) పి. వెంకటనారాయణ, మదిలిపట్టణము
అపాయములు రాకుండ ముందు జాగ్రత్త—యం. సూర్య
నారాయణ
అరవము స్వయముగా నేర్చుకొనుపద్ధతి — యస్.
కృష్ణమూర్తి
ఆంధ్రనాదకము, తరగతులు ౧, ౩—(ప్ర) వెంకటరామ్
అండ్ కో., ఏలూరు
ఆర్యసంయమము—అమితవిషయసాక్షి—(అను) కె
నరసింహం

ఇంజన్ కోలేష్యము—(ప్ర) జర్మన్ ఇంజన్ కోలేష్య
అండ్ కో., గోడిలంక
కాంత—కె. కోదండరామయ్య
కుశలపట్టాభిషేకము—సుందరమ్మ
కోటరాజు నాగేశ్వరదాసు—పి. వీరరాఘవుడు
గ్రామోద్ధారణ—వి. కనకాచలం
చక్కరియక్క—వి. వీ. కామేశ్వరరావు
తులరాజునందరూపము—యస్. మల్లిఖార్జునారాధ్య
త్రిలింగపత్రికాతరంగలేఖానిమయ—కె. వెంకటరామ
రాజు
దశరాపయ్యములు—వి. కృష్ణమూర్తి
దశరాపయ్యములు—యస్. కోగమ్మభుక్త
దశరాపయ్యములు—యస్. రామచంద్రుడు
దాంపత్యరహస్యములు—యస్. జి. ఆచార్య
దీపావళిపండుగరహస్యము—డి. బాపన్న
దోమ—మహేశ్వరు—(ప్ర) క్రిస్టియన్ రిలీజియస్
సొసైటీ, మదరాసు
దోమలు—(ప్ర) క్రిస్టియన్ రిలీజియస్ సొసైటీ, మద
రాసు
ధర్మకార్యములపరిపాలనరిపోర్టు—యస్. గంగరాజు
ధర్మరాజుబాదెము—(ప్ర) జి. యస్. వి. జి. కృష్ణయ్య
కెట్టి, విజయనగరము
పుష్పింజలి(ప్ర), భా. ౧—వి. దానయ్యచౌదరి
ప్రార్థనపయ్యములు—(ప్ర) పి. శ్రీనివాసయ్య, తాడిపత్రి
ప్రేమబాయిలు—పి. సుందరరామయ్య
బాలబోధ—(ప్ర) క్రిస్టియన్ రిలీజియస్ సొసైటీ,
మదరాసు
బాలశిక్ష—(ప్ర) పి. దొరస్వామి మొదలియార్ అండ్
సన్స్, మదరాసు
బాలరమిలిక్స్—(ప్ర) ఇండియన్ పబ్లిషింగ్ హౌసు,
మదరాసు
భక్తరామోపాఖ్యానము—పి. బాపనయ్య
భట్టరాజపుత్రమార్యోదయము—కె. సూర్యవారాయణ
రాజు

భారతయోధులు, భా. ౩—పి. వీరభద్రరావు
భార్గవప్రశ్నాశాస్త్రము—(ప్ర) పి. లక్ష్మీవతిసింహ
శాస్త్రి
మహర్షిమహిమయ్యములు—పి. వెంకటరామయ్య
మాక్స్ మిల్ తెనుగు విదనవాచకపుస్తకము—కె. వీరేశలిం
గం పంతులు
మాక్స్ పేజీక, భా. ౨—వి. పి. సీతారామస్వామి
మిస్ మేయోగ్రంథఖండనము—(ప్ర) జి. యస్. శాస్త్రి
అండ్ కో., మదరాసు
మరణీగానము—వి. యస్. పుష్పయ్య
మూడవతరగతి క్రొత్త తెలుగువాచక పుస్తకము—
యస్. భూషణం
లఘుపేటికానమచ్చయము—పి. రామలింగారెడ్డి
లోకజ్ఞానగీతానందము—జి. సత్యానిరాజు
వర్ణ యుగపత్రిక—జి. పట్టాభిరామమూర్తి
విజ్ఞానసోపరము—కృష్ణానిస్వామి
వివాహకన్యాస్వరూపనిరూపణము—వెంకటరంగరావు
విశ్వకర్మస్వయంభూషణము—కె. పాపయ్యదీక్షితులు
వేద్యామృతము—వి. కోటిశ్వరరావు
శంకరాచార్యప్రతిష్ఠ—వి. వెంకటరావు
శివబోధిని—కె. సుబ్బరావు
శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరి, శ్రీనగరేశ్వరస్వామి, శ్రీజవాద్దన
స్వామివార్ల ఆలయముల ధర్మకర్తలసంఘము—(ప్ర)
పి. మాణిక్యము, నుడివాడ
శ్రీనిత్యానంద—టి. చ. గోవిందరెడ్డి
శ్రీరామరహస్యము—పి. యజ్ఞేశ్వరశర్మ
సంగీతభక్తరామదాసు—యస్. బవిలిరెడ్డి
సకలార్థసాగరము—పి. వి. యస్. దొరస్వామయ్య
సతీపతి కుమారాలరహస్యములు—(ప్ర) ఆర్యన్ బుక్
డిపో, మదరాసు
సమయోచిత పద్యరత్నావళి—(ప్ర) కె. సుబ్బరావు,
చెజవాడ

సరస్వతీవాచకపుస్తకము, వెం. ఆ, కె—పి. రాఘవేంద్రరావు
నీలంబా తీర్థ—(ప్ర) పి. కృష్ణస్వామి మొదలి,
మదరాసు

స్త్రీ పురుష ప్రేమరహస్యములు—బి. టి. నరసింహాచార్యులు
స్వరశాస్త్రము—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మదరాసు

పురాణము

ఆంధ్ర శ్రీవిష్ణుపురాణము (ప్ర)—బి. మారవాళ్ళ

పకృతిశాస్త్రము

కాస్త్రవ్యాచకపాఠములు, వెం ఆ. — యం. సాంబశివరావు

సృష్టిచరిత్ర, వాచకము క — పి. యం. మురుగేశ మొదలియారు

ప్రబంధములు

గయోపాఖ్యానము—బి. సుబ్బయ్య
శృంగారకావంతలము—పి. విజయభద్రుడు
శ్రీరంగనాథరామాయణము—(ప్ర) పి. కృష్ణస్వామి మొదలి, మదరాసు

ప్రహసనములు

పెల్లిలోపెటాకులు—జి. వెంకటరామరాజు
నీడనభీతి—టి. సత్యనారాయణ
మధుపానభారత్యునిసోదము—పి. విజయభద్రుడు

భూగోళశాస్త్రము

అనంతపురంజిల్లాభూగోళము—యస్. వాసుదేవరావు
ఇండియాసామ్రాజ్యసింహాళపు భూగోళశాస్త్రము—పి. మారిస్

తూర్పుగోదావరిజిల్లా భూగోళము—యస్. శాన్టీశ్వర రావు

ప్రపంచభూగోళము — ఇండియా—యస్. సీతారామ రావు

ప్రారంభ భూగోళశాస్త్రము — (మిన్) పి. యస్. డార్లింగ్

భూగోళబోధన—కె. జి. జి. సుందరం

మారుతిభూగోళశాస్త్రము—పి. నారాయణమూర్తి

మంత్రశాస్త్రము

శ్రీమహాయంత్రచింతామణి—(ప్ర) టి. మార్యప్రకాశ రావు, విజయనగరము

మతము—హిందు

పునర్జన్మ—పి. వెంకన్న
వివాహనిర్ణయదీపిక — (ప్ర) యం. సుబ్బావధాని, రాజమహేంద్రవరము

శ్రీవైఖానససర్వజ్ఞానాత్మతీయప్రచరణము — (ప్ర) యస్. జగన్నాథాచారి, ముక్తిపురఆగ్రహారము

శ్రీవైష్ణవసర్వార్థసంగ్రహం— యస్. కె. వసుధాధరణం, మదరాసు

మూర్త్యవనస్కారములు—(ప్ర) యస్. యస్. వి. నా. టెంకపూరు

— ఇతరములు

ఆర్థ ఆగ్నే సమ్యచరిత్రము—జి. ఆరెన్
ఆర్యతో నింపబడుట—(రెవ) ఆంధ్రమూరె
ఒక్కొక్కరికి శుభార్థ ప్రకటనఁ జేయువారికి సహాయములు—(డా.) ఆర్. పి. టోరి
శీర్షనలు — (ప్ర) ఆంధ్రవీణా తెలికొత్ బ్యూరవల్ చర్చ మిషన్, ధనశేఖరము

కులాచారపరీక్ష—(రెవ) పురుషోత్తమరామి

క్రిస్మసు సంభాషణ—జి. కామ్యూత్
క్రైస్తవ సత్యమార్గము—(రెవ) పి. యస్. జేకబ్
జగద్రక్షణము—యస్. జివిడ్

తెలుగువైదిల నిఘంటువు— (ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరరీ రుసాస్ టి, మదరాసు

పూవులగంప—పి. జివిడ్
పూవులగంప—బి. మోసస్
మతబోధ—జేమ్స్, యస్. భక్తర్

ములాగ్ మిషన్ చరిత్ర — (ప్ర) ములాగ్ మిషన్ బోర్డు, డార్మిక్
యేసుక్రీస్తుయొక్క సమృద్ధి మైన సేవకుడు—(మిసెస్) ఇ. పి. డబ్ల్యూ. ఏడ్జ్

మాహాత్మ్యములు

అలంపురీమాహాత్మ్యము—యస్. పి. రాఘవయ్య
శ్రీహృదయదేశ్వరమాహాత్మ్యము—పి. రామచంద్రయ్య

రాజకీయములు

దేశీయసామ్రాజ్యము—యన్. నరసింహం

వాస్తుశాస్త్రము

గృహవాస్తు దర్శనము—(ప్ర) వి. కుప్పస్వామిమొదలి, మదరాసు

వేదాంతశాస్త్రము

పురుషరత్నప్రకాశిక (ప్ర) వి. వెంకటసుబ్బారావు

భగవద్గీత (ప్ర) — (ప్ర) వి. కుప్పస్వామి మొదలి, మదరాసు

భగవద్గీత, అ. ౯ (ప్ర) — (ప్ర) యమ్. రామానుజాచారి, చిత్తూరు

రామసాంఖ్యము—యన్. అచ్చనాంబ

వేదాంతసింహాసనము (ప్ర) — (ప్ర) పి. త్యాగరాజుశెట్టి, మదరాసు

వివరామదీప్తియము, భా. ౨, ౩—(ప్ర) యం. హనుమంతరావు, సింగరేణి

కుంభనిర్మణరత్నావళి—(ప్ర) వి. కుప్పస్వామి మొదలి, మదరాసు

శ్రీకృష్ణావతారతత్వము, భా. ౨, ౩, ౪—కె. శేషాద్రిశర్మ

సద్విరాసంపదోధామృతము—(ప్ర) వి. కుప్పస్వామి మొదలి, మదరాసు

వైద్యశాస్త్రము

అయుర్వేదాంగశారీరశాస్త్రసంగ్రహము—పి. కృష్ణమూర్తి

కలరా—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిలీచేచర్ సాపైటి, మదరాసు

గుణావపానపశ్యతోధి—కె. కె. యమ్. ఏ. రామాచార్యులు

సాయాశాస్త్రము—యన్. రామరావు

వ్యవసాయశాస్త్రము

వ్యవసాయము, భా. ౧, ౨—యన్. వి. శ్రీనివాసరావు

శతకములు

కామేశ్వరశతకము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి

దేశికశతకము—కె. హనుమద్వాస్.

బాలగోపాలశతకము—సి. సుబ్బిరెడ్డి

భక్తిరసశతకసంపుటము, భా. ౩—(ప్ర) వి. రామస్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు

యద్రశతకము—యమ్. బ్రహ్మమూర్తి

శ్రీచింతలూరి మహాలక్ష్మమ్మశతకము—పి. సుందరవెంకటేశ్వరచలపతిరావు

శ్రీజానకీరామశతకము—కె. బాలవెంకటసుబ్బారెడ్డి

శ్రీనిర్గుణమావనిశతకము—కె. ఆదినారాయణ

శ్రీబాలాశ్రీపుర సుందరీశతకము—యన్. శ్రీనివాసరావు

శ్రీవెంకటేశ్వరశతకము—కె. విశ్వనాథం

శ్రీశంకరశతకము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి

సంతాపనీలుగోపాలశతకము—వి. వెంకటరమణాచార్యుడు

సంగీతశాస్త్రము

ఇంగ్లీషురాగములలో బాదవగిన సంగీతములు—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిలీచేచర్ సాపైటి, మదరాసు

నీలకంఠకృతులు—పి. పీఠభద్రచారి

కుతులు—స్వరావళి—వి. నరసింహాచారి

స్తోత్రములు

భగవద్గీత—(ప్ర) సీతారామ్ అండ్ కో., తెనాలి

రామనామనక్షత్రమాల—వి. వెంకటరావు

రామనామమాల—వి. వెంకటరావు

శ్రీగౌరీశ్వరనక్షత్రమాల—(ప్ర) యన్. రంగరావు, గుంటూరు

సద్గురు స్తవ స్తవము—పి. కృష్ణమూర్తి

హరికథలు

అంబరీష—కె. వారాయణదాసు

అతిథిపూజామహాత్మ్యము—కె. వెంకటసుబ్బారాయణదాసు

కాటమరాజాచరిత్రము—పి. వెంకటాచలదాసు

పార్వతీపరిణయము—యన్. కుమ్రాస్వామి

క్ర లకలలాడుచున్నది జగంబు మహానదిగర్భవీధి ; చం
చుజలవీచికాతతులనవ్వడి కర్ణరసాయనంబుగా
తల యెడ మోపి యూపెడివిధంబున నుయ్యెలలూగుచున్నదే,
మలయసమీరహస్తముల మత్తిలి తూగు లతాకుమారితో.

వెలవెలఁగోపు నందెయెడ వెన్ను మరల్చి, మనోజ్ఞగాతమీ
పులినతలంబునక నిలిచి, మోములు నిర్మలవారిదర్పణం
చలములఁ జూచుకొంచుఁ దమసంఘవిశేషము లవ్వె యివ్వె న
వ్యలనడుమం దెమల్చుకొని ప్రాద్దులు పుత్తురు మిత్రు లిద్దఱున్.

లంతలో ప్రతిబింబిత మైన జగతి - చూచి యచ్చెరు వందెడి రాచవారు;
“మనము లో నున్న నక్షత్రమండలంబు - చేరఁ గల”మని యువ్విల్లులూరినారు.

ఎడఁదల వెన్నఁ జూడఁ గల రిప్పటి కాలపువారు గారు; గి
ట్టనియెడఁ గాలదూతలయెడలే గడికండలు నేయఁజాలు క
ట్టిఁగలవారె కాని, యొకటక నిజనేత్రము లెట్టుజేయఁబో
యెడి వడి లేనివారు; జను లెల్లర మెప్పును వారిసాత్తురా !

ఏదో బెత్తెడునేలపై పరువుతో నేగంజయోత్రాగి, తా
మై దిద్దంగలవారు పో పరులకయ్యా లంతియే గాని, వా
రేడప్రాత్యుల పాదధూళిఁ గనలేదే పొట్టకై నేటికిఁ!
లేదే, యెంతటిచిత్రమో, రిపుభయక్షేతంబు రవ్వంతయున్.

ఇవియ వారిగుణంబు, లే నెఱిగినంత - చెప్పకొంటిని వినఁగోరుచెలికి నేడు;
ఊరుపేరులతోడ నే మున్న దిపుడు? - ఏకహృదయాంతరంగులే హితులు వారు.

వెండిగిన్నెలలోన పండుదొన్నెలలోన విడలేని యిత్వాకువీరవరుల,
వెడఁగువియ్యములలో పిడుగుకయ్యములలో చీలని పాండుగోపాల సుతుల,
పడఁతిహేలనలోన చెడుగుపాలనలోన సోలని కురునాథసూతసుతుల,
పండితసీమలో భండనభూమిలో చెదరని వాల్మీకిశిష్యవరుల

స్నేహలత యెంత గట్టిదో చిన్ననాడే - నేర్చి విసుగెత్తియున్న పండితుడ వీవు,
తమ్ముడా! వీరి గాఢమిత్రత్వశక్తి - కాంచెదవు గాక చేరెడు కండ్లతోడ.

తాతలనాటి నేల కలదా చెటిబాటెడు, భుక్తికోసమై
కాతర మందఁగాఁ దగినకారణ మేదియు లే దటంటి; ఏ
కైతలా చేతఁ బట్టుకొని కాపుకులాలకు పుణ్యగాథ లే
నో తనివారఁ జెప్పకొనుచుందురు పండిన చేలగట్టులక.

వానలు లేమిచే గలఁకవారిసచిత్రము దందడింప, పై
చేసుకు మోటబావి కడు చెంగట నుండుట సైంపలేక, చే
బూనినకోలతో బెడఱిపోయెడి లేగ నదల్చి, బిక్కమో
మూనినకాంతో చెమట లూడ్చెడి వేసవిపిచ్చికాపులన్.

రేపటిమేతచే పులకరించినదేహము బద్ధకింప, పై
తాపము తీర్చుకొందమని, దారికి చెంగట నీడ పండులై
తోడఁగ, మేను వాల్చు, మడి దున్నెడివేళకు ముల్లుగట్టితో
కాఁ పదలించిన వడఁకి కన్నుల నీ రొలికించులేగలక.

చూచి, దరిఁ జేరి, లేదూడచుబుక మెత్తి - గడ్డిపోచలు రెండు నాల్కకుఁ దగిల్చి,
యెడలు నిమిరినఁ దల యూచి యుబ్బుదాని - మోముఁ గని యొండొరులఁ జూచి
[మురియువారు.

మోహనగీతికామృతవిముగ్ధహృదంతరసీమతో మహా
త్సాహమునక నటించి పెడదారులఁ బోయెడి గౌతమీనదం
తీహమపూరతిరమున, దివ్య లెఱుంగని పుణ్యభూమిలో
స్నేహితు లొక్కపల్లె నివసించురు తాతలనాటినుండియున్.

చిత్రకళ

అజంతకళాలయములు : ౧

తలికెట్టి రామారావు గారు, వి. ఎ., వి. యల్.,

To me the Sanctuary of Ajanta is quite simply the antechamber to Heaven; and if it is not Heaven itself that is but because all great art holds in its manifestation the hint of something greater yet beyond.

(W. E. Gladstone Solomon in his "Jottings at Ajanta")

“అజంతా”లో నున్న (కందరాలయ) పవిత్రప్రదేశము స్వర్గలోకమునకుఁ బ్రాప్యంశమని వాకుఁ దోయచున్నది. అది కేవలస్వర్గమే యేల కాఁగూడదనిన సువ్యక్తమగు సుత్రస్పష్టకళావిన్యాసమున దాని కావలసండు సుత్రస్పష్టతరమగు వాకానాక వస్తు విశేషము నూచిత మగుచుండును గావున.”

(వజ్రా. ఇ. క్లెఫ్టన్ సోలోమన్ గారి “బాటింగ్స్ ఎట్ అజంత” అనుగ్రంథమునుండి—మహాసాధ్యము, ఆనెంబు వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మగారి యాంధ్రానువాదము.)

అజంత కళాలయములు హైందవనాగరికత యొక్క చిహ్నములు. వీటియందలి శిల్ప చిత్రరాజము లను జూచినవారికి హిందూనాగరికత యంతకు ముందు కొన్ని వేలసంవత్సరములకు పూర్వమే చాలనభివృద్ధి గాంచెనని గోచరము కాగలదు. పర్షియావారు మనకు చిత్రరచన శిల్పరచనయు, గాంధారమున యవసలు ప్రదేశ పెట్టిన చిత్రరచనయే మన చిత్రరచనకు వన్నెరచ్చెననియు చెప్పువారి శీచిత్రరాజములు కాశ్యపమైన ప్రశస్తి తరములుగ నుండి, భారతీయచిత్రకళయొక్క ప్రశస్తికవ్యక్తిత్వమును తేజోగ్ల బాటగలవు. ఇట్టి చిత్రాలయముల నూర్చి మనయాంధ్రమున (“భారతీయచిత్రకళ” యను గ్రంథమున * క్షప్తముగ దిప్పు) వర్ణన లేకపోవుట విచారకరము.

మనోజ్ఞ కళలు నాగరికతావైఖరిని తెలియజేయును. గ్రీకులయుల కైరి గ్రీకుల నాగరికతయొక్కయు, చైనా చిత్రకైరి చైనానాగరికతయొక్కయు,

అంగ్లచిత్రకైరి యంగ్ల నాగరికత యొక్కయు ప్రశస్తికతను వ్యక్తపరచుచున్నవి. మనోజ్ఞకళలు చేయవలసిన మేలు నాయాదేశముల చిత్రములలో నశ్యుత్రస్పష్టమైనవన్నియు జేయుచు దేశభేదమును బాటించనివైనను, కైరియందును, గుమలందును మాత్రము భిన్నములుగ నున్నవి. ఇటులనే యజంతశిల్ప చిత్రములును కైరియందు ప్రశస్తిముగ గానవచ్చుచున్నను, జాతి, మత, దేశ, కాలభేదముల పెరుగని కళాసంపత్తిగ నున్నది.

అజంతసహలయములు బౌద్ధవిర్యాగములు. సాంఖ్యముని హిందూసంఘమున గనికెట్టిక లోపములను దీర్చుటకు ప్రసురపరుపబడినదియు, హిందూనాగరికతపై వాధారపడినదియు బౌద్ధమతము కాబట్టియు, ప్రశస్తికనాగరికతను బ్రవేశపెట్టెడి యుద్దేశము బౌద్ధుల కెప్పుడును లేకపోవుటచలనను, వీటి శిల్పముయొక్కయు, నిర్మాణముయొక్కయు, చిత్రములయొక్కయు కైరి హిందూ

* “భారతీయ చిత్రకళ”, ఆంగ్లగ్రంథమాల, చెన్నపురి.

కైరియే కాని చేరు కాదు. కాన పీకకాలములు
హైందవవాగ్ధికము బాటుచున్న వనుట కెట్టి సందేహము
సంభవకరము.

వేదకాలమునకు పూర్వమునుండియు భారతదేశమున
చిత్రరచన యాచరింపబడినది. అజంతచిత్రములు రచింప
బడిననాటికి ధనికుల గృహములు చిత్రాలంకృతములై
యుండినవి. పూజలు వివాహములు మొదలగు కుళికార్య
ములందు సర్వసామాన్యముగ నన్ని యిండ్లయందు నలంకా
రార్థము చిత్రములు రచింపబడుచుండినవి. దేశమున
నిలువ మన్న వజరయముండిన యాకళయొక్క యువ
యోగమును తాద్యలు గ్రహించి తమ మతప్రచారమునకు
వినియోగపరచిరి. అశోకచక్రవర్తి మొదలగు ప్రభువుల
పాపకైందిన విధిమతమును విదేశములందు ప్రచారము
చేయునపు డాయాదేశముల జనులను జాతకకథలను
నూచించు చిత్రములద్వారా యాకర్షించి తమమతమును
స్వీకరింపజేయ యత్నించుచుండుటతలనను, దేశసంప్ర
దాయము ననుసరించి విహారములందును, చైత్యము
లందును చిత్రములను వ్రాయించుటతలనను ఆకాలమున
హైందవచిత్రరచన యనేకవిధముల నభివృద్ధిని కైంది
క్రొత్తరుచులను వ్యక్తపరచి యిప్పటికి నద్వితీయస్థానము
నలంకరించియున్నది. అజంతగుహలయములందు గల
చిత్రము లీకాలమున వ్రాయబడిననాటిలో కొన్ని గాన
యరునందు గల బాహుచిత్రములు మరికొన్ని. రక్తి
వన్నియు నశించినవి. కాంచీపురము, పీఠస్థనాళి
లందు క్రొత్తగ గానవచ్చిన చిత్రము లజంతచిత్రములను
బోలియున్నవి. హిందూ కైవలములకు సంబంధి
ంచిన చిత్రములు కాని తాద్యమతముల ప్రోద్బలమువలన
రచింపబడినవి కావు. ఇతరదేశాలయములందు, విహార
యందు, భవనములందు వాకాలమున రచింపబడిన
చిత్రము లన్నియు కాలప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోయి
నవి. ఇప్పుడు కానవచ్చు చిత్రములలో మతప్రచారము
లజంతచిత్రములు.

‘అజంత’ గుహలని పిలువబడుచున్న కళాలయ
ములు తొలక నెట్టిపేరున పిలువబడుచుండెనో తెలి
యుటలేదు. పీటికి నాలుగుమైళ్లదూరమున నున్న అజంత

యను గ్రామమువలన విష్ణుకు పీటి కేరేరు కలిగెను.
నైజామురాష్ట్రమునగల ఫరీదుపురమునకు నాలుగుమైళ్ల
దూరమున నున్న చింఢాగ్రదియొక్క కనుమద్వారమున
కొండయందలి తొలువబడినది. ఈగుహలయములను
యాదగోరి బి.వి.సి.కై ర్వేయందు ప్రయాణముచేయువారు
జలగాయవద్దనెవను, పహారివద్దనెవను దిగవచ్చును.
గుహలయములు జలగాయవకు 32 మైళ్లదూరమునను,
పహారిగాయమువకు ౧3 మైళ్లదూరమునను గలవు. కల
కత్తా, బొంబాయిప్రాంతములవారి కీమార్గము సదుపా
యముగ నుండును. చెన్నపట్నము, హైదరాబాదు,
మైసూరుప్రాంతములవారు బేరంగరాదునందు దిగి
బళ్లపే ప్రయాణముచేయవలసియుండును. ఈ త్రరము
మండి వచ్చువారు మారకు, జలగాయలద్వారా రావలసి
యుండును. ఫరీదుపురమున వానయోగ్యములగు బంగ
ళాల కలవు. కాని వంటయేర్పాటులను కళాయాత్రి
కులు చేసుకొనవలసియుండును. ‘నుహల’లో చీకటిగ
నుండును. కాన ఎల్లప్పుడుచేరిదీపములను దీపకుపోవుట
నుంచిది. చిత్రముల ప్రశంసను వ్రాసికొనగోరువారు
నైజాముగవర్ష మెంటువారి యనుమతిని పొందవలెను.

ఈశాందరములు, చదువుకొన్నవారును, చిత్ర
శిల్పముల యాధిక్యమును గ్రహింపజాలిన యితరులును
చేరిపోట గలవు కాన మనకు చరిత్రక వందలకొలదిసంవ
త్సరము లరగ్యమున మునుపడియుండినవి. ఏదేశకత్తా
మున బుద్ధభగవానుని జన్మదేశముల భారతదేశమును సంద
ర్శించుటకు వచ్చిన సుప్రసిద్ధ చై నాయాత్రికుడు హులన్
త్సాంగ్ ఈవిర్యాలులను వారి తన గ్రంథమున
వ్రాసెను. కాని తాద్యమతము జన్మధూమయందు క్షీణించి
పరదేశముల వాక్రయించిననాటినుండియు విహారము
లను తాద్యవ్యాకులు విడిచిపోవుటచేత లోకమంతయు
మరచినటు లున్నది. అజంత చిత్రరచనమబోలు. రచన
భారతధూమయందు సామాన్యమై యుండినందు
వలనను, అదేశములగు హిందూ దేవాలయములు
దేశమునందుండుట నుండుటవలనను
పీటిని వాచిన హిందువుల వివిధ ప్రకృత్యముగ నాకర్షింప
లేదు. ఏగ్రంథమునందైనను పీటినిగూర్చి వ్రాసినటుల

లేదు. భారతదేశము నువామ్యుటీయ ప్రభుత్వముక్రింద
సుంపకాలమున దేలియుల దృష్టి మిగలు, రాజపుత్ర,
తంజావూరుదిక్రములవైపు మరలుటవలనను, అప్పుడును
జాధనమలేమన నూర్చి తలచువా రటవసుటవలనను ఆ
కాలముననూడ వీటిని బ్రకంపించువారు లేరైరి. అంగ్ల
ప్రభుత్వమున మరల వీటి గొప్పతనమును లోకములయొ
గ్రహించినది. ౧౮౧౯-వ సంవత్సరమున సీకకాలయము
లందలి చిత్రములను చెప్పి పురితంగ్ల పైనికాధికారులు
కొందరు చూచినటుల 'రాయలు ఏషియాటికు సొసైటీ'
(Royal Asiatic Society) వారు ప్రచురించిన తేమ్మ
అలెక్షాండరు (James Alexander) గారి వ్యాసమున
గలదు. ఇప్పటికిని యాదిత్రముల పొగను విశేషముగ
లోకమునకు తెలియలేదు. 'బెంగాలు ఏషియాటికు
సొసైటీ' (Bengal Asiatic Society) వారు
౧౮౩౬-వ సంవత్సరమున వీటిని వర్ణించుచు మరియొక
వ్యాసమును ప్రచురించిరి. లెఫ్టినెంటు బ్లేక్ (Lieute-
nant Blake) గారు వీటిని కొంతవరకు విపులముగ
వర్ణించుచు 'బొంబాయి కూరియర్' (Bombay
Courier) అనుపత్రికయందు ౧౮౩౯-వ సంవత్సరమున
వ్రాసిరి. ఈసంవత్సరముననే సుప్రసిద్ధశిల్పచరిత్ర పండి
తుడగు జేమ్స్ ఫెర్గూసన్ (James Fergusson) గారు
అజంతకు వచ్చి, చూచి, ౧౮౪౩-వ సంవత్సరమున
రాయలు ఏషియాటికు సొసైటీవారికి "రాయందు
చెక్కబడిన భారతీయ దేవాలయములు" అను వ్యాస
మును బంపిరి. అటుపిమ్మట ఈ గుహలయముల కీర్తి
లోకమున కంతకును వెల్లడియయ్యెను. ఇప్పు డెల్లెడల
సీకందరము లహల్యములని గణింపబడుచున్నవి.

'అజంతగుహ' వివరణబొమ్మది. ఇవన్నియు
జోకటేకాలమునకు లేండినవి కావు. అస్థలము జాడమత
ప్రపంచమున బ్రసిద్ధిగాంచినకొలది నచ్చట లేదన జాడ్డు
లకు చాలినన్ని 'గుహ' లప్పుడప్పుడు తొలవబడినటుల
కనబడుచున్నది. ౯, ౧౦ సంఖ్యలు కలది శ్రీ. పూ.
మొదటి లేక రెండవశతాబ్దమునాటివనియు, ౧, ౨, ౩,
సంఖ్యలు కలది శ్రీ. త. ఆరు లేక ఐదవశతాబ్దమునాటి
వనియు అర్థ కాస్త్రాజ్ఞలు నిర్ణయించియున్నారు. గుహ

లను వరుసగ సంఖ్యలమాలమున తెలియునటుల చేర్చి-
మచున్నా లే కాని యాసంఖ్యలకును వాటి నిర్మాణకాల
మునకును సంబంధము లేదు. ఇచ్చట ఇరువదియైదు కాన
నములు కలవు. ఇందు పదునేడు గోడలపై రంగులతో
వ్రాయబడినవియు, తక్కినవి బైట రాళ్లపై చెక్కబడి
నవియు నైయున్నవి. ౯, ౧౦, ౧౯, ౨౬ సంఖ్యలు
కలది చైత్యములు. తక్కిన వన్నియు విహారములు. ఇవ
న్నియు జనపంతులమై యున్నకాలమున సుప్రసిద్ధజాధ
వ్యాకరణపండితుడగు దిక్షానుగు (దిక్షాగయని
బొద్దులు పిలుచుచుండిరి) ఇచ్చట కొంతకాల ముండె
నవి ప్రతీతి. ఇచ్చట చెయ్యచుండిన సుప్రసిద్ధజాధవిద్యా
లయమున ననేకులు చదువుకొనుచుండిరి. పదిత్ర లేవన
మును గడపుచు మహాత్ములభావములతో నిండియుండిన
జాధసవ్యాముల యాక్రమ మెకావోకప్పు డైయుండిన
యానువా లిప్పుడు గచ్చిలములపా లగుట యందరును
జ్ఞాపక మంచుకొనవలసిన విషయము.

కాస్త్రములు చెడినంతమాత్రమున దేవుని దర్శనము
లభింపదు. ప్రేమ, భావోద్రేకము మొదలగు చిత్రపు
త్తులవలన అంతరాత్మ పరమాత్మతో గలియు నవకాశము
లభించును. దేవునిచే పూరింపబడిన ప్రకృతిని ప్రేమించి,
దాని మధ్యను మెలగి, పరమాత్ముడు తన స్పృష్టియం
డెలుల లీల జేయుచున్నాడో కనుగొని, యం దానం
దము జొందుటవలన పాపదింత మార్గమై మనస్సునకు
కాంతి కలుగును. రాధ యడవులయందు గానకళను
బోపించు మురళీగానమున భగవంతుడు, దనప్రేమ
కాధారధూతుడు నగు శ్రీ కృష్ణుని యంతరాత్మను
గ్రహింపగలిగెను. ఆతడు లేని యా ప్రకృతియంతయు
నామెకు సూన్యమగుచుండెను. ఆమెహృదయమును నిం
పుట కా పరమపురుషుని లీలయే ముఖ్యము. ముక్తిని గోరిన
యాజాధ సవ్యాసులకును, వారికిపుత్రయు లోకమును
బదిత్రముచేసిన ఋషులకును సాంప్రదార్యమధ్యప్రదే
శము లీకారణమువలననే యాక్రమము లయ్యెను. ప్రాపం
చిక విషయములను వర్జించి నిర్దనప్రదేశమున స్పృష్టికర్త
గుణములను కీర్తించుట హిందూదేశమున వాచారమైనది.

ప్రకృతి నింత ప్రేమతోను, గౌరవముతోను జూచిన మనూష్యులకు తాదాపవ్యాసము లేమ నివాస మను బహుశ్యమైన కొండసానువులందు గుండరము లగు వజ్రపులమగ్న సీనిర్మాణముల కేర్పరచుకొనుటయందు వింత యేమియు లేదు. ఋషి లెట్టి ప్రదేశములందు తమ యున్నత భావములను బోషించి, యుపనిషత్తులను, పురాణములను మన కర్పించియున్నాలో యెట్టి యరణ్యప్రదేశములే యాయలంత ప్రాంతములు. ఇచ్చట

హిందువులకు పవిత్రమయిన పారిజాతవృక్షము లనేకము లుండుటచే యీ పుష్పము లజంతరీనిర్మాణములను గానాదు యన్న వనియు, నీకండరము లింతకాలము చెడకయున్న వనియు నచ్చటి ప్రజలు చెప్పుకొందురు. ఒకవైపున “పాత్ ఖండ్” అని పిలువబడు జలాపారము కనుకానందము గలుగజేయును. (చిత్రము ౧) ఆనదియే “నాగూర” మనుపేర వంకరలుగ బ్రవహించుచు, సచ్చరిత్రుని జీవయాత్రవలె యాప్రాంతపుచెట్లను బోషింపుచు

చిత్రము ౧

మరియొకవైపున బ్రవహించుచుండును. దీనిదరి నేద దీర్ఘ కొనుటకు వచ్చిన వన్యమృగములు కందరములవద్ద నిలువ బడినవారికి కనబడును.

మానవులు భగవంతుని చెంత జీరులుత్సమునకు మనోజ్ఞకళ లొక యాధారము కాన, మాయలో బడి ప్రాపంచికానుభవమును బొందుచు జేవునితో లీనయగుటకు ప్రయత్నించుచున్న జేవులు సృష్టికర్త కర్పించు కానుకలలో ముప్రసిద్ధచిత్రము లొక విశేషము. జేవుని యెడల దమకు గల ప్రేమ, గౌరవము

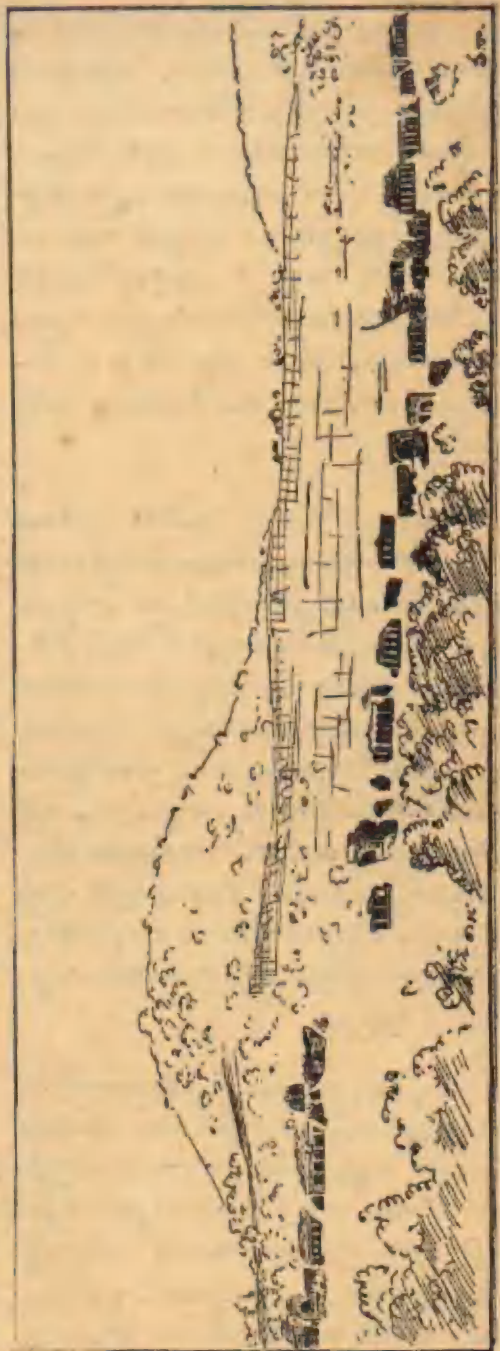
మొదలగు భావము లీతాదృచిత్రకారులు చిత్రరూప మున బ్రవర్ణింపజూచుటవలననే యిది యింతచక్కగ నున్నది. ఇట్టి సుందరి చిత్రములను జూచినవారికి తమ ప్రస్తుత ప్రాపంచికజీవనముపైను, తద్వారా తమకష్టముల యెడలను కొంచెముగనో, గొప్పగనో మరపు కలుగును. ఇట్టిమరపువలన తాను ప్రశోభముగ వొకవ్యక్తి యను భావము మరుగుపడి తక్కిన జీవ ప్రపంచముతో వైక్ర్యము చేసారును. ఈ పరమాత్మజ్ఞానమువలన నరిద్య నశించును. అజంతికందరము లదవులగు చుండుటయే కాక, యది కళాలయములుగ నుండుటవలన సృష్టికర్తను

జ్ఞాపకము చెప్పుచుండును. గృహవిర్యాణకళ, శిల్పకళ, చిత్రకళ యానిర్మాణములందు మేళవించి, బుద్ధిజేవుని యొక్కయన, వాతని వారాధించుచుండిన యాపవ్యాకులయొక్కయు గొప్పతనము నింకను చేరకొని పంపల్సే రములు ప్రపంచమునందంతటను నిలువబెట్టగలవు.

జ్ఞానమతముయొక్క కట్టుబాటు తంతకతనము లయ్యెను నిట్టిమహాదేశయములతో నిండిన యాచిత్ర బ్రహ్మలకు కళాప్రపంచమున నన్ని బంధములును వీడి వరి. తా మరణ్యమగ్గమున నివసించుచుండినను, బుద్ధుడు, రాజులు, రాణులు, యువతులు, బంధువులు, పక్షిలు, పుష్పములు, చెట్లు, ఇవి యని యననేల, జేవులచే సృంపబడిన యన్ని వస్తువుల నత్యగ్గతముగ, ననేక విధముల వీరు చిత్రించి, భక్తిజాతములగు భావములను చిత్రరూపములుగ బ్రవర్తించి జేవుని లీలయెడల వమకు గల నమృతమును వ్యక్తపరచి పార్థకజేవులైరి. జ్ఞాన యుగముననే కాక, యాకాలమునను, ఇక ముందునను ఆధ్యాత్మిక కళాజీవనములను గడపజూమనా రందిరు నెవ్వనముచేయుట కర్హములైన యానిర్మాణములను వారు సృంపగలిగిరి. ఆకాలపు దేశాచారములను, పాం ఘిక జీవనమును తెలిసికొనగోరువారికి నిది యాత్రాస్థానములుగ నుండుగలవు. ఈచిత్రములందు, శిల్పములందు వాకాలపువారి చుట్టలు, నగలు, శిరోజముల యేర్పాటు, గృహములు, పాత్రలు, వారిప్రయాణవిధము, వారు పోషించుచుండిన జంతుజాలములు, వారి యాటలు, ప్రవ ర్తనము—అన్నియు విచట గానవచ్చుచున్నవి.

నిర్మాణము

పరువారవనమా యెదుట నిలువబడి చూచిన యెడల నీకందరములన్నియు కానవచ్చుటయే కాక యా తాదృశవ్యాకుల నిర్మాణముల గొప్పతన మంతయు మనకు తెలియగలదు. ఆర్థవలనూకారముగ మన్న యాకాండె యందు నువారు ౨౫౦ ఆడుగుల యెక్కువ నివన్నియు నుచోళియందు జొలువబడెను. (చిత్రము ౨) మధ్యమగ్గ నిళిల పగిలియుండినచోటలు విడిచి, యవకాశము గల చోట్లయందు దీకందరములను చేక్కిరి. ౨౫ కందరములు

చిత్రము ౨

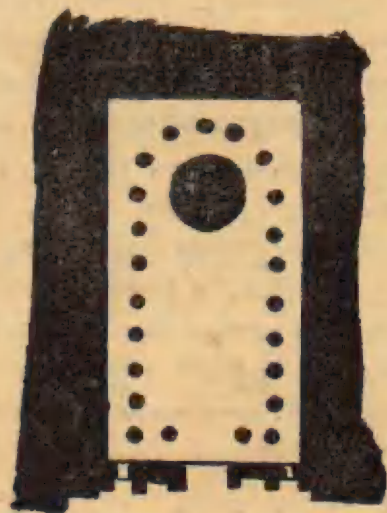
౬౦౦ గజములపొడవు వాక్రమించియున్నది. ఒకకందర మునుండి మరియొకకందరమునకు బోవుట కావూడుగనే

మార్గ మున్నది. సమీపారణ కంఠరగ్వారమున గల యేమనగు దిగ్రహము లుండుటవలనను, అంగణమునకు ముందుగల పెట్టవద్ద చక్కని నాగరావిగ్రహ ముండుటవలనను, దీనియెడలనుండి యావిననే నిర్మాణము లన్నియు చక్కగ గవనమందుండుటవలనను, ప్రకృత్యాది పృథ్వీముల నానిర్మాణకర్తయ ముఖ్యముగ గమనించుట వలనను, పూర్వ మిచ్చటనే యాకంఠరములవరకు సిక్కిరిమార్గ ముండుటల కనబడుచున్నది. నిర్మాణము సం జేయి, శిల్పచిత్రరచనలం జేయి, ౧, ౨, ౯, ౧౦, ౧౨, ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౨౬ కంఠరములు ప్రసిద్ధి గాంచినవి.

అజంతచిత్రరాజములను మాత్రమే యనేకులం బొగడియుండిరి కాని యాకంఠరముల యద్భుతనిర్మాణ విధానము మాడ ఇప్పుడిప్పుడు కళాకావీదుల నాకర్షించుచున్నది. శ్రీ. పూ. మొదటికతాబ్దమున నిర్మాణ మారంభమై, సుప్తల, చాళుక్యుల యాధిపత్యమునను, తరువాతను, అవగా శ్రీ. త. ఏడవకతాబ్దమువరకు వివిధ నిర్మింపబడుచుండుటవలనను, చిత్రములు మాడ ఈకతాబ్దములందంతటను చిత్రంపబడుటవలనను నిర్మాణ, శిల్ప, చిత్ర కళల పరివర్తనమును బరిశీలించి, భారతచేతమున నీయాకళ శైలినిర్మింపబడు పొందినకో కనుగొనవచ్చును. సుప్తల పూర్వమునను, సుప్తల తరువాతను గల నిర్మాణవిధేయము లని పండితులచే శివబసవాటిలో ననేకము రిచ్చట గానవచ్చుచున్నది.

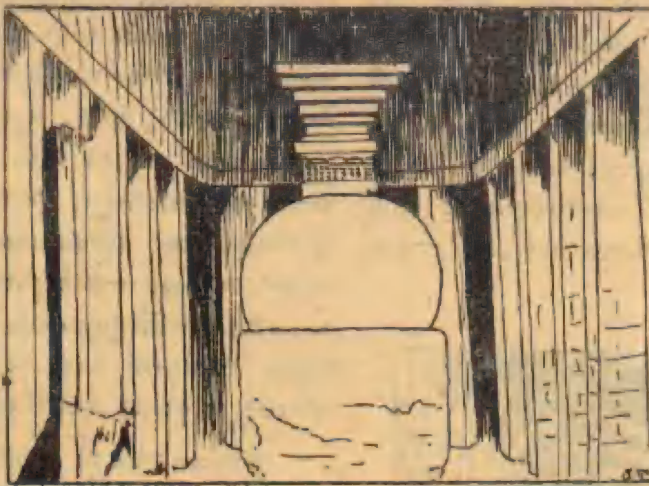
చైత్యములు ముఖ్యముగ బుద్ధజేవు నారాధించుటకు నిర్మింపబడినవి. బుద్ధుని నిర్మాణకాలమున సంపాదించబడిన యాతని యర్థులు, గోగ్ధ, శోజములు మొదలైనవి యొకచోట నుండి, చాటిపై దేవాలయకృతిని నిర్మించి యచ్చట వాతని సుగ్రీవర్తనము జేయుట యాచారమైనది. ఇట్టి స్తూపములు హిందూదేశముననే కాక శాన్త మతము న్యాపించిన యన్ని దేశములందును కానవచ్చుచున్నవి. సుప్రసిద్ధములైన యమరావతి, సాంచి స్తూపము రిట్టివియి. అలంతయందలి చైత్యగృహములు రాతియందు దొలవబడిన వగుటచే బుద్ధుని దేవాభాగము

లెన్నియు వీటియందు నున్నటుల లేదు. మధ్యను స్తూపాకారముగ నుండి, ప్రార్థన సలుపుటకు లేగినంతతావు ముందునకు విసిరియుంచునటులను, కష్టన ఇట్టి యాధారము నుండుట యనవసరమైనను ప్రంభములను చెక్కుటచే వీరికి నిర్మాణములందుగల యధిలాశ గోచర మగు

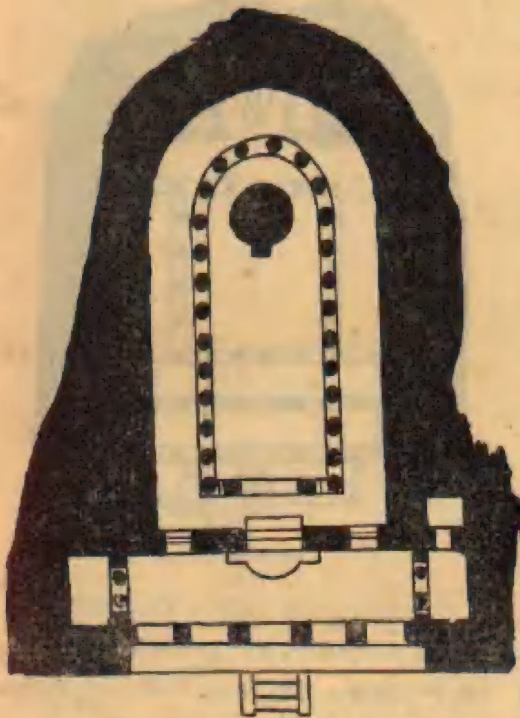
చిత్రము 3

చున్నది. సమకాలీనమగుభూకారము గలిగియున్న యాచైత్యపు (చి. 3) మధ్యభాగమునకు ద్వారముద్వారాను, ప్రంభములకును గోడకును మధ్య మన్న భాగముల కిరువైపుల నున్న గవనములద్వారాను వెలుగుగు వచ్చుటచే, అనుకూలమంత చీకటిగ వివిధ యుండవు. మధ్యభాగమున గల కష్ట కట్టలతో గట్టబడినదావినలె కనబడునటుల చెక్కుబడుటయు, ద్వారము, కిటికీల యాకృతులను మాడ నాకాలమున కట్టలచే నిర్మింపబడు గృహముల నమానాలనియు, రాతియం దిట్టికంఠరములను దొలుచుట యాకాలమునకో, యంతకు కొంచెము పూర్వమునకో ప్రారంభమయ్యె ననియు తెలియును. మొదట నిర్మింపబడిన తొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యము (చిత్రము ౪) చందలి స్తూపముపైని, ప్రంభములపైని ఎట్టి యలంకారములును మలచబడలేదు. తరువాత నిర్మింపబడిన పదియవ విధారము పెద్దదిగ నున్నది. దీనియందు దారునిర్మాణముల

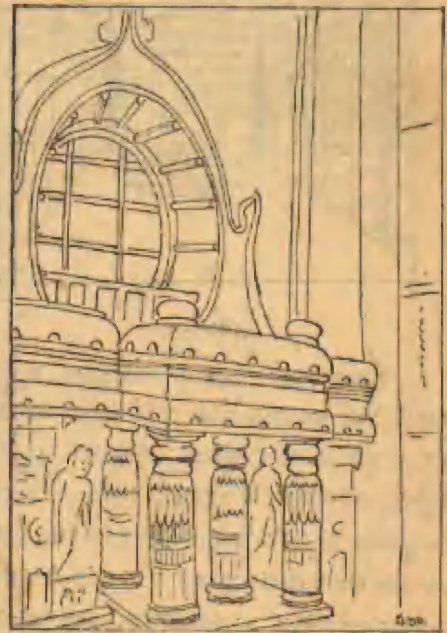
చిత్రము ౪

కును గల శేదమును నూచితయొడల కందరనిర్మాణ మెట్టి
మాన్యు శైలియో తెలియును. స్తూపమునందును శేదము
కలదు. ప్రాంగణమును మెట్లును విశేషములు. చిత్రిత

చిత్రము ౫

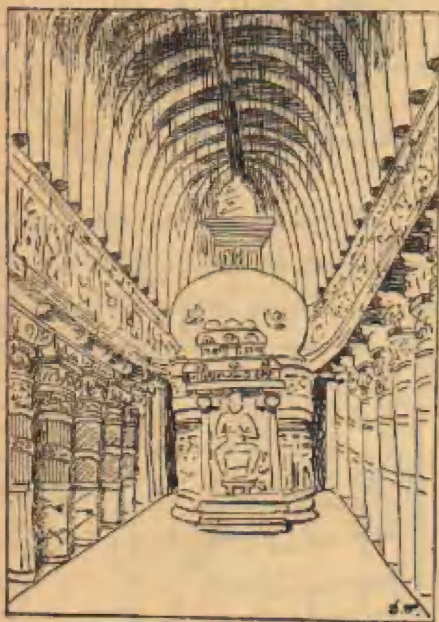
పొలిక విశేషము కావరాకయున్నది. అప్పటికి రాళ్లతో
నిర్మించువిధాన మభివృద్ధి కెందెను. పంక్తిమృతవసంఖ్య
కల చైత్యమునకును, తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమున

చిత్రము ౬

మాన్యులను సుగోచరములు. (చిత్రము ౫) దారునిర్మాణ
చిహ్నము లెవ్వియు లేవనియే చెప్పవచ్చును.

ఈనిహాద్వార మధ్యలేమైవది. తాద్ధల ముద్ర సిద్ధనిర్మాణములలో నిది మిక్కిలి చక్కనిదినియూ, విధానమున నన్ని విధముల పరిష్కార మైనదనియు పొగ డ్రబడెడివది. ఎదురు మున్న పొంగులు, దాని ప్రంభములు, విూద మున్న వల మాకారనిర్మాణము, శిల్పము అన్నియు నతీ మగోహారముగ నున్నవి. అజంతనిర్మాణములను జగన్విఖ్యాతములుగ జేయుట కీద్వార మొక్కటిదే చాలును. (చిత్రము ౬)

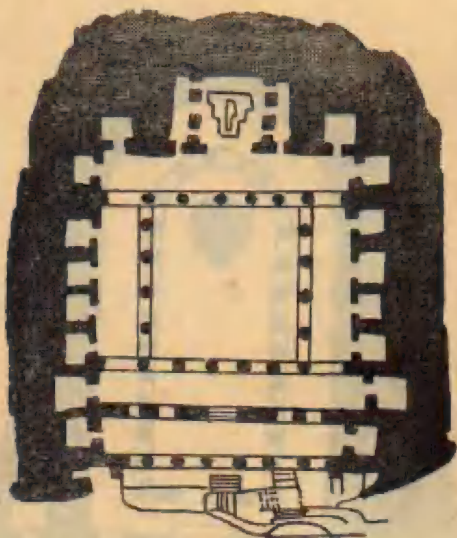

చిత్రము ౬

విగ్రహారాధన మోడదను నియమము తాదమతమున తొలత నుండెను. రాను రాను ఋద్ధిని మాచింపిటకు పాదములు, వైరాగ్యమును జూపుటకు ద్వారము, నుజ్జము, మతబోధను చూపుటకు చక్రము పెందలగు విన్నములు వాడుకకు వచ్చెను. హీనయానము, మహాయానము అనురెండుపక్షములుగ తాద్ధు లేర్పడిన నాటికి విగ్రహములు విరివిగ కావలసినవచ్చెను. ఆకాలమునుండియు నిర్మాణకర్త లనేకవిధముల శ్రోతరులను లోకమునకు జాటగలిగిరి. పందొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యద్వార మిట్టి నూతనశిల్పనిర్మాణమునకు నిదర్శనము.

తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమునకును, ఇరువదియవ సంఖ్యకల చైత్యమునకును గలభేద విశిష్టతభావరితర్థవము (చిత్రము ౭) బాగుగ దెలియజేయగలదు. ప్రంభముల యలంకార మిందొకనిశేషము. మూపముపై బుద్ధిముహూలేవుని విగ్రహము చక్కనిది కలదు. మూప మనేకవిధముల నలంకరింపబడియున్నది. విూదిభాగమున కిన్నర విగ్రహములు కలవు. భీతమునందును భేనము కలదు. కప్పులోపరిభాగమున దారునిర్మాణవిధానము చక్కగ మలచబడెను. కాని దీని శిల్పమునకును, నిర్మాణమునకును విశ్యము లేకపోవుటచే నీదిక్కనిచైత్యము లోపము గలిగియున్నదని కొందరి యభిప్రాయము.

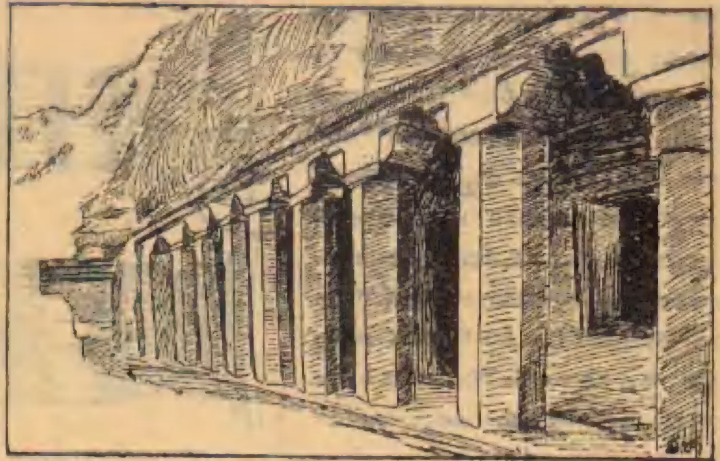
చైత్యముల గోడలపైని జాతకకథల విషయములు మలచబడియున్నవి.

చిత్రము ౭

తాదసన్యాసులు నివసించుటకును, మతవిషయక చర్చలను సలుపుటకును, తమాస్కేయించియుండిన శిష్యులకు తాదమతమును నేర్పుటకును, తదితరసవ్యవర్తలందు నియమిగులై యుండుటకును, కట్టిన నిర్మాణములను, దొలువబడిన కందరములను విహారము లుండరు. పదునారవ సంఖ్యకల విహారకందర మెంత బాగుగ నున్నదో, యా నిర్మాణకర్తల ప్రవీణత యెంత గొప్పదియో (చి. ౮)

నీచిత్రమున గాననగును. మధ్యాం
గణమునకు చెందుదు విశేష
ముగ వచ్చునటుల వర్ణింపబడి
నది. సాధారణ నిర్మాణము
వలె కనపడుటకును, సుందర
ముగ నుండుటకును ఇరువది
స్తంభము లేర్పరుపబడెను.
సన్యాసులు నివసించుట కిరు
వైపుల గదులు కలవు. ముఖ్య
ద్వారమున కెదుట నున్న పెద్ద
గది బుద్ధుని కొరకు విడువ
బడుట యాచారము. సాధా

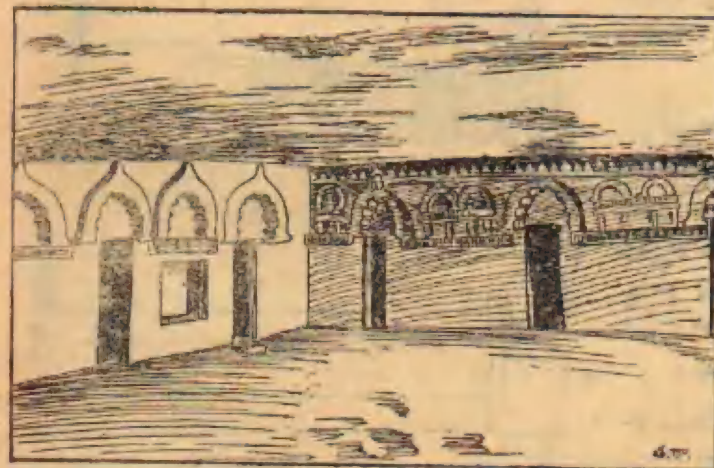

చిత్రము ౧౦

రణముగ నిందు వాదవిగ్రహ ముండును. చైత్యములందు
గల మూషములపైనే కాక యీ విహారమున లోపల గల
పెద్ద విగ్రహమును స్థూపముగ గానవచ్చునటుల చెలువురు
చాలినంత వచ్చుటచే ఆవిర్భావకర్తల చాతుర్యము వందరు
బొగడుచున్నారు. అజంతాకందరము లన్నిటి విడి మింది
యున్నది. దీనిప్రాంగణమున నున్న స్తంభములు విశేష

దీని ప్రాముఖ్యమును తెలియజేయుచున్నవి. మధ్యాం
గణము పరిమాణము ౬౬ అడుగుల విడివియు, ౬౫ అడుగుల
3 అంగుళముల వెడల్పును, ౧౫ అడుగుల 3 అంగుళ
ముల ఎత్తును, ప్రాంగణము ౬౬ అడుగుల పొడవును కలది.

వదురెండు, వదుమాను సంఖ్యలు కల విహార
ములు పురాతనము లని నిర్ణయింపబడెను. వదురెండువ

చిత్రము ౯

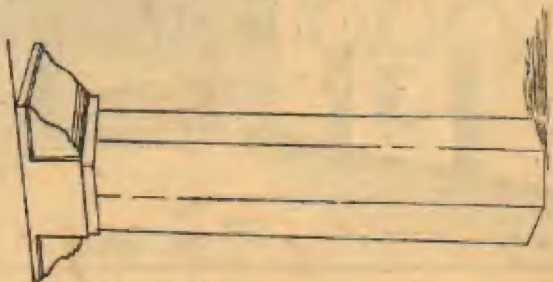
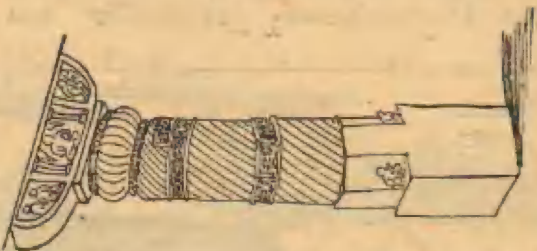
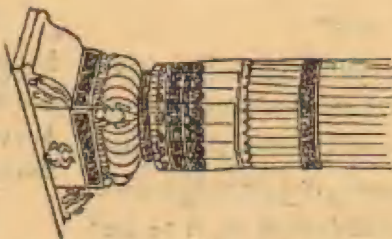
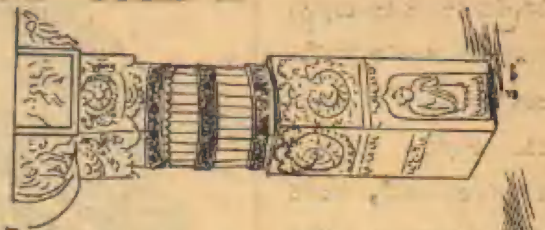
ముగ వలంకృతములు కానప్పటికిని, చాల సుందరముగ
నున్నది. ద్వారమున పేదగులు, నానవి విగ్రహములు

సంఖ్యకల విహారముయొక్క ప్రాం
గణము నశించెను. దీని లోపలిభాగ
మెంతయు మనోహరముగ నున్నది.
గదులకు పోవు ద్వారములు చక్కగ
వలంకరింపబడి యున్నవి (చిత్ర. ౯).
ఏదవసంఖ్యకల విహారమున చక్కని
ప్రాంగణము, ఎత్తయిన గదులు ఉం
డుటవలన తక్కిన విహారములకును
దీనికిని భేదము కలదు. ఆరవసంఖ్య
కల విహారము రెండంతో నులు కలది.
దీని నిర్మాణ మప్పటి గృహనిర్మా
ణమును పొంగు తెలియజేయును.
కమక చిత్రకారుల నాకర్షించు
చున్నది. నాలుగవసంఖ్య కల విహారము
అలంకారములు, విగ్రహములు విశేషముగ లేనప్పటి
కిని చాల చక్కగ నున్నది. (చిత్రము ౧౦) ఇచ్చట ౫౦

విహారము లన్నిటికంటె బిరిగియు పెద్దది. పూర్వపు గృహనిర్మాణమును జూచి యేవగింపుకొని యాధునిక భారతపుత్రు లీవిహారప్రాంగణమును జూచి నేర్చుకొనవలసిన విషయము లనేకములు కలవు. విహారము లన్నిటిలోను రెండవ సంఖ్యకల విహారమునందలి బుద్ధుని యాలయమునందు మాత్రము చిత్రముల చిహ్నములు కానవచ్చుచున్నవి. ఒకటవసంఖ్యకల విహారము చాల చక్కనిదినియు, దీని శిల్పరచన యత్యుత్తమ మైన దనియు పండితులు పొగడి యున్నారు. మెట్ల కిరువైపుల నున్న యలంకారము, స్తంభముల చైతాన్యమున గల స్త్రీలు మొదలగునవి యిరువదియవసంఖ్య కల విహారపు విశేషములలో కొన్ని ఇరువదివాలగు, ఇరువదియైదు సంఖ్యలు కల విహారములు పూర్తిగ నిర్మింపబడలేదు. పూర్తియైన యెడల ఆరవ విహార మద్భుతనిర్మాణమై యుండి యుండును. పౌధసంఘమునకు గలిగిన యెట్టి యాపత్తువలననో, మ రేహద్భులవలననో, పోషణ లేకయో యీకందరము పూర్తి కాలేదు. ఆజంతసంస్థ పీఠించుట కదియే ప్రారంభము కాబోలు.

విహారములందు సవ్యాకులకొరకు నిర్మింపబడినగదులందు వారు పడుకొనుటకు లేని వటుల రాతిదిమ్మలును, తలగడులును కలవు. రాతిగోడలందు కట్టికొయ్యలను దోపి బట్టలను ప్రేలాడగట్టుటకు కన్నములు కలవు. కొన్ని ద్వారములకు లేలుపులు లే గుల్ఫుకొనుటకు పిలుగ నుండునట్టి యేర్పాటులు కలవు.

విహారముల, చైత్యముల స్తంభములు మాత్రమే యజంతేనిర్మాణములను లోక ప్రసిద్ధములుగ జేయజాలును. అలంకారము లున్నను, లేకపోయినను వీటినిర్మాణ మతిసుందరముగ నున్నది. ఏదో యొకవిధానమును మాత్ర మునునరించి స్తంభములను నిర్మింపు నియమమున

కాశీలు కట్టుబడకపోవుటచే నొక స్తంభమున ననేకములగు రుచులను జూపజాలిరి. ప్రాచీనసంప్రదాయముప్రకార ముండవలసిన కలశములు, పద్మములు.

మొదలైన గూకారములను మలచుటనుండు వింతయైన మార్పులను చేసిరి. ఈయాకారము లన్ని ప్రంభములందును కానరావలె ననువియమమును వీరికి లేకయుండెను. బుద్ధుని విగ్రహములు, సుందర స్త్రీవిగ్రహములు, తదితర వ్యక్తుల విగ్రహములు కొన్ని ప్రంభములందు గలవు. పై చిత్రమున(సి. ౧౧) నీనవి యజంత ప్రంభవిశేషములలో కొన్ని మాత్రము. దక్షిణదేశపు వేపాలయముల ప్రంభములు విగ్రహమయములై యుండుటవలన పొగుగుగ లేవనువారును, ఆధునిక గృహనిర్మాణకర్తలును వీటినుండి యనేక విషయములను నేర్చుకొనవలసి యున్నది.

అజంతకందరముల విహార చైత్యముల నిర్మాణ విధానములు నాకాలపు పరిస్థితులు మొదలగు విషయములను బాగుగ బరిశీలించునా రయ్యును. ఇప్పుడు హైందవ పురాతన సంస్థలయెడల వర్ణింపఁబడు పెరుగుచున్నది. కాన ముఖ్యుండు భారతదేశమునను, సయాము, బావా, ఆఫ్ఘనిస్థానము, చైనా మొదలగుదేశములందును విరివిగగల ప్రాచీనహైందవ నిర్మాణములను విపులముగ వర్ణించు గ్రంథములు వెలువడు నను నాక కలదు. ప్రభుత్వమువారి ఆర్కియాలజికలు డిపార్టుమెంటువారు ప్రచురించుచున్న గ్రంథములందు వర్ణన లున్నను మనోజ్ఞకళావిధానముల నీ నిర్మాణము లెటుల బోపించుచున్నవియో, హైందవకళయొక్క వ్యక్తిత్వాధిక్యము వీటియందు వెలులగలదో, లోకమున కిది యెటుల విలువయైనవియో చెప్పువిషయములు వాటియందు తక్కువ.

శిల్పము

హైందవశిల్పసంప్రదియ నట్టి యనాదరణముచే జూందుచున్నది. కొందరు కళాభిలాషిలు, విమర్శకులు నీవిషయమును కొంత విపులముగ బర్పించుటకలచుకొని యజంతశిల్పవిన్యాసము నెవరును బాగుగ బరిశీలించలేదు. ఇచ్చటి చిత్రరచనయు, శిల్పరచనయు నొక తరగతికి తెందుటవలన, నీరెండువిధముల రచనలను జేసినవా రొకేవిధమున నున్నతభావములతో నుత్సాహము కలవా రగుటచేతను, శిల్పములును వర్ణచిత్రములవలె సుందరములై యున్నవి. ఏదవశతాబ్దమువరకు మలచ

బడిన యావిగ్రహముల పరిక్షవలన కళాస్పృహయందద్వితీయమై యాకాలమున చిత్రకళాభిరుచి యెట్టిమార్పులను తెంచుచున్నదో తెలియును కాన నీశిల్పచిత్రములమాత్రములు. తాదృమలేము వ్యాపించిన మాడు నాల్గు శతాబ్దములకే యాకందరనిర్మాణ మారంభమై, యామలేము భారతదేశమున కీగిరించినవరకు మలచబడినవి కాన తాదృల కళానిర్మాణములలో నీహోటు నిరుపమాన మైనది. ఇచ్చట శిల్పస్పృహయందు గల స్వేచ్ఛ, విగ్రహముల మార్పు, ఏర్పాటు, సుందరమై యుండ బుద్ధుడు మొదలు కష్టజీవియగు కర్తకునివరకు, ఏమగు మొదలు పక్షులవరకు, పవిత్రమైన మర్రిచెట్టు మొదలు గడ్డిపూస వరకు గల భేదములు, వాటి కష్టముఖములు నర్త్యంత నిపుణముగ నిచ్చట బ్రవర్తింపబడుటవలన వాటియందు దొక వింతయైన పామధూరిని చూపరులందు కలంగజేసి విశ్వమయుని సుగతి ద్రవము జేయుచున్నటుల నున్నది.

ఒకటవ సంఖ్య కందరప్రాంగణకుడ్యమున గల శిల్పచిత్రమాలిక యతిమనోహర మైనది. ఇదివరకు దీనిని వర్ణించువారు లేరు.

నాల్గవకందరమున గల 'పద్మపాణి' విగ్రహము యొక్కవిన్యాస మశిల్పచారులై ప్రవీణలేము, సనాతన భారత శిల్పస్త్రోత్యమును చేకోల్ల జాలుచున్నది. ఇచ్చటనే యొక గజరాజమును బాచిభయపడి స్త్రీయు బురుషుడు పారిపోవుటలును, ఆప్రక్కనే స్త్రీలోలుడై యున్న పురుషుడును చక్కగ రాతియందు మలచబడిరి. ద్వారమువద్ద వృక్షమునకు చేరబడియున్న మనోహరాంగి మరియొక చక్కని శిల్పచిత్రము.

పందొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యద్వారప్రాంగణమునగల నాగరాజశిల్పరాజము (చిత్రము ౧౨) ననేకులు పొగడిరి. ఇట్టి వచ్చట మరికొన్ని యున్నను దీనిరచించిన దక్కిన వెలులందునో కొంచెము తెలియగలదు. నాగులు రాజపుత్రస్థానమునందును, మగ్ధపరగణాలయందును శ్రీ. పూ. ఏవవశతాబ్దమునాటిమంది శ్రీ. తి. సుమారునాల్గవ శతాబ్దమువరకును రాజ్యపాలనము జేసినవి యాహా. కాన నాకాలమున చిత్రింపబడిన అజంత అమరావతి మొదలగు శిల్పరాజములందు వీరు విశేషముగ కానవచ్చు

చిత్రము ౧౨

యన్నాడు. నాగనర్పముయొక్క పడగ దీరికొని పైయెడమ, కాని నాగలోకమున నుండు పాములు, బలమున నుండు పగముపాము పగముమనుష్యుల యాకారముగలవృక్షులు దీని కారని గ్రహింపవలెను. పైమన్నచిత్రమును జూచినయెడల నీవిషయము గోచరము కాగలదు. ఈ శిల్ప మిప్పుడు కొంత చెడియున్నది. రచనా పాండర్యము బాగుగ కానవచ్చుచున్నది. వృక్షుల మార్పున నెట్టిలోపమును లేదు. మధ్య నొక యున్న తాపనమున నొక నాగరాజు రాజకీని నాసీనుడై యుండ, పాపమున

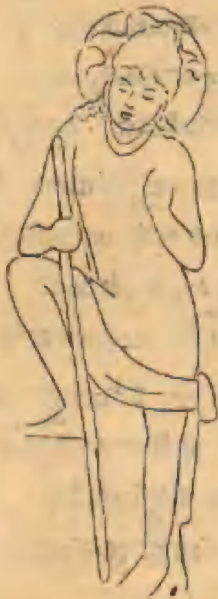
నేనో యొక పుష్పమును బట్టుకొని యాతని రాజీప్రక్కను కూర్చొనియున్నది. మరియొకతైపున నొక పరిచారిక వింజానురమును దీనిని నిలువబెయున్నది. నాగరాజుగారుపై నేడులల పడగయు, స్త్రీల కలలపై నొకపడగయు నున్నవి. ఈపర్వము లతిపహజముగ, కుంసరముగ జెక్కబడి యున్నవి. దీని మార్పును బ్రహ్మాండ నాలోచనమున నిమగ్నులై యున్నారా యని పించును. కాదు; ఈ ప్రపంచమును మరచి యాచుద్ధ భగవానుని స్మరించుచు తమకీర్తముల నామర్యాద

యందు లీనమౌచును జూచుచున్నారు; లేక చైతన్యము లోపల పాదధివ్యాధులు చేయు వానధరుని కీర్తనము వేర్కొనిచివున్న వినుచున్నారా? ఇట్టిస్థితియందు వారాణి తనభర్తను మరువక యాతనిముఖమును గ్రీడితోను, భక్తితోను చూచి యానందించుచున్న మున సున్నది. పరిచారిక చెక్కిరిస్తేనున్న శ్రీలు వారి పరధ్యానభావమును బాగుగ ప్రస్ఫుటితము చేయు చున్నది. మేధావంతులగు మహాచిత్రకారులు తక్కిన వారివలె విశేషప్రయత్నమున గాక యతిసులభముగ నిట్టిభావములను జూపగలరు. అంగములను చక్కగ జేయుప్రయత్నమున శ్రమపడి శిల్పచిత్రభావములను మరుగుపరువక సాధారణముగ చిత్రించుటవలన క్రొత్త సౌందర్యము పొడనూపుచున్నది. అంగములందు గల ప్రతిరోమమును ముదిరినంతమాత్రమున బాధ మేమియు లేదు. ఎన్ని వివరములను జూపిన నింతప్రవీణత లేని మరేచిత్రకారుడు నిట్టిసుందరమైన యంగవివ్యాసమును జూపలేడు. అజంతాశిల్పకారుల శోచక చాలవని యెవరు ననలేదు. వివరములను రచించు నభిలాష లేచున్నచో వాకిలియు, ముత్యాభరణములు,

తదితరాలంకారములు వారి యలంకారవివరముల గ్రీడికి సాక్షులు. అలంకరించుటయందు ప్రేమ కలదు. వ్యక్తి సూక్ష్మము యతిముతోపాఠముగ నుండు, శేషైపునుండి సూచి నను వెలుగుదునీవల యేర్పాటు కర్కరాధకుల వానంద మయులగు లేదును. ఇది శిల్పరచనాప్రవీణత; అజంతా శిల్పముల గొప్పతనము.

చిత్రము ౧౮

చిత్రము ౧౩

‘౨౩’ కందరద్వారమున నిరువురు వాగులుద్వార పాలకులుగ నున్నారు. (చి. ౧౩) ద్వారబంధముగ ముతచ బడినచోట నీకుండరవిగ్రహములు చిన్నవిగ నుండుట వలన పండితులదృష్టి వాకర్షింపలేదు. నీరయంగ వివ్యాసమును, తలపై మన్న యెగులెలవడగలును భావమును చాల చక్కగ నున్నది. ఇరువదియారవ సంఖ్యకల కందరమున నున్న శిల్పసంపత్తి మిక్కిలివిలువదైనది. ఒక యాలయకుడ్యముపై బుద్ధుని నిర్మాణము చెక్కబడి యున్నది. శిష్యుడై బుద్ధుడు శాంతిభావముతో పడుకొని యుండ, చుట్టు వారేనిశిష్యులు వివర్ణవదనములతో నిలిచి యున్నారు. మరియొకచోట (౧౩ వ గుహ యందు) జల

దేవత కలను. ఈవిగ్రహమున వ్యక్తివివక్షాపము, మత్స్యల
నిరులు, భావము మాడవద్దని. (చి. ౧౪) ఇట్టి శిల్పరాజము
లవేకము లాకందరములందు విరివిగ కలవు. ఈశిల్పసంప
త్తిని, ఈకళాస్ఫూర్తిని కొనియాడుటయే దుర్లభము. అతి
ప్రవీణులను, ఉత్సాహపూరితులను, ఆవేశము కలవారును
నగు మహాచిత్రకారు లిట్టిశిల్పములను రచింపవలెనే.
కాని సామాన్యులచేత కాదు. మహాశిలుల గొలిచి, యం
దిట్టి విచిత్రచిత్రితభవముల నిరుపతిహిమ్మిడించిన నిర్మిం
చులు కెంతకాలము, ఓపిక కావలెనో ఖులభముగ నూహిం
పవచ్చును. వీరి కళానిపుణత గ్రహింపనివారైన నిట్టి

మహాత్మరకార్యమును నిర్వహించినందులకు ప్రశంసం
పక తీరదు. రాళ్లయం దిట్టి సౌందర్యము! సృష్టి!!
విశ్వామిత్రుడు సృష్టిచేసెనని యందుకు కాని యట్టి
ప్రతిసృష్టి యిచ్చుట ప్రత్యక్షము. వేలకొలది హాస్యము
లను తెచ్చించి యొకప్రతిమను కేయించునా రజంత
నిహానిత్యాగమున కెంతగనము కావలెనో లెక్కవేసి
చూడెదరు గాక! రెండువేల సంవత్సరములనుండియు
కళాశీవనమును బోషింపుడని భారతపుత్రుల కీకందర
ములు బోధించుచున్నవి. జాతీయకళను బరిపూరించు
భారతపుత్రుల నాహ్వానము చేయుచున్నది.

మజను

ఏను మజనూకుమారుడ నెరుగరేమొ
నాకలలరాజ్ఞి యామె లైలాకుమారి,
నన్నె పిల్చు శుద్ధాంతకాంతారవాటి
వీవిగళ మెత్తి వెన్నెలతెర నడల్చి.

పైవలే దామె యింత జ్యోత్స్నాపరీమ
ళమ్ము 'తరుణ-గులాబీల' రక్తిమమ్ము,
ఇటు విడువకుండ నన్ను వేధింతు రేల?
ఏను మజనూకుమారుడ నెరుగరేమొ!

తరళతారకా దుగ్ధపథమ్ము విడిచి
నాకొరకె నేల పడిన తారాకుమారి
ప్రేయసియె నాకు; భర్తృదారికయె మీకు,
రాలిపడెనేమొ ఆమెనేత్రాల నొక్క-
ఉడుకు బాష్పమ్ము! చలియించు నుడుగణమ్ము.
ఏర్చునెద నానకియ నిశ్చయించె నేమొ
జలదవలలమ్ము ముసరు జాబిలికుమారు!

పురిసందా అప్పలస్వామి గారు (కవితాసమితి)

వెండిమబ్బునృత్యాలకే వెరగుపడును
ఈప్రళయదృశ్య మయ్యె! తా వెటు నహించు!
ఇటు నిరోధింతు రేల? నాహృదయమునకు
హృదయ మామె; యుగయుగాల వెదకుకొనిన
భీవనమ్ము, మీదారుణశృంఖలాలు
ఎంత సంతాపపడియెనో స్వేచ్ఛకొరకు!

మీ రెరుంగరు జమ్మాకుమారి నేడు
తనకొరకు నాకొరకు జడంత! పురమై
ఈకఠోరవిశ్వమై తృణీకరించు
ఎవరు నాదేవదేవి బంధించువారు!
తావిగా, గాలిగా, కోటద్వార మెడలి
నామనోహరి జాలిగా నాయెడంద
ప్రాలిపడువేళ శరవరీరాగవీధి
పులకరించు సుధాస్వామికలవిపంచి.

హిందూదేశపరిపాలనా విధానము - దానిచరిత్ర

(మూడవ భాగము)

డా. వెం. హనుమంతరావు గారు, యం. ఏ., బి. ఇడి.

మింటోమాల్లే సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడిన కొలదికాలములోనే వాటి ఉపయోగమును గురించియు, ప్రాముఖ్యమును గురించియు ప్రజలలో ప్రబలిత ఆశలన్నియు భగ్నము లయ్యెను. కాని అవి ఏపరిస్థితులలో ప్రవేశపెట్టబడినవో, వాటివలన చేపూర్వబడిన హక్కు లేవో, వాటినిబట్టి ఆలోచించిన అవి జయప్రదము లనియే చెప్పవచ్చును. వాటి సేర్పాటుచేయునపుడు, వాటిక్రింద ఏర్పాటు కౌశలసభలు ప్రభుత్వముపై ఏర్పడమైన నిజాధికారమును చలాయించుట కప్పుడును ఉద్దేశింపబడియుండలేదు. అవి కేవలము సలహా సంఘములుగామాత్రమే యుండునట్లు వాటిగ్రంథకర్తలు నిర్దేశించియుండిరి. కాబట్టి సలహాసంఘములుగమాత్రమే వాటిపనిని మనము పరిశీలించిన ఆకాశనసభలు బాగుగ పనిచేసినవనియే చెప్పవలసియున్నది. కాని దేశమునందలి ప్రజాభిప్రాయములో అవి మొదటినుండియు బాధ్యతను పెంపొందింపగల పార్లమెంటరీ సభలుగనే పరిగణింపబడుచువచ్చి వాటిపనిని ఆదృశ్యమునుండి పరిశీలించుటయే పరిపాటి యైనది. ప్రభుత్వమువారికిని ప్రజలకును దృశ్యమునందున్న ఈ భేదమునుబట్టియే మొదటి నుండియు ప్రభుత్వాధికారసభ్యులకును, అనధికారసభ్యులకును చాల విషయములందు అభిప్రాయ భేదములును; తగాయిదాలును ప్రబలించుచున్నవి. అదియే వాటి విఫలత్వమునకు ముఖ్యకారణము.

మాల్లే సంస్కరణము లమలునందున్న కొలదికాలమునకే యూరప్ ఖండముందు యుద్ధము ప్రారంభ

మాయెను. ఆయుద్ధములో హిందూదేశపు సైనికులను శ్రమలును ధైర్యమును చేసినపహాయమునకు బదులుగ నైననేమి, మింటోమాల్లే సంస్కరణములందు కాన్పించిన లోట్లను తీర్చునుద్దేశ్యముతో నైననేమి, తిరిగి రాజకీయ-మార్పుల విషయమై చర్చ ప్రారంభమయెను. యుద్ధము జరుగుచున్న సమయమునందును, అది ఆసియాపవనముకను, కొన్ని సంస్కరణముల విధానములు దేశములో కొంత మందిచే తయారుచేయబడి చర్చింపబడుచు నున్నవి. అప్పటి రాజకీయ నాయకులలో ప్రధానుడగు గోక్షలేమహాశయుడు (Mr. G. K. Gokhale) ఇట్టివిధానము నొక దానిని తయారుచేసెను. * ఆతడు నూదించినసంస్కరణములలో “రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము” (Provincial Autonomy) ను చెప్పిన ప్రవేశపెట్టవలె ననునది ముఖ్యమైనది. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్య మనగా రాష్ట్రీయవిషయములన్నిటిపైనను రాష్ట్రీకాశనసభలే అధికార ముండవలెనను విషయము గోక్షలేవిధానములో ప్రధానమైనది. కాని ఆతడు అప్పటికి అమలునందున్న పరిపాలనావిధానపు పునాదిపై అఅధికారము సేర్పాటుచేయుటకు పూనుకొననేకాని, పూర్తిగ ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన రాష్ట్రీకాశనసభలకు ప్రభుత్వము బాధ్యత వహింపవలెనను నూత్రము వారకు ఆకొందింపలేదు. మరియు ఆతడు రాష్ట్రీకాశనసభలు ప్రజలచే నూటికి ఎన్నుకొనబడిన (direct-election) ప్రతినిధులుగల సభగాకాక indirect పద్ధతిని ఎన్నుకొనబడిన సభ్యులు గలదిగా మండవలెనని నూదించెను. కార్యనిర్వాహకవర్గమునూడ హెచ్చు

* గోక్షేగారు ౧౯౧౫-వ సంవత్సరములో మరణించిరి. ఆయన తయారుచేసిన సంస్కరణముల ముసాయికా ౧౯౧౭ ఆగష్టులో ప్రచురింపబడెను.

చేయబడి ముగ్గురుసభ్యులను ముఖం ఆరుగురుసభ్యులందఱు వలెననియు, వారిలో ఒక ముఖంపై హైందవులై యుండవలెననియు, హైదరాబాద్ గోఖలేగారు మూచించిరి. కాని రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసభలు ఏతీర్మానమునైనను ఆమోదించిన గవర్నరు వీటో (Veto) అధికారము మనమోగించి దానిని ధద్దు చేసినవేకాని ప్రభుత్వమువారు దాని వాచరణయందుంచవలెను. ఈసిద్ధాంతములో కొంతవివరీతము గలదని ఒప్పుకొనక తీరదు. ఎందువల్ల ననగా బాధ్యతాయుతమూత్రముపై ఆధారపడియుండుని కార్యనిర్వాహకవర్గము (Irremovable Executive) వారు కాంగ్రెసుసభవారు చేసినతీర్మానములను వారు మొదట చర్చలో విడిచింపవచ్చుటకీని, వారికి ఇష్టము లేనప్పుటికిని ఆమోదించవలె ననుట రాజకీయమూత్రములకు వ్యతిరేకముగాక మరేమనునది? ఇప్పుడు చెప్పునది అట్లు ఆమోదించువాడనని కాదు, కాని బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వవద్దకి ఆమోదనం దున్నప్పుడే ఆమోదించవలెనని చెప్పుటలో చట్టసమ్మతముండును. అసలు కొరవలసినది అట్టి బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వముచేర్చుట చేయవలె ననునది. కాంగ్రెసుసభలకు ప్రభుత్వవర్గమువారిపై అధికారము లేకుండ చేయుటవలన కాంగ్రెసుసభ్యులకు బాధ్యత నేకుండ ప్రభుత్వమును ఖరచించుట యలవాటై ప్రభుత్వకాంగ్రెసుసభలమధ్య వైమధ్యములు పెరుగుటచే ఫలమాయెను.

గోళ్లేగారివిధానముతరువాత మనము గమనింపవలసిన సంస్కరణముల విధానము డ్యూక్ నివేదిక (Duke Memorandum) యనునది. దీనియందలి విధానము "రాండుచేరి" అనుసంఘమునకు ప్రధానాధికారి సర్ లయొనెల్ కర్టిస్ (Sir Lionel Curtis) అనువాతని సలహాప్రకారము తయారుచేయబడి ప్రస్తుతము మనచేతమందమునందున్న "డయార్కి" (Diarchy) లేక ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమునకు మూలాధారముగ నున్నది. దీని ప్రకారము రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల అధికారమునందున్న కాఖలలో కొన్నిటిని ప్రజాప్రతినిధులను మంత్రులచేతులలోనికిని, తక్కినవాటిని కార్యనిర్వాహకవర్గసభ్యుల చేతులలోనికిని ఈయబడవలెననియు, మంత్రుల చేతులలో నున్న ప్రభుత్వకాఖ లన్నిటిసందర్భములలోని మంత్రులు

కాంగ్రెసుసభకే బాధ్యతవహించియుండవలెననియు ప్రధానమూత్రములుగ అంగీకరింపబడవలెను. డ్యూక్ నివేదిక అప్పటికాలములో చాలప్రచారమును పొంది అప్పటి గవర్నరుజనరలును చెరే టెంపె ఫర్డు ప్రభుత్వము ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమును ఆమోదించునట్లు క్షేరచిహ్నవాటిలో ప్రధానస్థానము వాక్రమించెను.

తరువాత మన మాలోచించదగిన విధానము ౧౯౧౬ సెప్టెంబరులో సామ్రాజ్యకాంగ్రెసుసభలోని సభ్యులను ౧౯ మంది తయారుచేసి ప్రచురించిన నివేదిక (Memorandum of the Nineteen). ఈ నివేదిక ప్రచురింపబడిన కొలదినినములకే ౧౯౧౬ సం. డిసెంబరులో జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసు మహాసభవారును, ఆఖరిభారత ముస్లిములీనువారును కలసి ఒకసంస్కరణముల నివేదికను (Congress-League scheme) తయారుచేసిరి. దీనిని ౧౯౧౯ కాంగ్రెసుసభ్యుల నివేదికకును చాలవిషయములందు పోలిక గలదు. అది వెంటనే హిందూజేతమందు రాజకీయ సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టుటకు గల యావశ్యకతను చూపును. రాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసభలు "నూటిగ" ప్రజలచే ఎక్కుకొనబడిన సభ్యుల మెజారిటీ కలిగియుండవలె ననియు, బాధ్యతను వహింపగల కాంగ్రెసుసభ పూర్తియగు ప్రజాప్రతినిధిసభగ ఉండవలెననియు మూచించుచుచున్నది.

వైమూచించిన విషయములలో ఈ సంస్కరణ విధానములు గోళ్లేగారిచే తయారుచేయబడినదానికంటె ముందంజనే వైచుచున్నవని చెప్పక తప్పదు. కాని గోళ్లేగారి విధానమునందును, టిటియందును కూడ ఒక్కయొక్క లోపము కాన్పించుచున్నది. కాంగ్రెసుసభయొక్క తీర్మానములు ప్రభుత్వవర్గముపై "బైండింగ్"గా మండవలెననియు, అట్లు ప్రభుత్వవర్గమువారు కాంగ్రెసుసభతీర్మానములను ఆచరణయందుంచలేకపోయినవారు తమ అధికార పదవులను వదులుకొనవలసినదనియు వాటియందు కోరబడియుండలేదు. అనగా ప్రభుత్వబాధ్యతమూత్రము వా రామోదించలే దన్నమాట. ఇది యటండుగా అన్ని విధానములందునుకూడ "బాధ్యత లేని ప్రభుత్వవర్గము వారు" (Irremovable Executive) కాంగ్రెసుసభవారి తీర్మానములను గవర్నరు "వీటో" చేసినదప్పు, ఇప్పుడు

కొని వాటి ప్రకారము చేయవలెననుకూలము పార్లమెంటు విధానమునకు వ్యతిరేకమున విధాంతము చొప్పునపట్టెను. కాననభిముక్త సహాయము, బలము పై ఆధారపడియుండు ప్రభుత్వము పనిచేయవలసిన పద్ధతులను, కాననభివారి సహాయముపై ఏర్పడుగల ఆధారపడియుండు ప్రభుత్వముగ వ్యవహరింపగల ప్రభుత్వమువారు పనిచేయవలసిన పద్ధతులను చాల భేదముగలదని కేరుగచెప్పవక్కరలేదు.

గోక్షేత్రము హాళియుండు భారత ప్రభుత్వమువారికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వములను తగిన కట్టబాట్లలో నుంచుటకును, భారత రాజనీతిని సరిగా వివరించుటకును, తగు అధికారము నిచ్చుటకు తనవిశేషాయందు బహుకొని యుండెను. కాని కాంగ్రెసు-బీరుస్కీమునం దట్టి అధికారము నిచ్చుటకు దానిని తమరుచేసినవా కొప్పుకొనలేదు. రాష్ట్రముల అధికారమునం దుంచబడిన అన్ని విషయములను సరించియు, చట్టములను తయారుచేయు అధికారము రాష్ట్ర రాజనీతికై ఈయబడవలెనని వారు

మానించియుండిరి. మరియు కార్యనిర్వాహకవర్గము లోని పక్షిలలో హావ నిగముమంది కాననభిముక్తలోని, ఎన్నికపక్షిలలోనివారుగా నుండవలెనని హావ మానించిరి. ఈమాననమాడ మొట్టమొదటిసారి చదివి నప్పుడు పరిచయచేయని లోచితవృత్తికిని నిజముగ లోప ధూయిష్ట మైనదని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. రాష్ట్రలేని ప్రభుత్వవర్గము పూర్తిగ ఎన్నుకొనబడి నిర్వాహకముగల కాననభిముక్తమునయోగమే చాల కష్టమైనదియు, పాండరానిదియు పని ఇదివరలోనే చెప్పి యుంటిమి. ఆ ప్రభుత్వవర్గములోనే రెండు పక్షము లేర్పాటుచేయబడిన ఇంక ఎంత బాగుగ పనినాగునో ఆలోచించుకొనవచ్చును. కాని ఈమానన చేయుటలో కార్యనిర్వాహకవర్గములో కొంతమంది పక్షిలైనను పూర్తిగ అధికారవ్యాపకముగలవారుగాక ప్రజాభిప్రాయముల ననుసరించియు, తమస్వతంత్రాభిప్రాయముల ననుసరించియు ప్రభుత్వకార్యములను నిర్వహించుదురనువదియే వారి ప్రధానోద్దేశ్య మైయున్నది.

తొలి నుండి

ఉభయభాషాప్రవీణ, భా. మార్కండేయ శర్మగారు

నాకలవరించినట్టి యీ నాటి చరిత్ర మెన్ని యాశ్వాసముల గ్రంథ మెంతరక్షి; నవరసమరందనిస్యందనములఁ బాలుచు నేమహారాజుకై దండ ననఁగఁగలదో?

ప్రతిరసోదయ భావనాస్పదఁడముల జరుగఁజాలఁ డొక్కొంత రసజ్ఞ మహాధి

ముందునకు, సందనద్రుమామోదమునకుఁ బికమువోలె, భృంగమువోలె, శుకమువోలె. ఈ యముద్రితగ్రంథము నెవఁడు చదివి యలరు రసరాజ్యపాలకుం డతఁడు; నెఱుసు లెన్ని నాడు వ్యామోహము నిజీయఁజేయఁ జరమదిశ నుద్భవిలు సహస్కరుఁ డెవఁడో?

శ్రీమతి దాక్టరు మొసలికంటి నుండరీబాయిమ్మ గారు

ఈమె పూర్వీకమున స్త్రీలవైద్యశాలలో ప్రధాన వైద్యురాలుగ నియమింపబడినది. విశాఖపట్టణమునందలి వైద్యకళాశాలయందు వైద్యవిద్య నభ్యసించి ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయమునందలి పట్టభద్రు యైనది. కరణకమ్మ శ్రీపాఠీబ్రాహ్మణ కుటుంబమునకు జన్మించినది. గంజామమండలమున కేరుగన్న కి. శ్రీ నాథి రామమూర్తి పంతులుగారి మాతునకు మాతృ. ఉత్తరాంధ్రమున నిట్టి యుద్వీగమును పొందిన మొదటి బ్రాహ్మణయైనది యీమె.

[వెనుకటి పంచక తరువాయి]

నన్ను! కాంతిగలదు, నీ నద్గుణములు-వెలయు భువి నెంచి చూడ నేవెలితి లేదు,
ఎల్ల కాలము భువివొర్లు మీజగత్ప్ర-హసనమున కీవె యితివృత్త మగుచునుందు.

మహిని జింతామణికిఁ దృణమణికి ధాత-సమముగా నిచ్చె 'మణి' యనుశబ్ద మకట!
అడిగినదియెల్ల నొకటిచ్చు నద్గులకును, -బజ్జపడ దింకొకటి తృణబవముఁ బూని.

సామాన్యశిలకు, శ్రేష్ఠమగుచింతామణికరయఁ జాలరు భేద మల్పమతులు,
అభిమాని యొరుఁ జేరి యాదించఁ, డల్పుడువేడు నల్పమునైన వినయవృత్తి,
నడుగువారికె కాని యర్థంబు లిడననివ్రతినకైకొన్నదివ్యమణి యకట!

జనుల యభిప్రాయ మనుగీటురాతిపై నెంతటినిపుణులు సుంతయేనిఁ
దుడిచివేయంగఁ జాలనిదుష్టరేఖ-గలదియై కళాహీనమై గానఁబడెడుఁ ;
దత్తవైమణిఁగివారికే తక్కు, నింక-నన్యులకు నారహస్య మె ట్లరయనగును?

పరులనిమిత్తిమై శ్రమలపా లగువాడు, తనర్చు భంగముల్
తెఱచినయప్పడేనియు, దక్షిణవికారములు రుదించెడు
జెఱకులు పాడుక్షేత్రమునఁ జెచ్చర వృద్ధిని గాంచకుండిన
జెఱకుడె దోసమా, చవిటినేలదిగాక యథార్థ మారయన్!

భార్యవృక్షంబులకు ఫలంబు లిడకుంట-బ్రహ్మదార్శన్యమునె బహుబుఱచుచుందు ;
వేయికత్తులతోఁ గోసి వెతల నిడివ-నొనఁగుఁ లేదల కది యింక వననములను.

ఫలభారమున మహిష్ఠలమంటునటు వంగి మనసురంజించు క్రొమ్మాపు లుండఁ,
ఁల్లనినీడల సౌరభంబుల నిచ్చి హాయిహా యనిపించు ననఁటు లుండఁ,
దావుల వెదఁజల్లు పూవుగుత్తులతోడ బాగైనసంహగిశీఁగ లుండ,
సౌఖ్యంబు నెదఁగోరి సంచార మొనరించు మూఢిమానవ! నీకు బుద్ధిలేదె?
అడ్డులేకుండ సంచార మాచరించు-క్రూరకరభంబు లుండు నెడారులందుఁ
దిరుగనేటికి? గాలియుఁ జొరనితాపు - మరణమందుడు విందుఁ గ్రుమ్మరుదువేని.

ఓరి కుజస్య, భూధి! భువి నుద్యవమొందినదాదిగాఁగ నె
వ్వారికినైనఁ జేసితె లనం బుపకారము, శిష్య సత్యము
సాచెను; బైకి నయ్యనలసారథి లేఁగ లేచి నీవు ని
ష్కారణముం గలంకితముగా నొనరింతువు విశ్వమంతయున్.

ఎండి నిరర్థకంబులయి యేమియు సారములేక తేలికై
ఖండములైన గడ్డిపతకల్ తమయంతటఁ దన్నుఁజేర, లో
నుండెడు సార మారయఁగనోక వానిని జంచలస్వభా
వుండగు గొడ్డు గొప్పదగు వ్యోమవధంబునుకేర్చె జూచితే.

లనయము మర్దితంబయి జనాభిషదంబుక్రింద, నెప్పు ధా
త్రి నడఁగి పేరులేక కడుఁదేలికయా నల భూధి, జంచలుం
డనిలుఁడె యంతరిక్షమున కల్లనఁ దోడ్కొనిపోయె, జూడు ని
ర్చినదది తుంగశైలములశృంగతలంబుల నెంతచిత్రమో!

ఈవయోగ్యుడవైన మహేశ్వరుండు - కరుణపెంపున నిన్ను నూపురముఁజేసె,
గండుతుమ్మెదరొదలట్లు ఘలుఘలుమను - శింజితంబుల నోఁగి! చేయఁగలవె?

అనమానింపకుమయ్య, యామణుల శైలానీకభేదంబులౌ
భవనీయోగ్రతరంగమాల లనుదెబ్బల్ గొట్టి వాధీ! యెఱుం
గవె? యిం దొక్కటియైన కౌస్తుభమణిం గాఁగింది చేసాచి మా
ధవుడయ్యున్ బురుషోత్తముండును సురల్ దర్శింప యాచించుటల్.

ఘనమణు లొదలన్, గుహలఁ గాపుర, మీవియుమేనినోలు, భో
జన మలగాలి, యిట్టి దొకచర్య; తదన్యము భీతి గొల్పెడున్
గనులు విసంబుగక్కు, నడకల్ కుటిలంబులు, రెండు నాల్క, లే
మనఁగల మింక, నీదుబ్రతు కదృశ, మేమిది మిత్రమా, ఘో!

మొగములు వేయి, భూరిబలమున్ విదితంబ, యతండాకంఠె మె
చ్చఁగఁదగు నాతఁ డాకద్రువసంతతిలో, నతఁడల్ల లోక మే
మగునొకదా, జగత్త్రిమహాదృశచేష్టలు, శేషభోగి; న
ట్లగుట నతండు పాపికొనె నయ్యహివంశభవాప్రతిష్ఠలన్.

ఈయొక్క దినమ స్లాఘ్యం - దీయేటిదినంబులందు నెల్లను, వెనుకం
బోయిన దినములు రాఁగల - యాయాదినము లిటు వేడ్క నరుగవుగానన్.

మెడకుఁ గృత్రిమసటలు నల్లడలఁ గూర్చి - పెట్టుఁడి కుక్కను మృగేంద్రపీఠమందుఁ;
బటుగజేంద్రకుంభస్థలపాటనంబు - జేయఁగలదె ? శ్వాసంబు గర్జింఁగలదె ?

ఒనుచెవిచెంతఁ జేరి తూ మోయలుఁగా ! కడుదూరవాసులొ
నరులను గూరమాకరణిఁ బైఁబడి చంపుదు ప్రాణఘాతినై
నిరువమఁ తయ్యక్తికిని నీగుణసంగతికిఁ ఫలప్రభా
వరిణికిఁ విశుద్ధికిని బాగుగనున్న వె యిట్టివర్తనలే ?

భువి నీచక్కని వస్తుజాత మఖిలంబుఁ దృప్తికిం గోచరం
బవునేనిక, తూకాలమైనను సమూల్యంబాను, బెంజీకటుల్
గవియక విశ్వము, దృష్టి వ్యర్థమయిపోఁగా, నట్టివేళక నమం
బవు నేత్రం వితరేంద్రియంబులకుఁ గా దన్నన్న ! హీనంబునా !

పులుఁగులు బిల్వినక మశకముల్ చనుదెంచు సవార్యవైఖరిక
బాలుచును వార్ధిలోఁ దృణమణుల్ రతనంబులకాంతి దాల్చుచుక,
మోఁగును జంద్రసూర్యుల సమీపమునందు మిలుంగులుల్, మహా
త్ములకడ విష్ణువీగుదురు మూర్ఖులు సారము లోన లేకయే !

దుర్లభవదార్థములవెల్ల తూచి యరయు-స్వర్ణకారుడ ! నీకు నంజలి యొనర్తుఁ
దులనిడి సువర్ణమును నీవు తూచుపట్ల-రాతితో దాని నమముగాఁ జేతు నమాహ !

అంశకూఠమ ! నద్వృత్త మాఘటంబు - నినుఁ బ్రసాదంబునొందింపనేర; దైనఁ
దన్ముఖమునుండి జుఁకణతలిని నీవు - గోరుచుంటి, వయ్యది చూడ గొప్పశిష్ట.

కట్టజెత్తి ! పాదశతంబు గల్గునీవు - దాఁటజాలవు గోష్ఠదస్థంబువైనఁ,
గాన నినుఁబట్టి ద్విపదముల్ గలుగు హనుమ-జులని దాఁటలేదని చెప్పఁగలఁ డెవండు ?

ప్రథితవంశవర్గహాటిమ లేదు - లేదు సద్గణసంగ్రహణాదరంబు,
ఫలవిధానకథయులేదు బాణమందు - నేటికిఁ గిరాతబాలకునింట నునికి ?

శ్రీమతి ఎన్. పి. ఎస్. ఆయ్యరు సతీమణిగారు

బర్మాలో పాంథిక నివేషణలలో పాల్గొను స్త్రీలలో ఎన్. పి. యస్. ఆయ్యరు సతీమణిగారు అగ్రస్థానము వహించుచున్నారు. వీరు మద్రాసులో ౧౮౮౧ సం॥ జన్మించి, ౧౯౦౫ సం॥ రంగూనుచేరి ఆచట స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని బాలికల విద్యాభివృద్ధి కిని, స్త్రీలపాంథిక సంస్కరణోద్యమములకును తోడ్పడ

శ్రీమతి ఎన్. పి. ఎస్. ఆయ్యరు సతీమణిగారు

కొడగిరి. వీరు తాము చేయపాగిన ప్రచారముచేతను, దమ యుల్లేమగుడాదికములచేతను ఆ ప్రదేశములయం దలి వివిధజాతి స్త్రీలకు క్రేమపాత్రమైరి.

వీరు కారదాసదనమును బాలికాపాఠశాలయొక్క కార్యనిర్వాహకసభలో కొన్ని వత్సరములు సభ్యురాలుగా నుండిరి. ఆచట ఇంటియొక్క రెడ్ క్రాస్ సమాజము వందును కొంతకాలము సభ్యులుగానుండిరి. జాతీయసంఘ మందలి ప్రచారక-ఉపసభ్య కార్యము కొంతకాలము నిర్వహించిరి.

ఇన్ని పనులున్నను వీరు సమర్థించుకొని హిందూ స్త్రీలసంఘ మొకదానిని స్థాపింపగల్గిరి. దానికి వీరే గౌరవకార్యదర్శిగా నెన్నుకొనబడిరి. ఈసంఘమువరకు స్త్రీలను సభ్యురాలంద్రమగాఁ జేర్చుచు నాలవరకు వృద్ధికి దెచ్చినారు. ఈసంఘము ప్రస్తుతము చక్కగా జేర్పరు పబడినదై సభ్యురాలంద్రవృద్ధికి అన్ని విధముల పాటు పడుచు భరతఖండమందలి వివిధజాతి స్త్రీలలో పరస్పరావగాహనము కలిగించుచున్నది. ఇప్పటికిని ఈ సంఘము ఆయ్యరుగారి సతీమణిగారి ప్రాభువనే జరుగుచున్నది. వీరు రంగూనులో హైందవనాటక సంఘము వకు ఉపాధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనబడియున్నారు.

౧౯౨౯ సం. కలకత్తాలో జరిగిన ఆఖిలభారత మహిళామండలికి వీరిని ఒకసభ్యురాలినిగా నెన్నుకొనిరి. ఆసభలో వీరు స్త్రీలు ఘోషాను వదలవలయుననియు, వివాహములలో వరదక్షిణల కాశంపరాదనియు నుపన్యసిందిరి.

పెనులో ౧౯౩౦ సం. కలిగిన భూకంప సమయమున వీరలకు వస్త్రవాదములుచేపి రక్షించినారు. ఈవిధముగా వీరు బర్మాస్త్రీలలో ఉత్సాహ కారణ మగుచు అందరిచేతను అభిమానింపబడుచున్నారు.

నాశరీము త్రాసుచందాన, నవ్వ
లాభములు, పుణ్యపాపముల్, మంచిచెడుగు
లెడమకుడికన్ను లదరి నాయెడద దిగులు
పడి నముత్సహపడి తూచిపంచిపెట్టు.

నాయెలుగక నావెంట నడచివచ్చు
దైవమతని యనుద్దిష్టమైవెలసిన
యేయనత్వమందు నే నేగుచుంటి
నటబ్రతారించు నన్ను సహస్రవిధుల.

ఇది విచిత్రము నాకు నాకే మహా వి
చిత్రమైనది నన్నుజూచెడు జనాళి
కొకరు నన్నుసమర్థుడం చొలసి నవ్వ
నొకరు నే దివ్యప్రకృతినం చూహసేయ.

దేహమున భౌమచిహ్నము లూహలోన
దివ్యచిహ్నము లుండు నెందేని జనుల
కన్యదీయమనన్ను మహాకలుషిత
మతిపవిత్రము నవ్యదీయము తనువు.

నాయడుగు పెట్టబడినట్టి యేయెడైన
వికృతమై నాయదృష్ట మావిర్భవించె
అస లడుగెపెట్టవలదని యనుకొనినను
ఈవృథాశాబల మ్మిట్లు దేవురించు.

కడగి యేకార్యముననైన గాలుపెట్ట
చూడగనె యెట్టయెదురుగఁ జక్కపాడుపు
కాదు కూడదు గా మొండిగాఁ గడఁగిన
'నే'కృతుల, నవ్వటాల 'మోచేతిపులుసు.'

ఆశయనునది నూలుపా శ్లంఘలోన
పరకొ పాతికొ యనుభూతి పడయు జగము
నావిచిత్రానుభవ మస్తి నాస్తివాద
లత్యభూతమ్ము నత మకూలంకషమ్ము.

నాకు దివ్యశక్తు లొసంగి నాడు తాను
నన్నుభవించనీయఁజే నామనస్సు
లోన లేని లోభము మేనిలోనఁ దెచ్చి
మంచికా! చెడ్డకా! సమూహించలేను.

అనుభవించుటయన్న నాయందు నచ్చ
మైన దకలంకమైనది యమృతమైన
దాత్యతోడిది బహుముఖమైన ద్వ
దాని కిచ్చొట లత్యభూతమ్ము లేద.

వికలమై పోవుఁ బాంచభౌతికము తనువు
దుఃఖసుఖము లొ త్తిడి గాథ ధూననమున
ఒక వికృతమై న దీయొత్తిడులకు
నాగునది, దాని దీనమస్తానుభవము.

నాశరీరమ్ము దుఃఖధూననవికంఠ
నోగ్రధుంధుంఁ దాళుకో నొడుపు గలుగు
దానిఁజేసి దుఃఖపరంపరానిదళన
మాచరించి తా నింతలో నతుకుపెట్టు.

ఒకసుగుణ మిందులోన నేదో మహావి
పత్తు కొనితెచ్చిపెట్టును నెత్తిపైకి
అది ముసరి ముంచివేయు నన్నంతలోనఁ
దీరముం జేర నేదియో దారి చూపు.

ఈవిలయంబుగూడ గమి

యింపగఁజేయునయేని సామి, యీ
త్రోవ ముముక్షువీధి బడి

త్రోలినదాక సహాయకారి, లే

దా! విగతాసువై యడగ

తాత్మపదంబయి పెట్టిమొట్టిమై

నావెకమేను దీనితుది

నాటికి నారకభాగియే యగున్.

గ. పుష్పవాటికలు - బుద్ధస్తవశిల

ఁ. ఆచార్యభవనము - త్రిపిటక గ్రంథాలయము

౭. కమత సరస్సు

౮. శైవోదక సరస్సు

కలగూరగంప

హిమాచల సమీపస్థులగు టిబెట్టు దేశములు

ఆచారవ్యవహారములు

హిమాలయపర్వత ప్రాంతములయందు దేశముల చెంబడిని తిరుగు లంబాడిహతులరంటివారు కలరు. వీరు కేవలము ఆచారగ్రంథులు. వీరిలో కొందఱు వారిడి కోఠలయినాకారములవారు, చూచుటకు పరమాసహ్యముగా నుండుదురు, వీరి శరీరచ్ఛాయ నలుపుమొదలు గోధుమ వర్ణమువరకు నుండును. ఇచ్చటి స్త్రీలు ఆరణ్యులవలె తమ ఎడమచెవులలో పెద్దకమ్మలను ధరింతురు. ఇదికాక ధూటియా స్త్రీలు కస్తూరీమృగముల కోరలచే నిర్మితములైన కంఠాభరణములను ధరించుచున్నారు. వీరికి స్నానము లేదు. భోజనాదికములైనవిదప పాత్రములను కడుగుకొనరు. మట్టితోను, పిండితోను పాత్రములను తయారుచేసికొందురు. పండ్లుతోనుకడే భుజింతురు. వారి ఉడుపులు బహుదినములుగా చేరిన దుమ్ము అట్లు గట్టుగా లోర్లవలె నుండును. అట్లు ముడిచేరుటయం చేదో ప్రాశస్త్యము కలదని వీరి కొక మాఝ-సన్మృకము. కాని వీరి పురోగురువులు వీరికన్న కొంచెము శుభ్రముగా నుండురు. వీరు సాధారణముగా పద్మినాంసమునే తిందురు. దానిని పచనముచేసి ఆరగించుట ఎంతమాత్రమును ఆచారముకాదు. అట్లుగా దానిని పచనముచేయ వలసివచ్చిన ఉడుకనేపికిలి తిందురు. వంటచేరకుగా చెల్లకేళ్లను, యాక్ (చమరమృగము), ఆవు, నుజ్జము, మేక, మొదలగువాని నేడలను, బద్దెలను ఉపయోగింతురు. ప్రాంయ్యి ఉండెటకు పెద్దదిర్తులను పుపయోగింతురు. వీరు అడవిగాడిదెలనుచంపి, కునియలుచేసి తమకుడి నెలలో నాలుగుదినములు పడవేసి యుండురు. అట్లుచేసినదానికి

రుచి ఎక్కువట. ఆరేర్వారో దానినిపెల్ల వారును భుజింతురు. వీరు మృగముగా వెన్నును భోజనాదికములకును, మకములలోను, ఇండ్లలోను దీపములు వెలిగించుకొనుటకును, గోడలపై చిత్రపుష్పములు చేయుటకును ఉపయోగింతురు. ఇచ్చటి మాలివాండ్లు వెన్నతో ఉప్పును మేర్పి యొకచిగ మైనచావీయము చేపికిలి త్రాసుదురు. పాలు చూత్రముతో పమానమని వీరి తలంపు. నేయించిన గోధుమరింపిడి, రొట్టెలను ఉపయోగింతురు. యాక్ యొక్క తొమ్మిది వెముకను గరి పొగా నుపయోగింతురు. మన్తవ్రతములను త్రాగుదురు. వీరు నుడి నెలలో నివసించుచు వానిస్థలములను పశువులకు మేత కొరకు స్థలములకు మార్చుచు వానిని మేపుకొనుచు నుండురు. వారి దుస్తులలో వారికి కావలసిన ఆహారపదార్థములను, చుట్టుల మొదలగువానిని కొనిపోవుచుండురు. వీరికి యొగమునందు పస శ్లేర్పములచే వానికి వీరు తెల్లముచే కొకచిగమైన బంక తయారుచేసి పూసికొందురు. ఈకార్యముచే వారియెగములు ఘోరతరములుగ నుండును. నేపనేలు గొత్తెలు, మేడలు, మొదలైనవి పచ్చిక కొరకని ఈప్రదేశములో బండ్ల సుగ్ధమందు పచ్చికను తిని బ్రదుకుట ఆశ్చర్యము. వీరు తురికి స్థానపు పంచాంగమును వాడుచున్నారు. వీరికి నాలుగు సంవత్సరముల కొకసారి 'లీసియరు' వచ్చును. కాని యిది చె నీయుల దానికన్న నొక సంవత్సరము వెనుక జరుగుచున్నది. వీరు దినములను లెక్కింపట వంత; నెలదినములలో నేడవదినము రెండుసార్లు వచ్చుట, పదియవదినమువలె పదునొకండువదానిని లెక్కింపట, పుట్టినదినములను రెండుసార్లు లెక్కింపట, అశుభదినములను మానివేయుట మొదలగు పద్ధతులు. వీరు వృధాకాయలు, స్త్రీలును, పురుషులును ఒకేవిధమునవస్త్రములను ధరింతురు. అందు

పురుషులు గడ్డలు పెంచనందున వీరిని, స్త్రీలకును భేదము నులుపుగా తెలిపకొనుట కొత్తవారికి అపాద్యము. వీరు శేషములను కత్తిరించుకొనక స్త్రీలవలె వైసీయవద్దని జడవేసికొందురు. వీరిలో కొకస్త్రీకి వలుపురు భర్త లంగురు. ఒకయింటి యన్నదమ్ములలో అన్న వివాహముచేసికొనిన కొన్ని దినములకు తమ్ములకు గూడ వాస్త్రీ భార్యయగును. ఇంటియజమానునికి భార్య మృతికెంది, కోడలున్నచో అదిగూడ వారి భార్యయగును. ఎవడేని పురుషుడు ఎదిగిన కొనూ తెలవోడి స్త్రీని (విడ్డలకల్లిని) వివాహము చేసికొనినచో ఆకొనూ తెలుసు వారి భార్యలై యగుదురు. ఈపట్టున రోమకా కోలంగుగారు వ్రాసిన స్వామి వివేకానందులవారి తీరిత చరిత్రనువందలి యొక చిన్నియువంతయ స్యురణకు వచ్చుచున్నది. స్వామిలవాణి హిమాలయములో తిట్టు దేశములవారికి వెందిన ఆకుగురు సోదరుల యింట్ల వారి భ్యమందునుండిరి. ఒకస్త్రీయే వారికందరికిని భార్యగా నుండెను. స్వామిలవారు వారికి అది దురాచారమని తెప్ప ప్రయత్నింపగా దానికి ఆసోదరులు 'ఏమి మీ స్వార్థపరత్వము - ఒకస్త్రీని సంపూర్ణముగా కొకచే కాణేయవలయునని!' అని ఉత్తర మొసంగిరంది. ఇట్లు పర్యాయ పాదప్రదేశమున వేది రిపో, అది శిఖరమున నొప్పుగా గణింపబడుచున్నది.

గృహములు

కట్టడములు ఈస్థలములో లొంతరాళ్లతోను, కంపతోను నిర్మింపబడుచున్నవి. కొంచెముక్రింద సమ ప్రదేశమున వెదుళ్లతో, ఇటికరాళ్లతో చేర్చికట్టుదురు. వీరికి చున్నయలేదు. ఇండ్లలో శిల్పపుపనులుగూడ చేయుచున్నారు. తిట్టుదేశస్థుడైన కొత్తకావరియిల్లు పదియడుగుల చదరము కలిగి వాలుగడుగులలోను కలిగి, మట్టిచే ఆలుకబడియుండును. పైన కప్పు నీరు లోనికి దిగకుండునట్లు దట్టుముగా యాకమ్మముయొక్క రోమములచే కప్పబడియుండును. వీరు మట్టిప్రాంతములో వల్లెట చేసికొందురు. బుద్ధ విగ్రహమును పీఠము దుంది నిర్మయము పూజలు నేయుదురు.

వీరి నృత్యములు

ఈదేశములు అన్ని కర్మలకును బాహుదంతి నృత్యమునుగాని, విశాచనృత్యమునుగాని ఆగుదురు. అట్టి సమయములలో పురుషులు మొగములకు మారువేషములు వేసికొని పెద్దయిబాగులు ధరించినవారు. వారు నాట్యమున తిరుగుటలో ఆ యిబాగులవలెండుగ గాలి దూరి అది బూరటించుకొని పెద్దవిగ్రహమును, స్త్రీలు యట్టుకు వచ్చులను కట్టుకొని కొడుగులవలె వని తేమనుండగా గిరిగిర తిరుగును నృత్యములు నేయుదురు. వీరి వాద్య విశేషములు తప్పెటయు ఇత్తడిచేతాళములవలె. ఈ ప్రదేశమువంతయు చూచుటకు భయంకరముగానుండును. తిట్టుదేశములవలెనే యుండు ధూటిమావారుగూడ అవరకర్మలలో నీరగమైన నృత్యము బాడుదురు. మరణించిన తృతీయదినము అందరునుచేరి కట్టియలు ప్రోవువైచి దానికి నిప్పంటించి దానియట్టును తాము ఎడమచేత దాలును కుడిచేతకత్తిరి ధరించి నృత్యము నలుపుదురు. వీరికి తెల్లమును, బియ్యమును చేర్చి యొకనిధమైన సారా యితయాదుచేసి ఒకడు పోయునుండిన వీరు త్రాగుచు ఒడలు తెలియక ఆగుదురు.

భగవదారాధనావిధానము

వీరు సుప్తలలో బుద్ధుని జొమ్మచెక్కి బుద్ధమంత్రమును చెక్కి ప్రతిష్ఠ చేసియున్నారు. తమ గ్రామమువకు విశాచములవలెని బాధ లేకుండుటకై వీరు మూడురాళ్లను గ్రామమువెలువల మందుచున్నారు. ఆశిలలు విశాచముల రాకకు అడ్డలు. ఇందులకై వీరు విశాచోచ్ఛాటవలను గూడ చేయుచుందురు. కోగములు జమలకు విశాచములచే కలుగునది వీరి తలంపు. కోగములను మంత్రములు వేడియు, నచ్చుల దొరకు మొక్కలచే మందులుచేసికొనియు నివారించుకొందురు.

కంచర గాడిదలను తోలుకొని పోవువాండ్రు తమకు దారులలో అపాయములు రాకుండుటకై దేవునికి పర్యతశిఖరములపై కొన్ని బుద్ధమంత్రములు వ్రాసిన శిండాల నుండురు. అది ఎన్ని వాడులు గాలిలో కదలిన

అన్ని సాగులు తాము జరిపిన కలము వందలమంది వీరు తలంతురు.

ఈ ప్రకారములలో ఎరువునకు పూసిన రాళ్లును, చిన్న చిన్న మంత్రములు వ్రాసిన బెండబాకు పక్షిముండును, కొన్ని రాళ్లచేత కొద్దిమంత్రములను వ్రాసియుండురు. ఇచ్చటి పుష్పముల దొరకని కారణముచేత వీరు దేవునికి చిన్న చిన్న రాళ్లను పంపించును. అనేక పుష్ప ప్రతిపాదము చేయుచే ఒకటి రెండు రాళ్లను పంపించిపోవును. 'హిమ్ మని పద్మ హమ్' అను మంత్రమును గోడలయందును, రాళ్లపైను, నుల్లయందును, మంత్రచక్రములయందును (Prayer-wheels), గాలిచేతిరుగు చక్రములపైను, నీటియంత్రములపైను వ్రాసి యంత్రములచేతనే దైవప్రార్థనలను జరుపుచుండురు. పలుమార్లు మంత్రమును జపించుటకంటె వాచక్రమును ఒకమాటు కదిపిన నది పలుమార్లు తిరుగునుకదా! సాయంకాలము కాగానే పనులను మానివేసి ఖాళీపలములలో చేరి భూమిపై పాష్టాంగములుపడి యంత్రములలో భగవద్ప్రార్థనలను చేయుదురు. వసంతకాలము నందు జరుగు వీరి పండుగలకు వీరి లామాసన్యాసులు పట్టుబట్టుతో నతిథియంకరము లగు వేషములు వేసికొని వస్తురు.

అయర్ ఇటామ్ దేవాలయము, పివాంగు

(సచిత్రము)

(Aier Itam Temple)

సుమారు క్రీ. శ. ౧౬౦౦ కు పూర్వము ఈకొండ దేవాలయము నిర్మింపబడినది. ఈయాలయమునిర్మాణము పట్టణమునకు సుమారు నాలుగుమైళ్లదూరమున, సుమారు నేయి యడుగుల యెత్తుగల కొండపయిన, ఈకొండ యడుగువరకు పట్టణమునుండి రమణీయములగు పుష్పవాటికలు, వారికేళవనములనుండా బ్రాములు పోవును. క్రీ. శ. ౧౭౮౬-వ సంవత్సరమునాటి కీ దేవాలయమున కంత వ్యాప్తి యుంపినదిలేదు. క్రమముగా పివాంగులో ఇవసంఖ్య చెచ్చి వ కొలది యాయల

యముపాడ వ్యాప్తి గాంచకొచ్చినది. నేటిది వివిధవాతుల వారికి ముఖ్యతీర్థముగ పరిగమించినది. ప్రకృతము కాన వరు నీయాలయము సుమారు ఇరువది సంవత్సరములకు పూర్వము కొండకు రమ్మీపుత్రులు చైవాదేశీయులు కట్టినది. ఈనూతనాలయము ప్రాతదానికి 3౦౦ అడుగుల ఎత్తువనున్నది. రెంటికిని చేరికగా మనోహరములగు పూలతోటలు, కొలవలు, యాత్రక సౌకర్యమునకయిన గ్రంథాలయములు, విక్రాంతభవనములును నెలకొల్పబడియున్నది. ఈ నూతనాలయమున కడంతస్తులు. చిట్టచివరి (౨-వ చిత్రములో బాణేశ్వరుని) దాని నెక్కి యాదిన పినాంగు అంతయు గాననగును. ఆలయప్రాంతముల పెద్దపెద్ద రాళ్లపై చైవాదేశీయ బుద్ధిస్తోత్రము చెక్కిబడియున్నది (౩-వ చిత్రము). ఆలయనుండలి తలుపులు, అలమరలు మొదలగువారి శిల్పము మిక్కిలి సుందరము.

ఈయాలయమున నొక విశేషముగలదు. ఏదేని కార్యము నర్చించి, యందునియమమై జమాపజయములను తెలియుంగోరువారు ఇందలి బుద్ధవిగ్రహమునెదుట పాచికలను వైతురు. దారవములయిన యాపాచికలు కలాచంద్రాకారములై అయిదంసుశిఖుల పాడవును, ఒకటియునర అంసుశిఖు పెడలుపును గలిగియుండును. ఈ పాచికల పాటునుబట్టి వారు తమకార్యముల సిద్ధినిస్థలను గుర్తించురు. ఈసంబంధియందు దేవాలయమునకు సంబంధించిన చిత్రములుగలవు. వాని వివరణము:—

౧. అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ దృశ్యము (కొండ అడుగునుండి)

౨. ఆలయపు మరియొకదృశ్యము (సమీపమునుండి)

ఇందు కొండ అడుగునుండి ఆలయపు ప్రైథాగము వరకు గల సోపానసూర్యము చూడవచ్చును. ఆలయపు ప్రతి అంతస్తు చురువరాయి, చారువు, వెండి, బంగారు మొదలయినవనిచే నిర్మితములయిన బుద్ధప్రతిమలతో నిండి యున్నది. అందు పెద్దది మొదటి అంతస్తునగులదు.

3. శుద్ధోదకసరస్సు

ఇది కమలసరస్సునకు పైన, పుష్పచాటికకు దిగువను కలదు.

ర. బుద్ధస్తవశిల

ఇందు చైవారిపితో బుద్ధస్తవము చెక్కబడి యున్నది.

గి. మహావిగ్రహము

ఇది ప్రతాపయ్యును గలదు. దీనికి వెనుక పోహన మార్గము గలదు.

ఁ. మహావిగ్రహపాలకులు

2. కమలసరస్సు

దీని వ్యాపము ఇరువదియైదు అడుగులు. ఇందు లెక్కవమించిన తాళేళ్లు పెంపబడుచున్నవి. ఈ సరస్సు ప్రళయాయమానకు వెనుక నున్నది. దీనికి శుద్ధోదకపరోవరముమిడి నీరు పారును.

౮. ఆచార్యభవనములు, తిసిటక గ్రంథాలయము, పూర్వార్చనాలయము, ఆలయోద్ధారకులయు ప్రతిమలు.

ఆశీర్వాదములు

అధికార్ల మార్యనారాయణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

కృష్ణముల కోర్కె నఖ్యంబు కాంక్షనేయు
భ్రమరములకు దివ్యామృతరసము లిచ్చి
చిన్నిచిన్ని స్వర్గంబుల వన్నెతోడ
వర్వమొనరించు పూల నాశీర్వదించు!

భావి గూర్చి విచారించు బాధలేక
నెమ్మదిగ నాట సాగించు బామ్మ లేమొ,
తన కులుకులేమొ, తానేమొ, తల్లియేమొ,
చింతలే లేని బాలు నాశీర్వదించు!

కన్నుల వనంతరాగ భాగ్యములు గనుచు
చివురుటాతుల మేయుచు కెలుపు గూడి
వలపుపాటలు గాలిలో వెలుపుచుండు
చిరుతకోయిలకన్నె నాశీర్వదించు!

కష్టతాపం బెరుంగని కన్నులందు
వలపువెన్నెల గాయంగ ప్రాణనాథు
మోమునీరునె దినమెల్ల ప్రాద్దుపుచ్చు
చిన్నిజానకి! నిన్నె యాశీర్వదించు!

విమర్శనము

అ హింస

గ్రంథకర్త:—బాలారంగస్వామిగారు, డెమ్మి
పై, మెరుగుకాగితము, 30 పుటలు, కాగితపుటై ండు,
మొ ౦-౪-౦.

ఇకొక చిన్న కవచపుస్తకం. ఈ పుస్తకంలో
రెండుభాగాలున్నాయి. మొదటి భాగమంతా పాటలు,
రెండో భాగమంతా గీతపద్యాలు.

అహింసను బోధించడంలో గ్రంథకర్త వొక
కొత్తపద్ధతి అవలంబించెను. ఆయాదీపులచేత ఆయా
శీవులు పడితమైన చెప్పించెను. ఈపాటలు చదివిన యెవ
రైనా వారే మనలాంటి కేవలమేగల యీ శీవులను యేమాత్రం
బాధపెట్టరాదనబట్టారు. మనస్సులో యింకా కనికరం
కలిగి అలాగ బాధించే ప్రజలు మనుష్యులు కారని
చెప్పారు. ఇటులు సామాన్యంగా తమ ఆహారంకోసమే
నం చేశీవులచేత చాటిబాధలు చెప్పించబడ్డాయి, పశు
వులు, చేకలు, గొర్రెలు మొదలైనశీవులు.

ఈపాటల్లో భావాలు చాలాలోతుగా వున్నాయి.
కవియొక్క అసామాన్య ప్రజ్ఞ గ్రంథమంతటా కనబడు
తుంది. ఈ పుస్తకంలోని రెండో భాగంలో వున్న గీత
పద్యాలుమాదా అహింసనే బోధిస్తున్నాయి. గ్రంథ
కర్తయొక్క కవచశైలి చాలా సరళంగా ఉండి, శిశు
వుంది. గ్రంథంలో అక్కడక్కడ చిన్న చిన్న తప్పులు
కనబడుతున్నాయి. అద్భుతమైన అనుమంటాను. ఈ
గ్రంథాన్ని చదివి గ్రంథకర్తచేసిన బోధను గ్రహించి,
అహింసయొక్క పురోహితుడైన లెలుసుకుని ప్రజలు
పాలిస్తారనగాక.

ఈగ్రంథం కావలసినవారు:—గ్రంథకర్త చేర,
కంటాల చెరువు, రాజమండ్రి అని రాయాలి.

ఓ. కా.

నివర్తనత్వార్థము

గీర్వాణభాషలో నెలయు వొక యపూర్వవిజ్ఞాన
కోశమిది. విజ్ఞానకోశము లిప్పటికే యాభాషయందు
కొన్ని కలవు. కాని యపియన్నియు పరిమితవిషయములనే
బోధింపగలిగినవై యున్నది. సకలవిషయములు గల కోశ
మొకటియు లిప్పటికి లేదనియే యనవలసియున్నది.
నేటి కీ శివరత్నార్థము కర ముద్దినది. ఇది సకలరంగ
ముల సారము. అనేక గ్రంథముల—అందు నేటికి కొన్ని ప్రక
టితములు, కొన్ని అప్రకటితములు, కొన్ని అసలు విస్తృ
ములు — నుండి యనేకవిషయములందు సంగ్రహింప
బడినది. ఇట్టి విజ్ఞానకోశమువలన పండితులకును, భాషా
పరిశోధకులకును, విద్యార్థులకును, వీరికి వారి కష్టసేల
వాద్యుమాధిమానుల కల్లగతును ఎంతేని ప్రయోజనము
గలదు. వీటికిమాటికి అపుస్తకము ఈపుస్తకము చెరుక
నక్కరలేకుండ ఇదియే వారికి సకలార్థముల నిచ్చు
చుండును.

ఏతత్సంగ్రహీత కేశది బసవరాజు. ఇతనికి
మిరియ బసవరాజునియు చేరుగలదు. ఈ కేశదిరాజులు
కన్నడ రాష్ట్రములో చాలభాగమును నుమారు ౨౫౦
సంవత్సరములు చక్కగ పాలించి పేరువడసినవారు. వీరు
వీరశైవులు. ఈవంశమువారు నేటికిని కర్నాటదేశమున
గలరు. ఈరాజవంశమునకు మూలపురుషుడు కేశది బస
వపు. అతనికి పదునాల్గవవాడు మన బసవరాజు. ఇతడు

శ్రీ. శ. ౧౩౦౮ మొదలు ౧౬౧౫ వరకు పనుసేనువత్సరములు రాజ్యము చేసెను. బసవరాజు గొప్పపండితుడు; శివాద్వైత విశ్వాధికారియును. ఈయన తండ్రి పోతు శేఖరుడు; తల్లి చెన్నమాంబ; సుగుణుడెన్నకిరుడు. ఈ పండితరాజు లోకహితమునకై పకటంత్ర పారధూతమును నీగ్రంథమును రచించెను. ఇది బహుళ శ్రీ. శ. ౧౩౦౮ ప్రాంతమున రచింపబడినదని యూహింపవలయును.

గ్రంథరచనయందు బసవరాజు కైకొన్నమాగ్ధమత్యద్భుతము. ఒకవంక వివిగవిమయవిజ్ఞానమును తెలుపవలయునని, మరియొకవంక తమ పూర్వుల యపరాధముల తెలుపవలయునని యతని తలంపు. తమ పూర్వులచరిత్రనే ప్రధానముగ గొని వ్రాయుచో వాధునికులు తన గ్రంథము వంకకు బోలేమో అని సంశయము. కావున తనపూర్వులచరిత్రను సంవర్షోచితముగ వారంభించి యెంతో విచిత్రముగ సాగించుచు తవ్వివాడు. ప్రతివిహదయశితార్థములకును తనపూర్వుల చరిత్రకును సంబంధము గూర్చివాడు.

ఈ గ్రంథరాజమునకు రావుబహదుర్, హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారి మున్నడియు, మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారి కృతిరిమర్శయు గ్రంథారంభమున కలవు. ఇదిరెండును వీరత్వగ్రంథముయొక్కయు, సంగృహీత బసవరాజయొక్కయు పరిచయమున హితకులకు మిక్కిలి లోభపడగలవు.

ఈగ్రంథమున మొత్తము ౯ కల్లోలములు, ఒక్కొక్క కల్లోలమున కొన్ని తరంగములు, మొత్తము ౧౦౮౦ తరంగములు, ప్రతికల్లోలాంతమున సంగృహీత ఆకల్లోలమందు ప్రతిపాదితములైన విషయములకయితాను పరిశీలించిన గ్రంథములసామముల చేర్చొని యున్నాడు. ఆపట్టికలను జూచినచో వీరని యుద్ధుత పరిశీలనాకృతి గోచరమగును.

ఇంచటి విషయవిభాగము సంగ్రహముగ నిట్లు—
మొదటి కల్లోలము:—

౧. వేదాగమాంతర్గతనకలవిద్యలు, ౨. తత్త్వరూపము, ౩. అవాదిభక్తవిరంజనజంగమస్వరూప సృష్టిక్రమము, ౪. శూన్యవిష్కలముచోలింగాది సృష్టిక్రమము, ౫. ప్రణవలింగస్వరూపతదర్శనవర్గకలాస్వరూపములు, ౬. నాదతత్త్వత్రయ ద్విపంచాశమ్మూర్తి భేదములు, ౭. విరాట్పురుషాది మూర్తిత్రయస్వరూప తత్త్వప్రభేదపంచీకరణవిభాగములు.

రెండవ కల్లోలము:—

౧. బ్రహ్మాంశము, తదస్తవ్యర్థి లోకములు, తత్త్వమాణము, నవదిగపర్వలు, ౩౨ వరకములు, ౨. వివిధనరకస్వరూపము (నరకయూతనలు), (౩) దుష్కర్మజన్మభోగములు, తద్దేకుపాపములు, ౪. సప్తపాతాల లోకములు, తద్వాస్తవ్యులు, (౫) సప్తద్వీపములు, దేవభూమి, లోకాలలోకము, సప్తసముద్రములు, మేరువు, ౬. తత్త్వలక్సనరాచలవర్ణము, ౭. జంబూద్వీపమందలి నవఖండములు, (౮) తత్త్వన ఆరు ద్వీపములు.

మూడవ కల్లోలము:—

౧. మేఘాశ్రయ గ్రహలోకములు — భువలోకము, స్వర్లోకము, మహాలోకము, ఇనలోకము, తపోలోకము, సర్వలోకము, ౨. మేఘగర్భోత్పత్తి ప్రసవములు, విద్యుత్పత్తితములు, నవమహామేఘములు, ౩. సుహృత్గంధర్వ విద్యాధిరాష్ట్రలోకములు, మూర్ధ్వరథగతి, ౪. మూర్ధగతి జనితకాలభేదము, గ్రహగతి, రాశిచక్రభ్రమణము, ధ్రువలోకము, ౫. భువలోక సువర్లోక మహాలోక జనలోకములు, ౬. తపోలోక సర్వలోక జైకుంఠములు, ౭. స్కందపదము, ఉమాపదము, శివపదము (శివలోకములు).

నాలుగవ కల్లోలము:—

౧. భరతవర్షము కన్యాద్వీప సామాన్యపదీ దేశాదులు, ౨. కన్యాద్వీప ప్రసిద్ధకైల తీర్థక్షేత్రములు; ౩. యుగకల్పవృక్షం, శకాధిపతివీడశ మహారాజాదివర్ణనము, ౪. చారుర్వర్ణ్యధర్మములు, బ్రహ్మచారిధర్మములు,

౫. గృహస్థాశ్రమము, వివిధవివాహములు, వానప్రస్థాశ్రమము, సన్యాసాశ్రమము, సన్యాసిజీవములు, యజ్ఞకూత్రబ్రహ్మసూత్రములు, ౬. చర్మాశ్రమ సాధారణధర్మములు, ఆత్మాశ్రమస్వరూపము, పంచాంగీ భిష్మధారణాదులు, ౭. వివిధపాఠకములు, తత్త్వానిష్ఠిత్రములు, ౮. చంద్రవంశరాజులు, వర్ణసంకరము, బసవేశ్వరవతారాదికము, ౯. బసవేశ్వర వృత్తాంతనిరూపణము, ౧౦. కలిధర్మవర్ణనము, ౧౧. వివిధోత్పాతములు, ౧౨. విద్యావగరనిర్మాణము, సింహాసనము, అందు సింహాసనము నధిష్ఠించినరాజులు, తత్పరిపాలనకాలము.

అందున కల్లోలము:—

౧. కుటుంబాధిపతవసాదేశములననుమతి మల్ల దేశము కుటుంబాధిపతనము, వయస్థులన కాలంచన మృతీవన పాదుకాగతి అవృత్తికరణ పరకాయప్రవేశాది నిరూపణము, ౨. మల్ల దేశమున కేశదీగ్రామము, అందు కేశదీవంశ మాలపురుషుడు బసవప్ప, అతనికొడుకు చాడప్ప నాయకుడు, చాడప్పనాయకునకు రామేశ్వరామగ్రహము, ౩. శుభాశుభస్వప్నములు, రత్నలములు, ౪. నిధివిష్ణుములు, అంజనకరణము, చాడప్పకు నాయకమిగులరాజ్యప్రాప్తి, సామాన్యరాజునీతి, సదాశివసింహాశోహణము, ౫. సదాశివస్వపచరితము, నూయోపాయములు, కొడ్డసంకల్పకు రాజ్యప్రాప్తి, ౬. రాజునిధములు, కరాదానము, గుర్లలకులులు, బలములు, ౭. శక్తిత్రయము, కొడ్డసంకల్పనాయకచరిత్ర, కొడ్డసంకల్పరామేశ్వరప్రయాణము, ౮. శివనములు, వానిఫలములు, ౯. సంకల్పతీర్థయాత్రాశ్రమము, శిల్పిలో అంకుశభామనితో భిక్షురణము, భిక్షుములు చేయు విధానము, తత్త్వజ్ఞానబోధలోపములు, మామూలీదేశమందలి పట్టపల్లియందు వీరభద్రనిగ్రహప్రాప్తి, తత్ప్రీతి, ౧౦. దేవప్రతిహకాలగృహనిర్మాణాది నిరూపణము, చిక్కసంకల్పప్రబుధిషేకము, ౧౧. పట్టాభిషేకవిధి, సంకల్పగ్రహమానములు, ౧౨. ఆనందత్వభావనాశ్రమములు, సామాదిచతురుపాయములు, ౧౩. స్వరముచూర్తరూపముగ మోగిన బలములు, ౧౪. యుద్ధగూత్రానిధానము, పూర్వారచనాశ్రమము, ౧౫. చిక్కసంకల్పపాలనా

విధానము, రాజ్యవస్త్రాంగ పరివసనానీతి పురోహిత వైదిగణకమాది సభాప్రారాంభరతుక భిక్షస్తూతాదిలక్షణములు, వెంకటప్పనాయకుని సింహాసనాశోహణము. ఆరవకల్లోలము:—

౧. వెంకటప్పనాయకుడు ఇక్కరియందు పురభవనాటకకాలలను, సంగళగ్రామమున సోకతలూకమును కట్టుట, పురభవననిర్మాణవిధానము, ౨. నాటకకాలానిర్మాణశ్రమము, వర్ణసంయోజన చిత్రలేఖన ప్రతిపాటకులులు, ౩. నాట్యశ్రమము, ౪. శిరోభేద దృష్టి శేధాదికము, ౫. వివిధహస్తాభినయములు, ౬. మత్స్రప్రదృశ్యం గాభినయములు, పానకచారీమండలభేదములు, ౭. వారప్రతిష్ఠరమార్గసాతానవర్ణకాలంకారగమక నిరూపణము, ౮. జాతిరాగరాగాంగ భాషాభాషాంగ విభాషాంకరభాషికోనాంగ క్రియాంగ నిరూపణము, గాయకలక్షణము, ౯. తాలప్రస్తారాది వివిధనాట్యవిషయములు, ౧౦. ఉపవసనిర్మాణము, జలధూమిపరీక్ష, ౧౧. తరుచిత్వాబోధకు విచిత్రీకరణబోధావవర్ణన, ౧౨. కాసుకాస్త్రము—జాతి, స్వభావ, నుణ, దేశ, ధర్మ, చేష్టాదివర్ణనము, ౧౩. బాహ్యరతములు, కరణభేదములు, యోజనపీఠీకరణము మొదలయినవి, వేంకటప్పనాయకచారిత్రవర్ణనము, ౧౪. రాతోపభోగములు, గృహస్థాన పాదుకారేపవోపభోగములు, ౧౫. వివిధాంగరాగములు, (గంభీర్యం క్రి), ౧౬. వస్త్రమాల్యధూపబోధభోగములు, ౧౭. రత్నాదిస్వరూపము, ౧౮, ౧౯. పాకకాస్త్రము, ౨౦. భోజనశ్రమము, తాంబూలభోగము, శయ్యాశ్రమము, ౨౧. వైదికాస్త్రము—ఆరావనిదానచికిత్స, ౨౨. ప్రవ్యసంబుచోరపాదకము, ౨౩. రసోత్పత్త్యాదకము, ౨౪. రససంస్కారాది నిరూపణము, ౨౫. రసకాలాయంత్రాది నిరూపణము, ౨౬. విషనిరూపణము, సర్పాది మాతాంతరజనము ౨౭. విషచికిత్స—మంత్రచికిత్స, ప్రవ్యవైదిగము, వీరభద్రనాయక చరిత్రము, శివప్పనాయకుని సింహాసనాధిపతము.

ఏడవకల్లోలము:—

౧. సింహాసనలక్షణము, సభామందిరము, అందు సభ్యులు మెలగవలసిన విధము, అధికారులు, అధికేశపుర

ప్రజలు, ౨. ఇంద్రజాల విద్యాప్రదర్శనము, ౩. కావ్య లక్షణము, కవిత్వములు, పుస్తకపుస్తకములు, పాఠశాలవిధానములు, రచనములు, ౪. నాయకనాయకాలక్షణములు, కీర్తి గుణవృద్ధిపాఠములు, కావ్యకోషములు, ౫. అలంకారములు, ౬. నాలుకేరిపోషవ్యూహము, శివప్రవాహకువకు పుర్రవనము, ౭. పుంసవపాది వివారోద్దీప్తియలు, ౮. హోరాశాస్త్రము, ౯, ౧౦. స్త్రీ సామూహిక పురుష సామూహికములు, ౧౧. గజలక్షణము, ౧౨. ఆశ్వ కాస్త్రము, ఆశోత్పత్తిని చేపట్టినరూపము, ౧౩. వివిధదేశాశ్వలక్షణ రక్షణలక్షణ కల్పితావర్ణనము, ౧౪. శివప్రవాహకును వేయియకొల నాక్రమించుట, కొలచుకవిధానము, వెంకటప్రవాహకునకు యోగ విశోధనచేతము, ౧౫. యోగరహస్యములు.

ఎరియిన కల్లోలము:—

౧. వెంకటప్రవాహకుని పరిపాలన, భద్రప్రవాహకుని పట్టాభిషేకము, వ్యవహారవనములు, ౨. భద్రప్రవాహకుని పరిపాలన, సోమశేఖరునకు ధమర్వి కోటచేతము, శుశ్రూక్షగదాకుంజలక్షణ తత్త్వగ్రంథము, ౩. మల్లయోధుడు, ౪. కుక్కుటావక యుద్ధభాగ శునకలక్షణము, ౫. సోమశేఖరునిపరిపాలన, సోమశేఖర చెన్నమాంబా వివాహము, చెన్నమాంబకు సోమశేఖరుని యువచేతము, విధూతిచేయు విధానము, ౬. రుద్రాక్షధారణ జపవిధివర్ణనము, ౭. శివప్రాజ, దాని మహిమ, ౮. చెన్నమాంబా రాజ్యపాలనము, మహేశ్వరమహిమ తద్దావళిపాతీయవర్ణనము.

తొమ్మిదవ కల్లోలము:—

౧. పిండాంధకము, ౨. సుసారవిరసము, ౩. కైవలత్వప్రతిపాదనము, ౪. కాస్త్రవిభాగమోహం సాక్షాత్తేకవ్యాయమత నిరూపణము, సాంఖ్యయోగ వేదాంతమతనిరూపణము, ౬. అబైదిక — దైవ పాద చార్యకమతములు, తత్త్వతత్త్వప్రశ్నోత్తరవర్ణనము, ౭. దీక్షభేదగురుశిష్యులుద్వికాలలక్షణాది నిరూపణము, ౮. దీక్షవిధానములపరిక్షణ తింగళావిధానాదికము, ౯. మహాఫలజ్ఞాన నిరూపణము.

అనుబంధము, పరమోపకారకమునయిన యా విజ్ఞానసర్వస్వమును ముగించినదీనిన పంపాదములు ప్రశంసాపాదములు. ఇట్టి గ్రంథములవాఙ్మయాభ్యుదయమునకు వివిధవనములు. దేశీయాశ్వతేరియభూషణంను వలెనే సంస్కృతమునకు ఇట్టి విజ్ఞానసర్వస్వములు జలసి ప్రచారమును గాంచవలసియున్నవి. అందులకు పండితుల చేయూత పరమావశ్యకము.

పాఠకపాలభ్యమునకై దీనివెంట మార్పిసెలకడవటి వరకును తగ్గించినారు. అనంతర ఇతరవిధూహాయలు. తగ్గించినవెల - తోలువైచుది పదకొందురూపాయలు, క్యాలికోవైచుది పదిరూపాయలు. ఇట్టి మూల్యావ కాశమును గోలుపోక వాఙ్మయాభిమాను లెల్లరు దీనిని ౧౭వ యిందలి యర్థములను చూడకొందురుగాక! గ్రంథాలయములను ఇట్టి మహాకాశమును గోలుపోజనదు.

పుస్తకములను వల గుణవారు మొత్తము వెలను గాని, ఒకరూపాయ అధ్యాప్తుగాని పండి గ్రంథములను బడయవచ్చును. మొత్తము వెలను ముందుగ పంపినచో పుస్తకములు రిజర్వరుద్ధారా పంపబడును. కొలది ప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నవి.

ప్రాప్తిపాదము—వి. యస్. నాథ్ అండు కో., భొంకరవిలాస్, బేపేరి, మదరాసు.

‘అచార్య.’

ఉత్తర రామచరితము

అనువాదకులు:—జయంతిరామయ్య పంతులు గారు, బి. ఏ., బి. యచ్., ముక్తికేశవము; తొత్తరమాది పోష్టు, తూర్పుగోదావరి.

ఉత్తర రామచరిత విస్తృతికి పలువురచే అనువదింపబడినది. దీనియందు తమకుల యభిరుచి కారణముగా జయంతి రామయ్యపంతులుగారు మరల దీనిని తెలిగించిరి. పంతులుగారు తెలుగునాటికి క్రొత్త వారుగారు. అనువాదమునకు వీరి ‘మామిట మాట తెలుగు’ పద్ధతిని గాక స్వేచ్ఛానువాదము కావించినట్లు వీరి యుపోద్ఘాతమువలన తెలియుచున్నది. ‘మూలములోని భావములను, రచయితగారు భంగము కలుగకుండు వాంఛ

భాషా సంప్రదాయముల బాటింప. వలయునని నీతి యత్నము. ఈయత్నము కడుంగడు మంచిది. ఒక్కొక్క భాషకును వెన్నెట సంప్రదాయములు గదా! అట్టివో మాటకుమాటపెట్టి హర్షివయసువాచమువలన నేమిభాషిమ, వివచనగటుగ మంచునుగాని? యాలమును చాచుగూడదు. మాలమందలి భావములను, రసములను ఆనువాదమున జొప్పించవలయును. అనుటయే నీరీ పరమార్థము. ఇట్టి పరమార్థమే కొనసాగియుండినచో యనువాదము పశ్చాద యరంజికమగు ననుటకు సందేహ ముండవలెదు. రామయ్య పంతులుగారు రాయత్తు మతోనే యనువాదమును సాగించుచువచ్చినను యిటువలె మూలాత్మికముగములును, మూల భావ వివర్యాసములును దొరలినవని చెప్పుటకు విచార ముచున్నది. అందు కొన్నిటిని జూడదగును. —

ప్రస్తావనయందు, —

మూత్ర — తనకువోదినభోగిని దనును బలుక,
 నిందలేదన్న మాట తానెందుగలదు.
 వనితలయెడలను గవులవాక్కులందు
 దప్పలే లోకమెప్పుడు తలచుచుండు.

నటును — ఈవిషయములో జను లతిచుర్ల నులని యే చెప్పదనును. (పుట 3)

ఇందు మూత్రధారుని వాక్యమున లోక దౌర్జన్య ప్రసక్తియేలేక నటుని వాక్యమున వాదౌర్జన్యమున కతి త్వము చెప్పబడినది. మూలమున నట్లుగాదు; మూత్ర ధారుడు జనులు దుర్జనులన నటుడు అతిదుర్జను లనెను.

రాము — ఈ మెచ్చెప్పినదిల్ల జేయుచు నేయున్నాడను. (పుట 4)

ఇదిమూలమునకు సరిపడదు. నీత తనకుగల లోక్కలను దెలుపుచో తప్పక సంసిద్ధింతువని వసిష్ఠునిసంజేశమునకు రాముని ప్రతివచన మిది.

‘యోగమువలన మేమిటనాగివాము.....’ (పుట 2)

జామాత్యయజ్ఞముని మూలము. ‘యుక్యోగ్యోగి తక్తవ్యో జామాత్యుక్తిః పూజ్యతాసోరజాయ. ఏవంచ తదింగితం జ్ఞాత్యహాన్యాభీప్రతానీత్యుక్తం, కింప్రస

త్త్యుక్తిఃకూనిర్వృంధేనతి’ అని చితరాశుమాత్యుక్తి. ఇంత యత్నిప్రాయము గల జామాత్యుపదమున వలల బడినది. —

నీత — ఇదిగో ఎక్కినదావను. గర్భమదరు చున్నది. మెల్లగాలోనిముక్తి. (పుట 22)

‘రథము సిద్ధముగానున్న’ దను లోక్యసంజేశ మునుదుర్ముఖుడు విన్నవించగా వాని కిది ప్రశ్నోత్తరము. రథమును దుర్ముఖుడు గానిలేలేదు. అట్టితరీ యా వాక్యమున కన్వయమెట్లు? మూలము — ‘ఇయమోహో హామి (ఉత్తాయ పరిక్రమ్య) ద్యురతి మే గర్భభారః, కైకృన్నైర్దచ్చానా’ అని. దుర్ముఖుడే రథమునిలేచ్చి యుండి, నీత దానినెక్కి మెల్లగా లోనిమ్మని చెప్పియుండిన, తరువాత ‘ఇహోదేహి’ అని దుర్ముఖుడు దారిజాపుట యెందుకు?

మరల — సభీతమన! పూర్వము నగమ్యుర్ని భాగ్య లోహముద్ర సప్తస్వరయను గోదావరిని విరిచితిని రమ్మని నమ్మ భరినది. (పుట 22)

గోదావరిని పిల్చుచుకొని రమ్మనలేదు. సంగతి చెప్పి రమ్మన్నది. ‘భగవతి, తమనే! ప్రేమితాప్తి భగవతో గస్త్యోగ్యుత్పన్నాలోవామ్యద్రుమా పరిద్యరాం గోదావరీ మభిధారుం, బాహుస్యేరమథా.....’ అని మూలము.

వాచండిక — లేవ! సత్యరముగ జూయుశిఖరమునకు దక్షిణముననున్న నీతాత్మయునొద్ద గోదావరి జాటి దేవిపుత్రకుని రక్షించురుగాక! (పుట 22)

గోదావరిని చాటుటయెందుకు? ‘గోదావరీ మన తీర్థ’ అని మూలము. అవతరణము చాటుటకాదు, దిగుట. గోదావరీలో నేకదా ఏమగునున్న ఇలకమాడముండినది?

కాసల్య — కంచుకే పిలిచినమోదట సత్యదు వచ్చునో రాజో మీరమని తలచురు? (పుట 22)

మూలము — కిం మన్యర్థే ఏవంభనీత ఆగమివ్యతీర్తి. ‘చెప్పివచ్చెంటునే యతడు నవ్వువనిగా మిరలెను’ అని. దీప్తి యర్థము. దీనికి సమర్థకముననే జామును ‘భిన్నతే వాదన్యోత్త హిమ్యత్యస్య నిర్వాహ్యుః’ (ఇట్టి నిర్వాహమునకు మంచినవనలేవ్యువా) అని యుక్తాము

ఒక పుత్రుడు—అతడు రామంజగనే వివాహము
ముగా జేయి చెల్లించాటన దాగి కొనుడు. (పుట ౧౦౮)

‘తల్లివీరతన మనేన తరుగవాసే నాపసర్వతా’
అను మాటయనకు ‘శ్రీమదానా జేయి చెల్లించాటన దాగి
కొనుడు’ అను తెలుగు. మూలములో ‘చెల్లించుట’ అని
పాఠిపాఠ్యముగాని దాగి కొన మన లేదు.

ఇట్టి ప్రమాదము లింకను కలవు. అనువాదముల
మొదట ఎత్తినపుడుతోనే అనువాదమును సాగించియుం
దిన యెదుల దాగుగ నుండెడిది. కాని నవమనకును నిట్టి
ప్రమాదములు వైరకావ్యపాదకము లగును.

ఉత్తర రామచరిత్రనవిషయమున యిందువల
ము—కొందరు విప్రలంభ మని, మరి కొందరు కరుణ
మని. ఈ విషయమై వాదోపవాదములు ఇప్పటికిని
గలవు. కాని యిదమిశ్రమని తేలికలేదు. ‘రామనకు
ప్రత్యాక లేదని కరుణాదుల మతము. రామయ్యపంతులు
కారును తనస్తమివారే. రామనకు నీతాతీతనికృ
యము, ప్రత్యాక లేదనియే వీరు తలంచెరి. దానినే తోడు
యూహాద్భుతమున పాధింప ప్రమాదములు చూసిరి.
ప్రమాదావ్యముల తెలిసియుటలో సూక్ష్మ వొంతు
కెండెమల పారవడిరి. (‘శోకస్యపరిపామ కరుణ, ఆకా
విచ్ఛేదనతి సర్వేంద్రియక్ల మెవా’ అనురగవరంగిణి వాక్య
మునకు ‘శోకముయొక్క పరిపామగము కరుణములను,
ఆకావిచ్ఛేదమైనవో సర్వేంద్రియములు క్లాంతములగును’
అనిరి. శోకముయొక్క పరిపామగముగాని, ఆకావిచ్ఛేద
ములపెడ గలుగు సర్వేంద్రియగ్ధానిగాని కరుణము అని
మూలమున కర్థము. ఇట్టి పారపాతే మరియొకచోలను
కలదు.) ప్రత్యాకయే లేదని వీరి నిశ్చయమైనవో నీతాత
త్యాగమందరి ‘హా భగవతి వసుంధర! క్లాన్యము దుహి
తర మనేమిస్వభావం’ అను రామనివాక్యమున ‘మి
చెప్పుదురో! ఈరామప్రార్థననేకదా తాను కెరవేర్చినట్లు
వసుంధర గర్వాంకమున జెప్పినది. “పెల్లను విడిచిపెట్టు
సమయమున ‘భగవతి, వసుంధర! క్లాన్యమును నీ హుతురు
వానని గనిచెట్టు’ మని నీతంబిది. ఆప్రకారము చేసిన
వాన నయితివె గదా” అని. ఇది ప్రత్యాకావిషయము
కాదా! ‘మన్యభార్య విమారస్థ పరితాపాపితాపివా,

అనియు, ప్రతిపూలవా తస్య ప్రతికృతా క్రియా’
శ్లోకములో ‘విమారస్థాయమపద్మ’ తస్య నీత మని
పద్మ’ అని కవితాకము లేదనియు, ఇట్టికరి యా
కము నీతాతీతనికృయప్రమాద మెట్లుననియు విప్ర
లంభవాదుల కొక ప్రశ్న వైచిరి అనువాదముల. నీత విమా
రస్థ కాదనియు, రసాతలము దున్నును విమారస్థయే
యైనవో మృతినొందినదానిని సూక్ష్మ విమారస్థగా నేల
యించరాదనియు ననిరి. సకేరలో ‘కాన్తరగమనమునకును
శరీరవాకముతోడ మరణమునకును భేదము లేదా? ఇంత
కును ఇంకను ఆమాటలులను నూర్చేక్షితో జూచిన
రామనకు ప్రత్యాక లేదనక తప్పదు

ఎట్లున్న నేమి? రామయ్యపంతులుగారి యను
వాదపద్ధతి చెప్పుదగినది. దీని పెట్టి గూతలముతో
నమవదింపబూనిరో అట్టిగూతలముతోనే మరికొన్ని
వాటకములను తెలియపడుదురు. సంస్కృతవాగ్ధయ
మపారము. ఒకరు చేకొన్న దానినే మరలమరల నిరీరులును
నమవించుటలో లాభమేమి? తక్కినవిమూడ ఆంధ్రలోక
మున కట్లువలదా?

ఈ పుస్తకమునెల ఒకరూపాయి. వలయువారు
గ్రంథకర్తకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

టి. వెం. రం.

దేశభక్తుడు కందన్ (ఆంగ్లవల)

Kandan, The Patriot

గ్రంథకర్త: కె. యస్. వెంకటరమణిగారు,
టి. ఏ., టి. యర్.

క్రొసువైజ, ౨౬౦ పుటలు, మేలుకాగితము,
అందముయిన పంపుటము, నెల రు. ౨.

ఆంగ్లమున స్వతంత్రరచనలకు దొరకొనిన భార
తీయులలో వెంకటరమణిగా రొకరు. వీరి మృదుమంజుల
భావప్రదత్వమును, కైరిసాలభ్యమును పలువుర ప్రశం
సల నందినవి. వీరి వ్యాసములందును, నవలలందును భార
తీయ సంప్రదాయములను, జాతీయజీవనమును ప్రతి
బింబితమైనందున, విదేశీయులైన పాఠకులకు ముఖ్య
ముగా నాతర్థకము లగుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

“దేశభక్తుడు కందకా” అను నీవలలో గ్రంథ కర్త ప్రకృతభారత పరివర్తనమును ప్రవర్తింప మద్యమించెను. దేశభావమును, అహింసా సిద్ధాంతమును ఇందలి పాత్రలకు పునాదియగుచున్నది. అరవదేశములో పుట్టి, దక్షిణాఫ్రికాలో మెరిసి, ఆంగ్ల దేశమున విద్య నభ్యసించి, ఐ. సి. యస్. పరీక్షలో కృతార్థుడై, ఉద్యోగాభిలాషను త్యజించి, దేశారాధకుడై, స్వదేశమునకు వచ్చి కానపనులను మద్యమునుండి వారించుచు, వారయింటిదైన తోమువలె చరించి, దేశసేవకొరకు తీవితము నర్పించినవాడు కందక. ఇతని పౌరదయపరివర్తనమునకు కారణముగా స్త్రీనిమయమునైన మహారాజ వైభవమును గ్రంథకర్త నిర్దేశించి వాడు. కథలో మాత్రము కందకాకన్న అతని భావములే ప్రాముఖ్యము వహించినవి. కొన్ని సిద్ధాంతములంగలిపి యాపాత్రను సృష్టించి రామునట్లు పోవుచు. ఇందులకు కారణము కాంతరసమున నీపాత్రము లక్ష్మీమనులయే కావచ్చును. ఇతరపాత్రలు రంగణ, రాజేశ్వరి, సరస్వతి, పాపక, చోక్కలింగ మొదలగువారు మున్నగువారలు సంవిధములకు సరిపోవువారే. వివను, సామాన్యపాత్రలు దక్షిణదాత్రత నాకోసించు యత్నములను విస్మయముగా నున్నది. ముఖ్యముగా సరస్వతి కెక్కడ లేని బొమ్మ త్యమును పంపాదించుటకు గ్రంథకర్త గారు కేవలము మాటలపై నాధారపడి రచనపరిచియున్నది. పాత్రములందు గాంధీర్యము కొంతపరియున్నదనుట వెంటదరమనేగారి రచన లోపమే కావచ్చును. కాని వారు ప్రవర్తించు లక్షణములు మాత్రము చిత్రకర్త కములుగా నుండుట మెఱుగుగదా.

సంకటరమణిగారి తెలివిగూర్చి తెలుగున ప్రశంసించబడుట యుచితము గాదు. వివను వారి ప్రశస్తి కిదియే ముఖ్యకారణమని చెప్పకప్పదు. అలతయలత మని యలతో కానాళ సంధించుట వీరికి మూఱమైనది. ఉపను లొక్కొకడ తెచ్చి కొలుగా నున్నను, సామాన్యముగా నతిమంజులములై యుండును. తరుకానిలనుండి పూవులు రాలునట్లుండును వీరివాక్యములు. వీరధారగా ప్రవహింపడు. వీరికబ్బవాపాసి. అందువలననే వీరితెలివ్యాంధములందును, కథానకములందును ప్రశస్తి గాంచునట్లు ఇతర రచనలందు గాంచదు.

గు. వెం. సు.

ప్రేమసుందరి

(ప్రథమ భాగము)

క్రామమై, గంగి పులు, చెల తెలియదు.

కృష్ణదేవరాయగ్రంథాలలో శృతీయప్రముఖ. గ్రంథకర్త: హనుమనసై దేవదాసముగారు. కలయు వారు కల్లూరు అహోబిలరావుగారు, మేనేజరు, భారతీ భవనము, కొలుబిబారు, బ్లూరి అని వ్రాయవలెను.

ఈ గ్రంథమునకు “కృష్ణ ఆఫ్ ది హోలీ గ్రాయిలు” అనుగ్రంథము మూలముని లోయచున్నది.

“ప్రేమసుందరి మరణాంతిక నాయిక. ఈవిర్యుల ప్రేమపూరయ మొట్టమొదట తా నేత్రురసించి ప్రేమించే నో యాపురుషునే పరిణయమాడగోరి కారణాంతరములచే నతడు దమ్ము పరిణయమాడకయుండిన నతనిపై దనకు గల ప్రేమను మరలించవలెనుకొనవలెన దశవిధమదనా ర్థలకు లోని తుదకు సంతాపజ్వరముచే మరణించిన కథ” యని గ్రంథకర్త తెలియజేసెను.

ప్రథమభాగమున కథ పూరికాలేదు. రెండవ భాగమున ప్రేమసుందరి యస్తమయమును గాంచగలము.

ప్రథమభాగమున ప్రేమసుందరి ప్రేమించిన వ్యక్తి ప్రేమసుందరియొడల సోమరీభావమునే నాపుచుండెను.

తెలి కలుపు. పదప్రయోగ సౌష్ఠవము కొరవడినది. మారుమూలపదములు మెరచు. పాతకులు శబ్దరత్నాకరమును, లక్ష్మీనారాయణీయమును దగ్గర మంచుకొనవలసియుండును.

మరియు ఆంగ్రమనగాని, సంస్కృతమునగాని గాఢలు దొరకదో యన్నటుల గ్రంథకర్త వినాచివాడో అను పెన్నిపక కవిత్వంగవుని గీతముల నెల యనుకరింపవలసివచ్చుకో తెలియకున్నది.

ఆంగ్రవాద్యమున విషాదాంతములకు కాద్యములు, నవలలు, రూపకములు విరివిగాలేని కొంతమ

తీర్చుటకు గ్రంథకర్త యిచ్చి సమయమిది కైకొని ఈనవలను విషాదాంతముగ రచించెను. కష్టములను మానవులు మరచకుండ చేయుటకును, నిరర్థములను ఆదర్శప్రాయముగ ముందుటకును వ్రాసినది గ్రంథకర్త వ్రాసెను. గ్రంథకర్త యభిప్రాయముతో ఏకభవించజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాడను. విషాదాంతకావ్యములు మున్నగునవి భారతసంప్రదాయమునకు విరుద్ధము. హిందువుల కది యనుంగవలెను.

బరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, వి. ఏ.,

కావ్యకథావళి

ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రాసుపైజ, ౯౭ పుటలు.

ఘనగిరి రామకవి ప్రణీతమున 'యథావాక్యీకము', 'కేవలము రఘునాథాచార్యకృతమున 'కులశేఖర మహిమాలచరిత్రము', 'కుబ్జరాచకవి ప్రణీతమున 'జయ విజయాభ్యుదయము,' మంచన కవికృత మగు 'కేయూరభాషాచరిత్రము,' మారనకవికృత మగు 'మాచందేయపురాణము,' అనంతయ్య రచించిన 'విష్ణు మాయానాటకము' ఆను ఈ ఆఱు ప్రాచీనకావ్యముల మండియొ బిక్కిరికకథ పట్టుగా ఈపుస్తకమున మార్పబడ్డవి. ఇందు కొన్ని వెల్లడికాని సత్కావ్యములు. అని ముగ్రములైనను, దొరకినమట్టునకు ఆకావ్యములను ప్రకటించుటకును పుస్తకాలయమువారు పూనుకొ జెల్లును.

భారతకథాలహరి

రచయిత: ద్రోణరాజు సీతారామరావుగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రాసుపైజ: ౧౭౯ పుటలు. భారతకథ సరళ మగు గద్యకైరిని రచితమైంది.

సావిత్రిదేవి

ప్రకాశకులు: నాళం అప్పలనరసింహముగారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రాసుపైజ, ౭౩ పుటలు. వెల ౧౨ ఆ. సావిత్రిచరిత్రము. సరళకైరి. బాలబాలికలకు ఇంపుగ నుపయోగపడును. టెక్స్టులుకు కమిటీవారు దీనిని సిఫార్సు చేసిరి.

భగ్నప్రేమ

రచయిత: సరపాణిపెట్టి కేవలగిరావు గారు, తూర్పువిభి, ఏలూరు. పదకొండు భారతములకు పద్యములు.

మర్మతాపాకతాస్త్రము

గ్రంథకర్త: తాడి బ్రహ్మచంద్రాపువర్మ గారు, కోరంగి, తూ. గోదావరి. క్రాసుపైజ: ౪౦ పుటలు. వెల: ౪ ఆ. ఇందు పలుకకముల మర్మతలు, కొన్ని మరల్పాలు, పన్నీరు మున్నగు వస్తువుల రహస్య చేయువిధములు తెలుపబడ్డవి.

నీతి కథారత్నావళి

రచయిత: దాసరి లక్ష్మణస్వామి గారు, పితాపురము, తూర్పుగోదావరి. క్రాసుపైజ: ౬౦ పుటలు, వెల ౬ ఆ.

ఇందు మంచనకవి 'కేయూరభాషాచరిత్రము' నుండి పదునాఱుకథలు సంగ్రహముగ, ములభకైరిని రచింపబడ్డవి. బాలవిద్యార్థుల కిది ధనుమదని యున్నది.

గ్రంథ స్వీకారము

అంగ్రకవిత్వచరిత్రము

బసవరాజు వేంకట అప్పారావు (వి. ఏ., వి. యల్.) గారిచే విరచితము. ప్రకాశకులు: నావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, ౨౨౨, ఎస్టేట్ సేడ్, చెన్నపురి. క్రాసుపైజ, ౩౦౭ పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

శ్రీ భూలోకశక్తి

చండకము. కర్త: రావిరాజు కృష్ణమూర్తికవి గారు, అలక నారాయణపురం, గొల్లపాలెంపోస్ట్, (Via) చీపురుపల్లి, విశాఖపట్నంజిల్లా. క్రాసుపైజ: ౧౩ పుటలు, వెల ౨ ఆ. ౬ పై.

అమూల్యంధ్ర గ్రంథదురవస్థ

శ్రీయుతులు, కళాప్రపూర్ణ, మహా పాథ్యాయ బిరుదాంధతులు నగు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు రచించిన పెక్కు గ్రంథములవలన నాంధ్రసారస్వతము గాంచిన మహాభ్యుదయ మాంధ్రు లేనాడును మరున రానిది. వారిగ్రంథము లాంధ్రసారస్వతముతో పాటు చిరంజీవులయి వెలయునని. అచిర కాలముననే శ్రీ శాస్త్రులుగారి శిష్యవర్గము సాహాయ్యమున 'నాంధ్రహితోపదేశ చంపుపు', 'సాహిత్యదర్పణము'నను రెండు గ్రంథములు వెలువడనున్నవి. సాహిత్యదర్పణ మాంధ్రమున ననిదంపూర్వము. శాస్త్రులుగారి గ్రంథముల నధ్యయనముగావించి వానియందలి యమూల్యవిజ్ఞానమువలన నక్షరాస్యులగు నాంధ్రులెల్లరు సాహిత్యాభివృద్ధిని గావించికొనవలసినవారు. వీనిలో పెక్కులిప్పుడు లభింపకున్నను పునర్ముద్రణభాగ్యమును బడయజాలకున్నవి.

ఇట్టి యుత్కృష్టగ్రంథసంచయమున మిగిలియున్నవినయితము కొనువారు లేక కట్టలలో నలిగి చివికిపోవుచున్నవనియు, అవి

నగమువెలకు విక్రయింపబడుననియు నిటీవల కొండాక్కచో కనిన కరవ్రతమువలన తెలిసి మిక్కిలి విచారించనయ్యెను. దీనినిబట్టి ఆంధ్రలోకమునగల పండితాభిమానము, సారస్వతజ్ఞాన తేటతెల్లమగుచున్నది.

నేటికాలమున ప్రపంచమునందలి వివిధ సారస్వతములు నర్వతో ముఖాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. అసంఖ్యాకములుగ గ్రంథములు వెలువడుచున్నవి. ఒక్కొక్కటియు పెక్కుముద్రణములను గాంచుచున్నది. ఒక్కొక్కముద్రణమునను వేలకొలది ప్రతులు ముద్రితములయి యమ్ముడు వోవుచున్నవి—అధమ ప్రేక్షకే తెలిసిన గ్రంథమయినను సరియ. ఇట్టిది పేరుకొనదగిన సారస్వతవికాసము. ఆంధ్ర సారస్వతమున విజ్ఞానమునకు దోహదము గలిగించు సుత్కృష్టగ్రంథములగతి యట్లులున్నది. సారస్వతము పట్టున నీయనాదరము, ఆంధ్రులకు, ఆంధ్రదేశమునకు, ఆంధ్రసారస్వతమునకు గొప్ప కళంకము. ఇపుడయినను, స్వయము విలిచి, ఒరులు విలుచునట్లు ప్రోత్సహించి, యీగ్రంథము లాంధ్రదేశమున నిండుకొనజేసి తమకు లభించిన యమూల్యవిజ్ఞానమును ఆంధ్రులు కాపాడుకొనదగినవారు.

మరియు నాంధ్రదేశమున గల గ్రంథాలయములన్నియును నీ గ్రంథసంచయమును సేకరించు కొనవలెను. దీనివలన ఉన్నవి చెల్లుటతోపాటు వీనికిని, ఇప్పుడు లభింపనివానికిని పునర్ముద్రణ ప్రాప్తిగలిగి నిరంతరము సీయమూల్యగ్రంథము లాంధ్రలోకమునకు లభించుచుండగలవు.

* * * *

శ్రీ శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల

సుబ్బారాయశాస్త్రిలు గారు

“కవచిన పుష్కలహారే ఏకాదశి (౨-౨-౩౨) మంగళవారము పగలు ౧౧ గంటలకు కొంపసీమ యందు బలి సుప్రసాదపంకితులు బ్ర || శ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు స్వగ్రామమును తొడేపల్లివంతు దివంగతుడైరి. వీరు పాపాత్మ్యమునకు తోడ్పడకాత్మ్యముందును గొప్పపంకితులు. పారస్యతే సర్వస్యము, ఆంధ్ర పత్రిక, భారతి మున్నగు పత్రికలద్వారా ఆంధ్రదేశము వారి వెల్లియే యున్నది. వీరు పంకితులే కాక ఉభయ భాషలయందును కవులు. అలంకారశాస్త్రమును వీరు బాగుగ తరిచినవారు. ఒకటి రెండు అలంకార గ్రంథములను సంస్కృతముమండి తెలుగుచేసిరి. వీరు స్వయం కృషివలననే గొప్పపాండిత్యము గడిచిరి. ధర్మశాస్త్ర విషయములందు దిగంబరస్వామి మున్నగు సుప్రసిద్ధ సన్యాసులునచో వీరితో సంత్రుంచెడివారు.

తోడ్పడిన విషయమున, కేవలము ఫలితజ్యోతిషమున అనుభవము సంపాదించుటకాక శాస్త్రమున వీరు గొప్ప ప్రామాణికులు. ఆంధ్రదేశముననే కాక, తిరువాది మున్నగు అష్టప్రాంతవనగరముల పరీ గొప్ప గొప్ప పరిమత్తులందు, వీరువాదించి తమపక్షమును నెగ్గించుకొని, ఎల్లరచే గౌరవ సత్కారముల పండివచ్చిరి. రుది వర్సరములలో వీరికి గ్రహతేధలు పునఃపరీక్ష పలికి నిర్ణయము కావించవలె నను సంకల్ప ముండెడిది. అందులకుగాను కొందరు ధనికులు సాయముచేయ నిద్దపడిరి. కాని దైవవశమున నది

కొనసాగదయ్యెను. పూర్వము పెద్దాపుర సంస్థాన మునకు కల్గిన ఉపద్రవమున రాజవంశమును నిలువజేట్టిన యశక్తివీరికి కొంపెల్ల లక్ష్మీసామిదేవమ్మ యాశాలుగార్లు వంశములోనివారు వీరు. నాడు సంస్థానమునా కొంపసిన (విశాఖజిల్లా చీపురుపల్లి ప్రాంతమునకుల) లక్ష్మీపురాగ్రహారము చేడిచి వీరి భుక్తమున గలదు. వీరు స్వయముగ విజయనగరము, వెంకటగిరి మొదలగు సంస్థానములందు సత్కారములు పొందినవారు. సవేపన్న గృహస్థులు, తమ్మాశ్రయించిన విద్యార్థులకు ఇంటి భోజనము పెట్టి విద్యాదాన మొనగడివారు. దాదాపు డెబ్బది సంవత్సరములు జీవించి భరమపడిచిరి.”

సాహిత్యమునను, అలంకారశాస్త్రమునను, త్యోతిషశాస్త్రమునను, ధర్మశాస్త్రమునను ఆంధ్రలోకమున మిగుల ప్రఖ్యాతిగన్న బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయశాస్త్రిలు గారి విశిష్టవిజ్ఞాన సంపదను భారతి యాంధ్రులకు పంచిపెట్టుచుండినది. వీరి యుపజ్ఞకు, విషయవరిశీలనమునకు, విమర్శనచాతుర్యమునకు భారతీయందు ప్రకటితములయిన వీరి వ్యాసములు ప్రమాణములు. వీరివ్యాసములను కొన్నిటినిమాత్రమే భారతి ప్రకటించుకొనగలిగినది. ఇప్పుడు వీరు దివంగతులగుటచే నీకవీరి యమూల్యవ్యాసముల గాంచు భాగ్య మంత రించినదని వ్రాయుటకు కలమాడకున్నది. పాండిత్యము, లోకానుభవము గలిగిన యిట్టి మేధాసంపన్నులు శ్రీ శాస్త్రిలుగారు లేని కొఱత యాంధ్రలోకమునకు దీటునది కాదు.

వెక్కు శాస్త్రములయందు పాండిత్యము నలవరించుకొని, నిరంతర విద్యాగోష్ఠుల నద్దాని నద్వినియోగము కావించుచు ధర్మైకద్యక్తిలు, ధన్యజీవములునయి డెల్బుదియెండ్లు మని

దేహయాత్ర చాలించిన శ్రీ శాస్త్రిగారు మోక్షపదమును బడయ పరమేశ్వరు డను గ్రహించుగాక!

* * * *

తెలుగుసంక్షిప్తలేఖనము

తెనాలివాసులు, శ్రీ బి. వి. రంగారావు (F. C. I., Diplomat in commerce and auditor) గారు నూతన తెలుగుసంక్షిప్తలేఖన గ్రంథమును రచించియున్నారని తెలుపుటకు సంతసమగుచున్నది. ఇది యముద్రితము. 'ఇది పిట్ మెను మహాశయుని New Era Edition ను కొంతవరకు అనుసరించి రచింపబడినదికాని ప్రాతముద్రణమునకును, దీనికిని చాలభేదము కలదు. ఇందు వేగముగను, సులభముగను మంచిలేఖనశక్తి నలవరుచుకొనుటకు జాలిన సంస్కరణములు మూలసూత్రములు, లిపి, లేఖనవిధానము మొదలగువానియందు కావింపబడినవి. దంత్యతాలవ్యజకారముల కొక్కటియ లిపిసంకేత మిందు గలదు. ఆయా యధ్యాయముల సంతి, వానియందు వివరింపబడిన సూత్రముల ననుసరించి విరివిగ పదవర్ణములు (Grammalogues) చేర్చబడినవి. వెనుకటి గ్రంథమున దాదాపు ౨,౦౦౦ క్రియాపదములకు ప్రత్యేకలిపిచిహ్నములు గలవు. అవి రెండువందల పదునాలుగుపుటలు నిండియున్నవి. 'వండించుకొనడయ్యెను, వండించుకోడయ్యెను, వండించుకొనడాయెను, వండించుకోడాయెను—' అనునట్టి సమానార్థకపదము

లనేకములు ప్రత్యేకలిపిచిహ్నములు గలిగియున్నవి. కావున నీపట్టిక యంత పెరిగినది. ఈ గ్రంథమున నావశ్యకమయిన పదములుమాత్రమే కలవు. తరచుప్రయోగముగల ప్రత్యేకపదములకు, వాక్యైకదేశములకు స్వచ్ఛచిహ్నములు విరివిగా గలవు. 'పరిశీలనార్థము పంపిన గ్రంథమునందలి కొన్ని యధ్యాయములవలన వైన పేర్కొనిన విషయము సత్యదూరము కాదని విశ్వసించదగును.

ఆంధ్రులకు దేశభిమానము, భాషాభిమానము ద్రుతగతిని పెచ్చుపెరుగుచున్నది. ఆంధ్రులు విశ్వవిద్యాలయమును సంపాదించుకొనినారు; ప్రత్యేకరాష్ట్ర సంపాదనమునకయి పాటుపడుచున్నారు; విద్యాబోధనము, నిత్యవ్యవహారములు నాంధ్రమున నే జరుపబ్రయత్నము చేయుచున్నారు. దేశీయుల నర్వతోముఖాభివృద్ధికయి ప్రజాప్రబోధము కావించువారలొంద్రమున నుపన్యసించుచున్నారు. ఆంగ్లమే శరణ్యముగ నున్నవారు పైలెము నాంధ్రమునే యవలంబించుచున్నారు. వాగ్రూపమున నిటు లవతరించు వివిధవిషయములు సరిగా వ్రాత కెక్కు టావశ్యకము. ఇందుకు శీఘ్రలేఖన సామర్థ్య మపేక్షణీయము.

ఆంగ్లమున పిట్ మెనుపద్ధతియు శీఘ్రలేఖనసిద్ధికొర కిప్పటికి నాలుగైదు సంస్కరణములను గాంచినది. అంతకన్న లేఖనమున వేగము అలవడదగిన యొండురెండు ఇతరవిధానములు వ్యాప్తి కెందియున్నవి.

అంధమునను శీఘ్రలేఖననిధికొఱకు సంక్షిప్తలేఖనవిధానమున సంస్కారము కావలయును. అట్లు వలసిన సంస్కారము ప్రకృత గ్రంథము చాలవఱకు పొందియున్నందున నది ప్రచురణయోగ్యము కాగలదు. కాని ప్రచురణకార్యము సులభముకాదు. దానికి ధనము విశేషము కావలయును. తొలియాంధ్ర గ్రంథమును ప్రకటించినట్లే ప్రభుత్వమువారు ఉచితరీతిని గ్రంథకర్తను బహూకరించి, యీ గ్రంథమునుకూడ ప్రకటించి ప్రచారమునకు గొనితేదగుదురు. ముద్రితమగుటకు బూర్వము సంక్షిప్తలేఖనమున సమర్థులగు వారలు కొందఱు గ్రంథమును పరిశీలించి ఇంకను అవశ్యకములగు సంస్కారములను గావించుట లెస్స.

* * * *

కతివయ శబ్దార్థశబ్ద స్వరూప విచారము

ఈ పేరున భారతీయందు ప్రకటితము లయిన వ్యాసములలో నీవ్యాసైకదేశము చిట్టచివరదని భారతిపాఠకులకు తెలుపుటకు మిక్కిలి విచార మగుచున్నది. ఏతద్వ్యాస రచయిత, (శ్రీ) వేంకటాచలము గారు సహజ ప్రతిభావంతులు; బహుభాషాపండిత్యము, వివిధవిషయ పరిజ్ఞానము గలవారు. వాఙ్మయ తత్త్వపరిశోధనమున నారి తేరిన చేయి. వీరి యపూర్వపరిశోధనఫలములగు సనేకవ్యాసము లాంగ్లప్రతికలయందు ప్రకటితము లయినవి. వానివలని లాభము నాంగ్లభాషాభిజ్ఞులు పొంద గలిగిరి. అంగ్లాభిజ్ఞులగు నాంధ్ర లోకమున

కును తల్లాభమును బంచి పెట్ట భాగతి పూను కొనినది. ప్రకటితములయిన వ్యాసముల విలువ యాంధ్రవిద్యల్లోకమునకు సువిదితము. ఈతరు పరిశోధనము సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయతత్త్వ నిర్ణయమునకు పరమావశ్యకము, పరిమోష కారకము. ఇంకను వీరి వ్యాసములను పెక్కింటిని ప్రకటించి చిరకాల మాంధ్రవాఙ్మయ సేవ చేయ భారతి యాశించుచుండినది. ఇంతలో నీవిజ్ఞానధనుడు దైవదర్శిపాఠమున హతాత్తుగ లోకాంతరగతు డయ్యెను. అమూల్యవిజ్ఞాన మంతరించినది; భారతి హతాశ యైనది; వాఙ్మయమునకు తీరని కొఱత ప్రాప్తమయినది. ఇక నిట్టి యమూల్య వాఙ్మయ పరిశోధనము దుర్లభము.

* * * *

విజయవిలాసము :

విపులవ్యాఖ్యానావశ్యకత

పదునేడవశతాబ్ది పూర్వార్ధమున తంజా పుర రాజ్యమును పరిపాలించిన రఘునాథభూపాలుని యాస్థానము సంస్కృతాంధ్రసాహిత్య కేదారమయి అమూల్యములగు నసంఖ్యాక గ్రంథముల మేలిపంటలను బండినది. అందు చేమకూర వేంకటపతి, మృదుమధురకవితారసామృతమును పొంది ప్రోదిచేసిన యాంధ్ర వాఙ్మయకల్పలత పండిన తీయనిపండులు విజయవిలాస, సారంగధరచరిత్ర కృతులు. కావుననే రసికవతంసములగు సుధీమణులు చేమకూర వేంకటపతిని కడుంగడు మెచ్చి 'అమృతపుంగూర' వేంకటపతి యని సుగృహీతనాముని జేసి యాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచ

మున నున్న తేదము నలంకరింపజేసినారు. పై రెండుకృతులయందును విజయవిలాసమురసోత్తరము. కేవలమీరెంటనే కాదు; ఆంధ్రవాఙ్మయమున గల ప్రబంధము లన్నిటిలో నిట్టి దిక నొకటిలేమి సత్యము. ఈసత్యము రసీకజనైక వేద్యము. ఇందలి యర్థచమత్కారము, అలంకారసంపద, పదగుంధనపరమార్థము, భావగాంభీర్యము, విశేషజ్ఞులగు విద్వాంసుల నిశితబుద్ధికనయితము సుగ్రహము కాని దయి యుండ సామాన్యలమాట చెప్పబనిలేదు. ఇప్పటి కీప్రబంధమునకు మహాపాఠ్యాయ, కళాప్రపూర్ణబిరుదాంకితులగు శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు రచియించి ప్రకటించిన లఘువ్యాఖ్యానముమాత్రమే కలదు. ఎల్లరును సాకల్యముగ నేతత్కావ్యామృతరసాస్వాదము గావించి యానందింపవలయునన్న నీలఘు వ్యాఖ్యానము చాలునది కాదు. విపులమగు వ్యాఖ్యాన మొండొకటి యత్యంతము నావశ్యకము.

ప్రతిభావంతులగు 'ఆంధ్రవిశారద' శ్రీ తాపీ ధర్మారావు (బి. ఏ.) గారు విజయవిలాసము నందలి యెల్ల చమత్కృతులను వివరించుచు విపులమగు వ్యాఖ్యానమును రచియించుచున్నట్లును, ఆవ్యాఖ్యానముయొక్క విధానమునుగూర్చియు చెన్నపురాంధ్ర మహాసభ యాధిపత్యమున నిటీవలమూడునాలుగుమారులుపవ్యసించినారు. ఉపన్యస్త విషయము నాంధ్రప్రతికలు ప్రకటించినవి. భారతి యీసంచికయందును నొక్కపద్యమువ్యాఖ్యానము

ప్రకటితమయినది. వీనివలన వ్యాఖ్యానప్రాశస్త్యమును సహృదయలోకము గుర్తింపగలదు. వ్యాఖ్యానము ప్రకటనమే తరవాయిగా నున్నట్లు తెలియవచ్చుట మహాదానందదాయకము. ఈ యుత్కృష్టకార్యము గావించి యాంధ్రవాఙ్మయమునకు బరమోపకార మొనరింపబూనిన శ్రీ ధర్మారావుగారి నెట్లు లెంత యభినందించవలయుననుట యెఱిగి యట్లు లంత యభినందించుట రసజ్ఞుల కార్యము.

అంతతో ఆంధ్రలోకముపని తీరునదికాదు. ఈ వ్యాఖ్యానము సంపూర్ణమయి ప్రకటితము కాజూడవలయును. ఇది విద్యాభిమానులగు సంపన్నుల యాదరణమువలన కావలసినపని.

ఆంధ్రదేశమున సంస్థానాధీశ్వరులు, తదితరులగు శ్రీమంతలు పలువురు గలరు. వారికి పాండిత్యమునను, పండితాదరణమునను, వాఙ్మయపోషణాసక్తియందును కొంత యుండబోదు. కాని యితర సామాన్యవినోదములయందుగల యుత్సాహము విద్యావినోదములందు కానరాదు. ఏవి తమయశస్సును వాఙ్మయమున్నంత కాలము చిరస్థాయినిగా నొనరించి తమ్ము ధన్యజీవనులనుగ జేయునో, యట్టి విద్యావినోదములయెడ నుత్సాహము కొఱవడుట నముచితమని తలపజనదు.

అదికాలముననుండి వాఙ్మయము మహారాజుల సాదర పోషణముమూలముననే తామరతంపరయై పెంపొందుటను వాఙ్మయచరిత్ర చాటుచున్నది. అట్లు భవిష్యచ్ఛరితమున

కొద్దిగా యభివృద్ధి నేటికాలమున నర్యల్పముగ గాన్పించును. కృతి సత్తనంతానములలో నొకటి. కావుననే నాడు మహారాజులు కవులను విడకొనైన రప్పించి, తమపోషణమున మరిచి, వారిచే కృతుల పండితివారు. నేడు తమోదకు తమంత కవులే పెదకొనివచ్చి 'కృతుల విచ్చెదము, గైకొను'దని నేడుకొనిననుపెదమొగము పెట్టుదురు. నేడు వాఙ్మయమునకు వచ్చిన దురవస్థ యిట్టిది! పెదకటికాలమున పెరిగిన ప్రబంధము ఖనేకములు వ్యాఖ్యానాపేక్షములయి యుండుట నర్యజనవిదితము. వానికి ముగమము గునట్లు వ్యాఖ్యానములను సమర్థులగు పండితులచే రచియింపించియుండు తమ కీర్తి చరిత్రప్రసిద్ధముగునట్లు మహారాజులు కావించుకొనుట సముచితము.

ప్రకృతము శ్రీధర్మారావుగారి పాండిత్యప్రతిభావిశేషమునకుఫలముగ నుపల్బమగుచున్నది విజయవిలాసవ్యాఖ్యానము. అన్యధరణ పోషణములువినా వ్యాఖ్యారచనము జరిగినది. ప్రకటన మట్టిదికాదు; బహుళవ్యయ మూలకము. ఆర్యసంప్రదాయమునకు దగని వినోదములకు, విదేశీయోత్తలకు నేడు ఆంధ్రదేశ పంథానాథీశులధనము లక్షలకొలది వ్యయ మగుచున్నది. అందు శతాంశమేని విద్యావినోదమునకు మరలిన విజయవిలాసవ్యాఖ్యానము సకలాంధ్రలోకమునకు లభింపగలదు. ఇది యొక్కటియేకాదు. ఇట్టి పెన్నియేని లభింపగలవు. కాన పంథానాథీశ్వరులేని, శ్రీమంతులేని యీ వ్యాఖ్యానమును వెలయింపజేసి, తమ నామమును, వ్యాఖ్యాత్యానామమును చరిత్రమున సువర్ణాంకితములుకాజేసి యాంధ్రలోకము కృతజ్ఞతకు బాత్రులు కాదగుదురు.